

Людмила
АРИСТОВА

*М*ЕТОДИКА МУЗИЧНОГО
НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

Людмила АРИСТОВА

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Навчально-методичний посібник

Миколаїв
«Ліон»
2021

УДК 78.01:373.3
А 81

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- МАСОЛ Л. М.** – доктор філософії в галузі освіти, професор кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Державного закладу вищої освіти Університет менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України;
- КОЗИР А. В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;
- КОМАРОВСЬКА О. А.** – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Рекомендовано вченою радою

*Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол №8 від 28.12.2020 р.)*

Аристова Л.

- А 81** Методика музичного навчання та виховання ч. 2 : навч. метод. посібник / Людмила Аристова. – Миколаїв : Ліон, 2021. – 444 с.

ISBN 978-617-534-611-2

У навчально-методичному посібнику «Методика музичного навчання та виховання» (2 ч.) розкриваються питання викладання предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво» (блок Музичне мистецтво) Нової української школи. Презентовано основні підходи до уроку музичного мистецтва як уроку мистецтва; подано класифікацію уроків за типом, формою і жанром; розглянуто принципи і методи музичного навчання і виховання; розкрито основні підходи до побудови, розробки художньо-педагогічної драматургії та планування уроків музичного мистецтва. Окреслено основні види музичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва та методику їх проведення; запропоновано дидактичний інструментарій уроків музичного мистецтва.

Посібник адресовано студентам спеціальності Середня освіта (музичне мистецтво) закладів вищої освіти, викладачам, вчителям музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво».

УДК 78.01:373.3

ISBN 978-617-534-611-2

© Аристова Л. С., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Кредит 7 НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» В ЗЗСО	8
Тема 19. Сучасні нормативні документи при викладанні предмету «Музичне мистецтво» у ЗЗСО.....	8
Тема 20. Державні підручники для ЗЗСО з музичного мистецтва	15
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	28
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	28
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	31
План практичної роботи.....	31
Перевірочні тести	33
Список рекомендованої літератури.....	35
Кредит 8 УРОК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	37
Тема 21. Класифікація уроків музичного мистецтва (тип, форма, жанр).....	37
Тема 22. Принципи та методи музичного навчання і виховання.....	55
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	110
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	110
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	114
План практичної роботи.....	115
Перевірочні тести.....	117
Список рекомендованої літератури.....	122
Кредит 9. ОСНОВНІ ВИДИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ	124
Тема 23. Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні	124
Тема 24. Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва	154
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	184
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	184

ПЕРЕДМОВА

Друга частина посібника «Методика музичного навчання та виховання» з дисципліни «Методика музичного навчання та виховання у ЗЗСО» розкриває головні особливості майбутньої професії учителя музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво». Він направлений на оволодіння і засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних та практичних знань і вмій з методики музичного навчання та виховання учнів; формування і розвиток методичної й професійної компетентності майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

У посібнику розкриваються питання викладання предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво» (блок Музичне мистецтво) Нової української школи. Презентовано основні підходи до уроку музичного мистецтва як уроку мистецтва; подано класифікацію уроків за типом, формою і жанром; розглянуто принципи і методи музичного навчання і виховання; розкрито основні підходи до побудови, розробки художньо-педагогічної драматургії та планування уроків музичного мистецтва. Окреслено основні види музичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва та методику їх проведення; запропоновано дидактичний інструментарій уроків музичного мистецтва, до якого відносимо використання творчих завдань, ігрових педагогічних прийомів, музично-дидактичних ігор, використання казкових сюжетів на уроках музичного мистецтва: народні, авторські, дидактичні казки тощо.

У посібнику розкрито сучасні підходи до викладання музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, розкриваються питання удосконалення навчального процесу, пошук і впровадження нових форм і методів навчання, стимулюючих творчу активність учнів, формування їхньої музичної культури як невід'ємної частини духовної культури.

Акцентується увага на розкритті інтонаційно-образної природи музичного мистецтва, його місця і значення в житті суспільства і людини; на творче саморозкриття дитини в музичній діяльності; на затвердження національних і загальнолюдських цінностей, становлення і соціалізацію особистості учня у сучасному світі.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	186
План практичної роботи.....	186
Перевірочні тести.....	188
Список рекомендованої літератури.....	192
Кредит 10. ОСНОВНІ ВИДИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ	193
Тема 25. Методика проведення слухання музики на уроці: сприймання та аналіз-інтерпретація музики.....	193
Тема 26. Методика навчання музичної грамоти на уроці музичного мистецтва / мистецтва	211
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	231
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	231
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	233
План практичної роботи.....	233
Перевірочні тести.....	233
Список рекомендованої літератури.....	235
Кредит 11. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	236
Тема 27. Художньо-педагогічна драматургія уроку.....	236
Тема 28. План-конспект уроку.....	251
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	273
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	273
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	276
План практичної роботи.....	276
Перевірочні тести.....	277
Список рекомендованої літератури.....	280
Кредит 12. ДИДАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	282
Тема 29. Творчі завдання на уроці музичного мистецтва	282
Тема 30. Ігрові педагогічні прийоми:	
музично-дидактичні ігри	288
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА.....	297
Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи	297
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	298
План практичної роботи.....	298
Список рекомендованої літератури.....	299
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	300
ДОДАТКИ	308
КЛЮЧ ДО ТЕСТІВ.....	443

У посібнику подано рубріку «Дистанційна / самостійна робота», яка представляє запитання і завдання з використанням технологій дистанційного навчання (QR-коди), тести, індивідуальні навчально-дослідні завдання. Завдання з використанням QR-кодів дають можливість здобувачам вищої освіти отримати не лише якісний навчальний матеріал, а і створити освітнє середовище для практики, формування професійних компетентностей і можливостей для продуктивної комунікацій.

Посібник охоплює зміст 6 кредитів (Кредити 7 – 12), загальна кількість годин – 180.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	п	сп
1	2	3	4	5
Кредит 7. Нормативні документи та навчально-методичне забезпечення предмету «Музичне мистецтво» в ЗЗСО				
Тема 19. Сучасні нормативні документи при викладанні предмету «Музичне мистецтво» у ЗЗСО	14	2	2	10
Тема 20. Державні підручники для ЗЗСО з музичного мистецтва	16	2	2	12
Разом за Кредит 7	30	4	4	22
Кредит 8. Урок музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти				
Тема 21. Класифікація уроків музичного мистецтва (тип, форма, жанр)	8	2		6
Тема 22. Принципи та методи музичного навчання і виховання	22	4	8	10
Разом за Кредит 8	30	6	8	16
Кредит 9-10. Основні види музичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва та методика їх проведення				
Тема 23. Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні	14	2	4	8

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
Тема 24. Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва	16	2	4	10
Разом за Кредит 9	30	4	8	18
Тема 25. Методика проведення слухання музики на уроці: сприймання та аналіз-інтерпретація музики.	16	2	4	10
Тема 26. Методика навчання музичної грамоти на уроці музичного мистецтва / мистецтва	14	2	2	10
Разом за Кредит 10	30	4	6	20
Кредит 11. Методика проведення уроків музичного мистецтва				
Тема 27. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва	16	2	2	12
Тема 28. План-конспект уроку	14		2	12
Разом за Кредит 11	30	2	4	24
Кредит 12. Дидактичний інструментарій уроків музичного мистецтва				
Тема 29. Творчі завдання на уроці музичного мистецтва	14		4	10
Тема 30. Ігрові педагогічні прийоми: музично-дидактичні ігри.	16		6	10
Разом за Кредит 12	30		10	20
Усього годин:	180	20	40	120

Посібник розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів Середня освіта (Музичне мистецтво) Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Кредит 7

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» В ЗЗСО

Тема 19. Сучасні нормативні документи при викладанні предмету «Музичне мистецтво» у ЗЗСО.

Тема 20. Державні підручники для ЗЗСО з музичного мистецтва.

Тема 19

Сучасні нормативні документи при викладанні предмету «Музичне мистецтво» у ЗЗСО

Ключові слова: Державний стандарт, Державні навчальні програми для ЗЗСО з музичного мистецтва, Типові освітні програми для 1-2-х та 3-4-х класів, Програми з музичного мистецтва.

Провідними нормативними документами, що визначають предметний зміст загальної музичної освіти учнів закладів загальної середньої освіти, починаючи з 2012/2013 навчального року, є Державний стандарт початкової загальної освіти (2011 р., дійсний до 2022 р.), Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), Державний стандарт початкової освіти (2018 р.), Державний стандарт базової середньої освіти (2020р.), базова навчальна програма з музичного мистецтва для 1-4 класів (2011 р., дійсна до 2022 р.), базова навчальна програма з мистецтва для 5-9 класів, типові освітні програми для 1-2-х класів (2018 р.), для 3-4-х класів (2019 р.).

Державний стандарт – це базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання, а також вимоги до

обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти і загальний обсяг навчального навантаження. Державний стандарт складається з розділів, що розкривають значення термінів, що використовуються у тексті стандарту; мету кожної освітньої галузі; вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти по кожній освітній галузі; базовий навчальний план з розподілом годин на кожну освітню галузь.

Державний стандарт початкової загальної освіти був затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 і є чинним до 2022 року. Цей Державний стандарт початкової загальної освіти (далі – Державний стандарт) був розроблений відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів, визначає зміст початкової загальної освіти, який ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави. Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти [28; с.2].

У зазначеному стандарті предмет «Музичне мистецтво» відноситься до освітньої галузі «Мистецтво». Метою цієї освітньої галузі є формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду [28; с.6].

Зміст освітньої галузі «Мистецтво» визначається за такими змістовими лініями: музична, образотворча та мистецько-синтетична (відповідно хореографічного, театрального та екранних видів мистецтва), які реалізуються шляхом вивчення окремих предметів або інтегрованих курсів.

Зміст «Музичної лінії» складався з ознайомлення учнями творів музичного мистецтва, елементів музичної мови, прийомів музичного розвитку, музичних жанрів і форм; засобів

виконання музики; практичної музичної діяльності; установленню взаємозв'язків музики з іншими видами мистецтва [28; с.21-22]. У базовому плані на предмет «Музичне мистецтво» протягом 4-х років було виділено по 1 годині на тиждень.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти був затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 і є чинним до 2023 р. У Державному стандарті освітньої галузі «Мистецтво» визначено змістові лінії: музична, образотворча, культурологічна. Зазначено, що в основній школі зміст освітньої галузі спрямований на розширення у процесі опанування творів мистецтва і художньо-практичної діяльності набутих у початковій школі ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей [26; с.13].

З 2016 року розпочалися кардинальні зміни в середній освіті, відповідно були розроблені нові освітні стандарти та затверджені нові нормативні документи. З 2018 року уведено новий Державний стандарт початкової освіти, який поступово впроваджується, 2022 року передбачено введення в дію Державного стандарту базової середньої освіти.

Державний стандарт початкової освіти затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 і є чинним. Цей Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти та форму державної атестації [29; с.1-2] (див. Додаток). У новому Державному стандарті початкової загальної освіти музична лінія представлена в контексті освітньої галузі «Мистецька освітня галузь», що входить до інваріантної (обов'язкової) складової змісту початкової освіти.

Державний стандарт початкової освіти – це базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання в початковій школі, а також вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти і загальний обсяг навчального навантаження. Цей документ є першою частиною Державних стандартів повної загальної середньої освіти, які охоплюють усі три її рівні (початкову, основну і старшу школу).

Державний стандарт базової середньої освіти був затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 і увійде в дію з 1 вересня 2022 р. [27]. Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5-6 класи) та базового предметного навчання (7-9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями [27, с.2]. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу (див. Додаток).

Метою мистецької освітньої галузі є цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні [27, с.12].

На основі Базового навчального плану, який визначає загальні засади організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти, Міністерство освіти і науки розробляє **типові навчальні плани** для закладів загальної середньої освіти, у яких зміст освітніх галузей реалізується шляхом вивчення навчальних предметів і курсів інваріантної складової. На основі типових навчальних планів навчальні заклади складають щороку **робочі навчальні плани**, в яких конкретизується варіативна складова загальної освіти з урахуванням особливостей організації освітнього процесу.

Державні навчальні програми з музичного мистецтва.

Навчальна (освітня) програма – нормативний документ, що конкретизує для кожного класу визначені Державним стандартом результати навчання відповідно до освітньої галузі або її складової, деталізує навчальний зміст, у результаті засвоєння якого такі результати досягаються, а також містить рекомендації щодо виявлення та оцінювання результатів навчання.

На сьогодні з музичного мистецтва чинними є наступні програми: Навчальна програма «Музичне мистецтво» 1-4 кл. (кер. авт. кол. Хлебникова Л. А.) чинна до 2022 р. [68]; Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) (див. Додаток) [85],

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Нормативний документ, що конкретизує для кожного класу визначені Державним стандартом результати навчання відповідно до освітньої галузі або її складової це:

- А) Державний стандарт;
- Б) Навчальний підручник;
- В) Навчальний зошит;
- Г) Навчальна програма;
- Д) Концепція.

2. Інваріантна складова Базового навчального плану не включає:

- А) українську мову;
- Б) музичне мистецтво;
- В) образотворче мистецтво;
- Г) курси за вибором (вокал);
- Д) математику.

3. Вимоги до освіченості учнів прописані у:

- А) Навчальній програмі;
- Б) Державному стандарті;
- В) Навчальному зошиті;
- Г) Навчальному підручнику;
- Д) Концепції.

4. Суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини це:

- А) компетенція;
- Б) позиція;
- В) компетентність;
- Г) здатність;
- Д) мета.

5. Здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями це:

- А) предметна компетентність;
- Б) міжпредметні естетичні компетентності;

Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) (2018 р.) (див. Додаток) [86]; Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) (див. Додаток) [87], Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) (див. Додаток) (2018 р.) [88]; Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5 - 9 класи» (кер. авт. колективу Л. М. Масол) (оновлена 2017 р.) (див. Додаток) [69].

У навчальній програмі висвітлено мету, принципи, компетентності, характеристики структури програми й особливості організації освітнього процесу. Зазначено загальну тематичну структуру програми, особливості оцінювання результатів навчання.

Висновки

До нормативних документів, що визначають предметний зміст загальної музичної освіти учнів закладів загальної середньої освіти, відносимо Державний стандарт та освітні програми.

Експозе

1. Державний стандарт – це базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання, а також вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти і загальний обсяг навчального навантаження.
2. Державний стандарт складається з розділів, що розкривають значення термінів, що використовуються у тексті стандарту; мету кожної освітньої галузі; вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти по кожній освітній галузі; базовий навчальний план з розподілом годин на кожну освітню галузь.
3. Навчальна програма (типова освітня програма) – нормативний документ, що конкретизує для кожного класу визначені Державним стандартом результати навчання відповідно до освітньої галузі або її складової, деталізує навчальний зміст, у результаті засвоєння якого такі результати досягаються, а також містить рекомендації щодо виявлення та оцінювання результатів навчання.

- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) міжпредметна компетентність.

6. Здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей це:

- А) предметна компетентність;
- Б) міжпредметна компетентність;
- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) міжпредметна естетична компетентність.

7. Набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці це:

- А) компетенція;
- Б) позиція;
- В) компетентність;
- Г) здатність;
- Д) мета.

8. Об'єктивна категорія, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень (вміння вчитися тощо) це:

- А) предметна компетенція;
- Б) ключова компетенція;
- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) міжпредметна компетентність.

9. Базовий документ, який визначає основні засади й підходи до навчання

- А) Навчальний зошит;
- Б) Навчальний підручник;
- В) Державний стандарт;
- Г) Навчальна програма;
- Д) Концепція.

10. Варіативна складова загальної освіти з урахуванням особливостей організації освітнього процесу конкретизується в документі:

- А) Робочий навчальний план;
- Б) Навчальний підручник;
- В) Державний стандарт;
- Г) Навчальна програма;
- Д) Концепція.

Тема 20

Державні підручники для закладів загальної середньої освіти з музичного мистецтва

Ключові слова: Державні підручники з музичного мистецтва, Державні підручники інтегрованого курсу «Мистецтво» (блок музичне мистецтво).

З впровадженням нових Державних стандартів розпочалася активна розробка підручників і посібників, які спрямовані на забезпечення викладання курсів «Музичне мистецтво» і «Мистецтво». Адже підручник є не лише джерелом знань, а й засобом розвитку уяви, мислення, творчих здібностей школярів. Підручник є носієм змісту освіти і засобів забезпечення його засвоєння (С. Трубачева).

Підручник – це навчальне видання, що містить основи наукових знань і види діяльності з певної навчальної дисципліни, викладені відповідно до державних стандартів освіти та вимог офіційно затвердженої навчальної програми з урахуванням особливостей цієї дисципліни, типу закладу освіти і вимог дидактики; носій адаптованої наукової інформації; основний засіб процесу засвоєння змісту освіти через пізнавальну, самостійну, творчу діяльність. Існує як у традиційному (друкованому) так і електронному форматах. Для учителя підручник – це орієнтир логічного розгортання процесу навчання відповідно до мети і змісту освітнього процесу, для учня – джерело знань та інструмент засвоєння [91].

Відповідно до нових навчальних програм авторами та авторськими колективами, переможцями Всеукраїнських конкурсів рукописів підручників для учнів закладів загальної середньої освіти, поетапно створювались навчально-методичні

комплекти (підручник, робочий зошит) відповідно для кожного класу і з кожного навчального предмету, які поступово впроваджувались в освітній процес шкіл з 2012 року: підручники «Музичне мистецтво» для 1,2,3,4 класів (авт. Аристова Л. С., Сергієнко В. В.) [10-13], (авт. Лобова О.В.) [45-48]; підручники «Музичне мистецтво» для 5,6,7 класів (авт. Масол Л. М., Аристова Л. С.) [52-54], (авт. Кондратова Л. Г.) [40-42].

З впровадженням концепції «Нова українська школа» курс музичне мистецтво був об'єднаний з курсом образотворче мистецтво у інтегрований курс «Мистецтво». З 2018 року розпочалося видання підручників інтегрованого курсу «Мистецтво», за якими мають змогу працювати як два вчителя, так і один. Запропоновані підручники авторських колективів умовно розділилися на два типи: «змішані», коли два предмета (музичне і образотворче) викладаються одночасно на одному уроці та підручники «за окремими видами мистецтв, але об'єднані тематичною інтеграцією», коли запропонована розгортка уроку передбачає викладання певного предмету (музичне мистецтво або образотворче).

До підручників інтегрованого курсу «Мистецтво» 1, 2, 3, 4 клас за окремими видами мистецтв відносимо підручники авторських колективів – Л. М. Масол, О. В. Гайдмака, О. М. Коло-тило [57-58], О. В. Калініченко, Л. С. Аристова [34-36].

Робота з підручником є однією з форм діяльності на уроці. У підручниках вміщено основний навчальний (текстовий та ілюстративний) матеріал, який учні мають опанувати на уроках. Навчально-методичний апарат підручників є засобом доступного для учнів дидактичного розкриття змісту Державного стандарту й навчальних програм з музичного мистецтва та мистецтва.

Навчально-методичний апарат підручників курсу «Музичне мистецтво» та «Мистецтво» спрямовано на реалізацію їх основних функцій і ґрунтується на наступних засадах: змістове наповнення, характер викладу матеріалу і побудована система методів і прийомів навчання відповідають віковим психологічним особливостям учнів, згідно з вимогами програми вони доступні, різноманітні, тісно пов'язані з життєвим світом, пізнавальними інтересами і потребами школярів. Так, у

підручниках початкової школи враховано те, що молодші школярі не можуть повноцінно засвоїти на одному уроці багато нових слів і понять, тому визначення останніх подаються в елементарних, спрощених формулюваннях і підкріплюються конкретними й зрозумілими учням прикладами й ілюстраціями. Вміщені в підручниках запитання, завдання, вправи дидактично доцільні, вони актуалізують досвід школярів, що є важливим для повноцінного засвоєння нового художньо-пізнавального матеріалу і його застосування і закріплення у власній художньо-практичній діяльності; виконання завдань передбачає диференціацію з урахуванням різних рівнів розвитку учнів (наприклад, при імпровізації інструментального супроводу до пісень учень/учениця обирає дитячий інструмент, який відповідає не лише музичному образу, а і його виконавським інтересам і можливостям); для формування здатності особистості до культурного самовираження і розвитку творчих здібностей у підручниках поряд із запитаннями на засвоєння навчального матеріалу і завдань суто тренувального характеру вміщено художньо-творчі завдання: імпровізувати ритмічний супровід до пісні на дитячих інструментах, створити на них своєрідні «звукові картини», інсценувати пісню з елементами перевтілення, фантазувати й придумувати оригінальні образи у перебігу виконання художньо-практичної роботи. Візуальний матеріал (репродукції картин, малюнки, світлини, партитури, схеми тощо) виконує дидактичну функцію, а не допоміжну суто ілюстративну, що конче важливо для усвідомлення і закріплення мистецьких знань і вмінь, адже репродукції мистецьких шедеврів, фотографій, ритмічних схем-партитур є суттєвим джерелом художньої інформації; водночас логічно розміщені кольорові ілюстрації мають також естетико-виховну і загальнокультурну цінність, вони спрямовані на розвиток культури естетичного сприймання, смаку, художнього мислення. Розроблений навчально-методичний апарат, що включає систему запитань і завдань різних рівнів і типів, актуалізує практичну спрямованість змісту, його зв'язок із життєдіяльністю учнів різного віку з природним і культурним середовищем.

Навчальні програми висувають певні вимоги до підручників: висока науковість, доступність, точність, ясність і

яскравість викладення змісту, його практична спрямованість, міжпредметні зв'язки. Підручник має бути одночасно стабільним (забезпечувати рівновагу між компонентами змісту) і мобільним (передбачати можливість введення нових елементів знань без порушення основи).

Так, підручник з музичного мистецтва повинен обов'язково містити перелік творів для слухання та виконання, запитання і завдання. Формування музичного репертуару підручників відбувається на засадах поєднання національної доміанти і полікультурного підходу. Характерними ознаками репертуару, який представлений в підручниках, є його художня цінність і гуманістична спрямованість.

Детальне дидактико-методичне забезпечення предмету музичне мистецтво і мистецтво у підручниках (із залученням творів суміжних видів мистецтв, з урахуванням міжпредметних зв'язків, розвивального та вихованого потенціалів навчального матеріалу тощо) надає можливість для оволодіння учнями комплексом ключових, міжпредметних і предметних компетентностей.

Провідним засобом реалізації змістових ліній стандарту та формування музичної культури школярів є музично-творча діяльність, яка представлена різноманітними видами роботи (слухання музики, різні форми співу, елементарне музикування, музично-ритмічні рухи, ознайомлення з історією та теорією музики, творчі форми музичної діяльності тощо).

У підручниках знайшли належне відображення всі елементи змісту освіти й види діяльності учнів: знання про музичне мистецтво, уміння користуватися цими знаннями як способами діяльності (активне сприйняття, аналіз та інтерпретація музичного твору, хоровий, ансамблевий і сольний спів, пластичне інтонування), досвід творчої діяльності (музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах, інсценування пісень, музичних казок, програмних творів у контексті навчальної теми), емоційно-ціннісне ставлення.

У підручниках з музичного мистецтва та мистецтва реалізується ряд функцій: освітня, пізнавальна, інформаційна, трансформаційна, розвивальна, виховна, мотиваційна, дослідницька тощо.

Так, *освітня функція* підручника полягає в забезпеченні процесу засвоєння учнями певного обсягу систематизованих знань відповідно до сучасного рівня розвитку мистецтва, формуванні в учнів пізнавальних умінь і навичок.

На реалізацію *пізнавальної функції* у підручниках спрямовано: практичні завдання щодо сприймання і виконання музики; навчальну інформацію в молодших класах – у формі дидактичних казок і віршів, в середніх – художніх і публіцистичних розповідей; довідкові матеріали; апарат повторення та контролю вивченого матеріалу (запитання, вправи, комплекси підсумкових завдань, заключні уроки-концерти) тощо.

Інформаційна функція (підручник є джерелом навчальної інформації) фіксує предметний зміст освіти і види діяльності, які повинні бути сформовані в учнів при вивченні музичного мистецтва, визначає обов'язковий обсяг інформації.

Трансформаційна функція – підручник містить педагогічно адаптовані тексти [89, с. 19].

Розвивальна функція підручника сприяє розвиткові учня, його мисленню, пам'яті, уваги, формує його перцептивні (лат. «сприйняття»), розумові, мовні та інші здібності. Розвивальна функція реалізує ідеї розвиваючого навчання. Авторами спроектовано у текстах, завданнях, запитаннях розгорнуте уміння вчитися (ставити та усвідомлювати мету діяльності, відбирати засоби виконання, раціонально виконувати, здійснювати самоконтроль та самооцінку), тобто ефективно реалізувати процесуальний аспект підручників.

Виховна функція полягає в здатності підручника впливати на світогляд учня, його моральні, естетичні почуття, ставлення до мистецтва, навчання, формувати й удосконалювати певні риси особистості школяра. Виховна функція забезпечується завдяки ретельному відбору художньо-дидактичного матеріалу, де переважають твори українських і зарубіжних композиторів-класиків, народна музика, пісні сучасних, переважно вітчизняних композиторів. Це також важливо з огляду на потребу формування в учнів моральних якостей, насамперед патріотизму, на основі національних традицій, які репрезентовані у змісті (календарно-обрядова народна творчість). Поданий матеріал підручників враховує не лише національні музично-

педагогічні традиції, а й сучасні тенденції розвитку світової музичної культури, загальнолюдські гуманістичні цінності.

Мотиваційна функція підручника (підручник спрямовується на розвиток позитивної мотивації учнів до навчання). Зміст навчального матеріалу, який зафіксований у підручниках сприяє формуванню у школярів інтелектуальних почуттів, бажання вчитися, розвиткові пізнавальних потреб та інтересів. Мотиваційна функція підручника актуалізується завдяки добору матеріалу, який цікавий і доступний учням. Теми уроків відображають особливості життєдіяльності школярів, зв'язки з навколишнім культурним середовищем. Так, в підручниках початкової школи автори впроваджують систему мотиваційних елементів, які є вагомим чинником розвитку музичної спрямованості учнів: дидактичні вірші та казки; музичні ігри; музично-рухливі вправи (вікторини, танцювальні хвилинки, «вільне» диригування, пластичне інтонування); творчі виконавські завдання (інсценування та рольове виконання пісень, ритмічні оркестри, «акустичні» види музикування); дидактичні ілюстрації, малюнки та інші види наочності; «завдання-цікавинки» – вірші-загадки, ребуси, тексти «з пропусками», елементи інтеграції музики з іншими видами мистецтв; дидактичні розповіді й оповідання; проблемно-пошукові завдання; ознайомлення учнів зі сферами практичного застосування знань; вправи змагального типу; дидактичні схеми, кросворди, головоломки; завдання, що спонукають учнів до самонавчання, орієнтують їх на позакласну музично-творчу діяльність.

Для підвищення мотивації навчання у підручниках початкової школи активізовано ігровий аспект. У деяких підручниках уведено казкових героїв-комунікаторів – королева Мелодія, король Ритм, королева Композиція, король Декор, чарівниця Гармонія [34-36], Лясолька, Барвик, Мед-Арт [57-62], своєрідних помічників вчителя на шляху пізнання музики та мистецтва, які разом із вчителем навчають дітей музики, вступають в діалог з читачами, спрямовують діяльність школярів, полегшують запам'ятовування та усвідомлення складних закономірностей музичного мистецтва. Завдання, які подаються у параграфах, допомагають засвоїти учням поданий матеріал також в ігровій формі.

Дослідницька функція полягає у спонуканні учня до самостійного розв'язування проблеми.

Отже, функції шкільного підручника реалізуються через усі його структурні компоненти.

Зміст підручника «Музичне мистецтво 5 клас» (авт. Л. Масол, Л. Аристова) [52], що розкриває тему навчального року – «Види і синтез мистецтв», структуровано за чотирма розділами: «Музика як вид мистецтва», «Народна музика», «Професійна музика», «Взаємодія музики з іншими видами мистецтва». Підручник «Музичне мистецтво 6 клас» (авт. Л. Масол, Л. Аристова) [53] присвячений розкриттю особливостей музичних жанрів і складається з 4-х розділів: «Жанри камерно-вокальної музики» і «Жанри хорової музики» у I семестрі та «Жанри камерно-інструментальної музики» і «Жанри симфонічної музики» у II семестрі. Підручник «Музичне мистецтво 7 клас» (авт. Л. Масол, Л. Аристова) [54] знайомить учнів з різними видами аранжувань народної та академічної музики, особливостями відображення етнічних мотивів у класичній і сучасній музиці та особливостями сучасних музичних явищ – джаз, рок, поп, французький шансон, авторська пісня.

Специфікою даних підручників є тематичне об'єднання параграфів, усі теми згруповано по дві навчальні години, що дає можливість організувати роботу за умов різної кількості годин. Зміст підручника передбачає розвиток ключових, предметних, міжпредметних компетентностей учнів. Теми уроків, вміщені в підручнику, мають єдину структуру, яка дає змогу вчителю організувати основні види діяльності учнів. У підручниках запропоновані особистісно орієнтовані рубрики, що відображають формування відповідних компетентностей на уроках музичного мистецтва: «Я у світі музики: сприймаю, розумію» (подано твори для слухання та звадання і запитання); «Я у світі музики: співаю, відчуваю» (тут подаються тексти пісень і ноти); «Я у світі музики: досліджую, дію» (підсумковий блок завдань і запитань наприкінці уроку).

У підручниках текстові матеріали про музику тісно пов'язані з візуальним рядом (репродукціями картин, фотографіями, малюнками, схемами, таблицями) і з практичними завданнями: *дослідити, поміркувати й визначити* ті чи інші музичні явища,

створити власні варіанти трактовки пісні, творів. Ілюстрації, подані в підручниках репрезентують насамперед мистецькі шедеври, а фотографії, вміщені з певними дидактичними цілями, полегшують засвоєння закономірностей музичного мистецтва, його складних понять. Вони підсилюють практичну спрямованість навчання і є важливим джерелом художньої інформації, засобом розвитку естетичного смаку, музичної культури, уміння «чути музику».

Основний матеріал включає інформацію про певні музичні явища, нові поняття і нерідко супроводжується запитаннями і завданнями на повторення («Пригадайте...»), а також відповідними ілюстраціями й визначеннями понять. Додатковий матеріал, що створює загальний культурологічний контекст, сприяє розвитку пізнавальних інтересів, розширенню і поглибленню знань учнів (рубрики «Портрет композитора», «Музичний калейдоскоп», «Музична скринька казок і легенд»). Поданий для засвоєння теоретичний матеріал ілюструється музичними прикладами. Запитання, які пропонуються для аналізу-інтерпретації музичних творів, стимулюють учнів до висловлювання своїх вражень, суджень, оцінок. Відповідно до усталеної методики вокально-хорової роботи в школі, пісні для співу, які подано з нотами, пропонується вивчати протягом 2-х уроків (на першому - поетапне розучування, на другому - повторення, вивчення всіх куплетів, за потребою - виконання з ігровими або театралізованими елементами).

Наприкінці кожної теми пропонуються узагальнюючі запитання і завдання для перевірки й самооцінки набутих знань і компетентностей, виконання самостійної пошукової роботи у позаурочний час, зокрема проектів, «завдань за бажанням» тощо. Дизайн підручників, який гарно ілюстрований, допомагає школярам орієнтуватись у розділах і рубриках, типах завдань.

У підручнику сьомого класу значну увагу приділено формуванню вокально-хорових навичок. Зважаючи на вік учнів (початок мутаційного періоду голосу), запропоновано для розучування і виконання яскраві сучасні твори, зокрема мовою оригіналу, цікаві для виконання учнів з відповідною вокальною теситурою. Крім того, запропоновано завдання, направлені на

створення учнями елементарного музичного супроводу до виконуваних вокальних творів за допомогою комп'ютерних програм, електронних музичних інструментів (за наявності), мотивації розвитку самостійності у процесі пізнання музичних явищ сучасності, використання Інтернет-ресурсів, комп'ютерних програм з музичного мистецтва у пошуково-дослідній і соціокультурній діяльності.

Зміст підручників «Музичне мистецтво 5 клас» [40], «Музичне мистецтво 6 клас» [41] (авт. Л. Кондратова) побудовано за діалогічним принципом: подання навчального матеріалу через спілкування головних персонажів підручника (хлопчика Богдана — жителя України, який розкриває історію й сучасні тенденції української національної культури, та дівчинки Христини, котра мешкає в одній із країн Європи та розповідає про історію й особливості зарубіжної світової культури). У зміст підручників введено завдання з розвитку дитячої творчості, пропозиція до виконання цікавих творчих проектів на кожному уроці (індивідуальних, парних, групових та колективних), завдяки яким учні матимуть змогу набути дослідницьких умінь, навичок і самостійно працювати над обраною темою (що збігається з темою уроку) за поданим алгоритмом. Зміст підручника для 6 класу охоплює широкий спектр вокальних та інструментальних жанрів музичного мистецтва: від історії їх становлення й розвитку, особливостей музичної мови та образів, характерних ознак і рис — до історії створення конкретного твору, поданого для музичного сприймання і порівняння його з творами композиторів-сучасників або музичними обробками, аранжуваннями, стилізаціями, реміксами цього твору тощо. Пізнання жанрових особливостей творів на уроках поєднується з ознайомленням школярів із творчістю вітчизняних і зарубіжних композиторів. Репертуар творів, запропонованих для виконання, теж вирізняється різноманітністю: від пісень композиторів-класиків та народних пісень - до сучасних естрадних композицій.

Зміст підручників інтегрованого курсу «Мистецтво 5,6 клас» (авт. Л. Масол) [55, 56] побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань; це передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній - музичного та образотворчого мистецтв, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл

на основі естетико-світоглядних орієнтацій, і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, які входять до мистецько-синтетичної змістової лінії. За умов інтеграції навчального матеріалу на світоглядному (тематичному) рівні домінантні змістові лінії – музичне та образотворче мистецтво – зберігають відносну автономність, адже кожному з них присвячено окремі блоки підручника і кожний послідовно реалізує в рамках спільної теми дидактичні завдання, притаманні опануванню мови саме цього виду мистецтва.

У 5 класі [55] учні під час сприймання та інтерпретації музики мають усвідомити такі основоположні поняття музичного мистецтва, як елементи мови музики і музичні засоби виразності (мелодія, ритм, лад, темп, тембр, динаміка, регістр); другий розділ підручника знайомить учнів із синтетичними видами мистецтва – театром, кінематографом, хореографією, цирком, а також різноманітними художніми явищами сучасності, що репрезентують яскравий синтез і взаємодію мистецтв. Підручник «Мистецтво 6 клас» [56] складається з двох частин «Образ людини у мистецьких жанрах» (I семестр) і «Образи природи в мистецьких жанрах» (II семестр). У ньому детально висвітлено основні жанри музичного мистецтва (камерно-вокальні, хорові, камерно-інструментальні, симфонічні, музично-театральні) і основні жанри образотворчого мистецтва: портрет, історичний жанр і його різновиди (міфологічний, релігійний, батальний), побутовий жанр, пейзаж і його різновиди (сільський, міський, ландшафтний, марина тощо), натюрморт. Усі теоретичні теми проілюстровано відповідними творами для сприймання і аналізу-інтерпретації.

Зміст підручників побудований за діалогічним принципом – інформаційні блоки перемежуються різними видами запитань і завдань. У підручниках виділені також окремі рубрики-узагальнення, де завдання структуровані за рівнем складності. У блоці «Музичне мистецтво» представлено пісні для співу. Основний текст доповнюють рубрики «Портрет митця», «Це цікаво: з історії жанру», «Секрети майстерності», «Мистецька скарбничка» (словник термінів, зокрема спільних для різних видів мистецтва понять). Система запитань і завдань для закріплення знань і вмінь передбачає розвиток ключових, предметних, міжпредметних і компетентностей особистості, вона

передбачає включення учнів у різні види діяльності: репродуктивно-узагальнюючу і художньо-творчу, ігрову і проектну, індивідуальну, групову і колективну. Частина завдань варіативні і передбачають особистісний вибір учнів (теми проектів, художньої техніки тощо), самостійну пошукову роботу, зокрема й з використанням можливостей інтернету.

Отже, учитель має можливість обирати підручник за яким навчати учнів. При виборі підручника треба звертати увагу на запропонований авторами відбір художньо-дидактичного матеріалу, який повинен відбуватися з опорою на шедеври українських і зарубіжних митців, спрямування змісту підручника на розвиток спеціальних мистецьких здібностей (музичних і художніх). Важливою є виховна функція підручників, на реалізацію якої слід звертати безпосередню і систематичну увагу. Вона закладена у самому змісті творів мистецтва, завдяки чому потрібно здійснювати виховання гуманістичних цінностей і пріоритетів, важливих моральних якостей особистості – доброта, дружба, любов, повага до родини тощо. Використання у підручниках творів та характеристики творчості українських митців сприяє формуванню основ патріотичного виховання особистості. Адже місія мистецтва є дуже важливою у справі виховання патріотизму, гордості за землю, країну, в якій ми живемо, талановитих людей, які виходили з нашого народу або таланти яких розквітали на теренах нашої землі.

Висновки

Отже, головною метою підручника є створення інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечить включення кожної дитини в самостійну навчальну діяльність. Підручник надає велику допомогу у вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, який сприятиме формуванню в учнів бажання та вміння вчитися, пошук і впровадження нових форм і методів навчання, стимулюючих творчу активність учнів, формування музичної культури учнів як невід'ємної частини їх духовної культури.

Експозе

1. Підручник є носієм змісту освіти і засобів забезпечення його засвоєння. Він є не лише джерелом знань, а й засобом розвитку уяви, мислення, творчих здібностей школярів.

2. У підручниках з музичного мистецтва та мистецтва реалізується ряд функцій: освітня, пізнавальна, інформаційна, трансформаційна, розвивальна, виховна, мотиваційна, дослідницька тощо.
3. Відповідно до нових навчальних програм авторами та авторськими колективами, переможцями Всеукраїнських конкурсів рукописів підручників для учнів закладів загальної середньої освіти, створені навчально-методичні комплекти (підручник, робочий зошит) відповідно для кожного класу.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Функція підручника, що полягає в забезпеченні процесу засвоєння учнями певного обсягу систематизованих знань:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) виховна;
 - Д) інформаційна.
2. Функція підручника, що сприяє розвиткові учня:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) розвивальна;
 - Д) інформаційна;
3. Функція підручника, яка полягає в здатності підручника впливати на світогляд учня, його моральні, естетичні почуття, ставлення до мистецтва тощо:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) виховна;
 - Д) інформаційна.
4. Функція підручника, яка полягає у спонуканні учня до самостійного розв'язування проблеми:
 - А) мотиваційна;
 - Б) дослідницька;

- В) управлінська;
 - Г) виховна;
 - Д) інформаційна.
5. Функція підручника, у якій підручник виступає джерелом навчальної інформації:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) виховна;
 - Д) інформаційна.
 6. Функція підручника, яка передбачає, що підручник містить педагогічно адаптовані тексти:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) трансформаційна;
 - Д) інформаційна.
 7. Функція підручника, яка спрямована на розвиток позитивної мотивації учнів до навчання:
 - А) мотиваційна;
 - Б) освітня;
 - В) управлінська;
 - Г) трансформаційна;
 - Д) інформаційна.
 8. Визначте ключову компетентність за описом: здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі:
 - А) інноваційність;
 - Б) екологічна;
 - В) інформаційно-комунікаційна;
 - Г) вільне володіння державною мовою;
 - Д) математична.
 9. Визначте ключову компетентність за описом: усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі:
 - А) екологічна;
 - Б) математична;
 - В) інформаційно-комунікаційна;
 - Г) інноваційність;
 - Д) вільне володіння державною мовою.

Оберіть всі правильні відповіді (2)

10. Підручник з музичного мистецтва повинен обов'язково містити:

- А) відомості про композиторів;
- Б) назви творів для слухання;
- В) назви репродукцій картин;
- Г) назви творів для виконання;
- Д) перелік компетентностей.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи до Кредиту 7

1. Розкрийте суть поняття «Державний стандарт».
2. Розкрийте зміст розділів Державного стандарту.
3. Проаналізуйте, які Державні стандарти чинні на сьогодні в Україні?
4. Ознайомтесь із змістом Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> та охарактеризуйте його зміст.
5. Ознайомтесь із змістом Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> та охарактеризуйте його зміст.
6. Розкрийте суть поняття «Навчальна (освітня) програма».
7. Проаналізувати чинні навчальні програми з музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти: «Музичне мистецтво» 5-7 кл. (кер. авт. кол. Масол Л.М.), інтегрованого курсу «Мистецтво» 5-7 кл. (блок «Музичне мистецтво») (кер. авт. кол. Масол Л.М.): <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
8. Дослідіть, які навчальні програми чинні на сьогодні в Україні, які їх особливості?

9. Охарактеризуйте зміст Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів освітньої галузі «Мистецтво»: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
10. Охарактеризуйте зміст Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів освітньої галузі «Мистецтво»: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>; <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>
11. Охарактеризуйте зміст Навчальної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5–9 класи» блок «Музичне мистецтво» (5-7 клас): <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
12. Створіть тезаурус до теми. Поясніть дефініції: *Державний стандарт, навчальна (освітня) програма, компетентність, ключові компетентності, предметні компетентності, мистецькі міжпредметні компетентності.*
13. Проаналізувати відповідність підручників з музичного мистецтва до чинних програм з музичного мистецтва:
 - 13.1. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 1 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. : іл.
 - 13.2. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 2 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. : іл.
 - 13.3. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 3 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. : іл.

- 13.4. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 5 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл..
- 13.5. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 6 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл..
- 13.6. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 7 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл..
14. Визначте, яку ключову компетентність учитель формує або розвиває у поданих уроках і яким чином.
15. Створіть рекламу курсу «Музичне мистецтво».
16. Визначте основні складові підручника. Надати характеристику його структури.
17. Визначте основні функції у підручниках з музичного мистецтва або мистецтва (на вибір студента).
18. Створіть рекламу підручника, який найбільше сподобався, з позиції учителя та учня.
19. Проаналізуйте навчально-методичний апарат підручників.
20. Визначте загальні результати навчання музичного мистецтва здобувачів освіти. Визначте обов'язкові результати навчання музичного мистецтва здобувачів освіти.
21. Дайте відповіді на питання:
1. Скільки циклів охоплює сучасна початкова освіта? Які?
 2. Як визначаються вимоги до обов'язкових результатів навчання?
 3. Які ключові компетентності є обов'язковими? У чому їх особливості?
 4. Які компоненти є спільними для всіх ключових компетентностей?
 5. Яку назву має освітня галузь, в якій викладається курс мистецтво/ музичне мистецтво?

Індивідуальні навчально-дослідні завдання до Кредиту 7

1. Наповнення папки нормативної бази забезпечення галузі «Мистецька освітня галузь»: електронний варіант.
2. Пояснення основних термінів: ключова компетентність, ключова компетенція, компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, міжпредметна компетентність, міжпредметні естетичні компетентності, предметна компетентність, предметна компетенція, діяльнісний підхід, загальнокультурна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчальна програма, особистісно зорієнтований підхід, предметна мистецька компетентність.
3. Опрацювання матеріалу з посібника: «Основи дидактики» (авт. В. Чайка [95] пункт 4.3. «Підручники і навчальні посібники». Випишіть основні функції підручника.
4. Виокремлення основних складових. Надання характеристики структури навчальних програм з музичного мистецтва, особливостей організації навчально-виховного процесу.

Плани практичної роботи

Практична робота №1

Тема: Сучасні нормативні документи при викладанні предмету «Музичне мистецтво» у ЗЗСО (2 год.)

1. Концепція «Нова українська школа». Аналіз та порівняння з Державним стандартом початкової загальної освіти, Державним стандартом базової середньої освіти основних термінів, наявність компетентностей. (Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>)
2. Аналіз типової освітньої програми для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) блок «Мистецька освітня галузь».
3. Аналіз типової освітньої програми для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) блок «Мистецька освітня галузь».
4. Аналіз типової освітньої програми для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) блок «Мистецька освітня галузь».

1. Аналіз типової освітньої програми для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) блок «Мистецька освітня галузь».
2. Аналіз програми «Мистецтво» 5-9 клас (блок «Музичне мистецтво» 5-7 клас).

Завдання: виписати з Концепції «Нова українська школа» поняття: компетентність, ключові компетентності, 10 ключових компетентностей та їх визначення. Порівняти з визначеннями Державних стандартів. Проаналізувати базовий навчальний план початкової та основної школи, інваріантну та варіативну частини. Визначити місце галузі «Мистецтво» та предмету «Музичне мистецтво» у базовому навчальному плані. Проаналізувати чинні навчальні програми з музичного мистецтва. Виокремити основні складові. Надати характеристику структури навчальних програм з музичного мистецтва. Особливості організації навчально-виховного процесу. Виписати і пояснити поняття: навчальна програма, мета і завдання музичної освіти учнів 1-4 класів, мету програми 5-7 класу, її завдання. Виписати тематичну структуру програми музичного мистецтва 5-7 класу.

Практична робота №2

Тема: Державні підручники для ЗЗСО з музичного мистецтва (2 год.)

1. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 1 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. : іл.
2. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 2 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. : іл.
3. Зміст і структура навчального підручника Мистецтво (блок «Музичне мистецтво») для 3 кл. / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с. : іл.
4. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 5 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл..
5. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 6 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл..
6. Зміст і структура навчального підручника Музичне мистецтво для 7 кл. / Л. М. Масол, Л. С. Аристова. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл..

Перевірочні тести до Кредиту 7

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. У структуру Державного стандарту не включено:

- А) навчальну програму;
- Б) концептуальну складову;
- В) державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів;
- Г) базовий навчальний план;
- Д) загальну характеристику освітніх галузей.

2. Освоєний учнями у процесі навчання досвід специфічної діяльності, пов'язаної з набуттям нового знання, його перетворенням і застосуванням це:

- А) предметна компетентність;
- Б) ключова компетенція;
- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) міжпредметна компетентність.

3. Здатність орієнтуватися в різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва це:

- А) предметна компетентність;
- Б) міжпредметні естетичні компетентності;
- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) міжпредметна компетентність.

4. Сукупність знань, умінь та характерних рис у межах предмету музичне мистецтво, що дає можливість учневі самостійно виконувати певні дії для розв'язання навчальної проблеми (задачі, ситуації) це:

- А) предметна компетенція;
- Б) міжпредметна компетентність;
- В) громадянська компетентність;
- Г) комунікативна компетентність;
- Д) ключова компетенція.

5. Визначте ключову компетентність: залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості:

- А) математична;
- Б) екологічна;
- В) культурна;
- Г) громадянська;
- Д) навчання впродовж життя.

6. Визначте ключову компетентність: здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті:

- А) екологічна;
- Б) вільне володіння державною мовою;
- В) інноваційність;
- Г) інформаційно-комунікаційна;
- Д) математична.

7. Визначте ключову компетентність за описом: відкритість до нових ідей:

- А) вільне володіння державною мовою;
- Б) інноваційність;
- В) інформаційно-комунікаційна;
- Г) екологічна;
- Д) математична.

8. Визначте ключову компетентність за описом: здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі:

- А) інноваційність;
- Б) екологічна;
- В) інформаційно-комунікаційна;
- Г) вільне володіння державною мовою;
- Д) математична.

9. Визначте ключову компетентність за описом: усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі:

- А) екологічна;
- Б) математична;
- В) інформаційно-комунікаційна;
- Г) інноваційність;
- Д) вільне володіння державною мовою.

10. Визначте ключову компетентність, яка пов'язана з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя:

- А) навчання впродовж життя;
- Б) екологічна;
- В) громадянські та соціальні компетентності;
- Г) інформаційно-комунікаційна;
- Д) інноваційність.

11. Функція підручника, що сприяє розвитку учня:

- А) мотиваційна;
- Б) освітня;
- В) управлінська;
- Г) розвивальна;
- Д) інформаційна.

12. Функція підручника, у якій підручник виступає джерелом навчальної інформації:

- А) мотиваційна;
- Б) освітня;
- В) управлінська;
- Г) виховна;
- Д) інформаційна.

Оберіть всі правильні відповіді (2)

13. Підручник з музичного мистецтва повинен обов'язково містити:

- А) відомості про композиторів;
- Б) назви творів для слухання;
- В) назви репродукцій картин;
- Г) назви творів для виконання;
- Д) перелік компетентностей.

Список рекомендованої літератури

1. Державний стандарт початкової освіти
URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Державний стандарт базової середньої освіти
URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prodeyaki-pitannya-derzhavnih-standativ-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

3. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
5. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
6. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
7. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5 - 9 класи» (кер. авт. колективу Л. М. Масол) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
8. Чайка В. М. Основи дидактики. Навч. посіб. для студентів URL: <https://westudents.com.ua/knigi/340-osnovi-didaktiki-chayka-vm.html>

Кредит 8

УРОК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Тема 21. Класифікація уроків музичного мистецтва (тип, форма, жанр)

Тема 22. Принципи та методи музичного навчання і виховання

Тема 21

Класифікація уроків музичного мистецтва (тип, форма, жанр)

Ключові слова: урок, урок музичного мистецтва, урок мистецтва, жанр уроку, тип уроку, форма уроку.

Відповідно до Державних освітніх стандартів, основною формою художньо-естетичного виховання учнів в закладах загальної середньої освіти є урок музичного мистецтва або мистецтва, що зазначено у шкільному розкладі. Він проводиться з усіма учнями класу, незалежно від рівня їхнього музичного розвитку. Як зазначено в навчальних програмах, урок музичного мистецтва або мистецтва проводиться один раз на тиждень у 1-7-х класах, має чітко визначену тему та мету, яка реалізується в процесі засвоєння змісту навчального матеріалу. Згідно з Державним стандартом початкової освіти навчальними планами передбачено вивчення предмета «Мистецтво» у 1-4-х класах, з Державним стандартом базової повної загальної середньої освіти навчальними планами передбачено вивчення предмета «Музичне мистецтво» або «Мистецтво» у 5-7 класах.

Урок музичного мистецтва – це основна, динамічна і варіативна форма музичного навчання і виховання школярів; цілеспрямована навчально-пізнавальна взаємодія вчителя і учнів, що містить зміст, форми, методи та засоби навчання і систематично застосовується (в однакові інтервали часу) для розв'язання завдань освіти, розвитку і виховання у процесі навчання (Г. К. Селевко). Урок музики в школі – це завершений в смисловому, часовому й організаційному відношенні певний етап роботи з музичного виховання і навчання школярів у цілісному навчальному процесі.

Урок музичного мистецтва є основною формою музичної освіти учнів закладів загальної середньої освіти. Від його організації і вмілого проведення залежить вирішення завдань музичної освіти. Кожен урок повинен бути *завершеним і цілісним*, і водночас бути частиною системи уроків, пов'язаних між собою загальною метою і загальними завданнями. Як шкільний предмет, урок музичного мистецтва повинен відповідати тим основним вимогам, які ставляться до уроків з інших предметів. А саме:

- цілісність уроку: автономний, логічно завершений блок засвоєння навчального матеріалу;
- постановка завдань навчання, виховання та розвитку, їх взаємний зв'язок та єдність;
- особистісний підхід – високий рівень відносин учителя та учня;
- диференціація та індивідуалізація навчання;
- високий рівень пізнавального інтересу (мотивації, проблематизації), самостійної розумової діяльності учнів;
- застосування різноманітних методів, засобів та методичних прийомів;
- гнучка неформальна система контролю;
- поєднання складності та доступності у навчанні;
- зв'язок теорії з практикою;
- системність уроків.

Водночас специфіка спілкування учнів з музикою передбачає «переінтонування» змісту загальнодидактичних вимог у відповідності з їх спрямованістю на осягнення музики як мистецтва, що зумовлює необхідність урахування вчителем специфіки уроку музики як уроку мистецтва.

Отже, сучасний урок музичного мистецтва (мистецтва) повинен відповідати наступним вимогам:

- спрямованість кожного уроку на досягнення загальної мети мистецької (музичної) освіти – формування музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їх духовної культури; на вирішення в єдності трьох провідних завдань: розвиток емоційного, усвідомленого і діяльнісно-практичного ставлення учнів до музики;
- чітке усвідомлення вчителем мети і завдань уроку, визначених ним відповідно до загальної мети і завдань музичної освіти учнів, конкретної теми і змісту уроку;
- опора на закономірності й принципи музичної освіти;
- відповідність між завданнями, змістом, формами і методами навчання і рівнем музичного розвитку учнів;
- поєднання колективної, групової та індивідуальної форм роботи на уроці;
- постійне збагачення учнів музичними знаннями і вміннями, і на цій основі систематичний розвиток їхніх музичних здібностей;
- використання методів педагогічного впливу, що відповідають природі музичного мистецтва й активізують музично-творчі здібності учнів;
- стимулювання учнів до творчого самовираження в музичній діяльності;
- позитивне спрямування загальної емоційної атмосфери на уроці;
- диференційований підхід до учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, можливостей, прагнень, сподівань, інтересів, потреб, смаків тощо.

Специфіка уроку музичного мистецтва полягає у наступному:

- 1) *Урок музичного мистецтва – це насамперед урок мистецтва.* А мистецтво уважається особливою формою пізнання й відтворення навколишньої дійсності. Пізнання учнями на уроках закономірностей і тенденцій розвитку музичного мистецтва засобом ознайомлення з шедеврами світової музичної культури та народного фольклору уможливорює не тільки забезпечення розвитку інтелектуальної сфери особистості, а також позитивно впливає

на формування, розширення й поглиблення емоційної сфери школярів. Під впливом музики в учнів виникають почуття гідності, які стимулюють школярів до позитивних учинків і дій. Згідно встановленими загальнолюдськими цінностями вони позитивно впливають на формування світогляду, організацію життєдіяльності відповідно до законів краси й розуму, гармонії особистості і загальнолюдського, матеріального і духовного.

- 2) Особливість уроку музичного мистецтва полягає в тому, що *музика суттєво впливає на духовний світ дитини* та спонукає молодь не тільки пізнавати закономірності й тенденції розвитку світової культури та музичного мистецтва, а *змінювати* його й творити відповідно до власних переконань і законів краси. Набуття досвіду в галузі сприймання музичних творів різних жанрів й епох, стилів і форм дасть можливість розвинути у учнів музично-творчі здібності, досягти певного духовного зростання, розвинути естетичний смак.
- 3) Специфічність уроку музичного мистецтва зумовлена *інтегрованістю знань дисциплін мистецтвознавчого циклу* й насамперед образотворчого, театрального, хореографічного мистецтва, кіномистецтва та літератури. З образотворчим мистецтвом уроки музичного мистецтва поєднує спільність категоріального та термінологічного апаратів (спільні поняття: гармонія, канон, стилізація, ритм, мотив, форма, імпровізація, арабеска, штрих, контраст, гама, варіації, тон, нюанс, фактура, мініатюра, ансамбль тощо); підходи до сприймання, відтворення та інтерпретації творів; форми, принципи та методи презентації творчої спадщини відомих художників, композиторів, музикантів. Інтеграція та занурення у хореографічне та театральне мистецтво відбувається засобом презентації учням українських народних танців і танців інших країн світу, зразків балетної музики у виконанні професійних та самодіяльних хореографічних колективів, солістів-виконавців.
- 4) *Запровадження різних форм роботи*, а саме: колективної (колективні форми музикування), *групової* (в ансамблі

відтворення музично-ритмічних рухів, гра на елементарних музичних інструментах, створення інструментальних ансамблів, які готують інструментальний супровід до шкільних пісень, театралізованих спектаклів, виконують в ансамблі та із солістом твори шкільного пісенного репертуару тощо) та *індивідуальної* (виконання вокальних чи інструментальних імпровізацій, виступ солісту під час виконання шкільних пісень, підготовка коротких інформаційних повідомлень про композиторів, музикантів, співаків, жанри музичного мистецтва тощо) відповідно до мети й завдань, а також рівня музично-творчого розвитку кожного учня класу.

- 5) *Різноманітність видів музичної діяльності учнів на уроці*: слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах, креативність у галузі музики, засвоєння теоретичного матеріалу.
- 6) *Різноманітність художньо-педагогічних технологій*, що уможливорює утримування пізнавального інтересу протягом уроку, залучення учнів до активної музично-творчої та пізнавальної діяльності. Використовуючи діалогові, кооперовані, ігрові, проектні та комп'ютерні художньо-педагогічні технології дає можливість активізувати інтерес до музичного мистецтва, стимулювати пізнавальний інтерес до подальшої діяльності учнів. Використання прийомів «Сліпий та поводитир», «Мистецький лабіринт (Баскетметод)», «Музична загадка», «Слово-Речення-Запитання-Відповідь» та ін. позитивно впливає на розумовий розвиток, розвиток креативності і формування естетичної культури особистості.
- 7) Запровадження принципів педагогіки мистецтва, котрі передбачають *єдність емоційного і свідомого*, а також *художнього і технічного* в процесі сприймання, виконання й творення музики. Сутність принципу *єдності емоційного і свідомого* полягає в тому, що музика впливає на емоційний стан людини, а це викликає адекватне сприймання й творення музики в поєднанні зі свідомим ставленням до інтерпретації інтонаційно-образного змісту відповідно до форми, побудови, гармонії, голосоведення

тощо. Єдність художнього і технічного полягає у розумінні, що створення високохудожнього твору або завершеного музичного образу слушно в разі виконання і дотримання технічних характеристик, з-поміж яких: темп, чистота інтонування мелодії, характер музики тощо. Без подолання технічних труднощів неможливе відтворення художнього образу й характеру музичного твору.

- 8) *Арттерапевтичний вплив музики*, яку учні сприймають, виконують і створюють на уроці, на їхній психічний стан. Дослідженнями науковців доведено, що залежно від характеру, регістру, темпу, метроритму, динаміки та нюансів музика впливає на внутрішній стан і самопочуття людини. Вступне слово вчителя, установка на сприймання, яскраві та образні порівняння, а також використання творів суміжних мистецтв спроможні викликати в учнів емоційний відгук, котрий провокує зміну частоти пульсу, підвищення артеріального тиску, посилює емоційне збудження або, навпаки, заспокоює й спонукає дитину до переоцінки цінностей, свого ставлення до оточення, батьків, родини, до навчання та вибору друзів.

Методика проведення уроку музичного мистецтва значною мірою визначається його **типом**.

Класичні типи уроків:

- урок вивчення нового матеріалу;
- урок формування вмій та навичок;
- урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок;
- урок контролю та корекції знань, умінь і навичок;
- урок перевірки знань;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- комбінований урок.

Структури уроків за типами

Структура уроку **вивчення нового матеріалу**:

1. первісне введення матеріалу з урахуванням закономірностей процесу пізнання за умови високої розумової діяльності учнів;
2. вказівка на те, що учні повинні запам'ятати;
3. мотивація запам'ятовування та зберігання у пам'яті;

4. повідомлення, або актуалізація техніки запам'ятовування (робота з опорними матеріалами, групування матеріалу за змістом тощо);
5. первісне закріплення матеріалу під керівництвом вчителя шляхом прямого повторення, часткових висновків;
6. контроль результатів первісного запам'ятовування;
7. регулярне систематизуюче повторення через короткі, а потім більш тривалі інтервали часу у поєднанні з різними вимогами до відтворення, в тому числі й з диференційованими завданнями;
8. внутрішнє повторення й постійне застосування отриманих знань і навичок для набуття нових;
9. часткове включення опорного матеріалу для запам'ятовування в контроль знань, регулярне оцінювання результатів запам'ятовування й застосування.

Структура уроку **формування вмій та навичок**:

1. постановка мети уроку;
2. повторення сформованих вмій та навичок, які є опорними;
3. проведення перевірочних вправ;
4. ознайомлення з новими вміннями, показ зразка формування;
5. вправи на їх засвоєння; вправи на їх закріплення;
6. тренувальні вправи за зразком, алгоритмом, інструкцією;
7. вправи на перенесення в подібну ситуацію;
8. вправи творчого характеру;
9. підсумок уроку;
10. завдання додому.

Структура уроку **закріплення та розвитку знань, умінь та навичок**:

1. повідомлення учням мети роботи, яку вони будуть виконувати;
2. відтворення учнями знань, умінь та навичок, які потрібні для виконання запропонованих завдань;
3. виконання учнями різних завдань, задач, вправ;
4. перевірка виконаних робіт;
5. обговорення помилок, яких припустились учні, їх корекція;
6. завдання додому (якщо це необхідно).

Структура уроку **контролю та корекції знань, умінь і навичок:**

1. повідомлення теми, мети за завдань уроку;
2. демонстрація використання набутих знань, умінь та навичок в життєвих ситуаціях;
3. перевірка знання фактичного матеріалу, фронтальна бесіда, індивідуальне опитування;
4. перевірка знань основних понять, законів, вмінь пояснювати їх суть, письмова робота;
5. перевірки глибини осмислення знань і ступеня їх узагальнення, самостійне співставлення узагальнених таблиць, письмове опитування;
6. застосування учнями знань, практичні завдання;
7. виконання комплексних творчих робіт;
8. підсумки уроку;
9. домашнє завдання.

Структура уроку **перевірки знань:**

1. організація початку уроку; необхідно створити спокійну, ділову обстановку; діти не повинні боятись перевірочних та контрольних робіт або надто хвилюватись, оскільки вчитель перевіряє готовність учнів до подальшого вивчення матеріалу;
2. постановка завдань уроку: учитель повідомляє учням, який матеріал він буде перевіряти або контролювати; висловлює прохання, щоб учні згадали відповідні правила та користувались ними у роботі; нагадує, що учні обов'язково самі перевіряють роботи;
3. виклад змісту контрольної або перевірочної роботи (запитання, завдання, вправи, виконання тестів, відповіді на питання тощо); завдання за об'ємом та ступенем складності повинні відповідати програмі і бути посильними для кожного учня;
4. підведення підсумків уроку; вчитель відбирає гарні роботи учнів, аналізує припущені помилки в інших роботах, організовує роботу над помилками;
5. виявлення типових помилок та прогалин в знаннях і вміннях, а також шляхів їх усунення; удосконалення знань і вмінь.

Структура уроку **узагальнення та систематизації знань:**

1. повідомлення теми, мети й задач уроку;
2. повторення й узагальнення окремих фактів, подій, явищ;
3. повторення й узагальнення понять та засвоєння відповідної системи знань;
4. повторення й систематизація основних теоретичних положень та провідних ідей науки.

Структура **комбінованого уроку**, який, як правило, має дві або декілька дидактичних цілей:

1. організація початку уроку;
2. перевірка домашнього завдання, постановка мети уроку;
3. підготовка учнів до сприйняття нового навчального матеріалу, тобто актуалізація знань і практичних та розумових умінь;
4. вивчення нового матеріалу, в тому числі й пояснення;
5. закріплення вивченого матеріалу на даному уроці та раніш вивченого, який пов'язаний з новим;
6. узагальнення й систематизація знань та вмінь, зв'язок нових з отриманими та сформованими раніше;
7. підведення підсумків та результатів уроку;
8. завдання додому;
9. підготовка (попередня робота), яка необхідна учням для вивчення нової теми (за потребою).

Віднесення всіх уроків музики лише до комбінованого типу ніби уніфікує їх, не сприяє розвитку методики їх проведення, якоюсь мірою стримує творчість учителя. Тому в основу класифікації уроків музичного мистецтва провідні вчені (О. Ростовський, Е. Абдуллін, О. Апраксина, М. Осеннева, Л. Безбородова, О. Олексюк та ін.) показують їх місце у засвоєнні навчальної теми. Відповідно до тематичної побудови програми виділяються такі **типи уроків музичного мистецтва:**

- урок введення в тему;
- урок поглиблення теми;
- урок узагальнення теми.

Окремо виділяються підсумкові уроки семестру й заключні уроки-концерти.

Урок введення в тему. Головною його ознакою є наявність у його змісті початкової інформації щодо теми; пошукової

ситуації, в якій учні, розглядаючи музичний матеріал під новим кутом зору, заданим темою, і спираючись на набутий життєвий і музичний досвід, роблять перші узагальнення. Зміст кожної теми, її місце в програмі, зв'язки з попередніми і наступними знаннями специфічні, тому специфічні й уроки введення в кожен конкретну тему.

Урок поглиблення теми. Особливістю уроку є наявність у його змісті нового знання, що виступає однією з граней теми. На основі сприйманні музики і роздумів про неї, активного музикування учні мають виділити й усвідомити нову для них якість теми. Цьому сприяє активізація наявного життєвого і музичного досвіду учнів, а також слухового досвіду, необхідного для поглиблення теми.

Урок узагальнення теми. Головною його ознакою є наявність у його змісті цілісної узагальненої характеристики знань, які розкривають суть теми. Залежно від того, як учні засвоїли певну тему, вчитель визначає зміст уроку, добирає відповідні методи і прийоми навчання. Уроки узагальнення теми передбачають встановлення у свідомості учнів зв'язків з попередніми темами.

Завдання **заключного уроку-концерту** є показ рівня музичної культури учнів, досягнутий ними впродовж навчального року. Він може проводитися в урочистій обстановці, із запрошенням батьків і вчителів.

За змістом уроки музичного мистецтва можуть бути **типовими, домінантними, тематичними** або **комплексними** залежно від використання різних видів музичної діяльності, наявності теми.

Так, **типові уроки** включають всі види музичної діяльності дитини. У **домінантних** переважає якийсь один вид музичної діяльності, на **тематичному** уроці вибирається одна тема, яка об'єднує всі види діяльності. **Комплексний** урок містить різні види мистецтва, художньої діяльності.

У процесі підготовки уроку музичного мистецтва звертається увага на інші його компоненти: повторення засвоєного на попередніх заняттях, закріплення музичних творів у свідомості учнів, характер можливого домашнього завдання.

З огляду на те, що урок музичного мистецтва будується за законами драматургії самого мистецтва і за формою викладання

може бути – імпровізацією, експромтом, варіаціями або сонатним алегро, з'явилися різні моделі з цікавим драматургічним рішенням процесу самого уроку. Тому крім типу уроку в уроці музиці виділяють *жанр* та *форму*.

Жанр уроку музичного мистецтва - це комплекс тільки йому притаманних стилістичних, сюжетних, образних і технологічних ознак, які проявляються у зовнішній формі, видах спілкування, характері змісту, а також у способах сприйняття та мислення учнів. Жанр уроку музики може бути представлений у вигляді узагальненої характеристики змісту і організації уроку як музично-педагогічного твору, що відбиває ту чи іншу характерну для нього образно-емоційну сферу і сукупність музично-педагогічних засобів. При цьому вчитель музичного мистецтва звертається переважно до тих жанрів, в узагальненому образі яких потенційно закладені можливості розкриття теми уроку під певним педагогічним ракурсом.

Так, наприклад, одна і та ж тема уроку може бути інтерпретована як урок музичного мистецтва в жанрі музично-педагогічної поеми, оди, оповіді, фрески тощо. І це будуть принципово різні ракурси її методичного розгляду в змістовно-смісловому аспекті, в драматургічному розгортанні навчального процесу, в емоційному тонусі уроку.

При розкритті теми уроку музики в жанрі музично-педагогічної поеми головними стануть насамперед ліричні, драматичні, лірико-драматичні аспекти її розгляду. Звернення до уроку в жанрі музично-педагогічної оди посилить риси гімну в його музично-педагогічному вирішенні, додасть йому риси монументальності. При розгляді уроку в жанрі музично-педагогічної оповіді на перший план вийде епічна розповідь. Вибір уроку в жанрі музично-педагогічної фрески призведе до пошуку масштабного розкриття теми.

Жанри уроків: урок – поема, урок – ода, урок – оповідь, урок – фреска, урок – презентація, урок – передача, урок – салон, урок – казка, урок – імпровізація, урок – діалог, урок – вистава, урок – подорож, урок – концерт, урок – кросворд, урок – фестиваль, урок – вікторина, урок – гра, урок – змагання, урок – бенефіс, урок – панорама, урок – репортаж, урок – драма, урок – балада, урок – романс, урок – містерія, урок – сповідь, урок – «жива газета», урок – квест, урок – турнір, урок – дослідження тощо.

Урок – презентацію можна використовувати при проведенні вступного уроку до певної теми, або на уроці узагальнення. На цих уроках учні та вчитель можуть показувати (презентувати) власні наробки, комп'ютерні презентації тощо. Презентація - це не лише представлення нового, а і його захист, показ його позитивних якостей тощо.

Урок – панорама носить оглядовий характер змісту. Учні можуть створювати панорамний огляд епохи в музичних символах, які втілені у різні види і твори мистецтва.

Урок – екскурсія. На таких уроках учні створюють творчі роботи: підбір репродукцій до певної теми, музичного твору, створення комп'ютерного альбому віртуальних екскурсій концертами світу, «побудова» власного комп'ютерного концертного залу (опера, балет, концерт, симфонія) за різними темами та жанрами музичного мистецтва тощо.

Урок – репортаж з музичного фестивалю, міста, країни, епохи, з концерту тощо. Це своєрідний діалог з обміну інформацією. Репортаж може вести як учитель, так і учень, який має організаторські й імпровізаторські здібності, володіє матеріалом краще ніж його однокласники.

Урок – вистава дає унікальну можливість зануритися у епоху, яку вивчають, побачити її «іззовні». Урок-вистава починається із задуму, написання сценарію, створення костюмів, декорацій, репетицій і підбору музики, яка характеризує епоху, країну тощо. Ця форма уроку допомагає учням в ігровому просторі уроку стати реальними учасниками дійства, не зважаючи на відстань між епохою або країною, які вивчаються.

Урок – подорож (етапами життєвого шляху митця, композитора, виконавця; країнами, епохами тощо). Такий урок вимагає попередньої розробки «маршруту» в спільній діяльності учителя і учнів. Іноді розробка маршруту може бути метою уроку, визначати його сценарій. Але, як показує практика, часто такі уроки виходять надмірно ілюстративними, споглядальними, констатуючими. Тут учителям важливо надати пошуковий характер роботи.

Урок – концерт цікавий тим, що учитель з учнями опиняються в одній ролі: Слухача, Глядача, Виконавця. Дуже захоплюючим стає складання програми концерту з точки зору її

драматургічної побудови, підготовка номерів – не лише віршів, пісень, але і аудіо та відеозаписів, слайдів, фотографій тощо. Тобто усього того, чим хотів би поділитися з іншими і учень, і учитель, що вони хотіли б подивитися, послухати, ще раз разом, в атмосфері взаєморозуміння.

Урок – гра (рольова) – жанр підсумкового, узагальнюючого уроку у середніх класах. Наприклад: після вивчення теми бажаним з числа учнів пропонується «увійти у роль» відомого композитора, митця, зірки поп-музики, рок-музики тощо. Вони розташовуються перед класом, набравши відповідного вигляду (пози, зміни зовнішності). Інші учні задають «гостям із старовини» або «гостям сучасності» різноманітні питання: про сенс життя, про мистецтво, добро і зло, про любов тощо. Відповіді на одне і те ж питання у кожного з «гостей» будуть різними, оскільки вони відбиватимуть різне світовідчуття, стилі, епохи. Оцінюються цікаві питання учнів, що залишилися на своїх місцях в класі. Вони виконують своєрідну роль «журналістів», нащадків, що звертаються до предків або сучасників. Ті, хто виконують «ролі митців» намагаються відповісти на кожне питання, згідно зі своїм образом.

Урок – гра – жанр підсумкового, узагальнюючого уроку у початкових класах: «Музичний марафон», «Музичний квест», «Подорож країною Мистецтва», «У гостях у королеви Мелодії і короля Ритма», «Пригоди в країні Гармонії» тощо. Формат гри дозволяє зробити музичне навчання захопливим процесом.

Урок – квест (англ. «пошук», «пошук пригод») – жанр підсумкового, узагальнюючого уроку. У основі уроку – гра, основним принципом якої є покрокове виконання заздалегідь підготовлених завдань. До видів квестів відносять: *ескейп рум* – передбачає пошук виходу з одного чи кількох приміщень за допомогою захованих підказок; *екшн-квест*, який базується на виконанні героєм активних дій, спрямованих на досягнення певної мети; *квест-перфоманс* заснований на взаємодії команди гравців з акторами, які грають ролі як позитивних, так і негативних персонажів; морфеус – вид квесту, в якому гравці мають виконувати завдання із зав'язаними очима. На уроці-квесті учням пропонується у формі квесту, тобто пошукової (часто пригодницької) гри, виконати низку різноманітних логічних дій, спрямованих на отримання кінцевого результату.

Урок – казка – використовується при вивченні опер-казок (М. Лисенко «Коза-Дерева», «Пан Коцький»; Б. Фільц «Пригоди в Лісовій школі» тощо), балетів-казок (П. Чайковський «Лускунчик», «Спляча красуня», «Лебедине озеро»; С. Прокоф'єва «Попелюшка» тощо), мюзиклів-казок. При проведенні таких уроків можна використовувати ляльок-героїв казок, від імені яких проводиться бесіда з учнями, своєрідний дидактичний театр тощо.

Урок – «телевізійна програма» – цей жанр уроку відрізняється динамічним темпом, свободою мовної інтонації. Тому при підготовці програми з «ведучими» і «музичними редакторами» доцільно попрацювати над артикуляцією, щоб вміти чітко говорити в заданому темпі, а також над голосовими модуляціями, логічними акцентами і навіть умінням артистично обігрувати деякі фрази. Учні вчать працювати над текстом, відбирати цікавий матеріал, вести діалог двох дикторів. Музику учасники програми повинні вибрати самі, враховуючи тему уроку. Вони ж повинні знайти ілюстративний матеріал, аудіозаписи. Решта ж учнів виступають у ролі активних слухачів, вони записують цікаві факти і задають питання в «прямому ефірі». У цьому жанрі можна підготувати цикл уроків за спільною темою «Шукачі істини», де розглянути теми «Джаз», «Рок-музика», «Поп-музика», «Класична музика» тощо.

Урок – салон – це творча демонстрація талантів або концертна програма. Роль вчителя в тому, щоб дати можливість кожній дитині випробувати себе в ролі артиста-ведучого або артиста-виконавця, а кожному класу відтворити ситуацію «художнього салону». Можна заспівати романси, пісні, прочитати вірші, зіграти п'єси на музичних інструментах. Заздалегідь готується програма концерту, учитель з учнями продумує драматургію уроку. Це може бути програма, складена за принципом контрастного чергування творів за характером їх змісту і сприйняття, або за «методом блоків»: музика народна-композиторська, естрадна-класична, вокальна-інструментальна, пісенна-танцювальна тощо.

Урок – кросворд – урок – повторення, закріплення, дослідження, а також результат самостійної роботи учнів з освоєння будь-якої теми. З огляду на вікові особливості школярів, дослід-

жувану тему, учителем і учнями складаються різні кросворди, чайнворди, ребуси. Кросворд і його різновиди можна яскраво оформити на альбомному аркуші фломастерами, використовуючи малюнки та аплікації, або створити комп'ютерну презентацію. Робота над складанням кросвордів може здійснюватися як одноосібно, так і невеликим складом, групою учнів (один підбирає слова, інший правильно становить питання, третій відповідає за оформлення самого кросворду тощо). Проведення таких уроків стимулює пізнавальну діяльність учнів, їх творчу активність, вигадку і майстерність при оформленні, розвиває логічне мислення при виборі варіанта питання і відповіді.

Форма уроку – це його зовнішня структура, що відображає перш за все взаємодію вчителя та учнів між собою. Основними формами уроку музичного мистецтва є: урок – діалог, урок – дослідження, урок – пошук. Іноді форма уроку виступає як структура уроку в цілому і кожної його частині, так і характер взаємозв'язку між ними. У такому випадку, форму уроку можуть порівнювати з музичними формами, коли учитель їх творчо інтерпретує по відношенню до вирішення музично-педагогічних завдань. Практика показує, що на уроці музичного мистецтва можна побачити двох-і трьох частинні, в тому числі репризи побудови, форму рондо, варіації. Вони використовуються не лише до змісту і організації окремих видів музичної діяльності на уроці (наприклад стосовно слухання музики (Н. Гродзенська)), але і до всього уроку в цілому.

Кожна з означених форм уроку отримує педагогічну інтерпретацію. При цьому вона неодмінно пов'язана з тематичними лініями уроку. Так, *репризність* сприяє закріпленню матеріалу, *варіативність* дає можливість представити одне і те ж явище в різноманітті своїх проявів, *рондо* дозволяє акцентувати увагу учнів на якомусь одному особливо важливому елементі уроку в зіставленні з іншими.

Характеризуючи побудову драматургії уроку в одній з музичних форм, Н. Сулова підкреслює, що однієї вказівки на те, що сьогоднішній урок проходить, наприклад, у формі рондо, недостатньо. Необхідно звернути увагу учнів на те значення, яке набуває повторюваний фрагмент в їхній власній свідомості, в свідомості людей, що беруть участь в ситуації повторення

чогось, і на те значення, яке набуває в порівнянні з повторюваним розділом інші моменти уроку. Це допоможе встановити усвідомлений зв'язок між явищами мистецтва і явищами життя, моделюючи за законами мистецтва «шматочок» безпосереднього життя дітей. За допомогою такого прийому музична форма стає зрозумілою дитині.

Висновки

Урок музичного мистецтва (мистецтва) має свою специфіку, яка зумовлена закономірностями й тенденціями розвитку музичного мистецтва, якими певною мірою повинні опанувати учні молодших та середніх класів закладів загальної середньої освіти.

Експозе

1. Урок музичного мистецтва та мистецтва є основною формою художньо-естетичного виховання учнів в закладах загальної середньої освіти. Він проводиться з усіма учнями класу, незалежно від рівня їхнього музичного розвитку.
2. Урок музичного мистецтва / мистецтва (блок «Музичне мистецтво») як шкільний предмет відповідає загальним вимогам, що ставляться до інших дисциплін навчального плану, але має свою специфіку.
3. Методика проведення уроку музичного мистецтва / мистецтва значною мірою визначається його типом і жанром.
4. Жанр уроку музичного мистецтва – це комплекс тільки йому притаманних стилістичних, сюжетних, образних і технологічних ознак, які проявляються у зовнішній формі, видах спілкування, характері змісту, а також у способах сприйняття та мислення учнів.
5. Форма уроку – це його зовнішня структура, що відображає перш за все взаємодію вчителя та учнів між собою.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

Визначте тип уроку музичного мистецтва за характеристикою:

1. На уроці проводиться слухання нового твору, розучується нова пісня:
 - А) урок вивчення нового матеріалу;
 - Б) урок формування вмінь та навичок;
 - В) урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок;
 - Г) урок контролю та корекції знань, умінь і навичок.
2. На уроці учні виконують пісні, що вивчали протягом року:
 - А) урок вивчення нового матеріалу;
 - Б) урок формування вмінь та навичок;
 - В) урок узагальнення та систематизації знань;
 - Г) комбінований урок.
3. На уроці учні повторюють терміни, що вивчили на минулому уроці і розучують нову пісню:
 - А) урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок;
 - Б) урок контролю та корекції знань, умінь і навичок;
 - В) урок узагальнення та систематизації знань;
 - Г) комбінований урок.
4. На уроці учні виконують пісню, що вивчили на минулому уроці, слухають новий музичний твір:
 - А) урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок;
 - Б) урок контролю та корекції знань, умінь і навичок;
 - В) урок узагальнення та систематизації знань;
 - Г) комбінований урок.
5. На уроці перевіряються знання учнів через виконання завдань, тестування тощо.
 - А) урок контролю та корекції знань, умінь і навичок;
 - Б) урок узагальнення та систематизації знань;
 - В) урок вивчення нового матеріалу;
 - Г) урок формування вмінь та навичок.
6. На уроці перевіряються знання учнів через виконання завдань, тестування тощо.
 - А) урок узагальнення та систематизації знань;

- Б) урок контролю та корекції знань, умінь і навичок;
- В) урок вивчення нового матеріалу;
- Г) урок формування вмінь та навичок.

7. Комплекс притаманних стилістичних, сюжетних, образних і технологічних ознак уроку, які проявляються у зовнішній формі, видах спілкування, характері змісту, а також у способах сприйняття та мислення учнів це:

- А) вид;
- Б) інтеграція;
- В) жанр;
- Г) зміст;
- Д) конспект.

8. Створення творчих робіт: підбір репродукцій до певної теми, музичного твору, створення комп'ютерного альбому віртуальних екскурсій концертами світу тощо це жанр уроку:

- А) презентація;
- Б) екскурсія;
- В) концерт;
- Г) казка;
- Д) репортаж.

9. Задум, написання сценарію, створення костюмів, декорацій, репетицій і підбору музики, яка характеризує епоху, країну тощо – ознаки жанру уроку:

- А) презентація;
- Б) екскурсія;
- В) концерт;
- Г) вистава;
- Д) репортаж.

10. Учитель з учнями опиняються в одній ролі: Слухача, Глядача, Виконавця – ознаки жанру уроку:

- А) презентація;
- Б) екскурсія;
- В) концерт;
- Г) вистава;
- Д) репортаж.

Тема 22

Принципи та методи музичного навчання і виховання

Ключові слова: принцип, принципи навчання, принципи виховання, принципи музичної (мистецької) педагогіки, метод, методи навчання, методи виховання, прийом.

ПРИНЦИПИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Сучасна методика викладання музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти носить розвиваючий характер, що забезпечує таке спілкування, при якому провідну роль грає саме мистецтво, а учитель стимулює спільний пошук нестандартних рішень, розкриваючи сенс існування музики в житті кожної людини і суспільства в цілому. Великого значення у цьому процесі набувають **принципи** (підходи), що пронизують систему уроків музичного мистецтва /мистецтва.

Принцип (від лат. *principium* - початок основа) – 1) першооснова, те, що є основою певної сукупності фактів, теорій, науки; 2) внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різноманітних сферах діяльності [99, с. 410].

Принцип виховання – це ідеї методологічного рівня, які задають напрями наукових досліджень і розробки виховних методик [31, с. 712]; вихідні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного впливу.

До основних принципів виховання науковці відносять: принцип національної спрямованості; принцип культуровідповідності; принцип гуманізації виховного процесу; принцип цілісності; акмеологічний принцип; принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії; принцип особистісної орієнтації; принцип превентивності; принцип технологізації.

Розглянемо їх більш детально.

- **Принцип національної спрямованості** – принцип, що передбачає виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури (зокрема музичної – прим. авт. Л. А.); повагу, толерантність тощо [31, с. 712].

- *Принцип культуровідповідності* – принцип, що передбачає органічний зв'язок з історією та культурою народу, народним мистецтвом (зокрема музичним – прим. авт. Л. А.), забезпечення духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь. Принцип культуровідповідності передбачає таке змістовне наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається учнями як культурна цінність.
- *Принцип гуманізації виховного процесу* – принцип, що передбачає створення умов для формування кращих якостей і здібностей учнів – гуманності, щирості, людяності, доброзичливості, милосердя тощо.
- *Принцип цілісності* – принцип, що орієнтує на забезпечення цілісності освітньо-виховного процесу, передбачає спрямованість змісту, всіх форм і методів навчальної роботи на єдину мету – гармонійний, різнобічний і особистісно-художній розвиток учня;
- *Акмеологічний принцип* – принцип, що орієнтує виховний процес на сприяння вихованцеві у досягненні ним глобальної зрілості на перехідних вікових етапах його розвитку з метою підготовки до тривалого у майбутньому акме-періоду життя;
- *Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії* – учасники освітньо-виховного процесу виступають рівноправними партнерами у спілкуванні, беруть до уваги точку зору один одного, визнають право на її відмінність від власної, узгоджують свої позиції [51, с.12];
- *Принцип особистісної орієнтації* – означає, що загальні закони психічного розвитку проявляються у кожного індивіда своєрідно і неповторно. Педагог культивує у зростаючої особистості почуття самовартісності, впевненості у собі, визнає її право на вільний розвиток та реалізацію своїх здібностей; надає їй право почуватися індивідуальністю; спрямовує зусилля на розвиток світогляду, самосвідомості, культури потреб, емоційної сприйнятливості, довільної поведінки, базових якостей особистості [31, с. 713].
- *Принцип превентивності* – полягає в тому, що виховні впливи держави, всіх виховних інститутів, враховуючи інтереси особистості та суспільства, спрямовуються на профілактику

негативних проявів поведінки учнів, на допомогу їм, на вироблення імунітету до негативних впливів соціального оточення [31, с. 713].

- *Принцип технологізації* – освітньо-виховний процес передбачає послідовні науково-обґрунтовані дії педагога та відповідно організовані ним дії вихованців, підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних цілей, що узгоджуються з психологічними механізмами розвитку особистості та ведуть до кінцевої мети виховання. Побудований таким чином освітньо-виховний процес має ознаки проєктивності, певною мірою гарантує позитивний кінцевий результат [31, с. 713].

Методика музичного виховання як педагогічна наука підпорядковується закономірностям загальної педагогіки і, подібно до будь-якої методики, спирається на дидактичні принципи.

Принципи навчання (дидактичні принципи) – це основоположні ідеї, що пронизують собою всю систему науково-дидактичного знання і субординують його.

У енциклопедії освіти відзначено, що принципи навчання – це основні вихідні вимоги до організації освітнього процесу [31, с. 713]. Принципи навчання (дидактичні принципи) визначають **зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи**.

Отже, *принципи навчання* – це вихідні положення, що визначають діяльність вчителя і характер пізнавальної діяльності учня.

Викладання уроку музичного мистецтва як і будь-якого уроку будується на основі **загальнодидактичних принципів**, які були виведені з міркувань та концептуального досвіду, сформульовані ще в XVII столітті Я. А. Коменським (*Jan Amos Komensky*), чеським педагогом-гуманістом, основоположником педагогіки нової доби, засновником класно-урочної системи навчання:

- принцип *науковості* – неправдивих знань не може бути, можуть бути тільки неповні (Я. Коменський) – зміст навчання має відповідати сучасному стану науки, визначати оволодіння методами наукового пізнання, передбачає розкриття наукових явищ і фактів у взаємозв'язках і стосунках [31, с. 714];

- принцип *доступності* – від відомого до невідомого, від легкого до складного, засвоєння готових знань, умінь та навичок (Я. Коменський) – визначає врахування особливостей школярів, пов'язаний із необхідністю пошуку вчителем таких способів встановлення контакту з кожним учнем, добором таких методів і засобів навчання, які б сприяли оптимальному засвоєнню ним навчального матеріалу відповідно до певного етапу його розумового, морально-соціального та фізичного розвитку [31, с. 714];
- принцип *свідомості та активності*: знати поставлену вчителем задачу та бути активним у виконанні вказівок учителя (Я. Коменський) – учень визнається суб'єктом навчального процесу і має усвідомлювати цілі навчання, планувати і організовувати свою роботу, усвідомлювати особистісну значущість її результатів; пізнавальна діяльність виявляє активність учнів лише тоді, коли вони виконують її самостійно, коли вона є принципово новою для школяра, коли вона організована свідомо і цілеспрямовано [31, с. 714];
- принцип *наочності* – застосування різних органів відчуття до сприйняття (з цього принципу Я. Коменський виводить **«Золоте правило дидактики»**: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями») – ефективність навчання залежить від доцільного залучення органів чуттів людини до сприйняття та переробки навчального матеріалу; передбачає застосування у освітньо-виховному процесі різноманітних наочних засобів: природних, експериментальних, об'ємних, образотворчих, звукових, символічних і графічних, внутрішніх тощо [31, с. 714];
- принцип *міцності знань*: повторення – мати навчання (Я. Коменський) – означає ґрунтовність засвоєння знань, умінь і навичок, стійке закріплення набутого у пам'яті,

вільне відтворення і застосування його на практиці [31, с. 714];

- принцип *послідовності та систематичності* – враховується послідовна лінійна логіка процесу, від часткового – до загального («Всі заняття повинні бути розподілені таким чином, щоб новий матеріал завжди ґрунтувався на попередньому і зміцнювався подальшим», «Навчання має йти від більш загального до більш конкретного»; «Від більш легкого – до більш важкого»; «Від відомого – до невідомого»; «Від близького до більш далекого» – Я. Коменський) – викладання і засвоєння знань має здійснюватися у логічній послідовності, за системою, яка забезпечує збереження наступності змістової і процесуальної сторін навчання, закріплення знань, умінь, навичок, особистісних якостей учня, їх послідовний розвиток і удосконалення [31, с. 714];
- принцип *зв'язку теорії з практикою* (зв'язку навчання з життям): певна частина освітньо-виховного процесу відводиться засвоєнню знань; виражає необхідність підготовки учнів до застосування знань у вирішенні практичних завдань;
- принцип *природовідповідності* (врахування вікових та індивідуальних особливостей) – навчання визначається розвитком, не забігаючи наперед нього.

Я. А. Коменський не зараховував музику до якоїсь особливої, окремої царини виховання, вважав її одним із виховних засобів. Він уважав, що музика повинна органічно входити до життя людини. На його думку, музичне виховання не існує само по собі, а має смисл і цінність лише в рамках загального виховання. Найважливішою умовою виховання, у тому числі музичного, Я. А. Коменський вважав підтримку «радісного настрою душі людини» [80, с. 67].

Беручи до уваги, що мистецтво на відміну від науки спрямовано не на раціональне мислення, а на *переживання*, яке має на меті не лише пізнання, але й *прояв емоційно-ціннісного ставлення, осягнення гармонії, краси*, стратегія діяльності вчителя музичного мистецтва змістовною і процесуальними сторонами повинна спиратися також на **принципи музичної**

(мистецької) педагогіки. Ми будемо розглядати ці принципи у якості того початкового положення, що розкривають сутність мети та задач музичного навчання і виховання, характер його змісту та процесу.

Значний внесок у розвиток теорії і методики музичного навчання і виховання та обґрунтування основних принципів музичного навчання і виховання зробили видатні вчені, педагоги-музиканти: Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Б. Астаф'єв, О. Апраксина, В. Белобородова, Н. Ветлугіна, О. Гембицька, Н. Гродзенська, Л. Горюнова, Д. Кабалевський, Л. Масол, О. Ніколаєва, О. Олексюк, Г. Падалка, Г. Рігіна, М. Румер, О. Ростовський, С. Танєєв, Л. Хлебникова, В. Шацька, Л. Школяр, В. Черкасов, Б. Яворський, А. Яфальян та ін.

Розглянемо основні з них.

- **Принцип цілісності** (Л. Горюнова, Л. Школяр, Л. Масол, Г. Падалка). Цілісність сприйняття це і виразне переінтонування, і сприйняття характеру музики, національної приналежності, стилю композитора. Цілісність сприйняття може виражатися і в настрої, що виникає у школяра, і в характері розкриття життєвого змісту музики: поетичного опису її емоційно-образної суті; сценічного, об'ємного бачення розвитку музичного образу. Цей принцип є дуже важливим для уроків музичного мистецтва і проявляється на різних рівнях: у співвідношенні частини і цілого в музиці і педагогічному процесі; від образу до образу; від імпровізаційності до імпровізації; від подиву до міркувань; від насичення художніми враженнями до розширення поля значень і особистісних смислів, далі до навичок і логічного усвідомлення, від усного до письмового, від багатоголосся до унісонного співу; у співвідношенні свідомого і підсвідомого; емоційного і раціонального; в процесі формування духовної культури учня тощо.
- **Принцип образності** (Д. Кабалевський, Л. Школяр, Л. Масол) пов'язаний з проблемою впізнавання. Дитина народжується і бачить світ у конкретних образах, і тільки пізніше у неї формується здатність абстрактно-логічного мислення. Цілісне, конкретно чуттєве, образне освоєння світу набагато ближче дитині, вона намагається узагальнити отриманий

досвід саме через образне, чуттєве бачення світу. Так, О. Толстой підкреслював, що «мистецтво – це досвід особистого життя, який передають через образи та відчуття, – особистий досвід, який претендує стати узагальненим». Саме образ об'єднує життя і мистецтво. Зміст музики, як і будь-якого іншого виду мистецтва, розгортається перед слухачем через художній образ. Через образ має бути побудовано і зміст уроків. На уроці музичного мистецтва дитина вчиться освоєнню світу, творчо перетворюючи його за допомогою художньо-образного бачення, намагається побачити змістовну виразність мелодії, чути ритм, інтонацію, знаходити спільне та відмінне в почутому і побаченому на уроці, в житті, в собі, а головне зуміти побачити за всім цим людину.

- **Принцип асоціативності** (Л. Школяр), **асоціативного порівняння** (Л. Алексєєва). Усе пізнається в порівнянні, зіставленні і протиставленні, пошуку ідентичних станів у різних творах полегшує сприйняття мистецтва. Асоціативність сприйняття може виражатися в настрої, що виник у дитини, поетичному описі, пластичному, сценічному, об'ємному, живописному баченні художнього образу.
- **Принцип естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу** (Г. Падалка, Е. Абдуллін, Є. Ніколаєв) дає можливість дітям, з одного боку, пізнати красу музики, з іншого, усвідомити через її зміст такі поняття як *добро, любов, повага, самовідданість, мужність, героїзм тощо*.

Цей принцип означає звернення в процесі музичного навчання до досягнення естетичної цінності музичних творів, сприймання мистецтва як явища, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини. Метою естетичної спрямованості навчання виступає формування у учнів естетичного (ціннісного) ставлення до мистецтва та життя, здатності до адекватної оцінки прекрасного у творах мистецтва і дійсності, формування високих естетичних ідеалів.

Мистецтво є особливим засобом спілкування (комунікації), яке має подвійний характер: з одного боку, це – прилучення до творів мистецтва, їх переживання і проживання, а з іншого боку – спілкування з приводу цих творів та їх осмислення

[81, с.270]. Його комунікативна природа обумовлена особистісною, суб'єктивною взаємодією автора і виконавця, автора і слухача, виконавця і слухача, а також авторів, виконавців і слухачів між собою. Тобто, мистецтво, відтворюючи найтонші нюанси переживань людини, має можливість розкрити перед учнями багатогранний і неоднозначний внутрішній світ людини.

Принцип естетичної та етичної спрямованості передбачає таке змістове наповнення мистецького навчання, яке повністю узгоджується із завданнями розвитку естетичного світобачення учнів, уміння відрізнити по-справжньому прекрасне від псевдохудожнього і саме з цих позицій діяти в мистецькому полі.

- *Принцип єдності емоційного і свідомого в навчанні* (Б. Асаф'єв, Ю. Алієв, О. Ростовський, Л. Масол, Л. Безбородова, В. Черкасов). На методологічному рівні цей принцип був сформульований Б. Асаф'євим спочатку в області музикознавства, а потім і в педагогіці музичної освіти [16]. Необхідність функціонування цього принципу обумовлена специфікою музичного мистецтва і особливостями її сприйняття. Розвиток сприйняття музики вимагає усвідомлення спричинених нею емоційних вражень, а також розуміння змісту музичного тексту. Музично-естетичне сприйняття є видом психічної діяльності, в якому поєднується емоційне ставлення і інтелектуальне осмислення на основі наявних уявлень, смаків, ідеалів, тобто всього духовно-практичного досвіду особистості (Р. Лозовська). Опора на даний принцип дає можливість учителю розвивати в учнів здатність оцінювати музику, а через неї – виховувати їх інтереси та смаки.

Цей принцип засвідчує найвищі морально-естетичні досягнення в художньо-естетичному вихованні молоді. Почуття й емоції, які виникають в учнів при сприйманні творів музичного мистецтва, є результатом усвідомлення інтонаційно-образного змісту музичного твору, історичних умов, котрі спонукали композитора до написання цього твору, особливостей авторського стилю, що допомагає розвинути емоційну сприйнятливість, реалізувати власні здібності, спрямувати зусилля на формування музичного світогляду, базових якостей особистості.

Науковцями доведено вплив музики на формування емоційної сфери особистості, переживання стану радості, любові, симпатії, а також болю, огиди, ненависті. У процесі свідомого сприймання музичних творів емоційний стан учнів підсилюється знанням сюжету, спостереженням за взаєморозумінням головних дійових осіб. Почуття радості й співпереживання ґрунтуються на динамічному розвитку сюжетної лінії [97, с. 200-201].

Л. Толстой називав музику «стенограмою почуттів», В. Ворона «душею епохи, що звучить», О. Серов «мовою душі». Звичайно, музика у поєднанні з іншими видами мистецтва (літературою, образотворчим мистецтвом, кіномистецтвом тощо) впливають ще сильніше на емоційний стан учня. Щоб поглибити емоційне сприйняття музичного твору, учителю треба врахувати вікові та індивідуальні особливості розвитку учнів, зацікавити їх розповіддю про події, які покладені в сюжет музичного твору, проаналізувати акти і явища, до яких звертається композитор.

- *Принцип єдності художнього і технічного* (Ю. Алієв, Л. Масол, В. Черкасов). Цей принцип ґрунтується на тому, що художнє, виразне виконання твору вимагає відповідних навичок і умінь. Він спрямований на те, щоб відібраний музичний матеріал був цікавий дітям, носив виховний, навчальний і розвиваючий характер. Цей принцип вважається одним з головних в оволодінні цінностями музичного мистецтва і полягає у відтворенні інтонаційно-образного змісту музичного твору. Сутність його полягає в поєднанні двох компонентів процесу відтворення і виконання музичних творів, передбачених шкільною програмою.

Так, під «художнім» мається на увазі точне відтворення художньо-образного змісту музичного твору за допомогою основних засобів музичної виразності, а саме: мелодії, ритму, темпу, динаміки, тембру, гармонії, штрихів, регістру.

«Технічне» передбачає своєчасне відтворення мелодичної лінії та ритмічного малюнку в означеному темпі відповідно до динаміки й штрихів [97, с. 199-200.]. Наприклад, при розучуванні пісні вчитель формує у учнів вокально-хорові навички, щоб виконати мелодію, ритмічний акомпанемент на дитячих музичних інструментах, учні повинні оволодіти найпростішими

прийомами і умінням спільної гри на цих інструментах. При цьому робота над технікою виконання пісні водночас є роботою над її виразністю (художністю). При цьому оволодіння навичками є засобом для досягнення цілі – художнього виконання музичного твору. Така єдність досягається за умови розвитку творчої ініціативи учнів. Їхня участь у виконавській інтерпретації твору активізує увагу і сприяє усвідомленню необхідності оволодіння певними навичками музичної діяльності.

- *Принцип зв'язку музичного навчання з життям* (Д. Кабалевський, Ю. Алієв, Е. Абдуллін, М. Олексюк). Цей принцип здійснюється передусім у розкритті змісту навчальних тем, у відборі музичного матеріалу та методах їх розкриття. Д. Кабалевський відзначав, що внутрішній, творчий і життєвий зв'язок існує між всіма видами мистецтв. Джерелом виникнення будь-якого твору мистецтва є реальне життя, що живить рівною мірою мистецтво і письменника, мистецтво і композитора, мистецтво і художника. Тому є багато спільного між різними видами мистецтв, хоча в кожному з них це «спільне» виражається через різні засоби, форми і вплив на людину. Зрозуміти твір мистецтва – це означає насамперед зрозуміти його життєвий зміст, усвідомити, на якому життєвому ґрунті воно виникло.
- *Принцип вивчення музики як живого мистецтва, опора на закономірності самої музики* (Д. Кабалевський). Витоки будь-якого музичного явища слід шукати в житті. Слідування зазначеному принципу забезпечує опору процесу навчання на життєвий досвід учнів, використання життєвих асоціацій, дозволяє «рух музичного відчуття і музичної думки, які розпочалися на уроці, наситити життєвим змістом» (Д. Кабалевський). Як зазначає Д. Кабалевський, «чим більше різних зв'язків життя і музики буде виявлено на уроці, тим більш міцно музика буде входити у свідомість учнів як частина життя і як саме життя». Реалізація даного принципу гарантується засвоєнням системи ключових знань – знань світоглядного плану, що дозволяють сформулювати у учнів уявлення про роль музики в житті людини. Цей принцип реалізується через побудову програми навчання на трьох китах – пісні, танцю та маршу, які є найбільш поширеними у сфері музики.

- *Принцип тематизму (тематична побудова програми)* (Д. Кабалевський). Цей принцип передбачає цілеспрямоване та послідовне розкриття жанрових, інтонаційних, стильових особливостей музики, її зв'язку з іншими видами мистецтва.
- *Принцип уведення учнів у світ великого музичного мистецтва* (Д. Кабалевський) – класичного, народного, сучасного, що охоплює різноманіття його форм, жанрів і стилів.
- *Принцип виявлення схожості і різниці (принцип контрасту)* на всіх рівнях організації музичного матеріалу і у всіх видах музичної діяльності (Д. Кабалевський, І. Дьяченко).
- *Принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків музичного мистецтва, спрямованих на досягнення учнями катарсису в процесі сприйняття світових художніх шедеврів і власної художньо-творчої діяльності* (Л. Масол).
- *Принцип особистісної значущості кожної зустрічі з мистецтвом*, що підносить її до рівня події в житті особистості, явище, що залишає свій відбиток у душі учня.
- *Принцип громадянської та патріотичної спрямованості* регулює відбір музичного матеріалу, який виховує в дітях любов до своєї Батьківщини і народу.
- *Принцип діалогічності* – створення умов для вільного спілкування, включення учня у діалог, що посилює процес пізнання та проживання естетичних цінностей як важливих потреб особистості як суб'єктивно значимих, стійких життєвих орієнтирів. Суттєвим у реалізації принципу є: активізація особистісних естетичних суджень, занурення у дослідницький пошук через гру, творчість, діяльність, що розкривають особистий (власний) естетичний досвід, пробуджують їх естетичні почуття і особистісне ставлення до мистецтва.

Цей перелік принципів музичного навчання та виховання можна продовжити.

МЕТОДИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Метод (від грец. *methodos* – шлях дослідження, пізнання, просування до істини) – означає у філософському розумінні – спосіб пізнання дійсності й її відтворення у мисленні [99, с. 373], у загальному – систематизована сукупність кроків, дій, які націлені на вирішення певної задачі, або досягнення певної мети, результату, який очікують. Тобто, метод – це як правило, якийсь готовий «рецепт», алгоритм, процедура для проведення будь-яких націлених дій.

Під поняттям «метод» у педагогіці розуміють упорядкований спосіб діяльності для досягнення навчально-виховних цілей. Метод характеризується трьома ознаками:

- направленістю навчання (мета);
- способом засвоєння (послідовність дій);
- характером взаємодії суб'єктів (викладання і навчання).

При цьому, способи навчальної діяльності учителя і учнів тісно пов'язані між собою і знаходяться у взаємодії.

У музичній педагогіці «метод» у широкому значенні – це сукупність педагогічних способів, які направлені на рішення певних музичних завдань і освоєння змісту музичної освіти; у вузькому – прийом, спрямований на засвоєння музичних знань, вмінь і навиків.

У силу своєї обмеженості рамками дії і результату, методи мають тенденцію застарівати, перетворюючись в інші методи, розвиваючись відповідно до часу, досягненнями технічної та наукової думки, потребами суспільства.

У педагогіці прийнято розподіляти методи на *методи навчання* і *методи виховання*, тому що вони мають різну спрямованість:

- методи навчання орієнтовані на рішення дидактичних завдань;
- методи виховання – на формування у учнів ціннісного ставлення до світу та самого себе.

Метод виховання – спосіб взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки. Музичне виховання – складний, діалектичний процес розвитку художньо-творчих здібностей особистості, здатності до естетичного

сприймання і переживання музики. Цей процес не спонтанне, а кероване соціально-педагогічне явище, в якому об'єктивні й суб'єктивні чинники знаходяться у нерозривній єдності (О. Ростовський) [79; с. 8-9].

Прийом виховання – частина, елемент методу виховання, необхідний для ефективнішого застосування методу в конкретній ситуації [92, с. 330]. Музична педагогіка намагається їх об'єднати, передумовою до цього є подвійність духовно-матеріальної природи самої музичної мови як мови мистецтва.

До сьогодні в педагогіці немає єдиного тлумачення поняття «**метод навчання**». Так, довідник «Енциклопедія освіти» трактує метод навчання як:

- спосіб отримання інформації та оволодіння учнями уміннями і навичками;
- спосіб спільної діяльності вчителя і учнів;
- сукупність упорядкованих прийомів, дій і операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя і учнів;
- спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної чи дедуктивної логіки його розгортання;
- спосіб і рівень руху пізнавальної самостійності й активності учнів;
- спосіб емоційних переживань;
- спосіб формування оцінних суджень [31, с. 493].

До основних функцій методів навчання відносять: *регулятивну, пізнавальну і комунікативну*. *Регулятивна функція* визначається співвідношенням навчальної діяльності з метою і завданнями навчання (Л. Занков, В. Давидов та ін.); *пізнавальна функція* розкривається через співвідношення навчальної діяльності зі змістом навчання (І. Лернер, М. Махмутов, І. Огородник, М. Скаткін та ін.); *комунікативна функція* відображає стиль взаємодії вчителя з учнями (Т. Мальковская та ін.) [6; с. 54-55].

Метод навчання – спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання [92, с. 129].

За визначенням І. Лернера, метод навчання є «системою дій учителя, який організовує практичну і пізнавальну діяльність учня, сприяє засвоєнню змісту освіти» [44].

Г. Падалка під методами мистецького навчання розуміє «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання художньо-навчальних і художньо-виховних завдань» [73, с. 177].

Метод навчання є одним із найважливіших елементів освітньо-виховного процесу. Він виконує важливі функції: він сприяє оволодінню учнями змістом навчального предмету «Музичне мистецтво», управлінню їх навчальної діяльності тощо. Н. Ветлугіна під методами навчання розуміє «взаємовідношення педагога і дітей, цілеспрямовані дії дорослого, що дозволяють дитині засвоїти елементарні знання про музику, оволодіти практичними навичками і вміннями, що допомагають розвитку музичних здібностей» [62, с. 33].

Отже, у музичній педагогіці під методом **навчання розуміють сукупність педагогічних прийомів, спрямованих на вирішення завдань музичного навчання і виховання та освоєння змісту музичної освіти**. У свою чергу, **прийом навчання** – це деталь методу, часткове поняття щодо загального поняття «метод» [92, с. 129-130].

При прагненні максимально урізноманітнити методичне оснащення уроку вчитель повинен постійно відслідковувати, заради чого він застосовує той чи інший метод або прийом. З одного боку, відомо, що жоден з методів не в змозі забезпечити всю повноту освітнього процесу. З іншого боку, конкретний метод, потрапляючи в різні системи музичної освіти школярів, при зовнішній схожості, упізнаваності, може кардинально відрізнятися по внутрішньому змістовному наповненню, що позначається на спрямованості музичної діяльності дитини, аж до зміни її сенсу та змісту.

Існують різні підходи до класифікації методів навчання. Найбільш розповсюдженою у педагогіці є **класифікація методів за джерелами передачі й характером сприйняття інформації** (С. Петровський, Е. Галант): *словесні, наочні та практичні*.

Крім класифікації методів за джерелами передачі й характером сприйняття інформації, є класифікації:

- за ступенем самостійності та активності мислення школярів,
- за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні, продуктивні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, евристичні, дослідницькі);

- за призначенням (придбання знань, формування умінь і навичок і т.д.);
 - за дидактичними цілями (методи, що сприяють первинному засвоєнню матеріалу, його закріплення тощо) та ін.
- Усі вони використовуються і в педагогіці музичної освіти.

Розглянемо більш детально класифікацію методів за джерелами передачі й характером сприйняття інформації (С. Петровський, Е. Галант): словесні, наочні та практичні.

СЛОВЕСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні методи навчання – джерелом знань є усне або друковане слово. До них належать: *розповідь, пояснення, бесіда, обговорення, вербалізація змісту художніх творів, робота з підручником*.

Розповідь – послідовне розкриття змісту навчального матеріалу: використовується для послідовного викладу теоретичних відомостей, досить широких фрагментів словесного тексту щодо висвітлення біографічних відомостей, фактів з історії життя митців, фактів щодо створення тих творів, що вивчаються за програмою тощо.

Наведемо приклад *розповіді*.

При проведенні уроку «Мистецтво» (блок музичне) в 1-му класі, тема 6 «Наша Батьківщина – рідна Україна», для ознайомлення учнів з поняттям «ритм» можна використати розповідь, яка представлена у формі дидактичної казки в підручнику «Музичне мистецтво 1 клас» (авт. Л. Аристова, В. Сергієнко) [10]:

«Як вистукує годинник? Тік-так, тік-так. Це його ритм. А як стукотить твоє серце? Це твій ритм. У музиці теж є свій ритм. Сьогодні ми з тобою вирушаємо до володінь короля Ритма. А чи знаєш, чому його так назвали? Ось послухай...»

...Жив собі в музичній країні хлопчик на ім'я Ритм. Він полюбляв усе рахувати. Мандруючи музичним світом, хлопчик створював дивні фантазії без слів та мелодій. Крокуючи, він чітко промовляв: «тук-тук, тук-тук...», що з його незвичної мови перекладалося «Раз-два, три-чотири». Пританцьовуючи, також завжди рахував: «Раз-два-три, раз-два-три». А потім на цей танцювальний ритм вигадував ще й скоромовку: «Трень-брень-дрень, трень-брень-дрень». Так і прозвали хлопчика рахівником-мандрівником! Коли він виріс, то став королем Ритмом,

володарем королівства Танцювальних Ритмів... Ритм – це чергування коротких і довгих звуків...»

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент розповіді з уроку мистецтва 1 клас, тема 1 «Здрастуй, школо!» [34]:

«... Доброго дня, діти! Сьогодні ми розпочинаємо з вами захоплюючу подорож у дивовижну країну Музики. На наших уроках ми будемо співати, слухати музику, грати на дитячих музичних інструментах, крок за кроком ми пізнаватимемо загадковий музичний світ. А в цій захоплюючій подорожі з нами завжди будуть герої нашого підручника – мудра Чарівниця Гармонія, яка буде вас знайомити з таємницями музики, співоча Чарівниця Мелодія, яка запропонує прослухати або проспівати музику, веселий і невгамовний Чарівник Ритм, з яким ви будете грати на музичних інструментах, танцювати та розгадувати музичні загадки. Давайте розгорнемо першу сторінку підручника і познайомимося з нашими героями. (Учитель пропонує учням роздивитися зображення героїв-комунікаторів (форзац), зачитує слова-звертання до маленьких першокласників на с.6, розповідає про правила роботи з підручником і зошитом.)

Тема нашого сьогоднішнього уроку «Здрастуй, школо!». Світ музики загадковий і дивовижний. Його зможе досягнути той, хто вміє слухати, той, хто любить мріяти і фантазувати, той, хто прагне до пізнання. І сьогодні протягом уроку ми спробуємо з вами знайти відповідь на питання: «Чи існують реально звуки? А якщо існують, то чому ми їх не бачимо?».

– Щоб наша з вами захоплююча подорож відбулася, була цікавою і захоплюючою, необхідно підготуватися. Для початку треба зовсім небагато: навчитися слухати тишу. Давайте на хвилинку замружимо очі і прислухаємося...»

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент розповіді з уроку музичного мистецтва 7 класу, тема «Фольклор і музичний театр» [54]:

«...*Прослухайте пісню Михайла Ковалю «Балада про крути». Згадайте, що таке балада. Ця пісня розповідає про криваві події 1918 року, коли відбувся бій на залізничній станції Крути поблизу села Пам'ятне, за 130 кілометрів на північний схід від Києва. Цей бій тривав 5 годин між 4-тисячною більшовицькою армією Михайла Муравйова та загоном з київських студентів і бійців вільного козацтва, що загалом нараховував близько*

чотирьох сотень вояків. На похороні юнаків у Києві біля Аскольдової могили голова Української Центральної Ради Михайло Грушевський назвав юнаків, які загинули в нерівній боротьбі, героями, а поет Павло Тичина присвятив героїчному вчинкові вірш «Пам'яті тридцяти»...»

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент розповіді з уроку мистецтво 1 клас, тема 15 «Мандруємо Європою» [34]. Розповідь перед слуханням твору П. Чайковського «Старовинна французька пісенька»:

Відомий композитор Петро Чайковський, який походив з українського роду Чайок, багато подорожував. Перебуваючи в різних країнах – Італії, Франції, Англії, Німеччині, – він оглядав старовинні будівлі, відвідував музеї, вивчав життя і побут людей. Композитор уважно прислухався до пісень цих народів, часто записував їх, а потім використовував у своїх творах.

Подорожуючи Францією, Чайковський почув мелодію однієї старовинної народної пісні. Ніжна, трохи сумна, протяжна, вона дуже сподобалася і запам'яталася композитору. Цю мелодію він використав у фортепіанній п'єсі під назвою «Старовинна французька пісенька», яка увійшла до «Дитячого альбому». Давайте послухаємо цю п'єсу.

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Пояснення – словесне уточнення, тлумачення понять, явищ, принципів дій, наочних посібників, слів, термінів тощо. Пояснення передбачають розкриття учителем сутності художніх образів, їх змісту, способів, які використав музикант, композитор для досягнення виразності. Пояснення учитель спрямовує також на висвітлення шляхів досягнення мистецтва учнем – яким чином варто виконати ті чи інші музичні прийоми, як слід працювати над вокальною технікою, які чинники сприяють зосередженню сприйманню мистецьких творів тощо.

Фрагмент пояснення з уроку мистецтва 1 клас, тема 15 «Мандруємо Європою» [34]. Уточнення після слухання твору П. Чайковського «Старовинна французька пісенька»:

Музика цієї п'єси нагадує звучання шарманки. З механічним звучанням цього інструмента у Чайковського були пов'язані найяскравіші враження дитинства. У дитинстві маленький Петро із задоволенням слухав музичні твори, які виконувались на оркестрині – механічному органі. Тому «Старовинна

французька пісенька» це не лише враження від країни, а й спогад композитора про своє дитинство.

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент пояснення з уроку мистецтва 1 клас, тема 4: «Ми луємося доквіллям» Мистецтво [34]:

«...Давайте прислухаємося, хто це так чарівно співає? (учитель включає аудіозапис звуків птахів). А тепер закрийте очі, послухайте звуки і здогадайтесь, хто так крокує? (учитель на фортепіано імітує звуки «пташки» та «ведмедя», знайомство з різними регістрами, учити розрізняти звуки за висотою.)»

– Який голосок у пташки? А який у ведмедя?

– Подивіться на малюнок у підручнику (стор.18). Це музичний будиночок, побудований із клавіш. Подивіться у нашому класі теж є такий будиночок (учитель демонструє фортепіано). Пташка співає високо і літає теж високо-високо, аж до сонечка. Давайте підніmemo ручки вгору і покажемо, як високо і швидко літає пташка (учні піднімають ручки вгору і імітують політ пташок). Подивіться на клавіатуру, де може жити пташка? Вона буде жити на клавіатурі праворуч.

– А як співає ведмідь? Він співає низько, а ходить він повільно по землі, важко пересуваючи лапи. Давайте покажемо, як ходить ведмідь (учні повільно крокують). А де ж оселився наш ведмідь? Він оселився на клавіатурі ліворуч.

– А тепер давайте доторкнемося до клавіш і послухаємо, як співає пташка, а як ведмідь (учні по черзі натискають клавіші, слухаючи звуки).

– **Музичні звуки можуть звучати високо і низько...**

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент пояснення з уроку музичного мистецтва 7 клас, тема: «Джаз» [52]:

«Походження терміну «джаз» до кінця не з'ясовано. Є підстави припускати, що слово «джаз» уживали ще в середині 19 ст. як підбадьорливий вигук у афроамериканців.

Джаз народився в місті Новий Орлеан на початку 20 ст.. Музиканти почали поєднувати енергійні ритми рабів із Африки, з простими мелодіями і співзвуччями, що колоністи привезли з Європи. Цей стиль дістав назву «ново орлеанський джаз».

Характерними ознаками музичної мови джазу спочатку були імпровізація й поліритмія, що ґрунтувалися на синкопованих ритмах (перенесення наголосу з сильної долі такту на слабку), а також особливий комплекс прийомів виконання

ритму – свінг (з англ. – «розкачування»). Троє або четверо виконавців, які зазвичай грають на тромбоні, трубі і кларнеті, «підлаштовувалися» під чіткий ритм, який відбивали ударні.

Джаз вирізняється «блюзовою» гармонією та інтонацією. Джазом називають і оркестр, який складається із духових, ударних та шумових інструментів.

У основі джазу – жанри афроамериканської музики: спірічуел та блюз...

(фрагмент уроку розробив Насеннік І.)

Характерними рисами джазу є:

– імпровізація;

– поліритмія, що ґрунтується на синкопованих ритмах (синкопи – це зміщення акценту з сильної на слабку долю);

– свінг (з англ. – «помірне гойдання», «хід») – ритм, який проходить крізь усю музику;

– широке вживання ударних інструментів;

– виразна манера виконання, що вирізняється великою емоційністю.

У творах джазового характеру відображаються особистісні хвилювання, емоції та почуття людини, часто автори таких пісень змальовували своє буденне життя та проблеми, та попри все, яскравими ознаками джазу також є гумор, іронія і сатира.

(фрагмент уроку розробили Дмитрієнко Р., Мамедов Р.)

Бесіда – метод навчання, що передбачає запитання-відповіді; метод створення художньо-навчального діалогу, коли учитель не тільки викладає факти, а й залучає учня до розмови, ставить питання і очікує на них відповіді. Порівняно із поясненнями, розповіддю, бесіда є методом, що містить більш потужні можливості для активізації учнів в процесі навчання. У процесі використання цього методу, учитель повинен не нав'язувати учням готові відповіді, а підводити до них.

Наприклад, після прослуховування «Старовинної французької пісеньки» тема 15 «Мандруємо Європою» (1 клас) можна задати наступні питання:

– Який настрій викликала музика?

– Що ви уявили, слухаючи цю музику?

– Чи нагадала вам ця музика розповідь людини? Чому? Мелодія була плавною чи стрибкоподібною? А звучання якого інструмента нагадує ця мелодія?

Фрагмент бесіди з уроку мистецтво 1 клас, тема 2: «Ми – учні чарівниці Гармонії» [34]:

– Чи подобається вам ходити в гості? Сьогодні ми з вами вирушимо до королівства Співучих Мелодій і зустрінемось з королевою. А звать її ... королева Мелодія.

У країні чарівній
Див, казок, солодких мрій,
Де за обрієм зоря
Спать лягає за моря,
На високій на горі
У прегарному дворі
Королева проживає.
Кожен день вона співає.
І такі чарівні звуки
Заливають всі округи...
Аж бринить, бува, земля
Від дзвінкої ноти «ля».
Ніби квіти у вінок,
Впліта ноти у рядок.
Знаєте її ім'я?
Звуть її Мелодія.

(А. Шкода)

А як ви гадаєте, чому її королівство так називається – королівство Співучих мелодій, а ім'я королеви Мелодія? Давайте дізнаємось, чому її так назвали.

(учитель читає звернення королеви Мелодії на с. 10, учні дають відповідь, чому так назвали королеву)

– Чи буває у вашому житті, що почувши якийсь мотив, ви його весь час пригадуєте, наспівуєте мелодію, часом не знаючи, що це за музика і хто її написав. Просто вона запам'яталася нам і полюбилася. Яка б музика не звучала, ми завжди виділяємо в ній мелодію. А як ви гадаєте, чим полюбляють займатися мешканці Співучого королівства?

– У цьому королівстві живуть незвичайні мешканці, але з ними ми зустрінемось пізніше. Королеву Мелодію називають «душею музики». Давайте поміркуємо, чому? Мелодія – це головна думка будь-якого музичного твору, його обличчя, його суть, його душа. Мелодія – це наспів.

– Ви співаєте багато пісень. У кожній з них своя мелодія – весела чи сумна, бадьора чи мрійлива. Мелодію можна проспівати з словами та без слів, можна програти на музичному інструменті.

(учитель грає на музичному інструменті мелодію «Маленької нічної серенади» В. А. Моцарта).

– Чи знайома вам ця мелодія? Чи згадали хто її написав? Погляньте на с. 11 і згадайте, на яких інструментах грав маленький Моцарт?

– Перетворимось на маленьких дослідників, проскануємо QR-код і дізнаємось, що там заховано.

(діти сканують QR-коди і самостійно переглядають фрагмент з мультфільму «Маленький Моцарт»)

– Давайте разом з королевою Мелодією заплющимо очі і перенесемося ... поміркуйте, куди ми перенеслися?...

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Фрагмент бесіди до слухання твору П. Чайковського «Баркарола»:

Учитель: А зараз ми вирушимо у чарівне місто Венецію, що знаходиться в північній частині Італії і дуже справедливо вважається одним з найбільш незвичних на всій планеті. Воно практично збудоване на воді. У Венеції замість асфальту на вулицях проходять водні канали. По цих каналах замість таксі працюють гондольєри, які перевозять людей на барках (човнах), при цьому ще й співаючи народні пісні – баркароли. Сама назва пісні означає – пісня човняра.

Відомий композитор Петро Ілліч Чайковський подорожував Італією і був вражений її красою і звичаями. Свої спогади він передав через музику. Послухайте фрагмент його твору, який так і називається «Баркарола».

(слухання твору П. Чайковського «Баркарола»)

Учитель: Що нагадує мелодія твору?

Учні: плескіт хвиль, музика передає плавне гойдання човна.

Учитель: Який її характер?

Учні: повільний, плавний, ніжний.

Учитель: чи можна уявити, що ми сидимо в човні, а він пливе, трохи хитаючись чи то від рівних ударів весел, чи то від маленьких хвиль, піднятих раптово теплим і легким вітром?

Учні: Так!

Учитель: Той, хто пробував співати в човні – на озері, на річці, на морі, – той знає, що це дивно приємно. Голос твій на воді звучить якось особливо лунко, і пісня по воді розноситься далеко-далеко. Давайте уявімо, що ми з вами на деякий час перетворилися на венеціанських гондольєрів, і разом з ними заспіваємо пісню. Як ви вважаєте, у якому темпі буде виконуватися наша пісня? Помірному чи швидкому?

Учні: помірному

Учитель: Помірно, адже, нам треба ще керувати нашим човном.

Послухайте, як вона буде звучати.

(учитель демонструє твір, проводиться розучування по фразам)

(фрагмент уроку розробила Яремчук А.)

Фрагмент бесіди з уроку музичного мистецтва 5 клас, тема: «У музичному театрі: балет» [52]:

Учитель: Сьогодні ми дізнаємось про один із жанрів музики, який тісно пов'язаний з літературою. Якщо ви відгадаєте загадку, то зможете назвати цей жанр:

Усі герої спектаклю на сцені танцюють,

Не співають, не грають і не малюють,

І, навіть, атлети купують білет,

Бо ввечері всі ми йдемо на...

Учні: балет

Учитель: Так, цей жанр – балет. Уже понад три століття виставу, в якій поєдналися музика і танець, драматичне і образотворче мистецтво називають французьким словом «балет»! А чим цей жанр відрізняється від жанру «опера»?

Учні: у балеті танцюють, а в опері – співають.

Учитель: Так, правильно. У створенні балетної вистави беруть участь танцівники і балетмейстери, симфонічний оркестр, диригент, художники-костюмери та декоратори тощо.

Казкові теми завжди приваблювали професійних композиторів. Петро Ілліч Чайковський створив балет «Лускунчик» за мотивами казки німецького письменника Е. Т. Гофмана «Лускунчик і Мишачий король». Цей балет став найпопулярнішим у світі і у багатьох країнах без нього не відбувається новорічно-різдвяне дійство.

Давайте пригадаємо, про що розповідається у казці?

Учні: У казці йдеться про пригоди Лускунчика і Клари.

Учитель: А які фрагменти з цього балету ми слухали раніше?

Учні: «Вальс квітів», «Танець феї Драже».

Учитель: А сьогодні ми з вами послухаємо ще декілька уривків з цього балету. Давайте заплющимо наші оченята і уявимо тиху новорічну ніч, всі лягли спати, але не спить маленька Клара. Вона не може заснути, так як турбується про Лускунчика...

(фрагмент уроку розробила Гороховська З.)

Обговорення використовують для ще більшої, порівняно з бесідою, активізації учнів. Передбачається, що в процесі обговорення учні мають висловлювати власні думки, виявляти певну самостійність міркувань, демонструвати сформованість поглядів тощо. Урок, на якому впроваджується обговорення, вважається найбільш успішним, тому що учнів заохочують думати самостійно та критично мислити. Критичне мислення дозволяє їм обмірковувати власні думки та причини виникнення тієї чи іншої точки зору. Це означає, що учні обдумують те, яким чином прийти до своїх власних рішень або розв'язати завдання, проблеми. Це означає також, що їх думки свідомо спрямовані на певну мету.

Обговорення використовують, коли учитель хоче отримати зворотну реакцію, дізнатись про результати навчання учнів, активізувати самостійність учнів, розвинути у них здатність до відстоювання власної позиції. В процесі обговорення учні мають змогу словесно оформити власні враження від спілкування з мистецтвом, глибше їх усвідомити в процесі словесного вираження, а учитель отримує можливість скоригувати естетичні погляди учнів, надати їм потрібного напрямку.

У даному методі важливого значення набувають варіанти запитань, які ставить учитель. Так як просте запам'ятовування якогось факту є питанням «низького рівня», то при методі обговорення використовують запитання виключно «високого рівня», такі, як створення нових ідей або виведення нових висновків.

*У запитаннях **низького рівня** йдеться про факти та деталі. Наприклад, у якому році народився композитор...; як називається твір...; у якому місті жив митець... тощо.*

*Запитання **високого рівня** – це запитання, які ми ставимо, коли цікавимося, як чи чому щось відбулось або яким чином одна подія, факт чи ідея можуть бути пов'язані з іншими. Ці запитання формулюються таким чином, щоб змусити того, хто на них відповідає, критично мислити. Тобто учні можуть використати факти та деталі у процесі відповіді на запитання, але для обґрунтування відповіді їм необхідно вийти за межі простого знання фактів і деталей. Коли поставлено запитання більш високого рівня, той, хто відповідає, активно виражає певну позицію, стверджує певну точку зору щодо причин чи зв'язків.*

Запитання високого рівня вимагають від учнів знаходити важливу інформацію та застосовувати її для того, щоб зробити висновки або провести порівняння. Наприклад варіанти запитань для учнів 7 класу: «Чи погоджуєтеся ви з твердженнями, що ХХ ст. в музиці – це століття джазу?» [55, с.70], «Чому композитори сучасності звертаються до фольклору у своїй творчості» [55, с.39], «Чому жанр опери Є. Станковича «Коли цвіте папороть» визначено як «фольк-опера»? [55, с.37]; для учнів 2 класу: «Яка за характером ця мелодія? Чи відрізняється виконання цього твору на різних музичних інструментах?» [35, с.6], «Як змінювалися мелодія і гучність музики? Уяви себе художником/художницею: якими кольорами можна зобразити ранок?» [35, с.10], «Який характер пісні, яку ти щойно прослухав/прослухала у виконанні дитячого хору? Чи змінився її характер у виконанні чоловічого хору?» [34, с.14], «Розглянь картину. Що на ній незвичного у виконанні танцю можна побачити? Порівняй український народний танець аркан із популярним грецьким танцем сиртакі, який було створено спеціально для кінофільму «Грек Зорба». Що у них схоже, а чим вони різняться?» [35, с.22] тощо.

Фрагмент з уроку музичного мистецтва 7 клас. Тема: «Рок-музика» [54]:

Учитель: Ми з вами прослухали уривки з рок-опери «Біла ворона» сл. Ю. Рибчинськи муз. Г. Татарченка і тепер спробуємо поміркувати і відповісти на питання: «Чому рок-оперу про Жанну Д'Арк назвали «Білою вороною»? А яку назву запропонували б ви?»

Учень: Жанна Д'Арк була національною французькою героїнею, що пожертвувала своїм життям заради Франції.

Учень: Вона була не такою як усі, вона не боялася виступати проти свавілля загарбників і тому її назвали «білою вороною», бо у природі ворони чорного кольору, а білі велика рідкість.

Учень: Я би назвав рок-оперу «Нескорена», тому, що вона не скорилася долі, хоча і була страчена.

Учениця: Я би назвала оперу «Незламна». Бо у Жанни Д'Арк була дуже сильна воля, хоча її і обруднили підозрами, вона не зламалася.

Учениця: Я би назвала оперу «Жанна Д'Арк», тому, що вона розповідає про історичну особу.

(відповіді учнів)

Учитель: Я пропоную вам низьку тверджень щодо визначення жанру цієї опери, а ви повинні обрати одне з них, те, яке ви вважаєте правильним і обґрунтувати свій вибір.

(на дошці написані твердження, учні за допомогою наліпок обирають твердження, після вибору обґрунтовують свою думку і наводять докази).

Твердження:

1) Рок-опера «Біла ворона» віддзеркалює події сучасної ситуації в Україні, тому її можна назвати *національно-патріотичною рок-оперою*.

2) Рок-опера «Біла ворона» розповідає про трагічну долю французької національної героїні – Жанни Д'Арк, тому її можна назвати *історичною рок-оперою*.

3) Рок-опера «Біла ворона» передає взаємовідношення людей у суспільстві, ставлення до особистостей, які думають і сприймають світ по-іншому, яких не визнають, тому її можна назвати *соціальною рок-оперою*.

4) Рок-опера «Біла ворона» це музичне втілення картин К. Малевича супрематичного напрямку (філософії світу й існування). А саме «Селянської серії», де селяни зображені без обличчя, без індивідуальних рис. На цих картинах художник передав трагедію особистості, знеособлення людини, яка зливається з колективом, розчиняється в ньому і стає «сірою масою». Тому цю оперу можна назвати *картиною, яка «ожилла»*.

(фрагмент авт. уроку – Л.А.)

Розглянемо методичні прийоми, основою якого є метод обговорення.

«Мистецький або Музичний лабіринт. Баскетметод» – цей прийом, побудований за технологією «інформаційного лабіринту» або «баскетметоду». Це своєрідний «лабіринт дій», певне групове або індивідуальне завдання для учнів, яке може використовуватись учителем на уроках мистецтва для активізації пізнавальної діяльності учнів.

Правила роботи:

Перший варіант передбачає самостійну роботу конкретного учня. Учні роздають картки, на яких представлені різні натяжки-«музичні/мистецькі» підказки: ілюстрації до відомих музичних творів, вірші-натяжки, фото, символи, фрагменти, ситуації, що стосуються питання уроку. На картці може бути

1-3 неправильних підказок, які можуть відвести учнів від питання.

Завдання учня: прийняти правильне рішення згідно представленим фактам в даній конкретній ситуації, причому зазвичай рішення треба вибрати з декількох варіантів і визначити про що іде мова. Кожен крок, що озвучується і пояснюється учнем, веде до наступної підказки і так далі, поки не буде досягнутий кінцевий результат. Кожен з учнів, може вибрати свій власний шлях, мета якого – пройти через лабіринт до остаточного рішення, зробивши найменшу кількість кроків. Учень, який добре усвідомив принципи відбору ситуацій, зможе швидко дійти до кінця, вибравши правильні відповіді на практичні питання.

1.1.

Яка назва музичного твору?

Другий варіант наслідує перший, але передбачає групову роботу: картки роздаються групі учнів, групи можуть змагатися між собою, або виконувати різні завдання, що направлені на розгляд певної теми. Учасникам необхідно вивчити певну ситуацію і в різних пунктах вибрати одну з безлічі альтернативних дій, іншими словами, пройти своєрідний лабіринт.

Третій варіант передбачає послідовне розкриття теми, твору, поняття за допомогою використання ТЗН.

Завдання можна розташовувати за блоками:

1 блок – назвати музичний твір або пісню;

2 блок – назвати термін;

3 блок – назвати композитора.

Використання такого прийому дає можливість учителю перевірити знання учнів, можливість оперувати цими знаннями, визначити сформованість предметної мистецької компетентності у учнів.

Прийом «Семантична карта» (Heimlich, 1986)

Учитель на дошці малює овал, всередині якого пише назву терміну. Потім він просить учнів поділитися тим, що вони знають про цей термін. Далі приблизно протягом 1-2-х хвилин учитель збирає, організовує та записує їхні ідеї у вигляді «Семантичної карти».

Наприклад, при вивченні у 4 класі теми «Гімн», може бути створена семантична карта до терміну «Гімн».

Ключове слово – «Гімн».

Запитання вчителя – 1) Де звучить? 2) Хто написав? 3) Хто виконує? 4) Як виконують? 5) Який характер?

Відповіді учнів – 1) свята, лінійка, урочиста подія, футбольний матч та ін.; 2) композитор, поет; 3) люди, учні, хор, оркестр та ін.; 4) урочисто, піднесено, з гордістю та ін.; 5) святковий, бадьорий, стверджувальний тощо (див. Рис. 1.2. – авт. Л. А.).

Рисунок 1.2.

Приклади використання прийому «Семантична карта»:

- 5 клас тема «Народні танці». *Ключове слово* – «гопак». *Запитання вчителя* – 1) Хто виконує? 2) Який характер танцю? 3) Що передає танець? 4) З яких елементів складається костюм виконавців-чоловіків? 5) Які елементи хореографії використовуються? *Відповіді учнів* – 1) чоловіки, козаки, жінки (сценічний варіант); 2) запальний, веселий, бойовий, войовничий; 3) героїзм, благородність, демонстрація сили, спритність та ін.; 4) шаровари, кушак, сорочка, чоботи; 5) стрибки, оберти, присядка, шпагати тощо (*фрагмент уроку Гуляєвої Д.*).
- 6 клас тема «Музичні жанри в театрі та кіно». *Ключове слово* – «опера». *Запитання вчителя* – 1) Хто виконує? 2) Хто написав? 3) Де звучить? 4) Які номери? 5) Які жанри? *Відповіді учнів* – 1) артисти, співаки, оркестр, хор; 2) композитор, поет; 3) оперний театр, театральна студія, кіно, під відкритим небом тощо; 4) сольні, групові, масові; 5) комічні, героїчні, історичні тощо (*фрагмент уроку Сілакової А.*).
- 7 клас тема «Джаз». *Ключове слово* – «джаз». *Запитання вчителя* – 1) Хто виконує? 2) На яких інструментах виконують? 3) Як виконують? 4) Де звучить? 5) Який характер? *Відповіді учнів* – 1) співаки, ансамблі, оркестр, гурт; 2) труба, саксафон, тромбон, фортепіано, барабани; 3) імпровізуючи, вільно; 4) на концертах, в кафе, на вулиці; 5) енергійний, драйвовий тощо (*фрагмент уроку Тютенко А.*).

Прийом «Музична загадка».

1 варіант – учитель задає учням загадку.

2 варіант – учні працюють у парі, отримуючи ролі того, хто загадує загадку і хто її відгадує. Учень, який загадує загадку отримує картку з автором і назвою твору, він повинен так розповісти про цей твір, не називаючи назву і автора, щоб інший учень, відгадав, про який твір йдеться мова. Така робота викликає зацікавленість й інтерес у учнів, дає можливість застосувати свої знання на практиці у нетрадиційній формі.

Приклади «музичних загадок»:

- *Цей твір – печальна сповідь страждаючого серця. Він вирізняється насиченістю і ліричною безпосередністю. Твір отримав незвичну назву, завдяки поетичній уяві Людвіга Рельштаба, який*

порівнював музику першої частини твору з картиною місячної ночі (Л. Бетховен «Місячна соната»).

- *Це музичний твір дводольного розміру. Танець чеського народу. Австрійський композитор використав прийом щипання струн. Характер легкий, граціозний, танцювальний, викликає посмішку. (Й. Штраус. Полька-піццикато).*
- *Величний музичний твір для симфонічного оркестру. Картина боротьби, переживання людини. Основна інтонація героїчна є фундаментом всього твору. Девіз симфонії «Так доля стукає у двері». (Л. Бетховен. Симфонія №5).*
- *Великий твір для симфонічного оркестру. Його назва перекладається з грецької мови як «співзвуччя» (симфонія).*
- *Жанр духовних співів афроамериканців, один із безпосередніх попередників джазу (спірічуел).*
- *Цей твір – композиція в стилі танго аргентинського композитора. Його назва походить від об'єднання слів «свобода» і «танго». (А. П'яццола. Лібертанго).*
- *Середньовічна студентська пісня, яка об'єднує всіх студентів світу. Її назва виникла за першими словами пісні. («Гаудеамус»)*
- *Сучасний чоловічий музичний гурт, який був створений в Західній Україні. Назва гурту пов'язана з стихією води. (гурт «Океан Ельзи»).*

Прийом «Слово – речення – запитання – відповідь».

Учитель під час повторення теми звертається до учнів з певним завданням, вказуючи на першого учня говорить: «слово». Учень повинен назвати ключове слово з теми. Звертаючись до другого учня учитель говорить: «речення». Учень, до якого звернувся учитель, повинен скласти речення, яке містить слово, яке назвав перший учень. Далі учитель звертаючись до наступного учня, говорить: «запитання». Третій учень повинен поставити запитання, до ключового слова. Вказуючи на четвертого учня, учитель говорить: «відповідь». Цей учень повинен дати відповідь на запитання, яке поставив третій учень. Таким чином утворюється ланцюжок: слово – речення – запитання – відповідь, який допомагає швидко пригадати матеріал теми і викласти його стисло і коротко. Моменти несподіваності (викоремлення ключового слова до теми, формулювання речення, постановка запитання, надання відповіді) дає можливість не утратити інтерес і увагу учнів. Прикладами ланцюжків даного прийому можуть бути наступні:

4 клас тема «Свято весняної природи». *Слово* – пісня. *Речення* – Пісня – це вокальний твір. *Запитання* – Які пісні календарного циклу ви знаєте? *Відповідь* – веснянки, гаївки, щедрівки, колядки тощо.

4 клас тема «Музичний театр у Великій Британії». *Слово* – балет. *Речення* – Балет – це вид сценічного мистецтва, вистава, зміст якої втілюється в музично-хореографічних образах. *Запитання* – Які балети ви знаєте? *Відповідь* – П. Чайковський «Лускунчик», «Лебедине озеро», С. Прокоф'єв «Попелюшка».

6 клас тема «Соната». *Слово* – соната. *Речення* – Соната - це інструментальний музичний твір для одного або двох інструментів. *Запитання* – з кількох частин складається соната? *Відповідь* – Соната складається з трьох частин, що контрастують між собою, але мають спільний задум.

7 клас тема «Джаз». *Слово* – джаз. *Речення* – Джаз – це напрям естрадної, переважно танцювальної музики, який виник на рубежі XIX – XX ст. серед афроамериканського населення Америки. *Запитання* – Як можна охарактеризувати музичний напрям – джаз? *Відповідь* – Джазова музика імпровізаційна, емоційна, зі складним гострим ритмом і оригінальною гармонією.

7 клас тема «Музика крізь віки». *Слово* – токато. *Речення* – Токата – це твір для клавішних інструментів – клавесина, органа. *Запитання* – Яке значення слова «токата» в перекладі з італійської мови? *Відповідь* – в перекладі з італійської «торкатися».

Приєм «Знайди помилку».

1 варіант: учитель повідомляє учням, що буде читати текст, в якому він навмисно розмістив помилки.

2 варіант: учитель роздає учням тексти з помилками.

3 варіант: текст з помилками виводиться на екран.

Завдання учнів: знайти і виправити помилки.

Приклади тексту з помилками, поряд з помилкою, в скобках, подано виправлене слово:

- Колядки і щедрівки входять до весняного (зимового) циклу обрядів та пісень. Слово «колядка» походить від праукраїнського імені богині Сонця (богині Неба) Коляди. Вечір напередодні Нового року українці здавна називали Святим (щедрим), тому, й пісні, що співалися цього дня дістали таку назву – святівки (щедрівки). У цей ввечір хату прикрашала ялинка (святковий дідух), що символізував добробут // 5 помилок.

- Серед фільмів про музику і музикантів є французький (американський) музичний фільм «Звуки музики», створений на основі однойменного балету (мюзиклу) композитора Р. Шумана (Р. Роджерса). // 3 помилки

- Український народний танець «Гречаники» є сучасним естрадним танцем (старовинним народним танцем). Танцюють його в парі (трійками). Цей танок складається з трьох (двох) частин. Перша частина – швидка (помірна). Друга – помірна (швидка), третя – швидка (третьої частини нема). // 5 помилок

Приєм «Сінквейн (сенкан)».

Походить від французького слова «sing» – п'ять і означає «вірш», що складається з п'яти рядків. Цей прийом використовують як спосіб синтезу матеріалу. Лаконічність форми розвиває здатність резюмувати інформацію, висловлювати думку в декількох значущих словах, ємних і коротких висловах.

Перший рядок – учителем обирається ключове слово тексту.

Другий рядок – опис теми у ДВОХ словах, як правило, іменами прикметниками – яка?;

Третій рядок – опис дії в рамках цієї теми ТРЬОМА словами, зазвичай, дієсловами;

Четвертий рядок – фраза з ЧОТИРЬОХ слів, що виражає ставлення автора до даної теми;

П'ятий рядок – ОДНЕ слово – синонім до першого, на емоційно-образному або філософсько-узагальненому рівні повторює суть теми.

Наприклад.

ключове слово	1.	Пісня	1.	Думи	1.	Мюзикл
опис теми	2.	Радісна, сумна	2.	Драматичні, сумні.	2.	Яскравий, музичний
опис дії	3.	Схвильовує, надихає, запам'ятовується	3.	Розповідають, прославляють, єднають.	3.	Представляє, розповідає, синтезує
фраза	4.	Це душа моєї Батьківщини	4.	Пісенна слава українського народу.	4.	Популярний сучасний музичний жанр.
синонім	5.	Мелодія	5.	Пісня.	5.	Вистава

ключове слово	1.	Гопак.	1.	Опера.	1.	Балет.
опис теми	2.	Запальний, веселий.	2.	Комічна, драматична.	2.	Класичний, сучасний.
опис дії	3.	Захоплює, надихає, веселить.	3.	Розповідає, виховує, надихає.	3.	Представляє, розповідає, захоплює.
фраза	4.	Бойовий гопак виконується чоловіками.	4.	Оперну виставу виконують співаки.	4.	Зміст дії передається рухами.
синонім	5.	Танець.	5.	Вистава.	5.	Вистава.

Вербалізація змісту музичних творів (Г. Падалка – художніх творів – прим. авт. Л.А.) – метод, притаманний сучасним вимірам мистецького навчання. Цей метод зорієнтовано на досягнення глибшого усвідомлення учнем внутрішньої сутності музичних образів, характеристику їх смислового наповнення. Відомо, що зміст музичного образу найповніше передається власне засобами музичного мистецтва, тобто засобами ритму, мелодії, тембру, динаміки тощо, тому що словами передати музику завжди важко, і, до кінця, практично неможливо. Залучаючи учнів передати зміст музичного твору словами, вчитель активізує, по-перше, мистецьку увагу учня, по-друге, стимулює багаторазове сприймання образу, що сприяє фіксації отриманих почуттів і вражень, а, головне, спонукає їх до художньо-образного мислення, де словесний компонент відіграє значну роль, дозволяючи учневі глибше, повніше усвідомити зміст твору і в цілому, і в деталях.

Підбираючи словесні характеристики, учень наближується до більш точного сприймання змістової сутності образу. Один і той же самий твір може викликати у різних учнів полярні асоціації, тому що утворюються вони у неповторному поєднанні індивідуальності слухача, його духовної культури, емоційного настрою, потреб тощо. Зазначимо, що після слухання творів Й. С. Баха «Токата і fuga ре-мінор», «Концерт для фортепіано з оркестром» Е. Гріга учні по-різному описали свої асоціації.

Приклади фрагментів учнівських асоціації після слухання творів:

Й. С. Баха. Токата і fuga ре-мінор: «Музика Й. С. Баха мені нагадує настрої людини. Музика змінюється: то вона спокійна, то бурхлива; то тиха, то голосна. Так і настрої, адже людина не може весь час бути в гарному настрої, він змінюється...» (Альвіна К.). «Музика Й. С. Баха приваблює нас усіх. Це справжнє диво! Немов на очах, виникає готичний собор з вітражами, арками і шпилями, що підносяться до небес! Бах створював свій музичний собор. Ця музика викликає невідомі нам почуття глибокої релігійності, віри у найкраще, легкість думок. Музика Й. С. Баха як вода проникає в кожну нашу клітину й насичує нас силою» (Марина С.).

Е. Гріг. «Концерт для фортепіано з оркестром»: «Слухаючи цей твір, в мене перед очима постала картина моря, яку я співставляла з періодами людського життя. Спершу музика бурхлива, потім потихеньку спадала і стала спокійною. Це схоже на море: вночі бурхливе, а вранці – спокійне. Також, це нагадує людське життя: спочатку молодість (бурхлива), а потім старість (спокій). Адже, коли людина молода, вона має багато ідей та енергії, а коли старіє стає мудрішою і спокійнішою» (Анастасія Б.). «Я уявила теплу кімнату, біля каміну зібралася родина і всі дивляться на танок вогню: то спокійний, то бурхливий» (Олена Б.).

Клод Дебюссі «Місячне сяйво»: «Мої асоціації з дощем. Я відчула, що падають краплі. Вони дуже яскраві...» (Анна Г.). «Ця мелодія у мене асоціюється з людським життям, яке постійно змінюється, рухається. Воно різноманітне, в ньому бувають моменти відчаю і моменти спокою... Я вважаю, що цю музику можна назвати імпресіоністичною, тому, що тут є зміна і рух...» (Аліна Г.).

Іноді музичні образи настільки вражають учнів, що асоціації народжуються у формі віршованих строф.

Артемій Ведель «Херувимська» (поезія Вадим Хохлов, учень 6-го класу):

...Ця музика прекрасна й незбагненна
Немов Орфея ліри звуки.
Глибока, чарівна, натхненна.
Створили її Веделеві руки.
В цій музиці – веселка кольорів,
Що майорить чарівним різнобарв'ям.

*В цій музиці – серпанок мрій і снів,
Що лунуть до небес понад проваллям.
Мелодія полине – коло почуттів
Замкнеться враз в незнаннім танці.
Серця хвилює музика митців.
На пелюстках троянди – сльози вранці.
Я музиці вклоняюсь чарівній,
Її красі – прекрасній й незбагненній.
Вона – натхненна королева мрій.
Вона – мов блискавки удар вогненний...*

Робота з підручником – організація самостійної роботи учнів з друкованим текстом, що дає їм змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні.

Методика роботи з підручником передбачає організацію навчання учнів, яка сприяє виробленню в них таких компетентностей:

- інформаційно-пізнавальної (здатність до пошуку джерел у царині мистецтва, оперування художньої інформацією),
- інформаційно-комунікаційної (здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань),
- креативної (здатності до художньо-творчої діяльності, висловлювання гіпотез, оригінального розв'язання проблем у сфері мистецтва),
- художньо-комунікативної (здатності до спілкування про мистецтво, толерантного ведення дискусій на ці теми, аргументації власних думок, критичного оцінювання художніх творів), самоосвіти (здатності самостійно працювати з інформацією, здобувати знання),
- загальнокультурної (здатності аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства),
- комунікативної (здатність застосовувати навички роботи у групі, володіти способами взаємодії з людьми).
- соціальної (здатність продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді).

Загальні прийоми роботи з підручником.

На перших уроках музичного мистецтва слід ознайомити учнів з новим для них підручником: запропонувати учням розглянути книжку, дати пояснення щодо її змісту, звернути увагу на апарат орієнтування, який вміщено на початку підручника (сигнали – символи у вигляді піктограм), структурою підручника, особливістю його побудови, різними видами тексту, питаннями і завданнями, а також з ілюстраціями, тобто складовими підручника, що допомагає швидко знайти потрібні теми та матеріали. Якщо у підручнику зустрічаються певні герої, слід познайомити з ними.

Наприклад, в 1 класі на першому уроці учитель може звернутися до учнів з такими словами:

Сьогодні ми розпочинаємо з вами захоплюючу подорож у дивовижну країну Музики. На наших уроках ми будемо співати, слухати музику, грати на дитячих музичних інструментах, крок за кроком ми пізнаватимемо загадковий музичний світ. А в цій захоплюючій подорожі з нами завжди будуть герої нашого підручника – мудра Чарівниця Гармонія, яка буде вас знайомити з таємницями музики, співоча Чарівниця Мелодія, яка запропонує прослухати або проспівати музику, веселий і невгамовний Чарівник Ритм, з яким ви будете грати на музичних інструментах, танцювати та розгадувати музичні загадки. Давайте розгорнемо першу сторінку підручника і познайомимося з нашими героями.

Готуючись до уроку, учитель має усвідомити значення тем, переглянути зміст відповідного параграфу з підручника, з'ясувати важливість запропонованих авторами підручника завдань, продумати прийоми (види) роботи з підручником.

Загальними прийомами (видами) роботи з підручником на уроці музичного мистецтва є:

- 1) читання й аналіз тексту;
- 2) виділення головного в тексті, переказ його;
- 3) відповіді на репродуктивні питання;
- 4) відповіді на продуктивні питання;
- 5) виконання дослідницьких завдань;
- 6) перевірка і контроль знань, умінь і навичок.

Методичні **прийоми** роботи з підручником:

Приєм «Спрямоване читання» (Stauffer, 1969; Gunning, 2000) [84, с. 46-48]. Цей прийом бажано використовувати після прийому «Семантична карта» як продовження або розкриття теми.

Спрямоване читання – це діяльність, що забезпечує розуміння при читанні (критичне мислення) при застосуванні інформативного тексту. Цей метод покликаний допомогти учням розуміти текст для читання, спрямовуючи їх до ключових моментів у тексті та даючи їм можливість обговорювати його зміст із іншими учнями у класі.

Учитель умовно розмічує текст, поділивши його на частини, щоб полегшити учнями його розуміння. Учням основної школи пропонується прочитати текст «про себе», а учням молодших класів читати в голос, але з зупинками, на яких учитель задає питання, тобто спрямовуючи читання учнів.

Наприклад: Музичне мистецтво. 4 клас тема «Гімн» [13, с.12]

Учитель пропонує учням прочитати на стор. 12 (1,2 абзац до визначення). Після того, як учні прочитали виокремлений текст, учитель задає запитання:

У якій країні вперше виникли гімни? На честь кого писалися гімни? Який характер гімнів був на той час? Чи змінився зміст гімнів у наш час?... тощо

12 ТЕМА-2

ГОЛОВНА ПІСНЯ КРАЇНИ

Напевно, ти вже знаєш, що в кожній країні є свої державні символи, один з яких — музичний твір, що називається **гімн**. Без виконання гімну не розпочинається жодне державне свято чи урочиста подія, зокрема, святкова шкільна лінійка, спортивні змагання, футбольний матч тощо.

А звідки взялися ці пісні — гімни?

Вважається, що перші гімни виникли у Стародавній Греції. Співи хвалебного характеру — гімни — складала на честь міфічних богів і героїв. Минали століття, упродовж яких змінювався зміст цих творів: гімни все частіше прославляли благородні й піднесені ідеї. Згодом композитори також почали писати гімни, де оспівували певні ідеї чи події.

Гімн — урочиста пісня, один із державних символів країни.

Національний гімн — це найвищий вияв волелюбних прагнень народу, його духовно-патріотичних устремлінь. Гімн нашої держави був написаний композитором **Михайлом Вербицьким** на вірші поета **Павла Чубицького**. У пісні «Ще не вмерла України» втілена споконвічна мрія нашого народу стати суверенним, незалежним, здобути волю. Музика й вірші цього твору виражають незламну віру у відродження України.

Композиторські пісні — це пісні, створені

У якій країні вперше виникли гімни?

На честь кого писалися гімни?

Який характер гімнів був на той час?

Чи змінився зміст гімнів у наш час?

Мистецтво. 1 клас. Тема «Професії в кіномистецтві» [34, с.72]

Учитель пропонує учням прочитати 3 абзаци на стор. 72. Після того учитель задає питання: Хто створює музику до кінофільмів? Як утворився оркестр? Хто керує оркестром? Як музиканти дізнаються, коли їм треба розпочати грати? Що показує диригент музикантам своєю паличкою?...

Тема 17
Професії в кіномистецтві

Диригент — музикант, який керує оркестром.

Композитори створюють музику до кінофільмів. У деяких фільмах можна не лише почути музику, а й побачити, як грають на музичних інструментах. Наприклад, у мультфільмі «Фантазія» багато музикантів збралися і заграли разом. Так утворився оркестр, яким керує диригент. Диригентською паличкою він каже виконавцям, коли їм розпочинати грати. Диригент задає музикантам темп виконання, гучність звучання відповідно до характеру музики.

М/ф «Фантазія» (фрагменти).

Хто створює музику до кінофільмів?

Як утворився оркестр?

Хто керує оркестром?

Як музиканти

дізнаються, коли їм

треба розпочати

грати?

Що показує диригент

музикантам своєю

паличкою?

Завдяки цьому прийому розуміння учнями тексту швидко поліпшується, тому що увага учнів спрямовується на пошуки відповідей рівня розуміння – замість просто читання вголос. Учням подобається обговорювати свої відповіді, тому що тут зазвичай може бути більш ніж одна правильна відповідь чи одна правильна думка.

Прийом пояснювального читання. Він складається із органічно зв'язаних між собою елементів читання, роз'яснення і доповнення прочитаного, розгляду ілюстрацій, бесіди. При пояснювальному читанні виділяються абзаци і окремі речення, їх складові, визначається головна думка, виявляються смисло-ві зв'язки, а також зв'язки та ілюстрації. Треба звертати увагу на виділення учнями незрозумілих місць тексту, невідомих їм термінів. Важливо навчити учнів не пропускати невідомі слова і вирази, а шукати їм пояснення, звертаючись до вчителя чи до словників.

Можна знаходити в тексті підручника відповіді на запитання поставлені вчителем і процитувати його, переказати своїми словами, підібрати матеріал для відповіді на кілька запитань.

Приєм коментованого читання. Учні читають текст, учитель попутно пояснює терміни та незрозумілі положення; учні після читання переказують текст своїми словами й ставлять до нього питання. Ця робота проводиться переважно з учнями молодшого віку.

Приєм «Читання в парі – Узагальнення в парі» [84, с. 31]

Учитель обирає інформативний текст з короткими абзацами. Пояснює учням, що таке узагальнення, як його треба виконувати: воно коротше, ніж висхідний текст, але містить усі його основні ідеї.

Учні працюють в парах: один учень читає абзац тексту та узагальнює його, другий ставить запитання до змісту тексту цього абзацу. Далі обмін ролями. Наприкінці учні дають відповіді на запитання вчителя.

Цей прийом направлений на те, щоб учні навчилися читати вдумливо, уважно, зрозуміли текст.

Наприклад, 3 клас тема «Краса народного мистецтва» [36, с. 18].

4. Краса народного мистецтва

Троїсті музиканти український інструментальний ансамбль, який виступає на сцені та в народних заходах. Перенести танцювальні й пісенні мелодії.

Український народ завжди був дуже танцювальним. Приклад, це українські танці слухали на уроках. Український народний танець «Гречаники» відомий із давніх часів. Рішення його виконували для вшанування сил природи. Танцювальний його трійкамі: посередній хлопчик, а по боках – дві дівчини. Цей танець складається із двох частин.
Перша частина – помірної – танцювальники рухаються по колу.
Друга частина – швидка – танцювальники проходять крізь «воріття».

Український народний танець «Гречаники». Український народний танець «Картопля» («Плескач»).

Який характер танцю? Як руки погортаються? Як вони інструментально виконують сурмацький танець? Діти руки погортають до танцю на дуби.

Узагальнення 1: Український народний танець «Гречаники» виконують трійками. Він складається з двох частин: помірної (коли танцювальники рухаються по колу) і швидкої (танцювальники проходять крізь «воріття»).

Узагальнення 2: Український народний танець «Картопля» виконують у парі, іноді плескаючи у долоні. Тому його ще називають «Плескач».

Запитання вчителя: Українські народні танці «Гречаники» та «Картопля» - це сучасні чи давні танці? Чому їх виконували?

Загальна відповідь учнів: Ці танці відомі з давніх часів, їх виконували для вшанування сил природи.

Узагальнення 1: Український народний танець «Гречаники» виконують трійками. Він складається з двох частин: помірної (коли танцювальники рухаються по колу) і швидкої (танцювальники проходять крізь «воріття»).

Узагальнення 2: Український народний танець «Картопля» виконують у парі, іноді плескаючи у долоні. Тому його ще називають «Плескач».

Запитання вчителя: Українські народні танці «Гречаники» та «Картопля» – це сучасні чи давні танці? Чому їх виконували?

Загальна відповідь учнів: Ці танці відомі з давніх часів, їх виконували для вшанування сил природи.

Приєм «Інформаційне джерело»

Підручник, ілюстрація, репродукція картини, інформаційна картка (в умовах нестачі екземплярів) розташовується на першій парті. Кожен учень по-черзі підходить, розглядає і запам'ятовує певну інформацію (відповідно до завдання, яке було надано вчителем – сторінку, рядок, ілюстрацію тощо). Потім учні дають відповідь на запитання чи готують певне завдання, але користуються інформацією, що запам'ятали, не читаючи з інформаційного джерела. Після виконання завдання підходять усією командою до інформаційного джерела і перевіряють правильність своїх результатів.

Приєм «Почергові запитання» (Manzo, 1969) [84, с. 71]

Пропонується текст для читання. Заздалегідь вирішується, які одиниці тексту будуть обговорюватися (речення, абзац, сторінка). Один учень уголос читає текст, інший ставить запитання стосовно того, про що йдеться у тексті. Його партнер намагається відповісти на них. Обидва партнери мають прагнути дійти спільної думки про відповідь на дане запитання. Далі партнери в парі міняються ролями. Цей метод використовується коли текст, який треба прочитати, важкий для розуміння учнів.

Наприклад, розглянемо фрагмент тексту 2 класу тема «Зустрічаємо літо!» [35, с. 94]. Учні домовляються, що обговорення даного тексту буде відбуватися за реченнями (по два речення). Один учень читає два речення і дає відповіді на два запитання іншого учня, з яким працює в парі. Далі вони міняються місцями.

Учень 1: Яка музика може звучати у концерті?

Учень 2: Інструментальна і вокальна.

Учень 1: Що означає слово «концерт»?

Учень 2: Змагання.

Зміна ролей

Учень 2: Чому слово «концерт» означає «змагання»?

Учень 1: Тому що, у великому музичному творі соліст або солістка ніби змагаються одне з одним.

Учень 2: З скількох частин зазвичай складається концерт?

Учень 1: з трьох.

27. Зустрічаємо літо!

Як ти любиш проводити свій вільний час? Грати із друзями в комп'ютерні ігри, займатися спортом чи дивитися телевізор? Сьогодні ми з тобою вирушимо до філармонії на концерт — слухатимемо музику.

Філармонія — це концертне призначення, у якому виконують музику.

У концерті може звучати різно музика: **інструментальна** і **вокальна**.

Слово концерт означає «змагання». У великому музичному творі з такою назвою соліст/солістка і оркестр ніби змагаються одне з одним.

Концерт зазвичай складається із трьох частин:

А. Вівальді. Покероку Концерт № 2 «Літо». Частина 1 (фрагмент). Частина 2 (фрагмент).

- Учень 1: Яка музика може звучати у концерті?
- Учень 2: Інструментальна і вокальна.
- Учень 1: Що означає слово «концерт»?
- Учень 2: Змагання.

Зміна ролей

- Учень 2: Чому слово «концерт» означає «змагання»?
- Учень 1: Тому що, у великому музичному творі соліст або солістка ніби змагаються одне з одним.
- Учень 2: З скількох частин зазвичай складається концерт?
- Учень 1: з трьох.

Прийом «Читання з маркуванням тексту» (Vaughn, 1986) [84, с. 57-58].

«Читання з маркуванням тексту» – це завдання учням прочитати текст і знайти в ньому певні факти або події, при цьому позначаючи їх спеціальними символами на полях. Цей прийом допомагає учням поставити цілі читання, читати текст для досягнення цих цілей і потім бути здатними використовувати інформацію з тексту.

Перед тим як давати це завдання, учителю необхідно продумати, якого роду інформацію (4-5 випадків) учні, за бажанням вчителя, мають знайти в тексті. Для кожного роду інформації придумати простий символ.

Ретельно пояснити учням, якого роду інформацію їм треба шукати в тексті при читанні. Навести приклади. Потім показати символи-позначки, за допомогою яких їм треба буде маркувати кожен вид інформації.

Починати читати текст і на полях олівцем легко маркувати усі ті місця в тексті, де дається інформація кожного виду.

Наприклад: Музичне мистецтво. 7 клас. Тема «Музика в мультиплікації» с. 108 – 109 [54, с. 108-109]:

Кожного разу, коли ви зустрінете уривок, у якому описується прізвища та ім'я – ставите «+», назви творів – «!», характеристика музики – «♪», опис змісту мультфільму – ☺

III
109

Українська анімація відома далеко за межами нашої країни. Вітчизняні митці створили чимало мультфільмів як для дорослих, так і для дітей глядачів. Поряд із режисерами й художниками-мультиплікаторами значна заслуга в успіхах української мультиплікації належить композиторам, які створюють пінаву музику до мультфільмів.

Найвідомішим з українськомовних кінематографістів довів короткометражних мультфільмів про пригоди козаки. Автор епічної режисер легендарного козацького серіалу — Володимир Діляко. Герой цих мультфільмів — козак Грив, Око й Тур. Це своєрідні національні символи, оскільки в їхніх образах відображається палкіх рис українського народу: сміливість і допитливість, вмітливості і готовність допомогти ближньому, доброта і ширість.

Музичний калейдоскоп

Перший мультфільм циклу «Як козак...» українські глядачі побачили в лютому 1987 р., останній вийшов у 1995 р. В одному з епізодів Володимир Діляко згадав імена сторі про своєму фільмі: «Я не дуже довго мударув із козаками. Увів та й намалював трьох персонажів на кшталт трьох мушкетерів. Один вийшов круглолиий і чоловічий, другий — худий високий, третій — рудий і зорюван. Потім я їм казав, що я дуже точно передав у цих персонажах український характер».

Імена козаків у мультфільмах не звучать, адже лігано зі сценарієм у проектах відсутні діалоги (за винятком аступного або заключного тексту від автора). Проте й без слів усі ємє прозували, бо всі сценки та дії легко сприймаються. За сюжетом мультфільмів персонажі потрапляють в усілякі пригоди, зустрічаються з людьми різних країн та епох: мушкетерами, античними богами й олімпійцями та навіть з прибульцями. Відобразити динні козацькі подорожі й перемоги допомагає музика.

Оскільки персонажі мультфільмів не мають реплік, великого значення набуває музичний супровід. Музику для різних епізодів написали відомі українські композитори: Микрослав Скорик, Борис Буєвський, Володимир Губа, Ігор Поклад. Митці намагалися підкреслити характерні рухи персонажів шляхом зміни ритму, темпу й гучності музики.

Пошукай, які музичні інструменти можуть «озвучити» удар булані, стрибки із висоти на землю. А які — зобразити замкненість закопаного козака чи тужливі думки героя за рідною землею?

У всіх фільмах можна почути інтонації українських народних пісень, танців, маршів. Микрослав Скорик використовує також вокаліз (спів ля «ту-ду-ду...»), а Ігор Поклад в останній фільмі виключає народну пісню.

- Після опрацювання тексту можна поставити запитання:
 - Про яких героїв знято найвідоміші українські мультфільми?
 - Хто був режисером цього циклу мультфільмів?
 - Які композитори написали музику до цих мультфільмів?
 - Яку роль грала музика у цих мультфільмах?
 - У чому незвичність цих мультфільмів?
 - Щоб відбулося, якби героїв мультфільму переодягнули у інший одяг, а музику залишили тою ж самою або навпаки?

2 варіант: кожного разу, коли ви зустрінете інформацію, яку знали, ставите – «v» (знав), якщо інформацію, яку ви прочитали, ви дізналися вперше, ставите – «+» (довідався), якщо вас щось зацікавило, ставите – «?» (хочу дізнатися).

Прийом «Відповідь на проблемне питання»

Текст підручника також може бути використаний як своєрідна підказка для розв'язання проблемних питань, які ставляться безпосередньо на уроці вчителем (а тому і не мають прямої відповіді).

Наприклад: Музичне мистецтво. 7 клас. Тема № 18-19: «Рок-музика» [54, с. 71-75]. Постановка проблемного питання: «Існує думка, що справжньою рок-музикою можна вважати лише музику, яка була написана виключно у ХХ столітті». Шукаємо докази підтвердження або спростування думки (робота з підручником стор. 71).

Дослідження теми. Робота у групах: рубрика «Портрет митця»:

1 гр. – Елвіс Преслі (стор.72),

2 гр. – гурт «Бітлз» (стор.73) – 5-7 хв.

Слухання музики. Аналіз-інтерпретація прослуханих музичних композицій. Підготовка до проектної діяльності. План проекту «Зірки рок-н-ролу» стор.130

Приєм пошуку.

Робота з підручником допомагає реалізувати принцип розвивального навчання, зокрема зазначений вид навчальної роботи розвиває увагу учнів. Ось один з прийомів: після пояснення нового матеріалу вчитель пропонує учням прочитати параграф в підручнику і відповісти, про що він не розповів і які повідомив їм нові знання (у порівнянні з тими, які є в тексті відповідного параграфа).

До підручника вчитель звертається і тоді коли робить висновки. Спочатку повідомляється, що під висновками розуміється найголовніше, подібне, спільне чи різне, що міститься в навчальному матеріалі, який вивчається. Під керівництвом вчителя учні створюють нове судження на базі одного чи кількох попередніх.

Учні також можуть підбирати по підручнику докази до сформульованого вчителем висновку або до якогось судження.

Приєм «Попс-формула». Учень коротко викладає власну позицію на основі вивченої теми за планом:

П – позиція, О – обґрунтування, П – приклад, С – судження.

Перша з пропозицій (**П – позиція**) починається зі слів: «Я вважаю, що...»

Друга (**О – обґрунтування** своєї позиції) – «Тому що...»

Третя (**П – приклад** – орієнтована на уміння довести правоту своєї позиції на практиці) – «Я можу це довести тим, що...»

Четверта (**С – судження** – висновки) – «Виходячи з цього, я роблю висновок про те, що...»

Прийоми роботи з підручником, направлені на розвиток креативності та критичного мислення у учнів:

- Приєм читання з доповненням нових фактів (раніше почутих чи побачених);
- читання тексту і підбору до нього вірша, картини, малюнку, музики;

- читання тексту і розгадування закодованого вчителем тексту;
- читання тексту і складання питань з використанням таких слів, які акцентують увагу на причинах і наслідках явищ, процесів;
- читання і складання логічного ланцюжка;
- читання і складання реклами;
- читання і складання комп'ютерної презентації;
- читання «на одній нозі» - учень висловлює свою думку щодо прочитаного тексту, стоячи на одній нозі (лаконічність і точний виклад думок);
- читання «в різних місцях» будинку – учень читає текст вдома, але в різних місцях будинку, навіть під ліжком з ліхтариком, обираючи, де читати затишно (розповідаючи в класі що найбільше запам'яталося). Це може бути додаткова цікава інформація про життя і творчість композиторів, співаків, митців або про історію створення музичного твору.

НАОЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Наочні методи навчання – джерелом знань виступають предмети, явища, які можна переглядати та наочні посібники. До них належать: *ілюстрування, демонстрування (презентація (виконання) музичних творів), художнє ілюстрування словесних пояснень, наочно-слуховий метод або метод слухової наочності, наочно-зоровий метод або метод зорової наочності, метод рухової наочності, метод самостійного спостереження.*

Ілюстрування – використання у навчальному процесі наочності з метою оптимізації засвоєння знань. Засоби ілюстрування – це плакати, схеми, таблиці, репродукції картин, ілюстрації, малюнки тощо. Основна їхня властивість – нерушливість. Вони мають «оживати» протягом розповіді педагога.

Оптимальним варіантом на уроці музичного мистецтва є використання *словника емоційно-образних визначень музики* [78; 77, с. 257-265], запропонований О. Ростовським, у вигляді таблиць-схем, схем, поданих у підручниках для початкової школи, але у збільшеному варіанті [11, с. 43, 80, 88; 12, с. 13, 77, 83, 86; 13, с. 36, 86, 89, 92, 98, 102].

Демонстрування (презентація (виконання) музичних творів (їх фрагментів)) – ефективний метод мистецького навчання, сутність якого полягає у наданні вчителем зразка виконання пісні, до якого повинен прагнути учень. Мета цього методу в тому, щоб зорієнтувати учня на відтворення певного образу, конкретизації задач, усунення недоліків у виконанні пісні через її наочний показ. При розучуванні пісні демонстрування відбувається через виконання її педагогом, спів мелодії під власний акомпанемент. Іноді цей метод використовують при наданні зразка у виконанні видатних діячів мистецтва – слухання музики в запису, перегляд відеоряду, відвідування концертів тощо.

Г. Падалка, акцентуючи увагу на цьому методі навчання наголошує, що «сприйняття мистецьких образів, створених учителем, містить ефект психологічного «зараження» живою енергією художньої творчості відомої, близької людини. Зате, демонструючи учням результати діяльності видатних митців, учитель отримує можливість ознайомити їх із еталонними мистецькими зразками, висвітлити характерні риси досконалого, естетично довершеного втілення художньої мети» [72, с. 181].

В залежності від навчальних завдань демонстрування може мати повний характер, коли демонструється музичний твір, або фрагментарний характер, якщо учитель зосереджує увагу на демонстрації окремих частин музичного твору.

Художнє ілюстрування словесних пояснень – метод, сутність якого полягає у демонстрації музичних творів з метою пояснення, підтвердження, своєрідної аргументації завдяки конкретним мистецьким прикладам певної теоретичної позиції, словесно вираженої думки [72, с. 180]. При викладенні теми уроку, учитель для підтвердження власної думки, наводить переконливі приклади, демонструючи музичний твір. Це може бути досконала гра вчителя, аудіозапис чи відеозапис концертного виконання твору відомими музикантами-виконавцями.

Наприклад, для розкриття образу уроку 7 класу з теми «Джаз», для підтвердження характерних ознак музичної мови джазу – імпровізації, поліритмії, що ґрунтується на синкопованих ритмах, можна запропонувати послухати музичні композиції у виконанні Л. Армстронга, Г. Міллера, Д. Еллінгтона тощо. Для розкриття теми «Сучасне життя танцю» можна порівняти

виконання старовинного українського танцю «Аркан» з сучасною піснею-танцем у виконанні Руслани Лижичко.

Приклад з уроку музичного мистецтва 7 клас, тема: «Сучасне життя танцю» [54].

Учитель: Танець супроводжує все життя людини. З давніх часів танець був способом спілкування, самовираження, і, навіть певного навіювання. Всі найважливіші події (любов, війна, полювання тощо) люди виражали через обрядові (ритуальні) танці. Яскравим прикладом такого обрядового танцю є гуцульський чоловічий танець «Аркан», вихровий танець карпатських богатирів. Його виконують лише чоловіки, він є головним елементом обряду посвячення гуцульського двадцятирічного хлопця у легені. Після участі у цьому танці, парубок отримував право танцювати, носити бартку (топірець), вбивати ворогів та підперезуватися широким паском, тобто ставав опришком (народним месником, розбійником). Перекази свідчать, що вперше цей танець виконали воїни, які зішли з гір. Сама назва танцю arcanus походить з латини, точніше з етрусського слова, запозиченого у них римлянами і перекладається як «прихований, таємний, мовчазний».

Прослухайте мелодію цього танцю і проаналізуйте, чи присутні в ній гуцульські наспіви і чи дійсно можна назвати цей танець – танцем суворих та мужніх чоловіків.

(демонстрація мелодії танцю у виконанні вчителя)

Учитель: Чи прослідковуються гуцульські наспіви у мелодії танцю? Чи постала у вашій уяві картина, хто може танцювати під цю музику?

Учні: Так, у творі лунають гуцульські мотиви. Танець дійсно передає образ танцюючих чоловіків. На це вказує швидкий темп, суворий, стриманий характер, виразна, контрастна динаміка, яка ніби передає весь запал, мужність чоловічої вдачі.

Учитель: Давайте переглянемо відеофрагмент виконання цього танцю і порівняємо з тим, що виникло у вашій уяві.

(перегляд відеофрагменту запису танцю «Аркан»)

Учитель: Отже, ви помітили, які характерні рухи цього танцю? Яка манера виконання?

Учні: Танець виконаний в автентичній манері, оскільки він зберігає в собі риси народності, для нього притаманні стримані рухи, які повністю передають чоловічу мужність та суворість.

Учитель: Танець постійно розвивався. Рухи змінювались, наповнювались іншим змістом, танець отримував певну

форму. Так і танець «Аркан» отримав нове, сучасне життя у творі української співачки Руслани, яка стала переможницею Міжнародного конкурсу «Євробачення – 2004».

Співачка, пам'ятаючи про своє гуцульське (по батьківській лінії) походження, стала активно поєднувати в своїй музиці мелодії, насичені звучанням українських народних інструментів, і на основі мелодії старовинного танцю написала свою власно пісню-танець «Аркан», який ми з вам зараз прослухаємо і порівняємо зі старовинним танцем.

(аудіофрагмент пісні-танцю у виконанні Руслани)

(урок розробила Синявська Н. О.)

При застосуванні методу художнього ілюстрування словесних пояснень, твір музичного мистецтва сприймається як приклад, певне підтвердження, наочний супровід. Емоційна складова присутня, але може відходити на другий план.

Наочно-слуховий метод або метод слухової наочності – демонстрування учням музичного твору (засобів виразності, виконавських інтерпретацій тощо) [7, с. 124]; показ дидактичного матеріалу, демонстрування відео- та звукозаписів, ілюстрування музичних творів, фрагментів з них [43, с. 88].

На думку Л. Школяр, «пріоритетним видом наочності на уроці музики є звучання самої музики, що передбачає демонстрацію музичних творів як у живому звучанні, так і з використанням звуковідтворювальної техніки. Особливу цінність в цьому зв'язку становить виконання музики самими дітьми: хоровий спів, проспівування окремих тем – мелодій, вокалізація, елементарне музикування, гра на уявних інструментах, пластичне інтонування, диригування, музично-сценічна вистава та ін. Обсяг і якість музики, яка звучить на уроці, а також її функція в драматургії уроку є важливим показником успішності музично-педагогічного процесу» [67, с. 79].

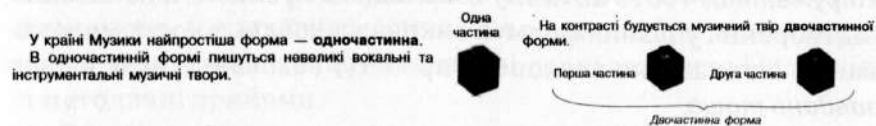
Наочно-зоровий метод або метод зорової наочності – демонстрування учням презентацій з теми, нотні таблиці, репродукції картин, схеми звуковисотності (у початковій школі заміна нот зображеннями предметів, квітів, фруктів тощо), малюнки дітей, що ілюструють куплети пісні тощо.

У підручниках для початкової школи з музичного мистецтва представлено ілюстрації-пояснення темпів, динаміки, тембру тощо для поглиблення уявлення учнів про певні засоби музичної виразності, усвідомлення понять, термінів [див. 11-14;

50-53; 55; 56; 58]. При аналізі музичного твору можна використувати музичне лото: на велику карту діти викладають маленькі картки з малюнками, які передають знаки-символи певних музичних засобів тощо. Вважається, що такого типу наочність допомагає формуванню вміння вслухатися у звуки музики, а учителям спостерігати за динамікою музичного розвитку учнів. Дуже важливо при використанні наочності, враховувати два моменти: 1) конкретну роль наочного матеріалу для засвоєння та 2) відношення його предметного змісту до предмету, який необхідно засвоїти.

У початкових класах складні музичні поняття треба пояснювати зрозумілими для учнів прикладами, простою і доступною мовою. Наприклад, будова музичного твору може бути представлена геометричними фігурами різного кольору, кубіками, лего, квітками тощо.

Приклади з підручника «Мистецтво 3 клас» (авт. О. Калініченко, Л. Аристова) [36, с. 66, 70]

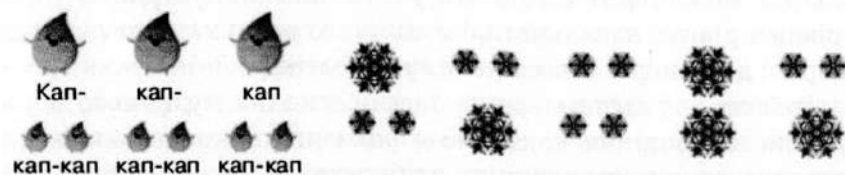
Поняття «пісня», «балет», «опера», «мюзикл» можна презентувати у вигляді потягу з вагончиками.

Мистецтво 1 клас [34, с. 15, 38, 47]

Знайомство з тривалостями нот (четвертна, восьма) відбувається за допомогою зображень різного розміру: крапельки, квітки, сніжинки тощо:

«Мистецтво 2 клас» [35, с. 19, 49]

Метод рухової наочності – реалізується за допомогою жестів, рухів рук, мімічних і пластичних імпровізацій.

Метод самостійного спостереження – науковці в галузі музичного виховання та освіти вважають, що спостерігати мистецтво означає, перш за все, вміти сприймати його. А саме, що будь-яка форма виконавської діяльності, написання музики дітьми отримує чуттєвий та свідомий характер. У цьому випадку музика виховує дитину.

ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Практичні методи навчання, коли учень отримує знання та виробляє вміння, виконуючи практичні дії. Ці методи передбачають різні види діяльності учнів і вчителя, але потребують великої самостійності учнів у навчанні. На уроці музичного мистецтва до цих методів відносимо: *спів у хорі, робота над піснею, пластичне інтонування, гра на дитячих музичних інструментах*, тобто активну взаємодію з музикою, її написання, відтворення у різних формах виконавської діяльності, моделювання інтонаційно-звукового процесу, виконання практичних завдань тощо.

Спів у хорі – як виконавське мистецтво найдоступніший і улюбленіший вид дитячої творчості. Він виконує такі функції: виховну, пізнавальну, естетичну, рекреаційну, гедоністичну, комунікативну тощо. Правильно організована робота у хорі направлена на формування у учнів навичок емоційного і свідомого засвоєння пісенного репертуару, розвиток уміння правильно, чисто і виразно виконувати музичні твори. Увага учителя повинна бути спрямована на добір вокальних вправ, музичних творів відповідно до віку учнів, звертати увагу на індивідуальні здібності учнів і підходити диференційовано до кожного учня.

Спів у хорі об'єднує дітей, привчає до спільних дій і співтворчості, до колективного переживання змісту пісні. Колективний спів дає можливість об'єднати у виконавському процесі учнів з різним рівнем загального, і музичного розвитку, залучати до творчої діяльності невпевнених у собі дітей.

Робота над піснею – це процес осягнення музичного образу пісні, оволодіння вокально-хоровими і виконавськими навичками, розвитку музичних здібностей, художньо-образного

мислення учнів. Домагаючись виразного виконання пісні, вчитель сприяє вихованню естетичних почуттів, смаків і суджень, виховує емоційну чутливість, здатність до глибокого естетичного переживання змісту твору.

Робота над шкільною піснею – процес багатоплановий. У методиці навчання співу дуже важлива попередня підготовка педагога. Він аналізує пісню, визначає її емоційно-смісловий зміст та художні якості, обмірковує прийоми розучування і послідовність навчально-виховних завдань, визначає труднощі, які можуть виникнути при розучуванні пісні, складає її виконавський план, підбирає вправи на матеріалі пісні.

Роботу над розучуванням пісні на уроці можна умовно поділити на декілька етапів: підготовка до слухання твору; його сприймання; попередня бесіда про пісню; її розучування; аналіз; повторення. Розучування проводиться по фразам. Показуючи фразу, учитель звертає увагу на характер мелодії і ритмічний малюнок. В процесі розучування учитель пояснює незрозумілі дітям слова, домагаючись осмисленого, виразного вимовляння тексту. Для кожного етапу визначені певні завдання і відповідні методичні прийоми.

Пластичне інтонування – це вид музично-творчої діяльності учнів на основі прийомів ритмопластичного музикування за системою Е. Далькроза. Науковці (Н. Александрова, Б. Асаф'єв, Н. Збруєва, Д. Кабалевський, О. Критська, Л. Масол, М. Румер, Л. Школяр) підкреслюють, що пластичне інтонування – це здатність свідомо сприймати та виконувати музичні твори. У процесі музично-ритмічних рухів розвиваються художньо-творчі здібності дітей, що виявляються в індивідуальному втіленні образу, у вигадуванні і комбінуванні рухів у танцях, хороводах, музичних іграх тощо (Н. Ветлугіна) [19].

Пластичне інтонування визначають як один із способів, одна з можливостей «проживання» образів, коли будь-який жест, рух стають формою емоційного вираження змісту [18]. А. Картава трактує «пластичне інтонування» як будь-який рух людського тіла, викликаний музикою і, який виражає її образ [39].

Особливу роль пластичне інтонування відіграє, коли поєднується з вокально-хоровою роботою учнів, грою на елементарних музичних інструментах та виконанням нефіксованих

рухів під час сприймання музики. Ефективно пластичне інтонування використовують в процесі розучування пісні та слухання музики.

Прийомами пластичного інтонування можуть бути виконання учнями різноманітних рухів: крокування, плескання, відстукування ритму, вільного диригування тощо.

Гра на дитячих музичних інструментах (ДМІ) – це один із видів музично-творчої (виконавської) діяльності учнів, що базується на системі К. Орфа. Гра на ДМІ збагачує музичні враження школярів, розвиває їх музичні та творчі здібності, заохочує їх до активного музикування, виховує увагу, навички ансамблевого виконання, розвиває пам'ять, музично-слухові уявлення, відчуття темпу, тембру, ритму, форми; допомагає зосередити увагу на різних елементах музичної виразності (динаміки, штрихах, ритмі тощо). За допомогою такого виду роботи учні навчаються грати нескладні ритми, імпровізувати, підбирати знайомі мелодії тощо. Музикування – це засіб, що дає змогу зацікавити учнів, залучити їх до активної інструментальної діяльності.

Виконання практичних завдань. Практичні методи навчання передбачають різні види діяльності учнів і вчителя, але потребують великої самостійності учнів у навчанні. Використання практичних методів допомагає учням пережити музику, точніше зрозуміти задум композитора, швидше та краще її запам'ятовувати.

Висновки

Отже, урок музичного мистецтва спирається на загальнодидактичні принципи та принципи музичної (мистецької) педагогіки. Дидактичні принципи музичного навчання і виховання – це система теоретичних узагальнень, покликаних організувати зміст і форми навчання таким чином, щоб воно здійснювалося найбільш плідно. Проаналізовані принципи музичної (мистецької) педагогіки є інтегрованими, тобто у них узагальнено сутність ряду явищ як нової якості і як методологічної основи.

Методи навчання та виховання є одними із найважливіших елементів освітньо-виховного процесу. Без відповідних методів навчання та виховання неможливо реалізувати мету і завдання навчання і виховання, досягнути відповідних результатів.

Методи навчання виконують мотиваційну, навчальну, розвивальну, виховну, організаційну функції.

Музична педагогіка намагається методи навчання та виховання об'єднати через подвійність духовно-матеріальної природи самої музичної мови як мови мистецтва.

Словесні методи займають лідерську позицію в системі методів навчання, тому що, вони дозволяють у короткий (стислий) строк передати великий за обсягом інформаційний матеріал, поставити проблеми, вказати шлях їх рішення, зробити висновки.

Наочні методи в педагогіці використовуються для чуттєвого ознайомлення учнів з життєвими явищами, процесами, об'єктами в їх натуральному вигляді або у символічному зображенні за допомогою малюнків, репродукцій, схем, моделей тощо.

Практичні методи навчання передбачають різні види діяльності учнів і вчителя, але потребують великої самостійності учнів у навчанні: спів у хорі, робота над піснею, пластичне інтонування, гра на дитячих музичних інструментах, тобто активну взаємодію з музикою, її написання, відтворення у різних формах виконавської діяльності, моделювання інтонаційно-звукового процесу, виконання практичних завдань тощо.

Експозе

1. Методика музичного виховання як педагогічна наука підпорядковується закономірностям загальної педагогіки і, подібно до будь-якої методики, спирається на дидактичні принципи.
2. Принцип (від лат. *principium* – початок основа) – 1) першооснова, те, що є основою певної сукупності фактів, теорій, науки; 2) внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різноманітних сферах діяльності.
3. Принцип виховання – це ідеї методологічного рівня, які задають напрями наукових досліджень і розробки виховних методик; вихідні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного впливу.

4. До основних принципів виховання науковці відносять: принцип національної спрямованості, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, цілісності, акмеологічний, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, особистісної орієнтації, превентивності, технологізації.
5. Принципи навчання (дидактичні принципи) – це основоположні ідеї, що пронизують собою всю систему науково-дидактичного знання і субординують його.
6. Викладання уроку музичного мистецтва будується на основі загальнодидактичних принципів: науковості, доступності, свідомості та активності, наочності, міцності знань, послідовності та систематичності, зв'язку теорії з практикою, природовідповідності.
7. Мистецтво спрямовано не на раціональне мислення, а на переживання, яке має на меті не лише пізнання, але й прояв емоційно-ціннісного ставлення, досягнення гармонії, краси, тому стратегія діяльності вчителя музичного мистецтва змістовною і процесуальними сторонами повинна спиратися також на принципи музичної (мистецької) педагогіки.
8. До основних принципів музичної (мистецької) педагогіки відносимо: принцип цілісності, образності, асоціативності, естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу, єдності емоційного і свідомого в навчанні, єдності художнього і технічного, зв'язку музичного навчання з життям, вивчення музики як живого мистецтва, опора на закономірності самої музики, тематизму, уведення учнів у світ великого музичного мистецтва, виявлення схожості і різниці, емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків, особистісної значущості кожної зустрічі з мистецтвом, громадянської та патріотичної спрямованості, діалогічності.
9. Метод – це систематизована сукупність кроків, дій, які націлені на вирішення певної задачі, або досягнення певної мети, результату, який очікують.
10. Під поняттям «метод» у педагогіці розуміють упорядкований спосіб діяльності для досягнення освітньо-виховних цілей.

11. У педагогіці прийнято розподіляти методи на методи навчання і методи виховання, тому що вони мають різну спрямованість.
12. Метод виховання – спосіб взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки.
13. Метод навчання – спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання; у музичній педагогіці – сукупність педагогічних прийомів, спрямованих на вирішення завдань музичного навчання і виховання та освоєння змісту музичної освіти.
14. Словесні методи навчання – джерелом знань є усне або друковане слово. До словесних методів навчання відносять: розповідь, пояснення, бесіду, обговорення, вербалізацію змісту художніх творів, роботу з підручником.
15. Наочні методи навчання – джерелом знань виступають предмети, явища, які можна переглядати та наочні посібники. До наочних методів навчання відносять: ілюстрування, демонстрування (презентацію (виконання) музичних творів), художнє ілюстрування словесних пояснень, наочно-слуховий метод або метод слухової наочності, наочно-зоровий метод або метод зорової наочності, метод рухової наочності, метод самостійного спостереження.
16. Практичні методи навчання – учень отримує знання та виробляє вміння, виконуючи практичні дії. Практичні методи навчання передбачають різні види діяльності учнів і вчителя, але потребують великої самостійності учнів у навчанні: спів у хорі, робота над піснею, пластичне інтонування, гра на дитячих музичних інструментах, виконання практичних завдань тощо.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Сукупність педагогічних способів, які направлені на рішення певних завдань і освоєння змісту музичної освіти:
 - А) технологія;
 - Б) прийом;
 - В) метод;
 - Г) урок;
 - Д) стандарт.
2. Метод, спрямований на активізацію емоційного ставлення школярів до музики:
 - А) створення композицій;
 - Б) емоційної драматургії;
 - В) музичного узагальнення;
 - Г) створення композицій;
 - Д) демонстрації.
3. Метод навчання, що передбачає запитання-відповіді:
 - А) розповідь;
 - Б) бесіда;
 - В) обговорення;
 - Г) пояснення;
 - Д) наочний.
4. Метод, який реалізується за допомогою жестів, рухів рук, мімічних і пластичних ілюстрацій:
 - А) слухової наочності;
 - Б) рухової наочності;
 - В) самостійного спостереження;
 - Г) зорової наочності;
 - Д) демонстрації.
5. Метод музичного виховання, який передбачає залучення учня до створення (уявлення) різних варіантів вирішення художнього задуму:
 - А) створення ескізів;
 - Б) повторення;
 - В) варіантної розробки;
 - Г) виконання етюдів;
 - Д) порівняння.

6. Метод, при якому відбувається послідовне розкриття змісту навчального матеріалу:
 - А) пояснення;
 - Б) ілюстрація;
 - В) розповідь;
 - Г) бесіда;
 - Д) обговорення.
7. Метод, спрямований на об'єднання різних форм спілкування учнів з музикою при виконанні одного твору:
 - А) створення художніх образів;
 - Б) створення композицій;
 - В) повторення;
 - Г) створення ескізів;
 - Д) імпровізації.
8. Метод, при якому учні мають висловлювати власні думки, виявляти певну самостійність міркувань, демонструвати сформованість поглядів:
 - А) розповідь;
 - Б) лекція;
 - В) бесіда;
 - Г) пояснення;
 - Д) обговорення.
9. Метод сприйняття музичного твору учнями:
 - А) слухової наочності;
 - Б) рухової наочності;
 - В) самостійного спостереження;
 - Г) зорової наочності;
 - Д) демонстрації.
10. Метод, при якому учням ставлять різні творчі завдання:
 - А) пластичне інтонування;
 - Б) гру на дитячих музичних інструментах;
 - В) роботу з підручником;
 - Г) спів у хорі;
 - Д) створення проблемно-пошукових ситуацій.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи до Кредиту 8

1. Розкрийте суть і специфіку уроку музичного мистецтва як уроку мистецтва.
2. Сформулюйте основні вимоги до сучасного уроку музичного мистецтва / мистецтва (блок «музичне мистецтво»).
3. Перегляньте відеозапис конкурсного уроку музичного мистецтва (учитель З. Еманова, VI Міжнародний конкурс «Учитель музики ХХ століття» ім. Д. Б. Кабалевського; режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=5f54BO31WZk>). Проаналізуйте поданий урок з позиції педагогіки мистецтва.
4. Проаналізуйте програми або підручники з музичного мистецтва для початкової школи і виберіть уроки, які ефективніше проводити як комбіновані, домінантні, синтетичні, нетрадиційні. Обґрунтуйте свою позицію.
5. Проаналізуйте програми або підручники з музичного мистецтва для основної школи і виберіть уроки, які ефективніше проводити як комбіновані, домінантні, синтетичні, нетрадиційні. Обґрунтуйте свою позицію.
6. Ознайомтесь з методичними розробками уроків музичного мистецтва, опублікованих у науково-методичних журналах («Мистецтво та освіта», «Початкова школа», «Учитель початкової школи», «Все для вчителя», «Позакласний час», «Шкільний світ» тощо), визначте жанр, форму, тип уроку.
7. Законспектуйте основні принципи та методи музичного навчання і виховання (Д. Кабалевський, Г. Падалка, Н. Гродзенська, О. Радинова, Н. Ветлугіна, Е. Ніколаєва, Л. Горюнова, Е. Абдуллін, Л. Предтеченська, Б. Асаф'єв, Е. Критська, Л. Школяр, В. Усачова, Л. Безбородова тощо).
8. Познайомтесь з декількома класифікаціями педагогічних методів, особливу увагу зверніть на методи, що стимулюють активність, самостійність і творчі прояви дітей. Розкрийте

- поняття і дайте характеристику кожному методу музичного виховання, виділіть головні.
9. Випишіть і поясніть поняття: *принципи музичного виховання, метод, метод навчання, метод виховання, метод мистецького навчання і виховання, метод музичного навчання і виховання*
 10. Виписати і пояснити поняття: тип, жанр, форма уроку музичного мистецтва.
 11. Охарактеризуйте специфіку уроку музичного мистецтва.
 12. Які типи уроку є найпоширенішими на уроці музичного мистецтва, чому?
 13. Які типи уроків були виділені педагогами-музикантами? Охарактеризуйте їх. Поміркуйте, чому стала нагода виділити саме ці типи уроків?
 14. Які з жанрів уроку музичного мистецтва ви б використали при проведенні уроків в початковій школі і чому?
 15. Які з жанрів уроку музичного мистецтва ви б використали при проведенні уроків в основній школі і чому?
 16. Що таке форма уроку? Чим вона відрізняється від жанру уроку?
 17. Які форми можна використовувати на уроках? Охарактеризуйте їхні особливості.
 18. Виписати і пояснити поняття: *принципи, принципи музичного виховання, принципи музичного навчання, принципи музичної (мистецької) педагогіки, метод, метод навчання, метод музичного навчання, метод виховання.*
 19. Проаналізувати подані у параграфі принципи музичного навчання і виховання, виписати найбільш оптимальні, пояснити свій вибір.
 20. Законспектувати основні принципи музичного навчання і виховання з додаткових джерел (Д. Кабалевський, Г. Падалка, Н. Гродзенська, О. Радинова, Н. Терент'єва, Н. Ветлугіна, А. Мелік-Пашаєв, Е. Ніколаєв, Л. Горюнова, Е. Абдуллін, Л. Предтеченська, Б. Асаф'єв, В. Медушевський, Е. Критська, В. Давидов, Л. Школяр, В. Усачова, Л. Безбородова, В. Школяр, В. Черкасов, Л. Масол тощо).
 21. Підготувати таблицю класифікації принципів музичного навчання з характеристикою за напрямками (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Л. Школяр, В. Усачова, М. Осенєва, Л. Безбородова,

- Г. Падалка, Л. Масол, О. Ростовський, Г. Падалка, О. Олексюк, В. Черкасов).
22. Зробити огляд науково-методичної літератури з питань використання дидактичних принципів у системі музичного навчання і виховання.
23. Визначити і проаналізувати принципи цілісного музично-педагогічного процесу.
24. Розробити критерії оцінки професійної компетентності музиканта-педагога.
25. Запропонувати прийом «Читання з маркуванням тексту», придумати позначки до тексту і розписати інструкцію для учнів за прикладом, поданим в тексті параграфу. Текст обрати за підручником: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
26. Обрати варіант з курсу «Мистецтво» (блок «Музичне мистецтво») і розробити схему, що відображає методичний прийом «Семантична карта» (придумати питання, що задає учитель та розписати відповіді дітей). Вказати клас, тему уроку, сторінки:

варіант	клас	тема	Стор. підручника	термін
1	1	Здрастуй, школо!	6-7	пісня
2	1	Мої друзі - іграшки	14-15	марш
3	1	Наша Батьківщина - рідна Україна	26-27	танець
4	2	Подорожуємо до театру	60-61	опера
5	2	Казка у театрі та кіно	66-67, 70-71	балет
6	2	Казка у театрі та кіно	74-75	мюзикл
7	2	Зустрічаємо літо!	94-95	концерт
8	2	Зустрічаємо літо!	102-103	симфонія

У темах, що розроблялися «семантичні карти» обрати 1-2 абзаци і розробити до них питання (питання учителя до учнів), відповідно до тексту за прикладом. Вказати чітко абзац та сторінку. Запитання записати у стовпчик.

27. Обрати з поданих термінів 2-3 і розробити сенкан.
- Терміни:
1 клас – пісня, танець, марш;

- 2 клас – опера, балет, мюзикл;
3 клас – хота, вальс, симфонія;
4 клас – гімн, дума, коломийка, рапсодія;
5 клас – ритм, мелодія, гармонія, тембр, вокаліз, пентатоніка, гопак, козачок, аркан, болеро, варіації, речитатив, хор, квартет, опера, балет, регтайм, мюзикл;
6 клас – романс, серенада, балада, бард, меса, реквієм, кантата, ораторія, мініатюра, арія, каватина, прелюдія, елегія, ноктюрн, рапсодія, скерцо, етюд, соната, сюїта, фантазія, оперета;
7 клас – аранжування, рок-опера, мюзикл, фолк-опера.
28. Прочитайте приклад використання словесних методів на уроці музичного мистецтва в початковій школі при знайомстві з п'єсою Е. Гріга «Похід гномів». Проаналізуйте сильні і слабкі сторони використання методу. Запропонуйте власний підхід.

Учитель перед слуханням музики розповідає дітям про гномів – маленьких казкових чоловічків в червоних ковпачках, з великими сивими бородами, за спинами яких мішечки, наповнені дорогоцінними каміннями, здобутими ними в горах. «Едвард Гріг, – говорить учитель, – малює своєю музикою натопт гномів, які, підстрибуючи і перекидаючись, йдуть по горах».

Після цього звучить початок п'єси і вчитель звертає увагу на виразність різних музичних засобів, використаних Е. Грігом, – повнозвучних акордів, які щільно тісняться один до одного, швидких тривалостей, широкого охоплення регістрів, різних динамічних відтінків, швидкого темпу, – допомагають створити картину, яка показує, що гноми спускаються з гори.

Потім звучить початок середньої частини, і увага дітей звертається на спокійну поетичну музику, що викликає уявлення про красу норвезької природи, про спокій і відпочинок. Порівнюється характер обох частин.

Після цього діти, отримавши завдання підняти руку, коли почнеться середня частина, і другий раз, коли зазвучить третя частина, слухають весь твір в записі.

У підсумку виводиться схема трьохчастної форми твору - А - В - А - і повторюється назва твору та прізвище композитора.

Наступного разу вчитель пропонує дітям згадати те, що вони слухали на попередньому уроці, і вже своїми силами проаналізувати музику (першу і другу частини). Потім вони слухають увесь твір і згадують інші прослухані твори Е. Гріга (наприклад, «У печері гірського короля») і твори з аналогічним використанням регістрів (наприклад, «Антилопи» К. Сен-Санса).

Індивідуальні навчально-дослідні завдання до Кредиту 8

1. Відпрацюйте на практиці низку словесних методів (див. завдання для самостійної роботи).
2. Відпрацюйте на практиці прийоми «Семантична карта», «Спрямоване читання» (розробка питань), «Слово-речення-запитання-відповідь», «Сінквейн (сенкан)».
3. Порівняйте загальноприйняті класифікації методів навчання. Створіть порівняльну таблицю.
4. Законспекуйте основні методи навчання, що використовуються на уроці музичного мистецтва.
5. Виокремте закономірності, які притаманні музично-творчим процесам і слугують специфічними орієнтирами для музичної педагогіки.
6. Підберіть у методичній літературі та періодиці приклади, які розкривають основні принципи педагогіки мистецтва.
7. Проаналізуйте вимоги до уроку музичного мистецтва/ мистецтва. Які б позиції ви б додали?
8. Охарактеризуйте жанри уроку музичного мистецтва.
9. Проілюструйте метод «Художнє ілюстрування словесних пояснень». Оберіть урок з поданих підручників, за прикладом, наведеним у тексті пояснення розробіть фрагмент уроку з використанням цього методу. Посилання на підручники:
5 клас: <https://pidruchnyk.com.ua/122-muzichne-mistectvo-masol-aristova-5-klas.html>
6 клас: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
7 клас: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>

10. Обрати із запропонованих творів 1 твір і розробити до нього рухи, які б могли виконати учні. Представити.
- ✓ С. Рахманінов, «Італійська полька»,

- ✓ Д. Шостакович, «Вальс-жарт»,
- ✓ «Ой заграйте, дударики» сл. В. Панченка, муз. А. Філіпенка,
- ✓ «Веселкова» Вірші М. Ясакової, музика О. Янушкевич,
- ✓ П. Чайковський «Італійська пісенька»,
- ✓ «Золота зіронька» вірші та музика Н. Май,
- ✓ «Хвостики - метелики» вірші та музика Н. Май,
- ✓ Р. Лижичко «Дикі танці»,
- ✓ Р. Лижичко «Аркан»,
- ✓ А. Мігай. «Дощик»,
- ✓ У. н. танець «Гопак»,
- ✓ «Промінчик» музика і слова Н.Май,
- ✓ «Мушка лапки рахувала» музика А. Олейнікова слова Т. Єфімова.

Плани практичної роботи

Практична робота №3

Тема: Принципи музичного навчання і виховання (2 год.)

1. Урок музичного мистецтва як форма організації освітнього процесу в ЗЗСО.
2. Специфіка уроку музичного мистецтва.
3. Класифікація уроків музичного мистецтва за типом: урок вивчення нового матеріалу, урок формування вмінь та навичок, урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок, урок контролю та корекції знань, умінь і навичок, урок перевірки знань, урок узагальнення та систематизації знань, комбінований урок.
4. Основна класифікація уроків музичного мистецтва (О. Ростовський, Е. Абдуллін, О. Апраксина, М. Осеннева, Л. Безбородова, О. Олексюк та ін.).
5. Основні принципи педагогіки мистецтва та прийоми емоційного впливу на уроках музичного мистецтва.
6. Класифікація уроків музичного мистецтва за формою та жанром.

Завдання: вписати і пояснити поняття: тип уроку, форма уроку, жанр уроку.

Переглянути урок музичного мистецтва: <https://www.youtube.com/watch?v=0GgKe4iYGDc&t=2s>

Визначити тип, форму і жанр уроку. Пояснити.

Практична робота №4

Тема: Методи музичного навчання і виховання (2 год.)

1. Загальна характеристика методів навчання.
2. Класифікація методів навчання за джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні, наочні та практичні.
3. Класифікація методів навчання за ступенем самостійності та активності мислення школярів.
4. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні, продуктивні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, евристичні, дослідницькі).
5. Класифікація методів навчання за призначенням (придбання знань, формування умінь і навичок і т.д.).
6. Класифікація методів навчання за дидактичними цілями (методи, що сприяють первинному засвоєнню матеріалу, його закріплення тощо).

Завдання: переглянути урок музичного мистецтва: https://www.youtube.com/watch?v=z_hlaFzfASs

Визначити методи навчання, які застосовує учитель.

Практична робота №5-6

Тема: Методи музичного навчання і виховання (4 год.)

Відпрацювання на практиці:

1. *Словесні методи:* Семантична карта, Спрямоване читання (розробка питань), Слово-речення-запитання-відповідь, Сінквейн (сенкан)

2.1. Наочні методи. Художнє ілюстрування словесних понять:

I

Мелодія (1 кл.), Музичні звуки, їх тривалість (1 кл.), Ритм (1 кл.), Танець (2 кл.), Марш (2 кл.), Пісня (2 кл.), Лад – мажор, мінор (2 кл.), Темп (2 кл.), Динаміка (2 кл.), Баркарола (3 кл.), Варіації (3 кл.), Рондо (3 кл.), Піцикато (3 кл.), Поліфонія (4 кл.), Дивертисмент (4 кл.)

II

Вокаліз (5 кл.), Мюзикл (5 кл.), А капела (5 кл.), Обробка (5 кл.), Регтайм (5 кл.), Балада (6 кл.), Авторська (бардівська) пісня (6 кл.), Елегія (6 кл.), Камерна музика (6 кл.), Кантата (6 кл.), Концерт (6 кл.), Літургія (6 кл.), Ораторія (6 кл.), Рок-опера (7 кл.), Спірічуелс (7 кл.)

2.2. Наочні методи. Наочно-зоровий метод:

«Ходить гарбуз по городу» (1 кл. с. 124), «Кицю, кицю, де була?» (1 кл. с. 125), «Пісня Кози» (1 кл. с. 125), «Пісня Лисички» (1 кл. с. 43), «Пісня про Новий рік» (1 кл. с. 51), «Іде, іде дід» (1 кл. с. 55), «Щедрівочка щедрувала» (1 кл. с. 59), «Хто співає» (2 кл. с. 39), «Зимові свята» (2 кл. с. 43), «Щедрик» (2 кл. с. 57), «Іди, іди, дощику» (2 кл. с. 99), «Пісня про зарядку» (2 кл. с. 106), «Ой на горі жита много» (3 кл. с. 24), «Ой на горі та женці жнуть» (4 кл. с. 24), «Веселкова» (5 кл. с. 19), «Золота зіронька» (5 кл. с. 33).

3. Практичні методи:

Приєм «рухи» – розробити рухи до муз. твору: С. Рахманінов, «Італійська полька», Д. Шостакович, «Вальс-жарт», «Ой заграйте, дударики», сл. В. Панченка, муз. А. Філіпенка, «Веселкова» Вірші М. Ясакової, музика О. Янушкевич, П. Чайковський «Італійська пісенька», «Золота зіронька» вірші та музика Н. Май, «Хвостики - метелики» вірші та музика Н. Май, Р. Лижичко «Дикі танці», Р. Лижичко «Аркан», А. Мігай. «Дощик», У. н. танець «Гопак», «Промінчик» музика і слова Н. Май, «Мушка лапки рахувала» музика А. Олейнікова слова Т. Єфімова.

Перевірочні тести до Кредиту 8

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Метод, орієнтований на рішення дидактичних задач:

- А) метод навчання;
- Б) метод узагальнення;
- В) метод виховання;
- Г) пошуковий метод;
- Д) проблемний метод.

2. Метод організації самостійної роботи учнів з друкованим текстом на уроці музичного мистецтва:

- А) розповідь;
- Б) робота з підручником;
- В) пояснення;
- Г) обговорення;
- Д) бесіди.

3. Методи, джерелом знань яких є усне або друковане слово:

- А) практичні;
- Б) словесні;
- В) наочні;
- Г) ілюстративні;
- Д) пошукові.

4. Діяльність, що забезпечує розуміння при читанні (розвиває критичне мислення) при застосуванні інформативного тексту це:

- А) прийом «Музичний лабіринт»;
- Б) Прийом «Спрямоване читання»;
- В) прийом «Семантична карта»;
- Г) баскетметод;
- Д) сенкан.

5. При застосуванні методу обговорення бажано використовувати запитання

- А) низького рівня;
- Б) середнього рівня;
- В) високого рівня;
- Г) достатнього рівня;
- Д) середньо-достатнього.

6. Деталь методу, часткове поняття щодо загального поняття «метод»:

- А) прийом;
- Б) методика;
- В) технологія;
- Г) уточнення;
- Д) примітка.

7. Метод, який направлений на формування у учнів ціннісного ставлення до світу та самого себе:

- А) метод виховання;
- Б) метод узагальнення;
- В) метод навчання;

- Г) метод удосконалення;
- Д) метод повторення.

8. Розкриття учителем сутності музичних та художніх образів, їх змісту, способів, які використав музикант, композитор для досягнення виразності це:

- А) розповідь;
- Б) бесіда;
- В) обговорення;
- Г) пояснення;
- Д) рухової наочності.

9. Метод навчання, коли джерелом знань виступають предмети, явища, які можна переглядати та наочні посібники:

- А) забігання вперед і повернення назад;
- Б) створення ескізів;
- В) наочні;
- Г) словесні;
- Д) прикладні.

10. Ефективний метод мистецького навчання, сутність якого полягає у наданні зразка виконання музичного твору:

- А) наочно-зоровий;
- Б) слухової наочності;
- В) демонстрація музичних творів;
- Г) спостереження;
- Д) рухової наочності.

11. Метод, який передбачає використання дидактичних посібників, схем, словника емоційних характеристик, створення малюнків під музику тощо:

- А) демонстрації;
- Б) слухової наочності;
- В) зорової наочності;
- Г) художнє ілюстрування;
- Д) обговорення.

12. Метод, за допомогою якого викликається активна слухова увага до музики:

- А) ілюстративним;
- Б) наведення;
- В) розповіді;

- Г) словесним;
- Д) спостереження.

13. Практичний метод мистецького навчання, що застосовується з метою активізації творчих схильностей учнів, здатності не тільки відтворити чужий задум, а й виявити власні творчі знахідки:

- А) створення ескізів;
- Б) повторення;
- В) порівняння;
- Г) імпровізації;
- Д) створення композицій.

14. Принцип художньої педагогіки, який передбачає таке змістовне наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається учнями як культурна цінність:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип цілісності;
- Г) принцип культуровідповідності;
- Д) принцип науковості.

15. Принцип музичної педагогіки, який спрямовано на спонукання учня в процесі мистецького навчання до співвіднесення власних життєвих орієнтирів зі змістом художніх образів:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип цілісності;
- Г) принцип естетичної спрямованості;
- Д) принцип експресивності.

16. Принцип художньої педагогіки, який спрямовано на виявлення і збереження здатності до своєрідного, притаманного саме цьому учню сприймання мистецтва:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип цілісності;
- Г) принцип естетичної спрямованості;
- Д) принцип науковості.

17. Основний принцип педагогіки мистецтва, який дає можливість дітям пізнати красу музики та усвідомити через її зміст такі поняття як добро, любов і повагу:

- А) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;
- Б) принцип естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу;
- В) принцип єдності художнього і технічного;
- Г) принцип індивідуалізації;
- Д) принцип демократизації.

18. Основний принцип педагогіки мистецтва, спрямований на те, щоб відібраний музичний матеріал був цікавий дітям, носив виховний, навчальний і розвиваючий характер:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;
- В) принцип єдності художнього і технічного;
- Г) принцип естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу;
- Д) принцип інтегрованості.

19. Основним принципом педагогіки мистецтва, який спрямований на досягнення учнями катарсису в процесі сприйняття музичних творів є:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;
- Г) принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків;
- Д) принцип концептуальності.

20. Основний принцип педагогіки мистецтва, який спрямований на створення умов для вільного спілкування, включення учнів у діалог:

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип діалогічності;
- Г) принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків;
- Д) принцип гармонізації.

Список рекомендованої літератури

1. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
3. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 126 с. <https://pidruchnyk.com.ua/1553-mystectvo-3-klas-kalinichenko-nush.html>
4. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл.. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychne-mystetstvo-5-klas-masol.html>
5. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
6. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
7. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5 - 9 класи» (кер. авт. колективу Л. М. Масол) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
8. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. – К. : Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с.

9. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
10. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
11. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
12. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Кредит 9

ОСНОВНІ ВИДИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Тема 23. Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні.

Тема 24. Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва.

Тема 23

Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні

Ключові слова: вокально-хорова робота, вокальні (співацькі) навички, хорові навички, розспівування, розучування пісні, виконання пісні.

На уроці музичного мистецтва велика увага приділяється вокально-хоровій роботі як одному з обов'язкових видів музичної діяльності учнів. Під час вокально-хорової роботи відбувається *сприймання, відтворення й засвоєння* творів музичного мистецтва: у учнів формуються вокально-хорові вміння і навички, розвиваються музично-творчі здібності, уміння сприймати, запам'ятовувати і відтворювати мелодію; відбувається самовиявлення і самореалізація особистості; виховується слухова увага, спостережливість, уява, наполегливість у подоланні виконавських труднощів, дисциплінованість, самостійність, інтерес до музики й художньо-виконавської діяльності.

Вокально-хорова робота передбачає оволодіння як *вокальними (співацькими)*, так і *хоровими навичками*. Під *навичками* ми маємо на увазі – доведені до автоматизму багаторазові повторення певних дій без усвідомленого контролю.

Вокальні (співацькі) навички – це комплекс автоматизованих узгоджених дій різних частин голосодихального апарату, які відбуваються під час співу і залежать від волі співака, його виконавського бажання. До вокальних навичок належать: співацька постава (співацька позиція), дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція.

До *хорових навичок* відносимо: навички строю й ансамблю, навички співу за диригентськими жестами вчителя.

Формування вокально-хорових навичок відбувається в *комплексі*. Це зумовлено тим, що в процесі співу бере участь увесь організм дитини й насамперед центральна нервова система та голосоутворювальні органи. Тому, коли вчитель працює над чистотою інтонування, обов'язково піклується про звуковедення, артикуляцію, зосереджує увагу на ланцюговому диханні тощо.

Вокально-хорова робота вимагає від учителя *відповідної професійної компетентності*, а саме:

- знання особливостей дитячого голосового апарату;
- знання особливостей голосоутворення у дітей різних вікових груп;
- дотримання гігієнічних вимог під час співу;
- володіння принципами спрямованими на охорону дитячого голозу;
- урахування індивідуальних можливостей дітей;
- знання механізмів і специфіки звукоутворення, дикції, дихання;
- володіння елементами хорової звучності;
- володіння методикою роботи з дитячими голосами.

Важливим завданням вокально-хорової роботи в школі є *художньо-творчий розвиток учнів*. Відомий психолог Л. Виготський підкреслював, що творчість виявляється не тільки тоді, коли створюється щось нове, але й тоді, коли людина вносить своє розуміння певного явища, по-своєму відтворює, змінює вже створене.

Спів надає широкі можливості для самовияву особистості, вираження змісту твору, оскільки смисл співу не в механічному розучуванні пісень, а в їх творчій інтерпретації.

Розглянемо більш конкретно вокальні (співацькі) навички та їх розвиток.

ВОКАЛЬНІ (СПІВАЦЬКІ) НАВИЧКИ

Співацька постава (співацька позиція) – це комплекс вимог до виконавців, що забезпечує продуктивну роботу голосового апарату й впливає на якість репетиційного процесу. О. Ростовський під співацькою поставою розуміє «положення, яке повинен зайняти співак перед початком співу; невимушене, але підтягнуте положення корпусу з розправленими спиною і плечима, пряме вільне положення голови, стійка опора на обидві ноги, вільні руки» [80, с. 630].

Від правильної співацької постави залежить робота голосоутворювальних органів і результат роботи над шкільним пісенним репертуаром.

На першому уроці музичного мистецтва у першому класі вчитель повинен розповісти учням про правила співу:

- Співати треба стоячи або сидячи.
- Якщо учні виконують пісню стоячи, учитель повинен стежити за тим, щоб діти стояли рівно, тримали руки вздовж тіла, з випрямленою спиною, голову не відкидали назад.
- Якщо учні виконують пісню сидячи за партами, необхідно руки покласти на коліна або на парту, голову тримати рівно, не опускати вниз, корпус тримати без напруження, плечі розгорнути і опустити, живіт трохи втягнути.

Для того, щоб учням молодших класів було цікаво виконувати ці правила, учителю доречно познайомити учнів з ними, використовуючи прийом «дидактичного театру», тобто від імені казкових героїв або героїв-комунікаторів з підручників.

Таким чином, учні повинні засвоїти, що під час співу не можна сутулитися, вигинатися, закидати ногу на ногу, розслаблювати корпус, закидати голову назад, напружувати мускули обличчя тощо.

**Фрагмент з підручника
«Музичне мистецтво 1 клас»
(авт. Л. Аристова, В. Сергієнко)
[10, с.8]**

Співаємо разом

А тепер вирушаймо на зустріч із музичними звуками! Заспівай, будь ласка, пісню, яка тобі подобається найбільше. Я відкрию тобі кілька секретів, як це зробити правильно.

Секрети співу від чарівника Музикуса

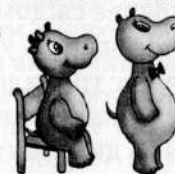
1. Співаючи, тримайся рівненько. Якщо стоїш – руки опусти вільно, коли сидиш – поклади їх на коліна.
2. Співай без напруження, вдихай повітря спокійно.
3. Намагайся співати виразно, передавати настрій пісні.

**Фрагмент з підручника
«Музичне мистецтво 1 клас»
(авт. О. Лобова)
[45, с.18]**

Чи знаєш ти, як правильно співати? Слухай вірш і виконуй дії, про які у ньому йдеться.

Щоби правильно співати, треба сісти або стати. Спинки рівні, як тростинка, руки вниз чи на колінка.

Співацька постава

Раз – увага!

Два – вдихаймо!

Три – співати починаймо!

Співацьке дихання. Співацьке дихання має свої особливості, які складаються з короткого вдиху, затримки дихання й поступового видиху.

Залежно від участі груп м'язів в диханні при співі науковці розподіляють співацьке дихання на умовні **типи**:

- *ключичне* (верхньореберне), коли дихальні рухи здійснюються шляхом розширення і піднімання грудної клітки;
- *грудне* (нижньореберне), коли під час вдиху розсуваються нижні ребра і підтягується черевце, що обмежує можливість вільних рухів діафрагми;
- *нижньореберне-діафрагматичне* (змішане), коли грудна клітка і діафрагма активно включені в роботу, а черевце дещо випнуте вперед;
- *черевне* (діафрагматичне), яке здійснюється за участю м'язів черева і діафрагми, а грудна клітка залишається майже нерухомою [80, с. 373].

Педагоги-музиканти акцентують увагу на тому, що найбільш зручним є нижньореберне-діафрагматичне (змішане), а неприпустимим вважається ключичне дихання, тому що під час такого типу дихання хористи піднімають плечі [80, с. 373; 90, с. 81]. За спостереженням, у молодших школярів переважає грудне дихання, а у учнів основної і старшої школи – діафрагматичне [94, с. 81].

Дихання є основою вокальної техніки. На початку проведення вокально-хорової роботи на уроці учням необхідно пояснити, що дихання потрібно брати тихо й без шуму, ніби вдихаєш запах квітки, не треба піднімати плечі, тримати в напруженні ребра й живіт. Це є умовою створення *опори дихання*, що передбачає свідомо загальмований видих і збереження положення діафрагми у стані видиху. Опора дихання дає можливість співати тривалі фрази й забезпечує якісне звучання. Миттєва затримка дихання перед початком співу дає змогу розпочати спів за диригентським жестом учителя, що дає можливість розвинути навички економного видиху.

Роботу над правильним диханням треба розпочинати з перших уроків. Для того, щоб навчити учнів правильному диханню на опорі треба з перших уроків музичного мистецтва використовувати вправи на розвиток дихання, у молодших класах у формі гри. Розглянемо деякі з них.

Вправа «Квіточка».

Уявіть, що ми з вами опинилися на галявині! Подивіться навкруги, як багато тут красивих запашних квітів! Давайте ми наблизимся до квітів, оберемо собі по квіточці і понюхаємо її (повільний безшумний неглибокий вдих, без підняття плечей). А зараз давайте заховаємо цей приємний запах, щоб він нам надовго запам'ятався, глибоко в животику і закриємо його там на «замочок». Тримайте міцно і не випускайте цей запах. А я буду рахувати: 1, 2, 3, 4 ... («сховати глибоко в животику» – означає зробити глибокий вдих; «закрити на замочок» – затримати дихання для опори звуку; вчитель рахує для того, щоб зафіксувати миттєву затримку дихання перед співом на 3-4 секунди).

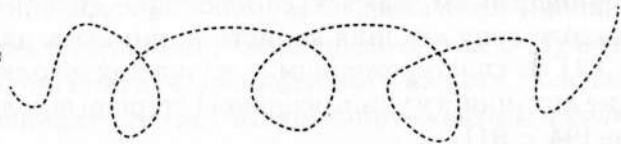
Вправа «Джміль».

На галявину прилетів великий волохатий джміль! Він теж нюхає квіточки і співає свою пісеньку. Давайте і ми понюхаємо квіточку (учні роблять повільний вдих) і заспіваємо пісеньку джмеля: ж-ж-ж-ж...

Приклад з підручника «Мистецтво 3 клас» [36, с. 110].

Пограйте у гру «Політ бджілки і джмеля». Разом із бджілкою по черзі пересувайтеся по лінії, рухаючись униз, і співайте склад «зу».

Вправа «Кульбаба».

Подивіться, які гарні кульбаби зростають на галявині! Давайте з ними пограємо. На кожній квіточці багато пушинок-парашутиків. Якщо ми дунем на них, парашутики полетять. Спочатку ми будемо дмухати легко, повільно і плавно (діти здувають пушинки з уявних кульбаб). Але нам не вдалося здути всі пушинки відразу. Давайте спробуємо набрати побільше повітря і одним різким видихом здути всі пушинки відразу. (діти роблять глибокий і потім активний короткий різкий видих, що розвиває м'язи черевного пресу; повторювати цю вправу багато разів не рекомендується, тому що це може призвести до гіпервентиляції легенів, що веде до запаморочення).

Вправа «Метелики».

1 варіант: учням роздаються вирізані з паперу метелики, діти підкидають їх вгору і дують, щоб вони летіли уверх і не падали униз;

2 варіант: вирізається великий метелик і прив'язується на повітряну кулю, учні повині втримати метелика вгорі за допомогою власного дихання.

Діти виконують ці вправи кілька разів, роблячи різкий, сильний, активний видих, а «метелики» злітають вгору.

Вправа «Кубик».

Вчитель використовує кубики різного кольору, домовившись з учнями, що, коли вчитель підіймає синій кубик – діти роблять один довгий видих, а коли червоний – два коротких видихи. Ця гра розвиває дихальний апарат, увагу, почуття ритму, музичну пам'ять.

Вправа «Метелиця».

Учням роздаються маленькі ватні кульки, які вони розташовують на долоні і здувають активним і трохи тривалим видихом.

Вправа «Листопад».

Використовуються сухі листочки з дерева або зроблені з паперу. Перед початком вправи – безшумний і глибокий вдих, при цьому губи зібрати в трубочку, але їх не затискати. Покласти листочки на долоньку і здувати активним і трохи тривалим видихом. Намагатися здути листочок з першого разу, за один видих.

Вправа «Свічки на торті».

Уявити, що перед учнями торт зі свічками. Набрати повітря і видихати повітря активно і трохи тривало, щоб загасити усі свічки.

Вправа «Надуваємо кульку».

Учні сидять або стоять, глибоко вдихають і видихають повітря, поступово широко розводячи руки в сторони, промовляючи «ф-ф-ф» і повільно зводять руки, з'єднуючи долоні перед грудьми, показують

ніби вони кульки, яких поступово надувають. Коли вчитель промовляє «Кулька луснула» – діти плескають в долоні, «з кульки виходить повітря» – діти вимовляють: «ш-ш-ш», витягаючи губи хоботком, опускаючи руки і осідаючи, як кулька, з якої випустили повітря.

Вправа «Свічечка»

(*Карачун Т. В., учитель муз. мистецтва*) [100].

Мета: розвивати вміння правильно розподіляти дихання.

Хід гри: Діти уявляють, що в них у руках горить яскрава свічечка. Треба так проспівати звук на склад «лю», щоб не загасити свічечку («лю» в примарній зоні).

Залежно від темпу виконання пісні дихання може бути *швидким і спокійним*. Це значною мірою впливає на формування навичок *звукоутворення й дикції*. Звукоутворення винакає внаслідок змикання й розмикання голосових зв'язок.

Звукоутворення – це результат взаємодії дихальних й артикуляційних органів з голосовими зв'язками. Момент звукоутворення називається *атакою звука* (від італ. *attacca* – напад, наступ).

У вокальній педагогіці розрізняють три види атаки: *тверда, м'яка й придихова*. Усі види атаки пов'язані з відповідною силою голосу. Щоб співацький голос звучав рівно по всьому діапазону педагогіки-практики (Л. Хлебникова та ін.) пропонують виробити *мікстове* (мікст – (лат. *mixtus* – мішаний – регістр співацького голосу, в якому поєднуються так зване «головне» та «грудне» звучання – прим. авт. Л. А.)) його звучання – плавний перехід від грудного до головного.

Тверда атака звука характеризується змиканням голосових зв'язок до початку видиху, використовується у творах маршового характеру, на нюансах *mf, f, ff*, у швидких та енергійних темпах, характеризується твердістю й енергійністю. Тверда атака в роботі з дітьми молодшого шкільного віку не використовується. Як окремий прийом, її можна частково запроваджувати при виконанні пісень відповідного характеру в середніх класах.

М'яка атака звука є основою правильного звукоутворення й використовується при фальцетному співі. Голосові зв'язки змикаються менш щільно, що провокує м'яке звучання дитячого голосу. Момент змикання голосових складок майже збігає-

ться з початком видиху, який незначно випереджає нещільне закриття голосової щілини. Здебільшого це ліричні твори в повільному темпі, які звучать на нюансах *mf, p, pp*. Наразі м'яка атака є постійним прийомом звукоутворення в роботі над шкільним пісенним репертуаром. Під час м'якої атаки вчитель повинен стежити за тим, щоб звучання не було розпливчатым і невиразним. Інколи м'яка атака провокує мляве звучання хорového колективу.

Придихова атака звука є різновидом м'якої атаки звука, коли зв'язки змикаються повністю, але із запізненням, уже після початку видиху й вільно пропускають повітря. Тому звучання спочатку позбавлене чистоти інтонування, звук береться з «під'їздом» до точної висоти. Використовується як методичний прийом для відтворення певного характеру музики, а саме: ніжності й ласки, горя і скорботи, запроваджуються в спокійних темпах на нюансах *mp, p, pp*. Придихова атака провокує неточність інтонування й може бути результатом хвороби горла.

Таблиця 3.1.

Тип звукоутворення	характеристика	Динамічні нюанси	Темп твору	Характер твору	Вікова група
Тверда атака звука	змиканням голосових зв'язок до початку звука	<i>mf, f, ff</i>	Швидкий, енергійний	Марш, героїчні пісні	Середній класи
М'яка атака звука	голосові зв'язки змикаються менш щільно	<i>mf, p, pp</i>	повільний	ліричні твори	Молодші, середні класи
Придихова атака звука	зв'язки змикаються повністю й вільно пропускають повітря	<i>mp, p, pp</i>	спокійний	ліричні твори	Молодші, середні класи

Уміння користуватися диханням обумовлює дуже важливий навик хорового співу – спів з різними прийомами ведення звуку. Звуковедення залежить від характеру твору і характеризується певним штрихом. На уроках музичного мистецтва найбільш поширеними способами звуковедення вважається *legato*, *staccato*, *non legato*, *markato* (Табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Спосіб звуковедення	Переклад з італійської	Пояснення терміну
<i>Legato</i>	Legato – плавний, зв'язаний	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що забезпечує зв'язне виконання та плавний перехід одного звука в інший без перерви у звучанні
<i>Staccato</i>	Staccato – уривчастий, відокремлений	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що характеризується легким та уривчастим виконанням звуків
<i>Non legato</i>	Non legato – не пов'язуючи	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що характеризує окремий перехід від одного звука до іншого
<i>Markato</i>	Markato – підкреслюючи, акцентуючи	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що уможливорює підкреслити або виділити кожен звук.

Кожен спосіб звуковедення породжує відповідну атаку звука, впливає на темброве звучання голосу.

Співацька дикція – від латинської *dictio* – вимова; уміння чітко й виразно вимовляти поетичний текст під час співу. Дикція залежить від артикуляції – роботи органів вимови: нижньої щелепи, губ, язика, м'якого піднебіння, глотки. Вона є наслідком знання і розуміння тексту, відчуття музичного образу і бажання донести його до слухачів. Якісна співацька дикція сприяє формуванню співацького звука, активізує дихання, допомагає досягненню забарвленого звучання. Дикція є найважливішою умовою виразного співу.

Механізми вимови голосних і приголосних досліджено й чітко прописано науковцями – О. Раввіновим, Т. Овчинниковою, Н. Орловою, Г. Стуловою, Г. Струве, Ю. Юцевичем, Л. Хлебниковою та іншими.

Основне завдання учителя музичного мистецтва на уроках музичного мистецтва у початкових класах (за Л. Хлебниковою) – «звільнити в учнів від напруги нижню щелепу, навчити «тягнути» звук (виробити наспівність голосних, правильне їхнє формування) [94, с. 85].

Учителю треба звертати увагу на вимовлення учнями приголосних «р», «л», шиплячих тощо. Для подолання таких проблем у учнів, у яких є певні проблеми (дефекти) у вимові приголосних треба вводити вправи з логоритмики: вправлення без співу – робота над положенням язика, артикуляційну гімнастику, вокально-артикуляційні вправи з музичним супроводом і без нього.

Наведемо приклади вправ, які використовують у своїй практиці педагоги-логопеди:

Вправа «Сопілочка»: з напругою витягнути вперед губи (зуби зімкнуті).

Вправа «Маляр»: губи в усмішці, відкрити рот і кінчиком язика погладити («пофарбувати») піднебіння.

Вправа «Коник»: витягнути губи, відкрити рот і процокати «вузьким» язиком (як цокають копитами конячки).

Вправа «Індики бовтають»: язиком швидко рухати по верхній губі – «ба-ба-ба-ба...».

Вправа «Горішки»: рот закритий, кінчик язика з напругою по черзі упирається в щоки, на щоках утворюються тверді кульки – «горішки».

Вправа «Кулька»: надуті щоки – здуті щоки.

Учитель може також використовувати артикуляційні казки, які написані і представлені іншими вчителями або створювати свої власні. На ютубі представлені артикуляційні казки педагогів-практиків, наприклад, артикуляційні казки С. Дерди «Про Діда та бабу» (<http://surl.li/dwhf>), «Подорож листочка» (<http://surl.li/dwhj>), «Як бджілка друзів шукала» (<http://surl.li/dwhm>). Розглянемо приклад казки С.Дерди «Як бджілка друзів шукала».

Зміст казки	Руки учнів
Жила-була маленька бджілка.	Учні вигукують звук «ж-ж-ж» високо, показують руками-крильцями як летить бджілка.
Одного ранку вона прокинулася, потягнулася, вмилася та вирішила знайти собі нових друзів.	Все зображується рухами.
Полетіла вона високо в гору	Показують напрямком рукою і голосом (ж-ж-ж-ж) (вгору).
Потім вниз.	Показують напрямком рукою і голосом (ж-ж-ж-ж) (вниз).
На болоті побачила жабенятко.	Учні квакають високим голосом «ква-ква-ква-ква» і показують рукою.
Біля нього була мама-жабка.	Показують долонею і співають низьким голосом «ква-ква».
На сосні сидів дятел.	Б'ють («дзьобом») по долоні складеними разом пальцями і говорять «тук-тук».
Потім він перелетів на дуб.	Б'ють («дзьобом») по іншій долоні складеними разом пальцями і говорять «тук-тук».
Раптом бджілка побачила будинок.	Показують руками обрис будинку, його дах.
Спочатку вона вирішила потаваришувати з коровою.	Показують «роги» пальчиками і мичать.
Вона їла траву.	Показують як корова жує траву.
Бджілка тихенько заспівала «ж-ж-ж».	Учні імітують жужання бджілки (тихо).
Не чує коровка. Тоді бджілка заспівала гучніше.	Учні імітують жужання бджілки (гучно).
Корівка злякалася бджілки і замичала – «Муууууууууу!».	Учні передають звуки мичання корови: «мууууууу».
А потім пішла геть. Полетіла бджілка далі і побачила...	Учні імітують жужання бджілки, передають рухами рук політ бджілки.

Зміст казки	Руки учнів
... коника. Він повільно йшов до-ріжкою.	Повільно цокають язичком та вдаряють кулачками по колінах.
А коли бджілка підлетіла близько – він злякався і втік...	Швидко цокають язичком та стукатяться.
Те саме трапилося і з псиками...	Показують пальчиками і гавкають.
І з поросятками...	Хрюкають і показують п'ятачок (роблять самомасаж).
І з малими кошенятами...	Мявчать високими голосами, стискаючи долоні-лапки
І з мамою кицькою...	Мявчать низьким голосом, одночасно стискаючи долоні
І з гускою...	Витягують шию, шиплять, потім показують пальцями дзьоб і кажуть «га-га-га».
І з качечкою...	Промовляють «кря-кря-кря».
І з куркою...	Промовляють «ко-ко-ко».
Та курчатами...	Пищать «пі-пі-пі».
І з півником ...	Вигукують «ку-ка-рі-ку».
Боялися тваринки бджілки і вона засумувала. Полетіла до квітки...	Показують долоньками форму квітки.
І стала вдихати її аромат.	Глибоко вдихають «аромат квітки» з долонь.
Попила солодкого нектару.	Губи трубочкою і повільно втягують повітря з долонь.
І тут вона побачила багато інших бджілок. Вони летіли їй на зустріч і співали «ж-ж-ж».	Учні імітують жужання бджілок.
Зраділи вони новій подружці, показали свої вулики і стали всі разом у вуликах жити і дружити. Медок корисний діткам носити.	

Для роботи над вимовленням учнями приголосних «р», «л», шиплячих тощо можна використовувати скоромовки:

- Був господар, був господар, Та й розгосподарився.
- Жовтий жук купив жилет, Джемпер, джинси та жакет.
- Їла Марина малину.
- Кричав Архип, Архип охрип,
Не треба Архипу кричати до хрипу.
- На полиці в коробиці
Півкороваю і паляниця.
- На дворі трава, на траві дрова.

На уроках музичного мистецтва важлива увага приділяється використанню **фонопедичних вправ (за методикою В. Ємельянова)**. В. Ємельянов розробив власну систему як допоміжну по відношенню до традиційних методів, адресовану тим, чиї голосові дані не дозволяють успішно рухатись у навчанні традиційними методами [70, с. 162]. Свій метод він назвав – **фонопедичний або «здоров'язберігаючий» метод**.

Фонопедичні вправи розвивають інтонаційний і фонематичний слух, розширюють діапазон мовного і співочого голосу. Фонопедичні вправи – це ігрові вправи, метою яких є наслідування звуків навколишнього світу. Такі вправи допомагають зіставляти і відтворювати інтонації різної висоти і звуковисотної спрямованості, а також формувати звукоутворення. Їх проводять при підготовці до співу, профілактики захворювань верхніх дихальних шляхів, для корекції вимови звуків.

Вправи поділяються на кілька груп залежно від поставлених завдань: голосові сигнали домовної комунікації: шип, сипіння, скрип, хрип, свист тощо; керування артикуляційною мускулатурою; довільне керування регістрами; вироблення співочого вібрато; формування механізму прикриття.

Фонопедичні вправи, які можна використовувати на уроках, представлено в інтернет просторі на ютубі. Наприклад, Пісня про автобус (американська народна пісня The Wheels on the Bus) українські слова Зоряни Лісевич (проект «З любов'ю до дітей»): <https://www.youtube.com/watch?v=Ht4UACqTk8I>

Слова пісні	Діяльність учнів
Колеса в автобуса крутяться, крутяться, крутяться, Колеса в автобуса крутяться, їдемо!	Учні удають, що крутять руль автобуса
Щітки по шибці – ших-ших-ших, ших-ших-ших, ших-ших-ших, Щітки про шибці – ших-ших-ших, ших-ших-ших	Руками рухають вправо-вліво, удаючи рух щіток по вікну, промовляючи «ших-ших-ших»
Водій сигналить: бі-бі-біп, бі-бі-біп, бі-бі-біп, Водій сигналить бі-бі-біп, бі-бі-біп!	Натискаючи руками на сигнал, проспівують «бі-бі-біп»
Мандруємо містом вгору й вниз, вгору й вниз, вгору й вниз Мандруємо містом вгору й вниз, вгору й вниз!	Руками передають рух вгору і вниз
Дверцята в автобусі гримають, гримають, гримають, Дверцята в автобусі гримають, бам-бам-бам!	Передають руками як відкриваються і закриваються двері в автобусі
Малютко плаче: ве-ве-ве, ве-ве-ве, ве-ве-ве, Малютко плаче: ве-ве-ве, ве-ве-ве!	Удають, що руками змахують сльози з очей, проспівують «ве-ве-ве»
Матуся каже ш-ш-ш, ш-ш-ш, ш-ш-ш, Матуся каже: ш-ш-ш, ш-ш-ш.	Хитають головою і показують пальцем «тихо», виголосуючи «ш-ш-ш».
Колеса в автобуса крутяться, крутяться, крутяться, Колеса в автобуса крутяться, їдемо!	Учні удають, що крутять руль автобуса

Учителі-практики пропонують наступні фонопедичні вправи для використання на уроках музичного мистецтва.

Фонопедична вправа «Ми сідаєм на літак» (Бойко Н. О., Рівненська обл.) [105]:

Ми сідаєм на літак, летимо угору так	показують рух літака голосом та рукою вгору
Випускаємо шасі – приземляємось усі.	показують рух літака голосом та рукою вниз
З пагорба побіг струмок,	бовтають язиком, зображаючи булькіт струмочка
Всюди чути спів пташок.	Цінь-цвірінь, цінь-цвірінь
Вже з бурюльок капотить,	клацають язиком, змінюючи форму рота
Це ж весна до нас спішить.	плескають в долоні

Фонопедична вправа «На весняні голоси» (Бойко Н. О., Рівненська обл.) [105]:

Пригріло весняне сонечко	плавне дихання із змахами руками
З пагорбів побіг веселий струмочок.	буль-буль-буль, низхідний хід
До країв наповнив величезну калюжу,	Хлюп-хлюп-хлюп, висхідний хід
Перелився через край	хвиля ш-ш-ш, з підсиленням амплітуди видиху повітря
І побіг далі.	жур-жур-жур, низхідний рух
Вибралися з-під кори жучки	ж-ж-ж, низький регістр
І комашки.	з-з-з, високий регістр
Розправили крильця	криш, змахують руками
І полетіли хто куди.	тр-тр-тр, високий регістр
Раптом під купою хмизу щось зашаруділо.	Ш-ш-ш, ш-ш-ш
Це виліз їжачок.	Пих-пих-пих
Ожив під теплим весняним сонечком мурашник,	шу-шу-шу
Ліс наповнився пташиними голосами –	цвірінь, цвірінь
От і прийшла весна.	Музичний шум

Фонопедична вправа «Що у кого є?» (Вечірко Л. І.) [106].

Є в годинника спішилка – Тік-так, тік-так, тік-так.	Стукалка є в каблучків – (рухливо цокають язичками)
А в дівчаток є смішилка – Хі-хі-хі, ха-ха-ха.	І пихтілка в їжачків. (сопіння носом)
А у мишки є пишалка – Пі-пі-пі, пі-пі-пі.	В тигра злого є ричалка (р-р-р-р-р-р)
А у коника іржалка – І-гі-гі, і-гі-гі.	В доброго жука – дзижчалка (ж-ж-ж-ж-ж)

ХОРОВІ НАВИЧКИ

До **хорових навичок** відносимо: навички строю й ансамблю, багатоголосний спів, спів без супроводу (а капела), навички співу за диригентськими жестами вчителя.

Дихання є основою вокальної техніки й може бути загальнохоровим і ланцюговим.

Загальнохорове дихання – це одночасне дихання між фразами. У нотному тексті воно має своє позначення (v).

Ланцюгове дихання – це зміна дихання по черзі, при якому співаки передихають у різних місцях фрази, що допомагає підтримувати безперервність звучання. Ланцюгове дихання забезпечує звучання протягом тривалого часу і є показником виконавської майстерності колективу. Воно вважається найскладнішим прийомом у вокально-хоровій роботі з класом.

Хоровий стрій займає чільне місце серед хорових навичок, він передбачає точне інтонування інтервалів у мелодичному й гармонічному видах. Чистота хорового строю забезпечується чистотою інтонування кожного учня, усієї партії й класного хорового колективу в цілому.

У процесі роботи над хоровим строєм формуються навички інтонування. Інтонування – це точне відтворення звуків за їхнім висотним розміщенням. Вчитель може використовувати наступні словесні пояснення: «співати з тенденцією до підвищення», «співати з тенденцією до пониження», «інтонувати гостро», «підтягувати вгору». Спів шкільних пісень без супроводу підвищує відповідальність учнів за чистоту інтонування.

Залежно від фактури викладання шкільної пісні стрій може бути *горизонтальним* і *вертикальним*. Інтонування мелодичної лінії називається *мелодичним*, тобто *горизонтальним строєм*.

Інтонування ступенів ладу, інтервалів чи акордів, звуки яких узяті одночасно, називається гармонічним, або вертикальним строєм. Досягнення вертикального строю неможливо без вирівнювання звучання по горизонталі.

Якість вертикально-горизонтального строю досягається завдяки пошуку необхідної інтонації, підстроюванню хорових голосів. Вона залежить також від теситури, темпу, динаміки, дикції, розміщення акорду та емоційного стану учнів.

Ансамбль (від франц. ensemble – одночасно, разом, злагожено, врівноважено) передбачає злиття індивідуальностей, вміння чути й підпорядковувати свій голос до звучання хорової партії та колективу в цілому. За видами ансамбль може бути: метроритмічний, темповий, динамічний, тембровий, вокальний, дикційний.

У практиці хорового мистецтва виділяють наступні *типи ансамблю*: унісонний, гармонічний і поліфонічний.

Унісонний ансамбль – це частковий ансамбль однієї чи декількох хорових партій або всього хорового колективу. Для досягнення унісонного ансамблю в хоровій партії повинно бути не менше трьох учнів, бажано з однаковою силою і тембром голосів, які володіють навичками ланцюгового дихання. Навички унісонного ансамблю формуються на нескладних двоголосних піснях у повільних темпах. Учителю доречно зосереджувати увагу на злитті голосів у партії засобом підпорядкування власного голосу дитини голосам інших хористів.

Гармонічний ансамбль – передбачає відтворення акордів у шкільних піснях з гамфонно-гармонічною фактурою викладу. Передумови досягнення гармонічного ансамблю полягають у наступному:

- для відтворення чотириголосся має бути не менше, ніж 12 учнів;
- усі голоси повинні звучати з однаковою силою;
- дотримання природного чи штучного ансамблю;
- виокремлення ансамблевих та не ансамблевих акордів.

Поліфонічний ансамбль – відтворює поліфонічну партитуру, де один голос починає проведення теми, а інші вступають

нібито із запізненням. У шкільній практиці використовують такі види поліфонії: імітаційна, контрастна й підголосна. Для роботи над поліфонічними творами необхідна попередня підготовка, певний досвід як учнів, так і вчителя.

До *видів ансамблю* відносимо: динамічний, ритмічний, темповий, дикційний, тембровий.

Динамічний ансамбль – передбачає рівновагу у силі звучання хорових партій або в середині кожної партії.

Ритмічний ансамбль – чітке виконання співаками ритмічного рисунку пісні.

Темповий ансамбль – одночасне дихання, ритм, вимова тексту у повному контакті з диригентом.

Дикційний ансамбль – вміння активно, чітко і ясно вимовляти слова у співі, однаково коротко проговорювати приголосні, округляти голосні, одночасно і ясно проспівувати закінчення слів.

Тембровий ансамбль – залежить від тембрових якостей окремих співаків [94, с. 91-94].

Багатоголосний спів – одночасне звучання декількох самостійних голосів. Виділяють три типи багатоголосся: гармонічне, гетерофонно-підголосне, поліфонічне.

Тип багатоголосся	Характеристика
гармонічне	Характерне для акордової або хоральної фактури викладу з єдиним ритмом усіх голосів
гетерофонно-підголосне	Характерний паралельний рух голосів
поліфонічне	Характерне одноголосне звучання кількох самостійних мелодичних голосів

Розвиток навичок багатоголосного співу – це свідомий процес, спрямований на вміння чути всі голоси, при цьому тримати свою партію, співвідносити її звучання із звучанням інших партій не тільки щодо інтонаційної чистоти, а й за якістю вокального звука (силі, тембру, способу звукоутворення) [21, с. 11].

Існують різні погляди щодо оволодіння навичками багатоголосного співу. Педагоги-музиканти, вчителі-практики рекомендують роботу над багатоголоссям починати зі співу нескладних канонів, тобто приспівування однієї й тієї ж мелодії з поступовим вступом хорових голосів.

Методика розучування канонів:

- Розучити мелодію;
- Добитися, щоб перед початком кожної нової фрази учні за рукою учителя навчилися робити більш довгу, ніж зазвичай, затримку дихання;
- Виконати канон, 2-й голос співає вчитель;
- Виконати канон, 1-й голос співає учитель;
- Розділити клас на 2 групи, проспівати канон.

Після того, як досягнуто впевнене виконання канону, необхідно посилити увагу до виразності виконання, яке включає в собі зміну темпу, динаміки і більш м'якого, короткого показу затримання дихання перед вступом кожного з голосів.

Вчителі-практики (Гасенко Л. І., Ковальчук О. С.) у методиці формування навичок двоголосного співу виокремлюють наступні умовні етапи:

- підготовчий етап – робота над унісоном (1 клас)
- перший етап – розвиток внутрішнього слуху (1-2 клас)
- другий етап – формування навичок виконання простих двоголосних творів (3-4 клас)
- третій етап – формування навичок виконання багатоголосних творів (основна школа) [21; с. 11-12].

Використовуються різні методичні прийоми залежно від фактури викладу музичного твору (гармонічна, поліфонічна). Вчителі-практики пропонують починати із самостійного руху голосів. В. Черкасов акцентує увагу на наступних прикладах: коли у творах гармонічного складу мелодія проходить у сопрановій партії, розучування слід починати з партії других сопран або альтів. У багатоголосних народних піснях кожна партія розучується окремо, з програванням останніх голосів. Коли мелодія міститься в партії сопрано, а партія альтів є підголоском, цей вид фактури називається підголосною поліфонією, і розучування необхідно починати з альтової партії, яка є складнішою для виконання [96, с. 15].

Науковці наполягають, що оволодіння навичками багатоголосся можливе за умови паралельного руху голосів. Так, Ю. Алієв, пропонує використовувати аудіо та відеозапис: фрагменти, на яких записано процес розучування хорових партій кращими учнями; в процесі навчання хоровому співу з метою знайомства з новим твором, для порівняння різних інтерпретацій, для

використання у якості фонограми, для запису виконання хору наступним аналізом його недоліків та кращих сторін, для залучення уваги учнів до найбільш важливих моментів виконання, таким, як точність виступу, вимова, дотягування «закінчення», вирівненість голосів тощо.

Під час співу *багатоголосних творів* шкільного репертуару учні навчаються самостійно вести свій голос, а також підпорядковувати його до загальної звучності, слухати один одного та гнучко узгоджувати свій спів зі співом інших. Багатоголосний спів розвиває гармонічний слух, почуття ансамблю, формує навички самоконтролю.

Спів без супроводу (а капела) – від італ. а cappella – хоровий спів без інструментального супроводу – сприяє досягненню чистоти інтонування, формуванню музично-слухових уявлень і розвитку ладотонального слуху, допомагає зосередити слухову увагу дітей, досягти точного інтонування мелодії. Виховання навичок співу без супроводу починається з виконання одноголосних українських народних пісень (в обр. М. Леонтовича, Л. Ревуцького, К. Стеценко, М. Вериківського, С. Орфеева та інших).

Розспівування на уроці. Розспівування – це одна з найважливіших частин роботи по формуванню вокально-хорових навичок учнів, направлена на оволодіння технічними основами вокального мистецтва. Залежно від вікових особливостей дітей учитель планує розспівування, яке передбачає підготовку голосового апарату до співу й уважається вокально-слуховою настройкою учнів для подальшої роботи над шкільним пісенним репертуаром. Вона будується на спеціальних вправах, які підбираються відповідно до віку, педагогічних завдань і рівню музичного розвитку дітей, які навчаються співу. Розспівування виконує подвійну функцію: налаштування і розігрів голосового апарату та розвиток вокально – хорових навичок. Матеріал для розспівування складається з технічних вправ на різні голосні і окремі склади, а також уривків пісень зі словами.

Вправи для розспівування поділяються на *унісонні й гармонічні*. На уроках музичного мистецтва частіше використовуються унісонні вправи. В. Черкасов пропонує наступну класифікацію вправ:

- унісонний спів тетраходів і секвенцій з голосними і на різні склади;

- спів вправ з використанням гармонічних сполучень;
- розспівування з використанням динамічних відтінків;
- виконання вправ з використанням різних штрихів.

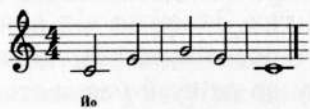
Розспівуванню на уроці треба відводити до п'яти-восьми хвилин перед розучуванням нової пісні або повторенням (виконанням) пісні, яку вже вивчали на минулих уроках. Вправи обирають за простою будовою, які будуть швидко запам'ятовуватись учням. Багато педагогів рекомендують починати виспівування з примарних звуків (соль-ля), які вимагають мінімум витрат м'язової енергії голосового апарату. Л. Хлебникова у посібнику «Методика хорового співу у початковій школі» пропонує приклади розспівувань з різних хорових колективів України [94, с.94-114].

Наведемо деякі приклади з даного посібника, які можна використовувати на уроках музичного мистецтва:

- спів на витриманих звуках у примарній зоні:

- спів за звуками тризвуку вгору і вниз:

- спів тризвуку вгору – поступневого руху вниз:

Методика розучування пісні. Протягом навчального року на уроках музичного мистецтва учні розучують 15-20 пісен. На першому уроці зазвичай розучують 1 куплет, або 1 і 2 куплет, на другому повторюють вивчений фрагмент пісні і розучують пісню до кінця. На третьому уроці виконують вивчену пісню і розучують фрагмент нової пісні. Вчителю музичного мистецтва при проведенні вокально-хорової роботи на уроці треба враховувати:

- особливості психофізіологічного розвитку учнів різного віку (рухливість молодших школярів, швидка втомлюваність) чергувати спів стоячи зі співом сидячи;
- розвиток музичних здібностей учнів – слабо інтонуючих дітей розсаджувати біля добре інтонуючих або ближче до вчителя і до музичного інструмента, який супроводжує спів, щоб постійно контролювати якість звучання їх голосів, допомагати їм прислухатися до правильного співу вчителя,
- розташування учнів в класі – кожен учень з будь-якої точки класної кімнати повинен бачити вчителя, спостерігати за його диригентськими жестами.

Роботу над розучуванням пісні на уроці можна умовно поділити на декілька етапів.

1 етап – вступна бесіда до пісні. У короткому вступному слові вчитель може повідомити дітям назву пісні, або запропонувати прослухати пісню і вигадати свою назву до пісні, пояснити свій вибір, після чого сказати правильну назву пісні. В залежності від характеру пісні необхідно сказати кілька слів про її зміст. Пояснення повинні бути дуже короткими і образними, тоді вони досягнуть своєї мети. Бесіда до пісні може бути продовженням від бесіди до слухання (сприйняття) музичного твору.

Приклад з уроку мистецтва 1 клас, тема:

Здрастуй, школо! [34]

Слухання музичного твору

- Для того, щоб навчитися відчувати і розуміти красу музики, познайомитися з музичною мовою і навчитися її розуміти, дізнаватися про відомих композиторів і виконавців ми з вами повинні ретельно навчатися. А де може відбуватися наше навчання? Дійсно, це можливо саме в школі на наших уроках. А як ви гадаєте, чи всі діти хочуть навчатися у школі? Давайте зараз прослухаємо пісню про котика, який відправився на навчання. Пісня – це музичний твір, який співають. Поміркуйте, з яким настроєм він ішов до школи і чому? Чому навчила вас ця пісня?

(слухання пісні «Засмутилось кошеня» муз. І. Кириліної, сл. П. Воронька, обговорення)

Вокально-хорова робота.

- А тепер давайте прослухаємо ще одну пісню про школу. З яким настроєм ці діти ідуть до школи?

(слухання пісні «Перший дзвоник» муз. і сл. Н. Май у виконанні вчителя)

**Приклад з уроку музичного мистецтва 6 клас,
тема: Жанри камерно-інструментальної музики.**

Прелюдія [53].

Вокально-хорова робота. Розучування пісні «Мрії збуваються»
муз. В. Полянський сл. Ю. Рибчинський

1 етап – вступна бесіда до пісні.

Напевно в кожного з вас є мрія? Мрії – це найцінніше, що є у людини, вони змушують людину творити дива. Можливо хтось із вас мріє стати лікарем, пілотом реактивного літака або власником міжнародного бізнесу. А якщо те, про що ви мрієте, ще немає в природі? Чи зможуть ваші мрії здійснитися? Давайте послухаємо пісню про чудову країну, де всі мрії збуваються. Її написали поет Юрій Рибчинський та композитор В'ячеслав Полянський. Вона називається «Мрії збуваються». Які мрії збулися? Чи схожі вони на ваші мрії?

(фрагмент уроку розробила Федоренко Марія)

2 етап – ознайомлення з піснею. Він починається з показу твору вчителем, мета якого – зацікавити дітей запропонованою піснею. Учитель повинен так виконати твір, щоб він сподобався учням. Основні вимоги до показу пісні вчителем:

- грати акомпанемент на нюанс тихіше, ніж співати мелодію, тоді текст пісні буде зрозумілий для слухачів;
- не можна допускати помилок, зупинок, незнання слів при грі і співі;
- пісня повинна бути вивчена і виконана емоційно, з гарною дикцією;
- виразно за нюансами, агогікою, відповідно до власного трактування вчителя;
- акомпанемент пісні, який вчитель грає на фортепіано або на інших інструментах, слід виконувати м'яко, ненастирливо, виділяючи найбільш складні мелодичні скачки або ритмічні фігурації;
- показуючи пісню, вчитель повинен дивитися на дітей;
- емоційне виконання вчителя повинно створювати яскравий художній образ і викликати у учнів бажання вивчити пісню, яку вони прослухали;
- необхідно, щоб спів вчителя був легким і дзвінким за характером звуку, точним за інтонацією, чітким за ритмом і осмисленості фразування.

3 етап – бесіда після першого прослуховування пісні. Бесіда повинна будуватися з урахуванням вікових особливостей учнів і передбачає знайомство з поетичним текстом пісні, розбір емоційно-сміслового змісту пісні, використання наочності, звернення до уяви дітей. Тому бесіда про пісню має велике виховне та навчальне значення. Після прослуховування пісні учнів може виникнути бажання висловити свої враження про її характер та зміст, про мелодію та рух голосів, про динамічні відтінки і темп. Цілеспрямованість і обсяг цих висловлювань цілком залежать від якості пісенного матеріалу, від музичного розвитку школярів і від виконавського мистецтва вчителя.

Учням початкової школи, які ще не мають потрібні знання та досвід аналізу пісні, вчитель повинен допомагати у цьому, наводячи ряд питань, але не перевантажуючи бесіду зайвими подробицями.

Приклад з уроку мистецтва, тема 3:

Мої друзі – іграшки [34].

(Учитель емоційно виконує пісню «Мушка лапки рахувала»)

– Який настрої викликала у вас ця пісня? Про що співається у пісні? Скільки лапок нарахувала мушка? Чи помітили, яка частина пісні повторювалась?

Робота з підручником: с. 15.

Звернемо увагу на с. 15. Пісня складається з куплетів, а кожен куплет складається із заспіву і приспіву.

Пісня – справжня королева

і злітає вище неба!

Заспів є і приспів є –

Пісня справжньою стає. (А. Шкода)

Робота у зошиті: завдання № 4 с. 5: «Знайди і обведи частину куплету, яка повторюється без змін».

4 етап – розучування пісні. Розучуванню пісні сприяють такі прийоми – виразне виконання пісні, показ окремих співочих моментів (як співати протяжно, уривчасто, як точно відтворити певну інтонацію тощо); важливим є вистроювання першого звука, з якого починається фраза; словесні вказівки – образну розповідь про зміст твору, роз'яснення завдань, вказівки до виконання тощо. Важливе значення мають міміка, ясна артикуляція і диригентський жест педагога. Поетичний текст пісні проговорюється педагогом виразно, щоб допомогти дітям

зрозуміти зміст, ідею пісні. Цим загальним прийомом незмінно допомагають майстерність і вміння кожного вчителя.

Зазвичай розучування проводиться по фразам – прийом «Відлуння» – коли учитель співає фразу, а учні її повторюють. Спочатку вчитель проспівує фразу або цілком заспів пісні 2-3 рази. Діти уважно слухають, а потім самі співають цей же фрагмент пісні. Перед початком співу необхідно інтонаційно чисто вибудувати перший звук. Потрібно пам'ятати, що у багатьох дітей в школі погано розвинені музичні слух і пам'ять. Тому необхідно багаторазове повторення учнями однієї і тієї ж фрази. Але при цьому потрібно висувати різні навчальні завдання. Вивчені дітьми фрази з'єднуються в речення, речення – в періоди.

Показуючи фразу, учитель звертає увагу на характер мелодії і ритмічний малюнок. Для технічно важких місць учитель повинен використовувати такі види допоміжних вправ: проспівування з опорою на нотний запис, уповільнений темп, сольфеджування, спів напівголосно або пошепки, «уявний спів» [74, с. 23].

У процесі розучування учитель також повинен пояснити учням незрозумілі для них слова і стилістичні особливості тексту, домагаючись осмисленого, виразного вимовляння тексту. Таке пояснення повинно бути заздалегідь продумано учителем і передано дітям в коротких і зрозумілих висловах.

Наприклад, при розучування пісні «Ой заграйте, дударики» муз. А. Філіпенка, сл. В. Панченка. Емоційне виконання учителем пісні у швидкому темпі.

– Який характер пісні? Про що співається в пісні? Чи почули ви слова, які не зовсім зрозуміли?

Дударики – діти, які грають на дуді (сопілці);

гуцули – українці, що живуть у Карпатах;

увиванець – народний танець, поширений у Західній Україні;

кептаріки – безрукавний хутряний козушок, який з давніх часів використовується населенням Карпат та Прикарпаття.

Пісню пропонується розучувати в повільному темпі. Звертати увагу на особливості ритмічного малюнка, розспіви, спів легким звуком. Бажано проплескати складні у ритмічному плані місця. Розучування 1 куплету.

Якщо пісня написана в куплетній формі, доцільніше розпочати її розучування з приспіву. Для дітей молодшого шкільного віку краще використовувати в роботі ті твори, в яких акомпанемент дублює мелодію.

Педагог може використовувати різноманітні методичні прийоми при розучуванні пісні:

– «Ланцюжком». Учитель проходить по рядах співаючих учнів і, називаючи кілька слів з пісні, просить, щоб один з учнів їх виконав. Після чого, учитель сідає за інструмент, і кожен з викликаних співає свій фрагмент, намагаючись потрапити в потрібний ритм і заспівати інтонаційно правильно. Після співу клас оцінює успіхи співаючих, вибираючи серед них того, хто краще за всіх виконав свій уривок пісні.

– «Спів про себе» з показом рукою руху мелодії.

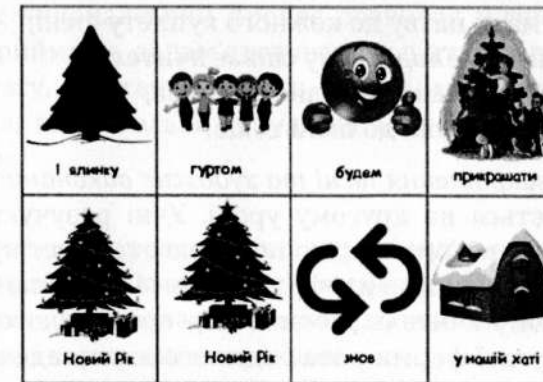
– Промовляння тексту пошепки.

– Проспівування мелодії з плавним рухом руки.

– Спів «а капела» (коли вчитель хоче почути чистоту інтонації дітей).

– «Спів за кольором». Учитель пропонує учням картки з кольорами (червоний і зелений), пояснюючи, що коли він буде піднімати червоний колір – учні співають пісню вголос, а коли зелений – про себе.

– «Спів за картинками». Учні дивляться на ілюстрації (мнемотаблиці) до пісні та слова, які написані нижчі і співають (цей прийом допомагають учням освоїти текст).

Фрагмент мнемотаблиці до пісні Н. Май
«Пісня про Новий рік» (1 кл.)

– Розучування пісні *за символами*, коли мелодична лінія пісні викладається на дошці певними позначками-символами у вигляді квітів, хмаринок, смайликів тощо. Учні сліdkують за рухом мелодії і співають разом з вчителем. Зазвичай це відбувається без супроводу, а капельно.

Фр. уроку музичного мистецтва, вчитель І. В. Зінчук

При розучуванні пісні можна пропонувати учням наступні **завдання**:

- прослухати перший куплет пісні, першу фразу;
- проспівати фразу на склад «ла»;
- прослухати як звучить фраза на інструменті, коли вчитель проспівує її;
- показати рукою напрямок мелодії;
- проспівати на склад «та»;
- проспівати зі словами у повільному темпі;
- прослухати другу фразу, порівняти її з першою;
- округлити звук, дихання брати через ніс тощо.

Оскільки співочі завдання постійно змінюються, мелодія при повтореннях не набридне дітям.

Для кращого засвоєння тексту пісні можна запропонувати **творчі завдання**:

- намалювати малюнок до пісні;
- придумати назву до кожного куплету пісні;
- закінчити мелодію, яку співає вчитель;
- вигадати власну мелодію на слова;
- придумати рухи до пісні тощо.

5 етап – *закріплення пісні та художнє виконання пісні*. Цей етап відбувається на другому уроці. Учні розучують другий куплет пісні, всі разом виразно повторюють текст куплету, потім співають, поєднуючи дві фрази разом і повторюючи їх 3 - 4 рази. При цьому вчитель домагається правильного співочого дихання, округлої форми рота і єдиного звуковедення, робота над динамікою пісні тощо. Робота ведеться вже не стільки над запам'ятовуванням пісні, скільки над якістю її виконання. Якщо в процесі роботи над піснею вчитель відчуває необхідність

вирівнювати звучання голосних звуків, усунути строкатість звучання, то можна використати прийом співу мелодії пісні на який-небудь склад, – «вокалізом». Вибір складу (або голосної) буде залежати від того, яку якість звуку необхідно отримати при виконанні пісні.

Закріплення і повторення пісні в цілому сприяє творчому осмисленню змісту пісні, розвитку оціночних суджень учнів, підвищення інтересу і активності в подальшому їх хоровому навчанні. При «концертному» виконанні пісні вчитель може допомагати учням диригентськими жестами, негучно підказувати слова кожного нового куплета, активно артикулювати текст, але не співати разом з дітьми.

Однієї з форм заключного етапу виконання нової пісні іноді (на узагальнюючому уроці-концерті) може служити виконання під фонограму. Для цього педагог, виступаючи в ролі диригента хору, повинен заздалегідь вивчити особливості трактування цього твору в фонозапису: темп, динаміку, характер звуку, агогічні відхилення, супровід тощо. Таку форму треба використовувати дуже обережно. Кращим є спів під звучання музичного інструменту («живе звучання»).

Також на цьому етапі можна поєднувати спів з іншими видами творчості: спів і гра на ДМІ, інсценування пісні групою учнів, виконання танцювальних рухів тощо.

Висновки

Спів як виконавський процес розвиває музичні здібності, уміння сприймати, запам'ятовувати і відтворювати мелодію, слухову увагу, спостережливість, уяву; виховує наполегливість у подоланні виконавських труднощів, дисциплінованість і самостійність.

Експозе

1. Вокально-хорова робота на уроці музичного мистецтва – один з обов'язкових видів музичної діяльності учнів.
2. Вокально-хорова робота передбачає оволодіння вокальними і хоровими навичками.
3. До вокальних (співацьких) навичок відносять: співацьку поставу, співацьке дихання, звукоутворення, звуковедення, співацьку дикцію.

4. До хороших навичок відносять: навички строю й ансамблю, багатоголосний спів, спів без супроводу (а капела), навички співу за диригентськими жестами вчителя.
5. Розспівування – одна з найважливіших частин роботи з виховання співочих навичок, що направлена на оволодіння технічними основами вокального мистецтва, яка будується на спеціальних вправах, які підбираються відповідно до віку, педагогічних завдань і рівню музичного розвитку дітей, які навчаються співу.
6. Робота над розучуванням пісні на уроці умовно розподіляється на етапи: вступна бесіда до пісні, ознайомлення з піснею, бесіда після першого прослуховування пісні, розучування пісні, закріплення пісні та художнє виконання пісні.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. У методиці розучування пісні, етап, мета якого – викликати емоційне враження, захопити учнів піснею:

- А) музичне вітання;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні.

2. Уміння чітко й виразно вимовляти поетичний текст під час співу це:

- А) співацьке дихання;
- Б) співацька постава;
- В) звукоутворення;
- Г) звуковедення;
- Д) співацька дикція.

3. У методиці розучування пісні, етап, мета якого – роботи над поетичним та музичним текстом:

- А) бесіда після першого прослуховування пісні;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні.

4. Важливою умовою успішного розучування пісні є:

- А) знання слів;
- Б) інтерес і бажання її вивчити;
- В) знання нот;
- Г) пластичне інтонування;
- Д) гра на музичних інструментах.

5. Вид вокально-хорової роботи, який направлений на те, щоб привести голосовий апарат у готовність на усьому робочому діапазоні:

- А) музичне вітання;
- Б) інтонування;
- В) розспівка;
- Г) повторення пісні;
- Д) вокаліз.

6. Розучування пісні на уроці зазвичай починається з:

- А) слухання фонограми пісні;
- Б) виконання пісні учителем;
- В) виконання пісні учнями;
- Г) акомпанування пісні учнями на дитячих музичних інструментах;
- Д) гра на музичних інструментах.

7. Прийом, який використовують при розучуванні пісні, за яким учитель співає фразу, а учні її повторюють:

- А) Спів «про себе»;
- Б) Спів «по картинках»;
- В) «Ланцюжком»;
- Г) «Відлуння»;
- Д) Спів «за знаками»

8. Зміна дихання по черзі, яке допомагає підтримувати безперервність звучання це:

- А) загальнохорове дихання;
- Б) ланцюгове дихання;
- В) звукоутворення;
- Г) звуковедення;
- Д) дикція.

9. Виконання спеціальних вокально-технічних вправ для підготовки голосового апарату і слуху співака перед початком занять або концертного виступу це:

- А) музичне вітання;
- Б) інтонування;
- В) розспівування;
- Г) повторення пісні;
- Д) вокаліз.

10. У методиці розучування пісні, етап, на якому можливо виконання пісні у ролях:

- А) бесіда після першого прослуховування пісні;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні та художнє виконання пісні.

Тема 24

Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва

Ключові слова: імпровізація вокальна, імпровізація інструментальна, імпровізація рухова (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування), театралізація пісні, елементарні музичні інструменти, музикування, елементарне музикування.

Одним із видів музичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва є створення музики, основою якого є **імпровізація**. Термін «імпровізація» походить від латин. *improvises* – непередбачуваний, *ex improvisis* – без підготовки, тобто раптовий. На уроках музичного мистецтва під імпровізацією розуміють *творчу діяльність учнів без попередньої їхньої підготовки, яка твориться «з ходу, тут і зараз»*.

Використання різних видів імпровізації (вокальної, ритмічної, музично-інструментальної, музичнорухової, пластичної тощо) на уроках музичного мистецтва розглядалися відомими музикантами-педагогами Емілем Жаком-Далькрозом, Карлом Орфом, Дмитром Кабалевським, Болеславом Яворським, Миколою Леонтовичем та іншими.

Так, у К. Орфа вільна імпровізація була основою музичного розвитку особистості музиканта; Е. Жак-Далькроз

використовував імпровізацію в навчанні музики й ритміки для формування уяви, пластичного сприйняття й композиційного мислення учнів; Б. Яворський запровадив музичну творчість як обов'язковий вид діяльності на уроці музики в загальноосвітніх школах; Д. Кабалевський увів у програму з музики для загальноосвітніх шкіл музичну (ритмічну) імпровізацію як різновид творчої діяльності учнів, наголошуючи, що музична імпровізація – це засіб виховання творчої індивідуальності, засіб розвитку творчих якостей і здібностей учня, ефективний спосіб розвитку креативності; канадський композитор і педагог М. Шафер основою навчальної діяльності уважав імпровізацію на музичних інструментах у формі гри-діалогу у колі, наголошуючи, що впровадження вільного експериментування зі звуками, ритмами, мелодіями дає дітям відчуття радості творчості, формує позитивне емоційне ставлення до музичного пізнання.

Як зазначає С. Дубенюк «дитяча імпровізація – це просте, дещо наївне музикування, яке дає можливість набуття різноманітного досвіду: руху та мовлення слухача і композитора, виконавця й актора, спілкування, творчості і фантазування, самовираження й спонтанності, переживання музики як радості й задоволення. Однак під вмілим керівництвом учителя під час виконання різних видів імпровізацій (мовної, вокальної, ритмічної та інструментальної) розкривається і розвивається наявний творчий потенціал учня» [30, с. 9]. Імпровізаційна діяльність пронизує весь урок музичного мистецтва і є одним зі шляхів розвитку творчих здібностей учня.

Розглянемо основні *види* імпровізаційної діяльності, які використовуються на уроках музичного мистецтва/мистецтва у початковій та основній школі. До основних видів імпровізаційної діяльності відносять:

- вокальну імпровізацію;
- інструментальну імпровізацію;
- рухову (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування) імпровізацію;
- театралізовану (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізацію;
- комплексну (поєднує в собі різні види імпровізації – вокальну, інструментальну, рухову, танцювальну, ігрову, театралізовану) імпровізацію.

Кожен вид імпровізаційної діяльності спрямований на розвиток певних навичок і вмій у створенні власних імпровізацій. Імпровізацію можна вводити на уроці на всіх його етапах: під час другого слухання музики, під час розспівування, виконання пісні, гри на ДМІ, ритмічних вправ, виконання руханки тощо.

Вокальна імпровізація.

Найпоширенішею імпровізацією на уроці музичного мистецтва є *вокальна імпровізація (самовираження через голос)*. Вокальні імпровізації розвивають музичний внутрішній слух, сприяють розвитку активного і чистого інтонування, а також цілісному сприйняттю музичних творів. Такими завданнями можуть бути проспівування імен на початку знайомства з учнями, проспівуючи питання-завдання, учитель пропонує відповідати на музичне запитання музичною відповіддю (можна називати-співати повне ім'я або його короткий варіант); створення мелодій на прослуханий вірш; імпровізація на склади «ла», «ло» тощо; знайомство з текстом пісні, імпровізація на заданий текст, виконання та знайомство з мелодією пісні; продовження та закінчення розпочатої вчителем мелодії у заданій тональності на тоніці, іноді, за методикою Д. Кабалевського, з виходом за межі звичних мажорно-мінорних ладових співвідношень, коли мелодія не обов'язково повинна завершуватися тонікою, а може йти у «питальні», «незавершені» інтонації.

Автори сучасних підручників «Мистецтво» пропонують наступні завдання для вокальної імпровізації:

- Гра «Луна». Поекспериментуйте зі звуками «форте» і «піано», співаючи мелодію вітру [34, с. 23],
- Придумай мелодію поспівки на такі слова:
Дзвоник кличе радо нас,
Ми йдемо у перший клас.
Ділінь-ділінь, дзін-дзін-дзень
Починаймо співом день.
- Зімпрівізуй пісню-побажання до новорічних свят [34, с. 59],
- Створи поспівку-закличку. Заспівай її, звертаючись до сонечка [34, с. 88],
- «Уяви себе композитором/композиторкою і наспівай мелодію вечора» [35, с. 11],

- Уяви себе композитором/композиторкою. Вигадай мелодію до вірша О. Сенатовича.
Сніговик Морквяний Ніс вгору віника підніс
І питає: «Перехожі, чом на мене ви не схожі?» [35, с. 53]
- «Уяви, що ти композитор/композиторка. Створи мелодію на слова свого улюбленого вірша. Проспівай друзям. Поекспериментуй із темпом та динамікою. Як змінюється музика?» [36, с. 67],
- «Пограйте у гру «Політ бджілки і джмеля». Разом із бджілкою по черзі пересувайтеся по лінії, рухаючись униз, і співайте склад «зу»» [36, с. 110] тощо.
- «Придумай мелодію до привітання «Доброго дня, друзі!» [57, с. 9],
- Створи звукові картини: «Як легенький вітерець перетворився на сильний вітер» (голосом) [57, с. 17],
- Заспівай пісеньку з різним закінченнями (сумно, весело) [57, с. 21],
- Заспівай своїм іграшкам пісні з різними настроями [57, с. 21],
- «Оживи картину». Уяви, що фрукти та ягоди раптом заспівали. Виконай виразно придумані мелодії, щоб однокласники (однокласниці) відгадали героїв картини [57, с. 28],
- Виконай поспівку в різному характері: легко, наспівно та урочисто [57, с. 33],
- Придумай до загадки мелодію [57, с. 56],
- Придумай та заспівай мелодії для гномів із казки: Розумника, Буркотуна, Апчиха, Сонька, Простака, Веселуна та Тихоні [57, с. 79],
- Виконай поспівку. Створи її закінчення [58, с. 5],
- Створи поспівки з вивчених нот. Для Лясолки зімпрівізуй мелодію на нотах до, мі, соль, а для Барвика – на ре, фа, ля [58, с. 33],
- Виконай пісню, заверш музичну фразу [58, с. 83],
- Зімпрівізуй мелодії до віршів – портрети персонажів балету. Поміркуйте, кого з них доцільно характеризувати пісенною мелодією, кого – танцювальною, а кого – декламаційною (нагадує говіркою) [59, с. 9],

- Створить вокальні «портрети» Попелюшки та її мачухи у двочастинній формі: доберіть відповідні інтонації – наспівні, різкі тощо. [59, с. 13],
- Лясолька вирішила написати мюзикл про Алісу. Разом з однокласниками та однокласницями допоможіть їй створити вокальні портрети героїв казки. Розіграйте вокальну презентацію персонажів мюзиклу у ролях. [59, с. 87].

Інструментальна імпровізація (музикування).

Інструментальна імпровізація (музикування) – це творчий процес сприйняття музики через гру на доступних дитині музичних інструментах, використання найпростіших музичних інструментів для власної творчості. Це практична діяльність, принципом якої є «навчання в дії», за яким дитина бере участь у виконанні і творенні музики, тобто активно «входить» в процес активних творчих дій.

Дитячий музичний інструмент (ДМІ) – зменшена, спрощена копія справжнього музичного інструменту, яка схожа з ним за зовнішнім виглядом і способом звуковидобування. Дитячі музичні інструменти мають легкий корпус, менший розмір. Існує ще один термін «музична іграшка». Його використовують по відношенню до інструментів, які використовуються у сюжетно-рольових іграх. Гра на ДМІ – один з видів музичної, а саме – виконавської діяльності, який збагачує музичні враження школярів і розвиває їх музичні та творчі здібності.

Гру на дитячих музичних інструментах пропонується об'єднувати зі співом та рухами – плесканням у долоні, притупуванням, клацанням пальцями тощо. Іноді використовується термін «елементарне музикування». Під поняттям «*елементарне*» розуміють не лише простий і доступний спосіб музикування, а і музикування найпростішими елементами музичної мови, такими як: мотив, ритм, слово, рух. Елементарне музикування можливо в будь-якому віці, але учитель повинен обирати твори, що відповідають віковим особливостям дітей.

Елементарне музикування є формою колективної синкретичної (комплексної) усної музично-творчої діяльності. За Т.Тютюнниковою, «це досвід руху й мови, досвід слухача, композитора, виконавця і актора, досвід спілкування і безпо-

середнього переживання, творчості і фантазування, самовираження і спонтанності, досвід переживання музики, як радості і задоволення» [90]. Елементарне музикування включає в себе поєднання елементів хореографії (танець), вокального виконання (пісня), гри в імпровізованому дитячому оркестрі (частіше на шумових і ударних інструментах, бумвокерсах, діатонічних дзвіночках, чайм-барах, металафонах), взаємопов'язаність мовлення, руху та музики.

Спільне творче музикування має великий потенціал емоційного, психологічного, соціального впливу. У процесі спільної музично-творчої діяльності у учнів формуються здатність до імпровізації, спонтанність, експресивність, гнучка і тонка емоційність, навички невербального спілкування, вміння співпрацювати і взаємодіяти, вирішувати завдання і проблеми творчо, потреба, а потім і вміння знаходити в музиці засіб гармонізації свого внутрішнього світу.

Елементарне музикування, яке використовується сьогодні на уроках музичного мистецтва, це осучаснене втілення ідеї німецького (австрійського) композитора і педагога Карла Орфа. Він створив унікальну систему музичного розвитку дитини «Шульверк», яка поєднує в собі спів, рух, гру на інструментах, читання віршів в ритмі музики.

Система складається з певних елементів, які пропонуються вчителю використовувати у музичній діяльності:

- Вступна гра – експерименти для спонтанного дослідження різних будівель і фокусів.
- Імітації – точне повторення почутого і побаченого («відлуння» різних мотивів – ритмічних, мелодичних, рухових і їх комбінацій).
- Варіації – повторення мотивів зі змінами як основа імпровізації.
- Дослідження – експерименти із застосуванням ідей, які з'явилися в процесі діяльності.
- Імпровізації – винахід оригінального матеріалу.
- Композиція – збір (об'єднання) того, що вигадали в більш-менш закінчену форму.

Карл Орф звертав увагу на те, що інструменти для елементарного музикування повинні мати естетичне привабливе

1 клас [34, с. 65]

Проплескай ритмний малюнок пісні. Які ноти за тривалістю звучання переважають у цій пісні?

Ми нав-чи-ли-ся чи-та-ти, ось я-кі у нас ди-ва.

2 кл. [35, с. 19]

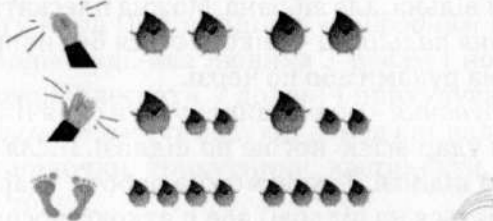
Уяви, що пішов дощик. Ти чуєш його музику? Пострибаймо під дощиком! Вигадай мелодію і проплескай ритм дощу.

2 кл. [35, с. 35]

Створіть у групах супровід до пісні. Рухами імітуйте крапельки дощу.

2 кл. [35, с. 39]

Виконайте ритм на музичних інструментах.

2 кл. [35, с. 99]

Пограйте в парах у ритмічне лото. Виготовте картки із зображенням довгих та коротких звуків. Проплескайте ритми.

3 кл. [36, с. 59]

Виберіть музичні інструменти і виконайте в ансамблі з учителем «Танець маленьких лебедів».

59

3 кл. [36, с. 75]

Виконайте на клавесах ритмічні композиції.

Ударні інструменти. Різновидами ударних інструментів є ті, що не мають висоту звуку, вони яскраві і ритмічні – триціт-ки, дерев'яні палички, кастаньети, маленькі литаври, барабани, бубни; та ті, що мають певну висоту звуку – різної форми штабшпілі (глокеншпілі, металафони, ксилофони, склянки тощо).

✓ **Дерев'яні палички (клавеси, клавес)** – треба тримати таким чином, щоб більша частина палички залишалася вільною, краще всього – між вказівним і великим пальцем. Також можливо одну паличку покласти на зібрану ліву долонь (вздовж витягнутих кінців пальців до зап'ястя) і іншою ударити по цій паличці, так отримується більш інтенсивне звучання. [82, с. 57].

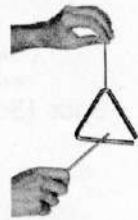
✓ **Трицітка** – складається з полого корпусу, в якому знаходиться рухливий матеріал. При струсі або ударі по корпусу лунає тріск: від цього походить і назва інструменту. Інструмент слід тримати в руці таким чином, щоб тріскіт не приглушувався [82; с. 56].

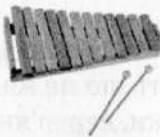
- ✓ *Кастаньєти* – кастаньєти (дві половинки з твердого дерева, з'єднаних шнуром) одягають на пальці, але гра на таких кастаньєтах потребує майстерності; інший вид кастаньєт (з рукояткою, до якої прикріплені рухові дерев'яні раковини) беруть у праву руку і ударяють раковинами по долоні лівої руки [82; с. 57].

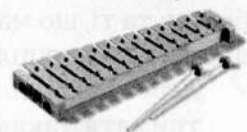
- ✓ *Трикутник* – цей інструмент являє собою вигнутий у вигляді трикутника металевий стрижень, який підвішують за один з кутів ниткою, жильної струною або високо тримають у висячому положенні лівою рукою і ударяють по ньому металевою паличкою. Удар проводиться по горизонтальній стороні трикутника, в інших випадках можна бити і по двом іншим сторонам, головним чином тоді, коли потрібно виконати «тремоло» (швидкі удари по внутрішнім сторонам трикутника) [82; с. 58-59].

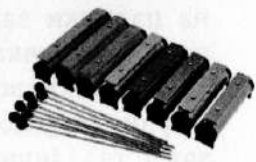
- ✓ *Ксилофон* – ударний музичний інструмент у вигляді ряду дерев'яних пластинок, по яких ударяють дерев'яними молоточками.

- ✓ *Металофон* – ударний музичний інструмент, що складається з металевих пластинок і спеціальних молоточків, різновид ксилофона.

- ✓ *Чайм-бари (діатонічні)* – ударний музичний інструмент, що складається з окремих різнокольорових пластинок, які не з'єднані між собою, і відповідають певній ноті за кольором і звуковисотністю (до – червоний, ре – помаранчевий, мі – жовтий, фа – зелений, соль – блакитний, ля – синій, сі – рожево-вишневий), до кожної пластини додається паличка для видобування звуку.

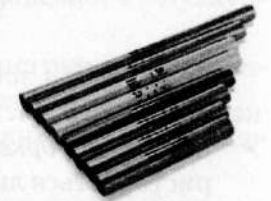

- ✓ *Діатонічні дзвіночки* – ударний музичний інструмент, який має визначену висоту звука і складається з металевого корпусу різного кольору та металевої пластини у формі кулі,

вільно закріпленої в корпусі. Звук видобувають або тримаючи за ручку дзвіночка і інтенсивно її зстрижуючи або натискаючи на клавішний механізм. Кожний кольоровий дзвіночок відповідає певній ноті (до1 – червоний, ре – помаранчевий, мі – жовтий, фа – зелений, соль – блакитний, ля – синій, сі – рожево-вишневий, до2 – іноді білий), це дає можливість учням швидко оволодіти інструментом.

- ✓ *Бумвокерси (BOOMWHACKERS)* – музичні пластикові трубки різної довжини і кольору, за допомогою яких видобувають звуки. Набори бумвокерсів розподіляються на діатонічні та хроматичні. На них грають, ударяючи по стегнам, по рукам або по столу чи підлозі (при наявності ковпачку на верхній частині бумвокерсу, що понижують звучання на октаву). Кожна кольорова пластикова трубка відповідає певній ноті (діатонічний набір (8 трубок) – до – червоний, ре – помаранчевий, мі – жовтий, фа – зелений, соль – блакитний, ля – синій, сі – рожевий (фіолетовий); хроматичний набір (5 трубок) – до# – червоний, ре# – жовтий, фа# – зелений, соль# – блакитний, ля# – синій). За допомогою них можна не лише відтворювати ритм і мелодію, а і танцювати, малювати в повітрі, імпровізувати. Партитури, які можна використовувати представлені у підручниках:

3 кл. [36, с. 35]

Заспівайте колискову. Супроводжуйте розспів «А-а» грою на дзвіночках.

А- а- а- а. А- а- а- а.

3 кл. [36, с. 39]

Виконайте мелодію на бумвокерсах. Яку пісню нагадала мелодія? Виконайте пісню різним складом виконавців, змінюючи динамічні відтінки. Супроводжуйте свій спів грою на бумвокерсах. Стежте за мелодією.

Гучно Тихо Тихо Гучно

Хо-дить гар-буз по го-ро-ду,
пи-та-еться сво-го ро-ду.

3 кл. [36, с. 99]

Якщо композитор хоче, щоб музика повторювалася кілька разів, він ставить відповідний знак — **репризу**.

Виконай пісню «Малюки» з руками.
Зіграй супровід до пісні на дитячих музичних інструментах.

Прийоми та завдання, які можна використовувати на уроках музичного мистецтва.

- *Створення оркестру власного тіла* – прийом, в якому використовується лише тіло людини. Учням пропонується відтворити певний ритмічний малюнок за допомогою плескання у долоні, клацання пальцями, стукоту в грудну клітину, тупоту ногами, ударами відкритими і закритими долонями тощо. Якщо учні роблять помилки, вчитель їх виправляє та показує рухи у повільному темпі й без музики для того, щоб відпрацювати їх з учнями. Після цього учні можуть виконати цей рух самостійно під музику у відповідному темпі [14, с. 181].
- «Музичні жести» – озвучення ритмічного запису за допомогою рухів

3 кл. [36, с. 115]

Пограйте у гру «Музичні жести».
Озвучте ритмічний запис.

Штиль уверх виконує права рука або нога. Штиль униз – ліва рука або нога. Штиль уверх та униз водночас виконують обидві руки або ноги.

- *Створення ритмічного супроводу до пісні* – клас розподіляється на дві групи, одна з них виконує пісню, а інша відстукує ритм. Вгадай пісню за ритмом – учитель відстукує ритм

однієї з пісень, які були розучені, а учні, за ритмом, намагаються визначити яка пісня задумана [9, с. 86].

- *Спонтанний танець* – учням пропонується через танець виразити певний образ, придуманий ним самим або запропонований учителем. Головне правило підбору тем: йти від простого до складного, від одухотвореного до неживого. Наприклад, станцюй «метелика», «кішку», «конячку», «квітку», «цукерку», «виноград», «тісто» і тощо. Можна проілюструвати фрагменти з балету П. І. Чайковського «Лускунчик» – «Чай», «Кава» тощо [14].
- Виконати на ударному або шумовому інструменті ритмічний супровід хоти. Спробувати змінювати темп [36, с. 14].
- Виконати супровід до танців «Гречаники» та «Картопля» («Плескач») на бубні [36, с. 18].
- Створити ланцюжки з карток і плескати у долоні. Слухати, як по-різному звучить музичний дощик [36, с. 23].

Пограйте у гру «Контрасти».
Створіть картки з динамічними відтінками **f p**.

Створюйте ланцюжки з карток і плескайте у долоні. Слухайте, як по-різному звучить музичний дощик.

Проспівай свою улюблену пісню, змінюючи динамічні відтінки: тихо-гучно. Як вона краще сприймається? Поясни чому.

- Виконати пісні різним складом виконавців, змінюючи штрихи. Виконати ритмічний супровід до пісні на стаканчиках. Четвертні тривалості стукайте двома руками одночасно, а восьмі — по черзі правою і лівою рукою. [36, с. 43].
- Виконати пісню «Зимонька-зима». Вибрати музичний інструмент для супроводу ходи зимоньки-зими із запропонованих на малюнку інструментів [36, с. 59].
- Створити звукові картини: «Як з дощових крапельок почалася злива з громом (на інструменті) [57, с. 17].
- «Вигадати мелодію і проплескати ритм дощу» [35, с. 19],
- «Вибрати музичний інструмент. Створити ритмічний супровід до танців, музику до яких ти послухав/послухала на уроці» [35, с. 27],

- «Створити зимову казку за допомогою звуків. Вибрати музичні інструменти, щоб передати заметіль, віхолу або танок крижинок. Уявити себе композитором/композиторкою. Вигадати мелодію до вірша О. Сенатовича» [35, с. 53].
- «Пограти із друзями у гру «Веселі бульбашки». Набрати воду у склянки. Дмухати у трубочки і створювати ритмічну мелодію» [35, с. 75],
- «Виконати на ударному або шумовому інструменті ритмічний супровід «Хоти». Спробувати змінювати темп» [36, с. 14],
- «Придумати і заграти на трикутнику музику шкільного дзвоника, що кличе на урок» [34, с. 6],
- «Добрати музичний інструмент, на якому виконати придуману музику Мушки» [34, с. 19],
- «Пограти із друзями на дитячих музичних інструментах. Передати рухи слоненяти й мишеняти, повітряної кулі та ракети, автомобіля і велосипеда. Створити музичні картини, поступово змінюючи темп: «Дощик накрапає», «Гроза», «Буря на морі», «Струмки», «Космічні світи»» [36, с. 111] тощо.

Порядок введення ДМІ в урок

Гру на елементарних музичних інструментах можна вводити практично з перших уроків, але робити це треба за певними правилами. Знайомство починається з одним з інструментів. Вчитель повинен використовувати його для підтримки співу учнів, чи для підкреслення музичного образу пісні, поспівки, або твору для слухання. Він, показуючи інструмент, обговорює з учнями характер звучання, розкриває можливості цього інструменту, підкреслюючи його роль в розкритті образу. Вчитель може розповісти цікаву розповідь про інструмент, одночасно, ознайомлюючи учнів з правилами користування інструментами. («Якщо не берегти голос, що може статися? Так і з інструментами»).

На наступних уроках, коли пісня чи поспівка вивчені і виконуються учнями в характері, вчитель може запропонувати зімпровізувати супровід до пісні на музичному інструменті, з яким школяри знайомилися на минулому уроці. На кожному уроці вчитель закріплює знання учнів про інструменти і виховує бережне ставлення до них. На наступних уроках відбувається

знайомство зі звучанням, будовою іншого інструменту, який підходить для розкриття іншого музичного образу. Наприклад, пам'ятаєте п'єсу «Дощик» В. Косенко? Як ви вважаєте, який з інструментів, що лежать зараз переді мною на столі, краще передасть образ літнього легкого дощу? (Трикутник, клавес, бубон, барабан, бруски).

План роботи над партитурою

1. Познайти учнів з твором (поспівка, пісня, твір для слухання), виконавши його, або прослухавши у запису.
2. Проаналізувати твір (жанр, характер, засоби виразності).
3. Роздати всім школярам їх партії, записані на окремих аркушах.
4. Дати час розглянути партії, самостійно в них розібратися і тихесенько їх програти. Вчитель в цей час підходить к кожному по черзі, слухає і допомагає.
5. Програти партії з окремими групами інструментів.
6. Гра партитури всім класом.

Розучуючи партитуру, необхідно використовувати різні прийоми:

- за допомогою нотного запису;
- за допомогою ритмічного запису;
- за ручними знаками-символами з системи відносної сольмізації;
- на слух;
- запам'ятовуючи гру вчителя.

План розбору партії:

1. Проплескати ритм власної партії
2. Назвати ноти у ритмі.
3. Проплескати ритм, називаючи ноти.
4. Програти свою партію.

Рухова імпровізація (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування).

Музично-ритмічні й танцювальні рухи виконують функцію психічної та соматичної релаксації, відновлюють життєву енергію людини та її самовідчуття як індивідуальності. У музично-ритмічному русі вдосконалюється робота нервових центрів, розвиваються м'язовий апарат, творчі здібності, емоційна чуйність на музику. До завдань музично-ритмічних рухів

відносять: навчити дітей сприймати розвиток музичних образів і виражати їх у рухах; розвивати основи музичної культури, музикальні та творчі здібності; навчити визначати музичні жанри, види ритміки, розрізняти найпростіші музичні поняття (високі й низькі звуки, швидкий, середній і повільний темп тощо); відтворювати рухами засоби музичної діяльності (елементи музичної мови), формувати гарну поставу, учити виразних, пластичних рухів у грі, танці, хороводі, вправах.

На уроках музичного мистецтва пропонуємо використовувати для прикладу наступні завдання для рухової імпровізації, які представлені в підручниках:

1 клас [34]:

- Виконати пісню «Перший дзвоник» (муз. і сл. Н. Май) із рухами. Створити ритмічний супровід до пісні. (1 кл. с. 11)
- Покрокувати під «Марш дерев'яних солдатиків» П. Чайковського.
- Виконати пісню «Мушка лапки рахувала» (муз. А. Олейнікової сл. Т. Єфімова, укр. текст Л. Ратич) з рухами. (1 кл. с. 19)
- Прослухати українські народні танці козачок і гопак. Проплескати долонями ритм танців. Придумати танцювальні рухи та виконати їх під музику. (1 кл. с. 26)
- Прослухати твір К. Сен-Санса «Лебідь», показати руками характер руху. (1 кл. с. 34)
- Імпровізувати танцювальні рухи під музику балету П. Чайковського. (1 кл. с. 47)
- Пофантазувати і виконати танець сніжинок під музику Я. Степового «Сніжинки». (1 кл. с. 50)
- Після прослуховування «Марш» В. Сильвестрова запропонувати виконати рухи, які відповідали б характеру твору. (1 кл. с. 96)
- Замість ранкової зарядки виконуй танцювальні рухи. Це не тільки весело, а й корисно для здоров'я [57, с. 45]

2 клас [35]:

- За другим слуханням твору «Мелодія» М. Скорика запропонувати показати жестами, як рухається мелодія твору. (2 кл. с. 6)

- Виконати пісню «Здрастуй, рідна школо!» (муз. А. Олейнікової сл. Н. Іванової) з рухами. (2 кл. с. 11)
 - Виконати пісню «Танок каченят» (французька народна пісня) з рухами. (2 кл. с. 23)
 - Після прослуховування твору К. Сен-Санса «Королевський марш Лева» зімпровізувати рухи, що нагадують урочисту ходу Лева. (2 кл. с. 30)
 - Виконати пісню «Папуга-мандрівник» (сл. і муз. З. Еманової) з рухами. (2 кл. с. 35)
 - Вигадайте танець тваринки, яку можна побачити в зоопарку. (2 кл. с. 35)
 - Пофантазуйте і вигадайте танець Снігової Королеви або Баби Яги. (2 кл. с. 52)
 - Виконати пісню «Пісня про зарядку» із музичної казки «Урок для звірят» (муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової) з рухами. (2 кл. с. 63)
 - Пригадайте характер героїв мюзиклу «Русалонька» (муз. А. Менкена сл. Г. Ешмана) і вигадайте для кожного з них виразні рухи та жести відповідно до музики. Виконайте їх під музичний супровід. (2 кл. с. 79)
 - Виконати пісню «Траляляй» (муз. А. Улицької сл. А. Качана) з рухами. (2 кл. с. 79)
 - Виконати пісню «Промінчики» (муз. і сл. Н. Май) з рухами. (2 кл. с. 105)
- 3 клас [36]:
- Виконати пісню «Заяча летка-енька» (муз. і сл. А. Олейнікової) з рухами. (3 кл. с. 19)
 - Спробувати виконати рухи танцю «летка-енька». (3 кл. с. 19)
 - Виконати пісню «Дощик» (муз. А. Мігай сл. Н. Кулик) з рухами. (3 кл. с. 31)
 - Після прослуховування творів М. Степаненко. «Бегемот», «Мавпи», «Білочка» (із сюїти «Про звірів») запропонувати вигадати танець цих тварин і протанцювати. (3 кл. с. 46)
 - Виконати пісню «Левеня» (муз. В. Гребенюка сл. Н. Іванюка) з рухами. (3 кл. с. 51)
 - Виконати пісню «Нехочуха» (муз. і сл. Н. Савка) з рухами. (3 кл. с. 79)

– Виконати пісню «Семеро гномів» (муз. і сл. А. Житкевича) з рухами. (3 кл. с. 103)

О. Гумінська пропонує використовувати наступні завдання для відтворення рухами засобів музичної діяльності (елементів музичної мови):

- крокування, плескання, тупання, диригування, показ «пульсу» вказівним пальцем правої руки по долоні лівої руки, стукання – для відтворення метру та ритму;
- однією чи двома руками перед собою у просторі (з фіксацією чи без) кожного звука мелодії; вказівним пальцем рухати нитку, що лежить на парті – для відтворення руху мелодії;
- показ фрази рукою у просторі перед собою – для передачі фразування;
- мала і велика амплітуда рухів рук – для показу динаміки (гучно-тихо);
- показ ручними знаками релятивної системи сольмізації – для показу ступенів ладу;
- показ нот на руці – нотаносці, на «живому піаніно» – для показу нот звукоряду [24, с. 51].

Пластичне інтонування – розвиток емоційного відгуку дітей на музику: відтворення образів, характеру музичного твору тощо. Велику увагу на музичних заняттях пластичному інтонуванню приділяв Е. Жак-Далькроз. Він використовував пластичне інтонування (музичну імпровізацію), завершуючи ним кожен етап навчання – закінчення уроку. В пластичних імпровізаційних вправах педагог спирався на звук, ритм, динаміку й енергію музичної теми, усвідомлені через тілесні імпульси, де гострота музичного почуття залежить від гостроти фізичного сприйняття. Через пластику учні засвоювали поняття темпу, ритму, гармонії, сольфеджіо [32]. Педагог вважав, що передусім слід навчати дітей відчувати музику, проникатися відчуттями, які породжує ритм і звуки, відгукуватися на них рухами тіла. Музикант наголошував на різниці ритміки й танцю: спонтанність, довільність, свобода замість завчених «па» і класичних поз. На відміну від інших вправ під музику, що орієнтовані лише на її метричну пульсацію, в системі ритмічної гімнастики тіло «вчиться» реагувати на такі аспекти музики: метроритмічна

організація, акцентуація, паузи, звуковисотність, модуляційні процеси, агогіка й динаміка, темп, особливості інтонування та фразування. Діти можуть втілювати ладове забарвлення музики пантомімою, особливості її ритмічного рисунка – плесканнями та притупами, динамічні відтінки – амплітудою та напрямком рухів, темп – інтенсивністю, швидкістю рухів. Зрештою, тіло має так опанувати «музичну тканину», щоб складалося враження про «життя з музикою, життя в музиці» [17].

Педагог уважав, що уже відомий дітям музичний твір є вдалим фоном для пластичних імпровізацій. Утім особливої ваги Еміль Жак-Далькроз надавав пластичним імпровізаціям як відгуку на музичну імпровізацію педагога. Вони забезпечують необхідний ефект новизни та непередбачуваності, вчать миттєво реагувати на музичне звучання. Основним елементом ритмічної гімнастики є крок – своєрідна одиниця, яка і відміряє час, і структурує простір. Крок вкладається в межі четвертної ноти. Коротшим тривалостям відповідають коротші кроки, а довшим – кроки, що поєднуються з рухами рук і тіла. Крок – це основа, на яку в ритмічних вправах зазвичай «нанізують» багато інших рухів: основні – крокування, біг, стрибки; загальнорозвивальні – махи, вправи з предметами на розвиток плавності, пластичності, гнучкості й точності рухів; імітаційні – відтворення дій людей, поведінки тварин, руху транспорту тощо. Ритмічна гімнастика Еміля Жака-Далькроза дає змогу розвивати голос, інтонаційну виразність мовлення, що є особливо важливими для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Адже пластичну імпровізацію педагог радив поєднувати також з імпровізацією вокальною – той, хто рухається, може одночасно наспівувати, у такий спосіб синхронізуючи рухові та мовленнєві творчі прояви [17].

Педагоги акцентують увагу, що вслухаючись у музичний твір, дитина емоційно налаштовується на його характер, а відтак рухається відповідно до нього, отже, пластичне інтонування – це будь-який рух людського тіла, який був викликаний музикою і виражає її образ. У сучасних підручниках пропонуються завдання на пластичне інтонування (імпровізацію):

- «Покажи, як швидко плаває рибка в акваріумі. Покажи, як повільно рухається лебідь по воді.» [34, с. 35],

- «Виконайте фрагменти з опери «Коза-Дерева» Миколи Лисенка» [34, с. 43],
- «Спробуй передати характер мелодій п'єс пластичними рухами.» [34, с. 64],
- «Покажи рухами характер мелодії» [34, с. 80],
- «У вільний час виконай із друзями танок «Веселі метелики»» [34, с. 121],
- «Відтвори рухами рук мелодичну лінію пісні. Яку лінію нагадує мелодія?» [57, с. 36],
- «Спробуй передати рухами характер музики дощика й веселки» [57, с. 40],
- «Пофантазуй і виконай танець Снігової Королеви або Баби Ягі» [35, с. 52],
- «Пригадай характер героїв мюзиклу «Русалонька» і вигадай для кожного з них виразні рухи та жести відповідно до музики. Виконай їх під музичний супровід» [35, с. 79],
- «Разом з однокласниками створи незвичний оркестр. Слухаючи казку «Петрик і Вовк», фантазуйте і показуйте, як грають на струнних, духових, ударних інструментах» [35, с. 91],
- «Уяви себе диригентом/диригенткою оркестру. Передай уявною диригентською паличкою характер щойно прослуханої музики.» [35, с. 105],
- «Покажи пластичними рухами танець ельфів» [36, с. 67],
- «Зобрази дівчат мімікою і жестами» [36, с. 82],
- «Відтвори пальчиками рук гру води під музику» [36, с. 86] тощо.

Пластичне інтонувannya дає можливість дітям «проживати» певні образи, через жести та рухи емоційно виражати зміст твору. Вчителі-практики зазначають, що учителі повинні спонукати учнів сприймати музику не тільки слухом, але і за допомогою музичноритмічного руху. Рухи можуть бути різними – від гнучкого спадного руху руки до імітації гри на музичних інструментах у характері музики; від погойдування корпусом до радісного танцю; від легкого кроку до хороводу. Використання рухів допомагає учням відчутти довжину фрази чи несиметричність фразування, відчутти в пульсації характер того чи іншого добутку, показати особливості розвитку, розгортання музики, а також виявити себе у творчому пошуку [75, с. 32].

Театралізована (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізація

Театралізована імпровізація – це форма організації навчального процесу з опорою на ігровий метод. Інсценізація (театралізація) пісні – створення на основі пісні 3-5-хвилинної яскравої вистави, тобто утворюється «пісня, яку бачимо», щоб глядачі її не лише чули, а і бачили. Для цього учителю потрібно знайти цікаве режисерське рішення, застосувати найрізноманітніші засоби сценічної виразності (сценографію, світло, відеофрагменти, презентацію, хореографію і тощо), синтез мистецтв – музики, вокалу, акторської майстерності.

Театралізована (інсценувана) пісня заснована на глибокому розумінні тексту і музики і логічно послідовно розкриває сенс першоджерела. Театралізувати (інсценувати) можна пісні, де у текстовому матеріалі міститься певний сюжет, який дозволяє обіграти пісню як маленьку виставу. Для театралізації використовуються елементи театрального костюма, реквізиту, деталі сценографічного оформлення тощо. Пісні, які можна театралізувати розподіляються на види:

- пісня-діалог (діалог дійових осіб) – у.н.п. «Грицю, Грицю до роботи» та ін.;
- пісня-монолог (монолог, який виконується від імені героя, в основі інсценування лежить прийом перевтілення, створення характеру або образу) – «Веселий музикант» муз. А. Філіпенка сл. Т. Волгіної та ін.;
- пісня-розповідь (пісні, де яскраво виражений оповідальний початок і є сюжет) – «Семеро гномів» сл. і муз. А. Житкевича.

Робота над театралізацією пісні умовно можна розподілити на наступні *етапи*:

1. *Ідейно-тематичний аналіз пісні* – визначення теми (відповідь на питання «про що пісня?»), ідеї (основний висновок, що містить моральне ставлення до зображуваних подій, відповідь на питання «яка головна думка автору?») і конфлікту (протиборство, зіткнення діючих сил). Аналіз музичного матеріалу, визначення його характеру (іронічний, гумористичний, ліричний, героїчний, епічний, пафосний тощо), що вплине на вибір засобів виразності.

2. *Формування режисерського задуму* – визначення змісту майбутньої постановки. На даному етапі учитель-режисер виступає як *інтерпретатор* пісенного твору: визначає надзавдання (конкретну мету, заради якої здійснюється постановка, розкривається ідея) і наскрізну дію (боротьбу, в результаті якої затверджується надзавдання) або, за відсутності яскраво вираженого сюжету, сценарно-режисерський хід (художній принцип, організуючий дію в єдине ціле). Якщо у пісні яскраво виражений сюжет, необхідно вибудувати подієвий ряд (лінію діючих фактів від початку до кінця театралізованої вистави). Це вихідна подія (з якої починається дія), основна чи початкова подія (з неї починається боротьба за наскрізну дію), кульмінаційна подія (момент найвищої боротьби, переломна сцена), фінальна подія (в якій святкується перемога або зазнає поразки наскрізна дія) і головна подія (завжди знаходиться в кінці і відображає те, заради чого ставився твір). Якщо сюжет у пісні відсутній, то визначається епізодна побудова сценарію і функціональне навантаження кожного епізоду.

3. *Пошук зорового ряду (сценічно-пластичне рішення)*. Основою при виборі сценічно-пластичного рішення пісні є музика. Презентація пісні може відбуватися під фонограму або в «живому» виконанні. Кожен із варіантів потребує продуманого зорового ряду. При цьому необхідно пам'ятати, що при «живому» виконанні постановник (учитель або учні) має більшу свободу, він може зміщувати акценти (особливо це стосується народної пісні), іншими словами, стає в даному випадку співавтором пісні поряд з поетом і композитором. Будь-яку пісню треба прожити, проникнути в її сенс, донести до глядача образ, закладений у ній, тобто великого значення мають фантазія і уява. Чим яскравіше образ, який створюється, тим більший емоційний відгук викликає пісня у публіки. Тут важливого значення мають костюми, атрибути (маски тощо), декорації. Не всі пісні, що містять в тексті сюжетну побудову, можуть органічно мати широку і детальну театралізацію. Невдало інсценована пісня не тільки не посилює враження, але, навпаки, послаблює його. Деякі пісні, сприйняті на слух, можуть викликати набагато більше думок і почуттів, ніж їх театралізація, оскільки текст, як правило, не містить побутової конкретики. Тому учитель-режисер повинен

дотримуватися правила: не все, що написано в тексті пісні, потрібно виносити в зоровий ряд.

Розглянемо приклад роботи над театралізацією української народної пісні-гри «*Ходить гарбуз по городу*» (1 клас).

Ця пісня вивчається у 1 класі, але учні вже з нею знайомилися у дитячому садку. Це пісня-розповідь про гарбуза, який «ходить по городу і питає овочів». Інсценізація пісні проводиться коли учні засвоїли мелодію і текст пісні. Отже, робота розпочинається з прослуховування пісні у виконанні вчителя і бесіди про прослухану музику. Важливо, щоб діти виявили головне: про що ця пісня? У ході бесіди вчитель залучає велику частину дітей до участі в ній. Потім вчитель знайомить їх з текстом пісні. Подальша робота – це зміст роботи над розучуванням пісні по фразах, мабуть, одним з найбільш тривалих і важких етапів всього уроку. Тут йде робота над вокально-хоровими навичками, особливу увагу слід звернути на ритм, тому він є основою для ритмічного оформлення інсценівки самої пісні. Наступний етап – ритмічне оформлення пісні, інсценування.

Учитель може запропонувати учням відповідно до змісту кожного куплета придумати рухи. Далі вчитель показує ці рухи, поєднуючи їх зі співом. Навіть сам текст допомагає дітям у виборі руху. Потрібно звернути увагу на те, як діти організовано виконують рухи. Якщо це не зовсім так, потрібен якийсь стимул, щоб вони організувалися. Наприклад, викликати для прикладу учня, який краще за інших виконував пісню. Після того, як діти розучили рухи, потрібно їх повторити зі співом. У ході такого виконання можна залучити дітей до виправлення помилок. Далі діти з'ясовують, що на початку і в кінці пісні є програш (соло фортепіано). Учитель перед виконанням його дає дітям завдання подумати і сказати, щоб ви стали робити: співати, танцювати або крокувати? Діти повинні сказати, що зручно робити. Учитель пропонує дітям самим придумати рухи.

При інсценуванні даної пісні можна використовувати маски, які зображують овочі та фрукти. Цю пісню можна побудувати у формі рондо з постійним повторенням 1 куплету (соло гарбуза – рефрен): гарбуз може «мандрувати» городом, повторюючи 1-й куплет перед кожною відповіддю овочів (епізод):

РЕФЕРЕН	ЕПІЗОД 1	РЕФЕРЕН	ЕПІЗОД 2	РЕФЕРЕН
				
ЕПІЗОД 3	РЕФЕРЕН	ЕПІЗОД 4	РЕФЕРЕН	ЕПІЗОД 5
				

Завдання на театралізовану імпровізацію:

- Заспівай пісню в ролях відповідно до характерів героїв: злий вовк, сміливий козлик [57, с. 33],
- Виконай пісню «Ходить гарбуз по городу» в ролях [34, с. 23],
- Розподіли ролі. Виконайте фрагменти з опери М. Лисенка «Коза-Дерева». За бажанням використайте зроблені власноруч маски [34, с. 43],
- Виконайте з однокласниками та однокласницями пісню «Зайчик та лисичка» (муз. Я. Степового слова народні) у ролях [34, с. 85],
- Виконай пісн. «Два півники» у ролях [35, с. 15],
- Придумай, як можна цікаво інсценізувати пісню «Семеро гномів» (муз. і сл. А. Житкевича). Постав мінівиставу про гномів. За бажанням створи для неї декорації [36, с. 103],
- Зіграй разом із друзями ролі лисички, півника, вовчика та зайчика за віршами Ігоря Січовика «А що в мишку?», «Захисник» [57, с. 71],
- Зіграй з друзями казку «Колобкові мандри» в ролях. Заспівай арію із цієї опери [57, с. 83],
- Оберіть персонажів і спробуй по черзі передавати мімікою та рухами їхні характери так, щоб інші відгадали ім'я героя [59, с. 9],
- Уявіть себе акторами театру, інсценізуйте вірш [59, с. 25],
- Пограйте з друзями у гру «Оживіть скульптуру». Грайте ролі козаків. [59, с. 37],
- Інсценізуйте з однокласниками й однокласницями пісню-гру «Го-го-го коза». Розподіліть ролі. [59, с. 49],
- Виберіть улюблену казку і спробуйте за нею створити мюзикл. Розподіліть ролі, доберіть музичні номери з відомих пісень. Покажіть мюзикл дітям школи або дитячого садка. [36, с. 107].

Комплексна музична імпровізація

Комплексна музична імпровізація поєднує в собі різні види імпровізації – вокальну, інструментальну, рухову, танцювальну, ігрову, театралізовану. Наприклад, засвоєння поняття «симфонія» можна запропонувати через мовну імпровізацію, рухи, музикування у формі гри «Диригент» (залежно від змісту симфонії диригент може бути вуличним, лісовим, космічним, зоологічним, пташиним тощо).

У Львові відбуваються концерти класичної музики M-Dates для дітей до 6 років, на яких використовується комплексна імпровізація. Концерт завжди супроводжується тематичними іграми, співанками чи творчими завданнями, які допомагають дітям краще засвоїти почуте. Розглянемо варіант комплексної імпровізації на прикладі циклу «Пори року» А. Вівальді [107]:

А. Вівальді. Весна. 1 варіант: пластична та вокальна імпровізація. Розподілити учнів на три групи і уявити, як весною тане сніг, починають бігти струмочки, співати пташки і відтворити ці звуки з рухами. Перша група співає «кап-кап», друга – «ців-ців-ців», третя – «фіть-фіть-фіть-тьох-тьох-тьох». Коли «оркестр» зазвучить всі учні рухаються струмочком один за одним і співають свою партію.

2 варіант:

Зі стріх вода капає кап-кап-кап,	учні пальчиками показують як капає вода
Ніжки по калюжці ляп-ляп-ляп,	тупотіння ніжками по калюжці
Пташки прилетіли з вирію,	біг і розмахування руками як крилами
Радісно щебечуть про весну!	пальчиками показати рух дзьобиків пташки

А. Вівальді. Літо. Пластична імпровізація. Вчитель промовляє слова, які спрямовують рухи учнів:

У спекотний літній день	під музику учні вдають, що витирають чоло, наче від спеки
Всі ховаємось у тінь.	ховаються у тінь – присідають і накривають руками голову
Хоч би вітру трошки	дують як вітерець
І закрапав дощик!	показують пальчиками краплі дощу.

А. Вівальді. Осінь.

Кольорове листя –	Учні тримають в руках сухе листя – крутять їм в горі
Для дерев намисто.	демонструють на собі намисто
Вниз-вниз полетіло,	присідають і показують, як падає листя
Осінь ми зустріли.	розкривають руки для привітання – зустрічають осінь.

А. Вівальді. Зима. Пластична імпровізація:

Сніжинки налетіли,	широко розставивши руки і ноги, учні кружляють, удаючи, що вони сніжинки
На носика нам сіли.	пальчиком показують на ніс, де сідають сніжинки
Одні великі були,	розводять руки, показують які великі сніжинки
Ми з носика їх здули,	здувають їх з носика
А ще були маленькі,	показують маленькі сніжинки
Для сніжок пригодненькі.	присідають, загібають уявний сніг і ліплять сніжки. Можна запропонувати учням всім котити сніговика до учителя, складати уявні снігові кулі одна на одну.

Наступне творче завдання до прослуховування цієї частини – образотворча імпровізація: кожен учень отримує малюнок дерева, який треба було «прикрасити» кольором – розмалювати олівцями чи фарбами, пластиліном.

Висновки

Отже, імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва – це один із засобів їхнього музичного розвитку. Кожен вид імпровізаційної діяльності спрямований на розвиток певних навичок і вмій у створенні власних імпровізацій. Імпровізацію можна вводити на уроці на всіх його етапах: під час другого слухання музики, під час розспівування, виконання пісні, гри на ДМІ, ритмічних вправ, виконання руханки тощо.

Експозе

1. Термін «імпровізація» походить від латин. *improvises* – непередбачуваний, *ex improvisе* – без підготовки, тобто раптовий.
2. На уроках музичного мистецтва під імпровізацією розуміють творчу діяльність учнів без попередньої їхньої підготовки, яка твориться «з ходу, тут і зараз».
3. До основних видів імпровізаційної діяльності відносять: вокальну, інструментальну, рухову (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування), театралізовану (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо), комплексну (поєднує в собі різні види імпровізації – вокальну, інструментальну, рухову, танцювальну, ігрову, театралізовану) імпровізації.
4. Найпоширенішею імпровізацією на уроці музичного мистецтва є вокальна імпровізація (самовираження через голос). Вокальні імпровізації розвивають музичний внутрішній слух, сприяють розвитку активного і чистого інтонування, а також цілісному сприйняттю музичних творів.
5. Інструментальна імпровізація (музикування) – це творчий процес сприйняття музики через гру на доступних дитині музичних інструментах, використання найпростіших музичних інструментів для власної творчості.
6. Рухова імпровізація (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування) виконує функцію психічної та соматичної релаксації, відновлює життєву енергію людини та її самовідчуття як індивідуальності.
7. Пластичне інтонування – розвиток емоційного відгуку дітей на музику: відтворення образів, характеру музичного твору тощо.
8. Театралізована імпровізація – це форма організації освітнього процесу з опорою на ігровий метод. Інсценізація (театралізація) пісні – створення на основі пісні 3-5-хвилинної яскравої вистави, тобто пісні, яку не лишечують, а і бачать глядачі.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Термін «імпровізація» в перекладі з латинської мови означає:
 - А) швидкий;
 - Б) непередбачуваний, раптовий;
 - В) спокійний, відпрацьований;
 - Г) протягом певного періоду;
 - Д) одноманітний.
2. Інструментальна імпровізація (музикування) передбачає:
 - А) спів;
 - Б) хореографію;
 - В) гру на доступних дитині музичних інструментах;
 - Г) поетичні етюди;
 - Д) театралізацію.
3. Body percussion – техніка використання:
 - А) ударних інструментів;
 - Б) струнних інструментів;
 - В) духових інструментів;
 - Г) «природних інструментів»;
 - Д) шумових інструментів.
4. Інценування пісні відбувається з опорою на технологію:
 - А) ігрового навчання;
 - Б) проектного навчання;
 - В) кооперованого навчання;
 - Г) діалогового навчання;
 - Д) комп'ютерного навчання.
5. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій представлено діалог дійових осіб:
 - А) пісня-монолог;
 - Б) пісня-діалог;
 - В) пісня-розповідь;
 - Г) пісня-сповідь;
 - Д) пісня-танець.

6. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій представлено монолог, який виконується від імені героя:
 - А) пісня-сповідь;
 - Б) пісня-діалог;
 - В) пісня-розповідь;
 - Г) пісня-монолог;
 - Д) пісня-танець.
7. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій яскраво виражений оповідальний початок і є сюжет:
 - А) пісня-сповідь;
 - Б) пісня-розповідь;
 - В) пісня-діалог;
 - Г) пісня-монолог;
 - Д) пісня-танець.
8. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь:
 - А) «Музична луна»;
 - Б) «Ой-я, жу-жу»;
 - В) «Ходить гарбуз по городу»;
 - Г) «Перший клас»
 - Д) «Ой до нори, мишко».
9. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь:
 - А) «Семеро гномів»;
 - Б) «Зимонька-зима»;
 - В) «Веселий музикант»;
 - Г) «Ой заграйте, дударики»;
 - Д) «Коляд, коляд, колядниця».
10. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-діалог:
 - А) «Ой на горі жито»;
 - Б) «Заквітчали зорі обрій»;
 - В) «Писанка»;
 - Г) «Коза»;
 - Д) «Грицю, Грицю, до роботи».

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА**Запитання і завдання****для дистанційної / самостійної роботи**

1. Хоровий спів як вид виконавського мистецтва і його значення у музичному вихованні дітей.
2. Вокально-хорова робота вчителя музичного мистецтва.
3. Гра на дитячих музичних інструментах на уроках музичного мистецтва.
4. Яке значення має хоровий спів?
5. Які компоненти входять до комплексу вокальних навичок?
6. Які функції співацької установки?
7. Які види співацького дихання вам відомі?
8. На що впливає співацьке дихання?
9. Яке головне завдання вокального виховання?
10. Що є важливою умовою хорового звучання?
11. Які види ансамблів вам відомі?
12. Що є ефективним засобом формування співацьких навичок?
13. Які основні причини неправильного функціонування голосових органів, перенапруження і перевтоми?
14. Яка загальна тривалість співу на уроці в 1-му класі та в 2-4-х класах?
15. Визначте, у якому ладу (мажор чи мінор) доцільно розучувати вокальні вправи, що стимулюють позитивні емоції?
16. Які навчальні та виховні завдання вирішує учитель під час розучування пісні на уроці?
17. Які прийоми розучування пісні на уроці? Який з них використовується частіше і чому?
18. На що треба звертати увагу учителю при виконанні пісні?
19. При розучуванні мелодії пісні, яку роль грає інструментальний супровід?
20. Дослідіть питання голосоутворення.
21. Особливості співацького розвитку молодших школярів.
22. Особливості співацького розвитку учнів-підлітків.
23. Вікові особливості розвитку дитячого голосу.
24. Методика формування співацьких навичок і вмінь молодших школярів.

25. Методи навчання співу.
26. Методика розучування пісні.
27. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.
28. Підберіть прийоми, які використовують при розучуванні пісні.
29. Законспекуйте прийоми розвитку вокального дихання.
30. Перегляньте фрагменти уроків вчителів-практиків, напишіть основні етапи вокально-хорової роботи та прийоми, які використовує вчитель: <https://www.youtube.com/watch?v=5f54BO31WZk>; <https://www.youtube.com/watch?v=hK6OybPLIoY>

31. Підібрати інструменти і створити 3 партитури до 3-х творів, що розучується на уроці музичного мистецтва, записати за прикладом з підручників.
32. Розробити фрагмент конспекту уроку з завданням на імпровізацію будь якого виду – вокальну, інструментальну, пластичну тощо. Ретельно продумати імпровізацію відповідно до вікових особливостей учнів. Варіанти імпровізації в одному конспекті можуть бути різні.
33. Дослідіть інструменти Карла Орфа (Орф-оркестр), підготуйте презентацію.
34. Розкрийте особливості поняття «елементарне музикування» та його використання у сучасній програмі для музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.
35. Створіть оркестр з інструментами Карла Орфа, розучіть пісню на вибір відповідно до підручників для 1-4 кл. з використанням елементарних інструментів.
36. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів початкової школи.
37. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів основної школи.
38. Обрати пісню для інсценізації, створити план з описом етапів інсценізації.

39. Під час виробничої практики створити театралізацію пісні з учнями.
40. Розробити конспект уроку з використанням різних прийомів імпровізації.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Виписати значення термінів: навички, вокальні навички, ансамбль.
2. Дібрати вправи для формування співацьких навичок.
3. Розробити завдання для розучування пісні на підготовчому етапі.
4. Підготувати інсценізацію пісні, підібрати відповідні змісту музично-ритмічні рухи.
5. Створити саморобні інструменти-іграшки (бажано придумати свій шумовий інструмент).
6. Вивчити з однокурсниками музичні рухливі ігри В. М. Верховинця зі збірки «Весняночка» (за власним вибором).
7. Зробити підбірку музичних ігор.
8. Підібрати художньо-літературні тексти, мелодичні й ритмічні вправи для творчих завдань та імпровізацій.
9. Підібрати розспівки, фонопедичні вправи.

Плани практичної роботи

Практична робота №7-8

Тема: Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні (4 год.)

1. Сутність голосоутворення.
2. Вікові особливості розвитку дитячого голосу.
3. Методика формування співацьких навичок і вмій молодших школярів.
4. Особливості співацького розвитку учнів-підлітків.
5. Методи навчання співу.
6. Методика розучування пісні.
7. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.

Завдання: 1) підготувати і розучити пісню використовуючи різні методи і прийоми;

2) Розписати покроково методику роботи з вокально-хоровими вправами для вчителя, що працює у початковій школі, за формою:

Крок 1. ...

Крок 2. ...

Крок 3. ...

Крок 4.

Крок 5. ...

3) Продумайте і напишіть правила співу для дітей від імені казкового героя за формою: що можна робити – що не можна робити.

Оформлення на окремому листі, можливо з малюнками.

4) Переглянути масйтер-клас з музичного мистецтва «Розвиток вокально-хорових навичок учнів»: https://www.youtube.com/watch?v=RvHfqbfAE0k&list=PLBBZp1KFeXMqt4paxU_gaR_lvG5s-Ncd3V&index=13

Практична робота №9

Тема: Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва (2 год.)

1. Вокальна імпровізація.
2. Інструментальна імпровізація.
3. Рухова (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування) імпровізація.
4. Театралізована (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізація.

Завдання: 1) обрати пісню для театралізації, написати покроковий план дій вчителя і учнів щодо здійснення її театралізації;

2) обрати народну пісню-гру зі збірки В.Верховинця «Весняночка», провести гру на практичній роботі з однокурсниками;

3) переглянути інсценізацію пісні: <https://www.youtube.com/watch?v=rgtr6SQ95F4> Проаналізувати.

Практична робота №10

Тема: Гра на дитячих музичних інструментах (2 год.)

1. Відбір репертуару для дитячого виконавства.
2. Особливості проведення музикування на уроці.

Завдання: 1) підготувати і розучити пісню з використанням дитячих музичних інструментів, написати партитуру для виконання на ДМІ;

2) переглянути фрагмент музикування, проаналізувати: <https://www.youtube.com/watch?v=numFMEgVcrY&list=PLmKdb8q-V39pfBuiXr-zlEC7hNyue6O4yE>

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Навички строю й ансамблю, навички співу за диригентськими жєстами вчителя це:

- А) вокальні навички;
- Б) хорові навички;
- В) інструментальні навички;
- Г) аналітичні навички;
- Д) навички сприймання.

2. У методиці розучування пісні, етап, мета якого – допомогти учням усвідомити безпосереднє художньо-естетичне враження, відчуття красу твору:

- А) бесіда після першого прослуховування пісні;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні.

3. У методиці розучування пісні, етап, завдання якого, підготувати учнів до сприймання пісні, зосередити слухову увагу, створити необхідний емоційний настрій, що спонукає учнів до активної творчої діяльності:

- А) музичне вітання;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні.

4. Одночасне дихання між фразами це:

- А) загальнохорове дихання;
- Б) ланцюгове дихання;
- В) звукоутворення;
- Г) звуковедення;
- Д) дикція.

5. Термін «імпровізація» в перекладі з латинської мови означає:

- А) швидкий;
- Б) непередбачуваний, раптовий;
- В) спокійний, відпрацьований;
- Г) протягом певного періоду;
- Д) одноманітний.

6. Інструментальна імпровізація (музикування) передбачає:

- А) спів;
- Б) хореографію;
- В) гру на доступних дитині музичних інструментах;
- Г) поетичні етюди;
- Д) театралізацію.

7. Body percussion - техніка використання:

- А) ударних інструментів;
- Б) струнних інструментів;
- В) духових інструментів;
- Г) «природних інструментів»;
- Д) шумових інструментів.

8. Різновид пісні, у якій представлено діалог дійових осіб, її можна театралізувати:

- А) пісня-монолог;
- Б) пісня-діалог;
- В) пісня-розповідь;
- Г) пісня-сповідь;
- Д) пісня-танець.

9. Різновид пісні, у якій представлено монолог, який виконується від імені героя, її можна театралізувати:

- А) пісня-сповідь;
- Б) пісня-діалог;
- В) пісня-розповідь;
- Г) пісня-монолог;
- Д) пісня-танець.

10. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій яскраво виражений оповідальний початок і є сюжет:

- А) пісня-сповідь;
- Б) пісня-розповідь;
- В) пісня-діалог;
- Г) пісня-монолог;
- Д) пісня-танець.

11. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь:

- А) «Щеня і кошеня»;
- Б) «Писанка»;
- В) «Співучий колобок»;
- Г) «Будем козаками»;
- Д) «Коза».

12. У формуванні музичного сприймання молодших школярів важливо використовувати прийом:

- А) «пластичного інтонування»;
- Б) концентрованого виконання;
- В) проектного виконання;
- Г) «вільного диригування»;
- Д) малювання.

13. Інсценування пісні відбувається з опорою на технологію:

- А) ігрового навчання;
- Б) проектного навчання;
- В) кооперованого навчання;
- Г) діалогового навчання;
- Д) комп'ютерного навчання.

14. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь:

- А) «Музична луна»;
- Б) «Ой-я, жу-жу»;
- В) «Ходить гарбуз по городу»;
- Г) «Перший клас»;
- Д) «Ой до нори, мишко».

15. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-діалог:

- А) «Ой на горі жито»;
- Б) «Заквітчали зорі обрій»;
- В) «Писанка»;

- Г) «Коза»;
- Д) «Грицю, Грицю, до роботи».

16. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь:

- А) «Семеро гномів»;
- Б) «Зимонька-зима»;
- В) «Веселий музикант»;
- Г) «Ой заграйте дударики»;
- Д) «Коляд, коляд, колядниця».

17. Виконання спеціальних вокально-технічних вправ для підготовки голосового апарату і слуху співака перед початком занять або концертного виступу це:

- А) музичне вітання;
- Б) інтонування;
- В) розспівування;
- Г) повторення пісні;
- Д) вокаліз.

18. У методиці розучування пісні, етап, на якому можливо виконання пісні у ролях:

- А) бесіда після першого прослуховування пісні;
- Б) коротка вступна бесіда до пісні;
- В) ознайомлення з піснею;
- Г) розучування пісні;
- Д) закріплення пісні та художнє виконання пісні.

Оберіть всі правильні відповіді (2)

19. Мелодичні ударні інструменти з дерев'яними і металевими пластинами – це:

- А) ксилофони;
- Б) маракаси;
- В) сопілки;
- Г) металофони;
- Д) барабани.

20. Немелодичні ударні інструменти – це:

- А) ксилофони;
- Б) клавеси;
- В) кастаньети;
- Г) сопілки;
- Д) металофони.

Список рекомендованої літератури

1. Гумінська О.О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник. 2-е вид. доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 216 с.
4. Масол Л. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. К.: Генеза, 2018. 205 с. URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/product-images/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf
5. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с. URL: https://estetika.at.ua/Metoduka_Masol_L.M..pdf
6. Масол Л. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Навчально-методичний посібник. К.: Генеза, 2020. 161 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/Masol.pdf>
7. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 216 с.

Кредит 10

ОСНОВНІ ВИДИ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Тема 25. Методика проведення слухання музики на уроці: сприймання та аналіз-інтерпретація музики.

Тема 26. Методика навчання музичної грамоти на уроці музичного мистецтва / мистецтва

Тема 25

Методика проведення слухання музики на уроці: сприймання та аналіз-інтерпретація музики

Ключові слова: музичне сприймання, слухання музики, сприймання музичного твору, аналіз-інтерпретація твору

Музичне сприймання – 1) вид музичної діяльності, який об'єднує слухання музичних творів, хоровий спів, гру на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи; 2) процес слухання музичного твору (знайомство з музичними творами різних жанрів та стилів, композиторами та виконавцями тощо). Розглянемо музичне сприймання як процес слухання музичного твору.

Важливим моментом на уроці є правильна організація **процесу сприйняття музичного мистецтва**.

Учені виділяють 3 етапи організації художнього сприйняття:

- це підготовка до сприйняття (або налаштування),
- безпосередній процес сприйняття (або процес первісного сприйняття),
- осмислення сприйняття.

Перший етап – підготовка до сприйняття, створення умов для внутрішньої готовності учнів до спілкування з мистецтвом – установки на сприйняття. Вона формується за допомогою художньо-педагогічних засобів, які використовує вчитель таким чином, щоб учні захотіли почути або побачити мистецький твір та висловитись про нього.

Другий етап – безпосередня, «обличчям до обличчя», зустріч учнів з мистецтвом. Перше враження, яке отримують учні, прослухавши музичний твір, може виявитися дуже сильним, надовго їм запам'ятатися і визначити подальший хід сприйняття. На цьому етапі потрібно загострити увагу на прослуховування музичного твору (або відеоперегляді), на наданні достатнього кількості часу для початкового сприйняття, в яке повинна увійти обов'язкова пауза після прослуховування або перегляду твору мистецтва. Перехід до наступного етапу сприйняття – осмислення побаченого чи почутого – слід здійснювати дуже м'яко, обережно, намагаючись не зруйнувати той емоційний стан, в якому ще знаходяться учні.

На *третьому етапі* сприйняття в учнів повинно розпочатися коригування першого враження, глибинне проникнення всередину твору, тобто розпочинається усвідомлення твору (але іноді це може взагалі не відбутися, або відбутися пізніше). На цьому етапі проводиться аналіз – інтерпретація твору, при проведенні якого учитель не повинен нав'язувати учням готові відповіді, а підводити до них.

Як зазначає В. Лужний, слухання музики – дієвий засіб музично-естетичного виховання учнів. Ознайомлення з кращими зразками вітчизняної і зарубіжної музики є основою для розширення музичного кругозору учнів, виховання у них художнього смаку. В процесі слухання музики збагачуються музично-слухові уявлення, розвивається фантазія учнів, виховується естетичне ставлення до дійсності [49, с. 33].

Процес слухання музичного твору розвиває у учнів здатність активно, емоційно і усвідомлено сприймати музику і уважно вслухатися в різні її особливості. Вони вчать інтерпретувати музичні образи в процесі слухання інструментальної, вокально-хорової, народної та професійно-композиторської музики.

Згідно теорії Б. Яворського, музичне мистецтво виступає в триєдності: композитор – виконавець – слухач. Сприйняття або

слухання музики (за Б. Яворським) є найбільш активною формою музичної діяльності [15, с. 139].

Науковці зазначають, що етап слухання музики на уроці направлений на розвиток слухових навичок, музичної пам'яті, необхідної для запам'ятовування прослуханих творів, формування навичок порівняльного аналізу двох музичних творів та оцінного ставлення до музики (В. Лужний, Е.Пешкова та ін.).

Слухання музики на уроці повинно бути організованим процесом: учитель повинен враховувати вікові і психологічні особливості учнів, характер їх мислення та життєвий емоційний досвід. Процес слухання музики на уроці повинен будуватися за принципом «проживання» музики, пробудження емоцій, формування емоційного відгуку, зміщення акценту з технічної сторони мистецтва на духовну (сугестивно-емоційну), розвиток музичного слуху, пам'яті, здатності до виконавської і творчої діяльності учнів.

Для молодшого шкільного віку (1-4 класи) треба врахувати, що учні мислять конкретно, образно, і тому їм найбільш близька музика з нескладною, чіткою ритмічною основою, з яскравими музичними інтонаціями, наявністю контрастних частин і регістрів, оскільки все це активізує увагу дітей. Але це не означає, що треба вибирати лише легкі для сприйняття музичні твори. В результаті накопичення слухового досвіду, знайомства з музично виразними засобами, закономірностями музичного мистецтва і характерними рисами творчості композиторів формується здатність сприйняття більш складної музики.

У період молодшого підліткового віку (5-7 класи) закладаються основи світогляду, формуються морально-естетичні переконання, принципи та ідеали, художні смаки, складається система ціннісних ставлень, визначається загальна спрямованість соціальних установок [80, с. 200]. Учителю треба врахувати, що учні швидко стомлюються, їх треба вміти зацікавити.

На уроці музичного мистецтва / мистецтва на слухання музики відводиться в цілому 10-15 хвилин. Методика організації та проведення слухання музики має свої особливості. На відміну від інших видів музичної діяльності (виконання пісень, музичної грамоти, музично-ритмічних рухів), сприйняття музики вимагає не зовнішніх проявів, а внутрішньої зосередженості і уваги.

Існують різні погляди на поетапність ознайомлення з творами музичного мистецтва на уроці. Так, О. Апраксина наголошує на тому, що слухання музики доцільно проводити за наступними етапами: вступна бесіда – виконання твору – бесіда про прослуханий твір – повторне слухання [8]. М. Осеннева, Л. Безбородова, В. Лужний умовно виділяють наступні етапи в організації сприймання твору: вступне слово вчителя – виконання твору – бесіда про прослуханий твір – аналіз твору – повторне слухання [71, с. 34]. О. Ростовський виділяє наступні етапи: вступне слово вчителя – власне сприймання музики – художньо-педагогічний аналіз твору – повторне сприймання твору [80, с. 308]. Підкреслюючи, що аналіз музичного твору, який проводиться з учнями є аналізом художньо-педагогічним «художнім – тому що аналізується твір мистецтва і цей аналіз впливає з його закономірностей; педагогічним – тому, що проводиться з урахуванням вікових особливостей, музичного розвитку і завдань музичної освіти» [80, с. 318].

Відомий фахівець у галузі музичного виховання Н. Гродзенська сприймання музики порівнює з формою сонатного алегро і виділяє п'ять етапів засвоєння музичного твору, а саме:

1. Вступ – вступне слово вчителя;
2. Експозиція – слухання музичного твору;
3. Розробка – аналіз прослуханої музики;
4. Реприза – слухання на новому рівні;
5. Кода – повторення [22].

Отже, пропонуємо наступну поетапність слухання музики на уроці:

1. Вступне слово вчителя;
2. Власне сприймання (слухання) музичного твору;
3. Аналіз-інтерпретація музичного твору;
4. Повторне сприймання (слухання) музичного твору.

Розглянемо кожний етап.

1 етап. Вступне слово вчителя

Функція *вступного слова вчителя* полягає в тому, щоб забезпечити учнів необхідними знаннями про твір, активізувати емоційно-образну сферу школярів, тобто створити відповідну художньо-естетичну установку на сприймання музичного твору. Вступне слово готує учнів до свідомого сприйняття твору. Воно повино бути лаконічним, яскравим і образним, відповідати змісту музичного твору.

Вступне слово вчителя може бути у формі *розповіді* (якщо потрібно повідомити учням нові знання): розповідь про твір, його зміст, або про композитора чи виконавця, іноді це розповідь про історію створення твору; бесіди (якщо вчитель може апелювати до знань, життєвого і художнього досвіду учнів, емоційної пам'яті) або поєднувати в собі і бесіду, і розповідь; словесних пояснень з ілюстраціями; спогади учнів про певні події тощо.

Вступне слово може розкривати ідею і задум твору, або може містити натяки, які допоможуть учням самостійно зробити власні висновки, таким чином розвивати критичне мислення. При розповіді про інструментальну музику, необхідно спиратися на свідчення композитора.

Вступне слово вчителя може уводити учнів у атмосферу епохи, в якій створювався той чи інший твір або країни. Це може бути уявна подорож країною. Так, наприклад, при слуханні творів М. Лисенка «Баркарола», П. Чайковський «Баркарола» учні відправляються в уявну подорож Італією, відвідують місто Венецію, переглядають репродукції картин – Д. Левін. Баркарола; Т. Голованова. Венеція; Федеріко Дель Кампо. Гондоли на венеціанському каналі тощо.

Слухання музичного твору може передувати коротенька розповідь про композитора, про цікаві факти написання твору тощо. Наприклад, перед слуханням музичного твору В.-А. Моцарта «Маленька нічна серенада» (1 ч.) в 1 класі можна запропонувати наступну розповідь:

...Сьогодні ми з вами послухаємо музику відомого австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта. Коли йому було стільки ж років, як і вам, він уже був дуже відомим, його називали «диво-дитина». У віці трьох років він навчився грати на клавесині (учитель показує зображення клавесину). А з п'яти років почав придумувати свої невеличкі музичні п'єси. У віці шести – восьми років він разом зі своєю старшою сестрою Наннерль об'їздив всю Європу, граючи музику на клавирі і скрипці, виконуючи твори різних композиторів і, навіть свої власні. Маленький Моцарт міг навіть імпровізувати прямо на концерті на теми, які були запропоновані слухачами, які його слухали. Він давав багато сольних концертів і вражав слухачів силою свого музичного таланту.

- Давайте переглянемо фрагмент з мультфільму «Маленький Моцарт» у якому відображено ці події.

(перегляд фрагменту м/ф «Маленький Моцарт»
(серія 6 «Скрипкова історія»)

- Яким ви побачили маленького Моцарта? Що вас вразило?

- Давайте послухаємо його відомий твір, який називається «Маленька нічна серенада» (1 ч.). Який настрій вона викликала у вас? Поміркуйте, чому композитор назвав її нічною серенадою?

(Слухання В.-А. Моцарт. «Маленька нічна серенада» (1 ч.))

Іноді, щоб зацікавити учнів, перед слуханням музики вчитель може розповісти про події, які пов'язані з виконанням музичного твору, поставити проблемні запитання перед слуханням. Наприклад, перед слуханням Третьої симфонії (фрагменту) Л. Бетховена, можна запропонувати наступну розповідь:

... Музика навіть здатна впливати на долю людей: може кликати до боротьби та перемоги, вести за собою, лікувати душевні рани, заспокоювати тощо. У чому ж секрет невичерпної сили музики? Можливо в тому, як саме вона виражає людські почуття – мовою звуків, ритмів, музичних інтонацій...

Незадовго до Першої світової війни газети всього світу повідомили про трагічну катастрофу найбільшого на той час міжконтинентального пароплава «Титанік». В океані він не зміг оминати плаваючу крижану гору – айсберг.

Як виявилось згодом, що врятувати вдалося переважно жінок і дітей, та й то не всіх. Раптом люди, охоплені страхом і панікою, побачили, як на верхню палубу вийшли музиканти симфонічного оркестру, який щовечора виконував музику для пасажирів «Титаніку». Музиканти, з інструментами в руках, розсілися в тій самій послідовності, що й на концертах, і заграли...

Заграли Третю симфонію Бетховена – героїчну симфонію героїчного композитора. Симфонію великого музиканта, чие життя і творчість були насичені невтомною, напруженою боротьбою із жорстокою долею, що спіткала на нього з перших до останніх днів життя, боротьбою з горем, нужденністю, пригнобленнями і несправедливістю, боротьбою за щастя, радість.

Смертельно поранений «Титанік» гинув повільно, болісно довго, немов не хотів розлучатися із життям. А сотні людей, приречених разом з ним на загибель, слухали музику Бетховена, яка зміцнювала їхню волю, кожна зіграна нота наповнювала їхні серця мужністю, відволікала від паніки й душевних страждань – від того, що неминуче загрожувало кожному пасажирові в той час на кораблі.

Музика Бетховена звучала доти, поки холодний квітневий океан не наклав палубу разом з музикантами, разом з останніми звуками бетховенською симфонією.

То якою ж могутньою силою має володіти музика, щоб надати людям підтримку в трагічні миті їхнього життя, допомогти їм зберегти душевну рівновагу, людську гідність! (за Д. Кабалевським).

(Слухання Л. Бетховен, Третя симфонія (фрагмент))

- Що вразило вас у прослуханій музиці? Що відчували, коли слухали цей твір? Запропонуйте власну назву цього твору. Поміркуйте, чому для свого останнього в житті концерту музиканти «Титаніку» обрали саме музику Бетховена. Пригадайте життєвий і творчий шлях композитора, про який вам відомо з уроків музичного мистецтва. За можливості перегляньте фрагмент з останнім концертом з к/ф «Титанік» (1997 р., режисер Дж. Камерон). Поміркуйте, якою силою володіла музика.

О. Ростовський наводить приклади, які недоречні при побудові розповіді. Так, перед слуханням п'єси В. Косенка «Дощик» учитель запропонував таку розповідь: «Теплий весняний дощик, під яким так люблять гратися діти – ловити веселі дощові краплини і дивитися на кумедні бульбашки в калюжах, - їхню радість, веселий настрій змалював В Косенко у п'єсі «Дощик». Легкі звуки падають, немов дзвінки прозорі крапельки, що зливаються у рухливі струмочки мелодій. Далі музика стає повільнішою – це ніби пісенька, яку співають діти. П'єса закінчується повторенням мелодії, що звучала спочатку. Отже, п'єса «Дощик» складається з трьох частин. Музика першої і останньої частини – однакова, а в середній частині – інша».

Коментар: після того, як учням був нав'язаний конкретний образ, авторам не залишалось нічого іншого, як запропонувати учням уважно прослухати п'єсу і самостійно визначити, коли звучить та сама мелодія (реприза). Зрозуміла безглуздість цього завдання, його віддаленість від музичного образу [79, с. 314].

Д. Кабалевський зауважував, що якщо вчитель, розповідаючи про Моцарта, повідомить учням, що композитор написав 15 опер, 18 мес, понад 70 вокально-інструментальних творів, близько 50 симфоній, то у цій розповіді не буде нічого, крім бажання вчителя вразити школярів своєю ерудицією. Адже ці цифри, звичайно, діти не запам'ятають і вони не наблизять їх до осягнення музики, яка звучатиме. Краще сказати: «Моцарт

створив чимало творів у найрізноманітніших жанрах, у тому числі близько 50 симфоній (якщо слухатиметься симфонія).

Недоречним моментом є переривання захопленої розповіді вчителя про композитора завданням на кшалт «прослухати твір і визначити, скільки у ньому частин», що руйнує враження від вступного слова вчителя, яке своєю емоційністю й змістовністю підготувало учнів до сприймання. Таким чином, невчасно поставлене запитання, банальне за змістом і формальне за своєю суттю, змінює установку на сприймання твору.

...Наприклад, 6 кл. урок «Хорова духовна музика: реквієм» – «Сьогодні на уроці ми ознайомимося з композитором про якого говорили: «Вічне сонячне світло у музиці. Ім'я тобі – Моцарт. Останнім його твором був Реквієм – це траурний твір, присвячений пам'яті померлих» (звертання до рубрики «Музична скарбничка казок і легенд» с. 48). Послухайте цей твір і визначте, скільки у ньому частин...

Завдання конкретного характеру, поставлені до слухання музики, знижують інтерес до сприймання музики: діти знаходять відповідь на запитання, і готовність далі сприймати музику різко падає. Тому доцільнішими є **завдання художньо-творчого характеру**, які не обмежують діяльність сприймання, а спонукають до вслуховування у музику.

Запитання ставляться у такій кількості, яка б дала змогу на них відповісти, прослухавши твір. Не варто ставити перед школярами багато завдань – їм важко охопити усе своєю увагою, стежити за всім одночасно.

Які з варіантів питань вимагають уважного слухання музичного твору протягом усього його звучання?

I варіант: *Хто виконує твір? На якому інструменті виконується? У якому темпі?*

II варіант: *Які почуття виражає музика і як вони розвиваються у творі? У якій формі написаний твір?*

Якщо поставити дітям запитання, на які можна відповісти, не прослухавши всю п'єсу – *Хто виконує твір? На якому інструменті виконується? У якому темпі?* тощо – то відповідь буде знайдена дуже швидко і після цього інтерес дітей до подальшого слухання музики знизиться.

Водночас запитання – *Які почуття виражає музика і як вони розвиваються у творі? У якій формі написаний твір?* – вимагають уважного слухання протягом звучання всього твору.

Вимоги до вступного слова вчителя:

+	-
вступне слово вчителя лаконічне, емоційне і образне	Вступне слово надмірно довге, в'яле, сухе, формальне (формальна інформативність); (навіть цікаве вступне слово знижує напруженість уваги при слуханні музики)
вступне слово відповідає змісту музичного твору (учні активніше відгукуються на музику, глибші їхні естетичні переживання)	вступне слово загальне, не відповідає змісту музичного твору
розповідь – коротка, стисла	розповідь насичена надмірною інформацією (перевантажуючи учнів, послаблює переживання й осмислення музики, гальмує естетичну реакцію на неї)
розповідь містить нову інформацію	розповідь містити те, що учні вже знають або можуть помітити самі
розповідь різноманітна за змістом – розповідь про твір, його зміст; про композитора або виконавця; розповідь про історію його створення; пробудження емоційної пам'яті тощо.	розповідь одноманітна за змістом
коротка бесіда – введення в атмосферу, в якій створювався той чи інший твір; з'ясування, в яких життєвих обставинах може звучати ця музика, що вони знають про композитора, який написав цей музичний твір, про сюжет, на основі якого він написаний (при прослуховуванні, наприклад, фрагментів з опер).	Читання рефератів про композитора; пошук у не програмному творі тотожного музиці програмного змісту
Д. Кабалевський зазначав: «Зрозуміти музичний твір – означає зрозуміти його життєвий задум, зрозуміти, як композитор переплавив цей задум у своїй творчій свідомості».	

+	-
характеристика музичного твору – розкриття ідеї, задуму твору, підтвердження музичним текстом	розповідь про будова твору, «переказ» словами музики, «опис» її теми за темою, частини за частиною
ретельний відбір цифр, фактів, імен	Накопичення цифр, фактів, імен.

У бесіді вчитель повинен майстерно використовувати **інтонаційне багатство людської мови**, тим самим підготувати дітей до сприйняття музики. Недоречні веселі, радісні інтонації перед прослуховуванням сумної музики, і навпаки. Про маршову музику краще говорити твердим, впевненим голосом, чітко вимовляючи слова, а про мелодійну пісенну музику розповідати м'яким, співучим голосом.

Назвавши твір, можна запропонувати дітям подумки уявити, як буде звучати музика і розповісти, яка вона буде за характером і настроєм.

2 етап. Власне сприймання музики (слухання музичного твору)

З перших уроків треба привчати школярів слухати музику в тиші, до останнього звуку, не розмовляючи один з одним, не звертаючись до вчителя, не піднімаючи руки, не займаючись сторонніми справами. Добрі наслідки дає **прийом вслуховування в тишу перед початком звучання музики**. Безпосередньо перед слуханням запропонувати дітям зайняти зручне положення, нагадати, як треба слухати: «як на концерті»; «на одному диханні», поки останній звук не розтане; при повній тиші в класі (обов'язкова умова); можна запропонувати закрити очі, опустити або покласти голову на парту.

Знайомлячи учнів з **правилами слухання** у початкових класах можна використати **прийом дидактичного театру**. Наприклад:

– Ой, можливо ми про щось забули, королева Мелодія хоче нам про щось нагадати!

(«дидактичний театр», учитель, піднімаючи зображення королеви Мелодії, від її імені розповідає учням про правила слухання музики)

Королева Мелодія: – Я хочу відкрити вам **секрети слухання музики**:

- ✓ перед слуханням музики треба сісти зручніше, руки покласти на коліна або на парту;
 - ✓ слухаючи музику не можна розмовляти чи щось запитувати, музику треба слухати в повній тиші, інакше вона образиться і зникне;
 - ✓ слухати треба дуже уважно, не відволікатися.
- Отже, слухайте уважно!

Учні повинні зрозуміти, що якщо хоча б один з них порушує тишу, то він заважає всьому класу, виражає неповагу до композитора і виконавця.

Для учнів важливо переживати музику разом з учителем, цьому може сприяти «зустріч» очей «тих, хто слухає»: вчителя з очима дітей. Велике значення має **вираз обличчя вчителя в залежності від характеру музики**: або зосереджене, або ласкаве, або замислене, але обов'язково щире. Під час звучання музики вчитель має бути для школярів взірцем уважного і вдумливого слухача. І зовсім недопустимо, якщо він у цей час щось пише, листає ноти, дивиться журнал.

При виконанні живої рухливої музики школярам, особливо першокласникам, важко всидіти спокійно. Можна, їм запропонувати подумки крокувати, танцювати, скакати під музику.

Як виняток, можна дозволяти дітям піднімати руку під час звучання музики лише тоді, коли ставиться завдання послухати вступ якого-небудь інструменту, або групи інструментів, відчувати зміну настрою тощо. Однак, щоб слухання музики не перетворювати в гру, до цього прийому не слід звертатися часто.

Дуже важливо вчасно відгукнутися на бажання учнів ще раз прослухати твір, що їм сподобався.

3 етап. Аналіз-інтерпретація музичного твору (обговорення прослуханого музичного твору)

Після того як прозвучала музика, необхідно провести обговорення, поділитися своїми враженнями про неї. Іноді діти захоплюються міркуваннями і намагаються розповісти, що вони побачили, представили, при цьому сенс всього прослуханого пропадає. Розмову треба вести про саму музику, про її характер, настрій, про те, які засоби виразності використав композитор, щоб передати свої думки і почуття.

Важливою умовою формування музичного сприймання школярів є здійснення ними **аналізу-інтерпретації музичних творів**. Саме на етапі аналізу учні набувають досвіду художньо-творчої діяльності, оволодівають знаннями, уміннями і навичками, необхідними для сприймання музики. У процесі аналізу повніше розкривається зміст творів, їхня художня краса і неповторна своєрідність, посилюється емоційний вплив музики.

Музику слід розглядати як явище, що спостерігається, на відміну від інших предметів, яким навчаються, щоб набути суми конкретних знань. Спостерігати за музикою – означає вміти її сприймати. Кожний проаналізований і сприйнятий твір – це один крок у музичному розвитку школярів, який наближає їх до оволодіння музичним мистецтвом. Здійснюючи аналіз, розкриваючи учням зміст і структуру музичного твору, вчителю доводиться постійно співвідносити свої педагогічні наміри з пізнавально-творчими можливостями учнів. Адже те, що учнями не сприйняте, не осмислене і не почуте, нічого не додає до їх музичного розвитку і не наближає до музики. Учителеві потрібно навчити дітей розуміти доступні їм засоби музичної виразності твору (темп, динаміка), його форму (проста дво- і тричастинна, варіації, рондо), тембри (звучання окремих інструментів і оркестру, сольний і хоровий спів), жанри (пісня, танець, марш).

При аналізі музичного твору науковці, педагоги-практики пропонують враховувати наступне:

- Аналіз твору може бути більш або менш глибоким, але обов'язково правильним.
- Після прослуховування музичного твору треба надати можливість учням вільно висловитись про свої враження від музики.
- Аналізувати музичний твір так, щоб поглибити його сприймання (допомогти учням естетично пережити і оцінити твір). Аналіз твору має пробуджувати уяву дітей, їхні музично-слухові уявлення, викликати правильні, – але у кожного слухача свої, – асоціації. Доцільно проводити паралелі з іншими видами мистецтва, використовувати різноманітні образні висловлювання. Однак не слід перетворювати музику на ілюстрацію. До якоїсь картини чи літературного сюжету.

- Необхідно уникати підтасування під музику поза музичних асоціацій, особливо під виглядом «програмних тлумачень». Програму твору не слід ототожнювати з програмністю як специфічним засобом вираження змісту музичного твору (шляхом використання композитором на основі слухозорових і інших асоціативних паралелізмів подібних звукових комплексів), коли незалежно від того, є чи відсутні словесні пояснення, у свідомості слухача виникають конкретні уявлення.
- Зміст і спрямованість пояснень. Завдання пояснень – поглибити, закріпити і зробити осмисленішими музичні враження дітей.
- Націлювати учнів на з'ясування того, **яка** це музика, **які** почуття і переживання викликає, **якими** засобами вона цього досягає. На першому етапі слід спрямовувати увагу дітей не на окремі якості твору, а на процес руху, його організацію і динаміку. При повторних слуханнях запитання вчителя повинні наводити на розкриття виразних засобів, які особливо яскраво характеризують музичний образ. Головна увага звертається на ті засоби, які у даному творі є провідними.
- Спрямовувати питання не на загостренні уваги на деталях, а до їх внутрішнього світу, почуттів і вражень, народжених музикою: *Які почуття виражає музика і як вони розвиваються у творі? У якій формі написаний твір? Як виражається характер музики? Як змінюється її настрій? Чи міг би таку музику написати Бетховен? Чайковський? Моцарт?... Чому ви так вважаєте? Кому належить твір? У якому регістрі звучить? чи відчували ви коли-небудь настрій, як у цьому творі? Що міг відчувати композитор, коли писав музику? Портрет якої людини «намалювала» нам музика? Які уявлення викликає музика? Що ти відчуваєш? Як композитор виразив зміст твору? Якими засобами підкреслює програму твору? Якому стану людської душі співзвучний твір? Що міг відчувати композитор, коли писав твір? Чи знайомий тобі цей стан? Чи хотів би ти ще раз прослухати цей твір?*
- Використання *методу моделювання музичного сприймання засобами рухів, графічного зображення, малюнка, слова; методу порівняння* (порівняння 2-х творів різних за характером, 2-х частин твору (повільна – швидка, танців тощо),

прийому «руйнування початкового образу» (колискова – чи можна її виконувати гучно і в швидкому темпі; гопак – тихо і в повільному тощо).

Система запитань і завдань, яка допомагає учням сприйняти твір, має реалізуватися у діалозі й спонукати до творчого різночитання музичного змісту. Запитання на уроці можуть ставитися не лише у вербальній формі, а й виражати у жесті, виконанні, в реакції вчителя і дітей на якість виконання тощо. Важлива правильна спрямованість запитань, головне не лише поставити доцільне запитання, а й почути відповідь, оцінити її оригінальність, суперечливість, особистісне забарвлення тощо.

Сама форма запитання може спонукати слухачів до активізації мислення.

Якщо запитати: *Який характер музики? Які засоби музичної виразності використані?* – діти дадуть відповідь на питання на рівні перелічення ознак.

Якщо запитати: *Як виражається характер музики? Як змінюється її настрій?* – учні починають мислити активніше.

Невдалим є запитання: *Хто написав твір?*

Вдалим: *Чи міг би таку музику написати Бетховен? Чайковський? Моцарт? Чому ви так вважаєте?*

Поставлене у такий спосіб запитання спонукає думати усіх учнів, і водночас вирішення його доступне кожному.

Серед запитань можливі й такі, що вимагають лише пригадування відомої інформації: *Кому належить твір? У якому регістрі звучить?* Доцільніше ставити запитання, які змушують шукати нові зв'язки між знайомими явищами або вимагають творчої уяви.

На результати музичного сприймання негативно позначаються постійні повторення традиційних запитань: *Який настрій викликає музика? Який її характер? Які інструменти грають? Хто виконує? Що зображає музика? Що виражає?*; проплескування одних і тих самих ритмічних рисунків тощо. Постійне повторення цих запитань починає викликати у дітей байдужість, інертність.

Варіативність таких питань: *Чи відчували ви коли-небудь настрій, як у цьому творі? Що міг відчувати композитор, коли писав цю музику? Портрет якої людини «намалювала» нам музика?*

Дуже обережно слід ставити запитання: *Що зображає музика?*, щоб не підводити учнів до думки, що музика обов'язково повинна щось зображати, не привчати їх до конкретного «сюжетного» мислення, фантазування під акомпанемент музики.

На кожному уроці потрібна новизна, несподівана ситуація, духовно-естетична проблема, актуальна і доступна учням.

Сприятлива ситуація для аналізу музичного твору складається тоді, коли виникають різні точки зору на твір, відбувається зіткнення думок. Доцільно запропонувати учням обґрунтувати свої враження, колективно прийти до правильної відповіді. Майстерність учителя полягає в тому, щоб вміло вести дітей до правильної відповіді.

Важливо правильно ставити запитання. Неправильно ставити запитання, відповіді на які можуть бути водночас і негативні, і позитивні: *Чи сподобалася музика? Усім зрозуміла?* Краще: *Кому сподобалася музика, підведіть руку.*

Доцільні риторичні запитання, які не вимагають негайної відповіді. Подібні запитання і побіжні висловлювання вчителя запам'ятовуються учнями і дають правильне спрямування самотійному спілкуванню з музикою.

Часто діти відчувають труднощі при добиранні потрібних слів для висловлювання своїх вражень від музики. Щоб спонукати дітей до активнішого усвідомлення музики і пошуку слів, у підручниках введено слова-характеристики, що допомагають учням визначити характер, настрій твору, розширюють їх словниковий запас слів:

Окрім слів-характеристик, що представлені на сторінках підручників, вчитель може використовувати таблиці характеристик, або самостійно виготовити таблицю з визначеннями, які найчастіше використовують учні, й перекреслити їх контрастною лінією. Це означає, що школярі повинні у своїх відповідях

обходитися без них. Цей прийом значно активізує лексичну діяльність дітей.

4 Етап. Повторне сприймання твору (слухання твору)

Мета повторного слухання музичного твору – більш детальний аналіз і поглиблене вслухання в музику, закріплення і запам'ятовування музичного твору. При повторному слуханні можна включити не всю музичну п'єсу, а лише її фрагмент.

Щоб викликати у дітей інтерес до музики, можна застосувати різні *методи активізації сприйняття*: використовувати репродукції картин, малюнки, вірші, портрети композиторів; демонструвати музичні інструменти, відеофрагменти, презентацію; залучати дітей до виконання музики і з цією метою застосовувати гру на шумових музичних інструментах і музично-ритмічні рухи, прийоми «пластичного інтонування», «вільного диригування». При використанні музично-ритмічних вправ під час звучання музики необхідно попередньо провести репетиційний момент.

Висновки

Процес слухання музичного твору на уроці повинен бути організований з урахуванням вікових і психологічних особливостей учнів, будуватися за принципом «проживання» музики, пробудження емоцій, формування емоційного відгуку, зміщення акценту з технічної сторони мистецтва на духовну (сугестивно-емоційну), розвиток музичного слуху, пам'яті, здатності до виконавської і творчої діяльності учнів.

Експозе

- Музичне сприймання – 1) вид музичної діяльності, який об'єднує слухання музичних творів, хоровий спів, гру на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи; 2) процес слухання музичного твору (знайомство з музичними творами різних жанрів та стилів, композиторами та виконавцями тощо).
- На уроці музичного мистецтва / мистецтва на слухання музики відводиться в цілому 10-15 хвилин.
- Поетапність слухання музики на уроці: вступне слово вчителя; власне сприймання (слухання) музичного твору; аналіз-інтерпретація музичного твору; повторне сприймання (слухання) музичного твору.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

- Вступне слово вчителя перед слуханням музичного твору не повинно бути:
 - довгим;
 - лаконічним;
 - емоційним;
 - образним.
- Етап слухання музики на уроці, на якому можна застосовувати гру на шумових музичних інструментах і музично-ритмічні рухи, прийоми «пластичного інтонування»:
 - вступне слово вчителя;
 - власне сприймання (слухання) музичного твору;
 - повторне сприймання (слухання) музичного твору;
 - аналіз-інтерпретація музичного твору.
- Методика проведення слухання музичного твору на уроці (за О. Апраксиною) не включає:
 - вступну бесіду;
 - виконання твору;
 - запис у робочий зошит структури твору;
 - бесіду про прослуханий твір.
- Метою повторного слухання твору є:
 - більш детальний аналіз і поглиблене вслухання в музику;
 - запис структури твору у зошит;
 - проспівування фрагментів;
 - створення ілюстрацій.
- Музичне сприймання це:
 - хоровий спів;
 - гра на музичних інструментах;
 - музично-ритмічні рухи;
 - процес слухання музичного твору.
- Процес слухання музичного твору на уроці повинен бути організований з урахуванням:
 - часу;
 - вікових і психологічних особливостей учнів;
 - ТЗН;
 - музичних здібностей учнів.

7. Відомий фахівець у галузі музичного виховання, що порівнювала сприймання музики з формою сонатного алегро:

- А) Л. Безбородова;
- Б) О. Апраксина;
- В) Н. Гродзенська;
- Г) М. Осеннева.

8. Етап слухання музики на уроці, на якому доречно використовувати прийом «руйнування початкового образу»:

- А) вступне слово вчителя;
- Б) власне сприймання (слухання) музичного твору;
- В) повторне сприймання (слухання) музичного твору;
- Г) аналіз-інтерпретація музичного твору.

9. Етап слухання музики на уроці, на якому доречно застосувати емоційну розповідь вчителя:

- А) вступне слово вчителя;
- Б) власне сприймання (слухання) музичного твору;
- В) повторне сприймання (слухання) музичного твору;
- Г) аналіз-інтерпретація музичного твору.

10. Етап слухання музики на уроці, на якому вчитель має бути для школярів взірцем уважного і вдумливого слухача:

- А) вступне слово вчителя;
- Б) власне сприймання (слухання) музичного твору;
- В) повторне сприймання (слухання) музичного твору;
- Г) аналіз-інтерпретація музичного твору.

Тема 26

Методика навчання музичної грамоти на уроці музичного мистецтва / мистецтва

Ключові слова: музична грамота, наочність, дидактична казка, методичні прийоми

На початку ХХ столітті Б. Яворський, який проводив експериментальну роботу в різних музичних навчальних закладах, шукав методичні прийоми і стимули активізації дитячої музичної творчості, увів до програми з музики новий розділ, названий його учнями «музичною грамотою». Музична грамота «... систематизувала і уточнювала одержані на слуханні музики поняття про найпростіші форми музичних творів, способах їх побудови і засобах виразності, про складові елементи музичної мови – про метр і ритм, про лад і тональність тощо». Уведення такого розділу до програми з музичного мистецтва і в структуру уроку як обов'язкового компонента було пов'язано з тим, що поступове накопичення учнями музичних вражень і ускладнення їх музичної діяльності призвело до необхідності осягнення ними деяких елементарних теоретичних понять.

Педагоги-практики акцентують увагу на тому, що завданнями музичної грамоти навчити дітей не лише розуміти нотний запис, а й опанувати музичну мову. Навчання нотної грамоти повино відбуватися поступово, розпочинаючи з 1-го класу. Нотну грамоту учитель музичного мистецтва повинен впроваджувати через ігрові прийоми, дидактичні казки і казкові міні-вистави з героями Нотами, Королевою Мелодією, Головним ключем Соль, які можуть розігрувати учні на уроках в молодших класах. Спів по нотах учні починають освоювати паралельно з «ігровим» вивченням основ теорії.

Вивчення основ музичної теорії у початковій школі можливо за допомогою віршів. Основні поняття – мелодія, ритм, темп, динаміка, ноти, скрипковий ключ тощо, яскраво представлені у дидактичних віршах написаних учителями музичного мистецтва, педагогами-музикантами, авторами підручників і посібників.

Для знайомства молодших школярів з засобами музичної виразності пропонуємо використовувати авторські вірші педагога-музиканта М. Рускуліс:

Завітаємо з тобою у мистецтва світ чудовий!
Наші віршики читай, світ музичний пізнавай!

НОТИ

Лінійок п'ять як пальців на руці,
А ноток сім – До, Ре, Мі, Фа,
Соль, Ля та Сі!
Хто між лініями ховається,
А хто на ниточках гойдається.

ТЕМП

Є сусід у пана Ритма
Темп його ім'я.
Як без нього нашим ноткам?
Скажимо – ніяк.
Жваво, швидко, чи протяжно
Широко, поважно,
Як звучати буде твір?
Темп в цій справі командир!

ПАУЗА

Нотка втомилась,
Співать перестала,
Ластівку-паузу
В гості позвала.
Ластівка сіла на ниточку тихо,
Той, хто співав, може трохи подихать.
Пауза в гості до нас завітала,
Щоб наша пісня файно звучала!
Пауз багато існує, ти знай!
Це – знак мовчання. Запам'ятай!

ЗНАКИ АЛЬТЕРАЦІЇ

Ось заграє полонез,
Завітає до нас Дієз,
А за ним Бемоль крокує,
Слідом гордо марширує.

Познайомимося, друзі, –
Знаки альтерації,
На півтона змінюють нашу інтонацію.

«Враз мажор зроблю мінором» –
вихваляється Бемоль,
Його світа дружнім хором –
«Головніша в нього роль!»

Сперечатися готовий
Із Бемолем Пан Дієз:
«Хто, крім мене, може настрої
Вам підняти до небес?»

Сперечалися б ще довго,
Догори піднявся б пар...
Але раптом десь з'явився
Новий гість – Мосьє Бекар.

«Годі сперечатися!», –
Став Бекар сміятися, –
«Відміню Дієз з Бемолем,
Стану головним героєм!»

ДРУГА ОКТАВА

Ми до другої октави
Зробимо останній крок.
В нас лінійки залишилися,
Отже розпочнемо урок.
Цікаво знати, зверху хто
На першу дивиться октаву?
Це-нам знайома нотка «ДО»,
Між третьою й четвертою «нитками».

За нею «РЕ» висока йде,
Як бачите, все просто дуже.
Вона з четвертої лінійки поведе
До нотки «МІ» тебе, мій юний друже.

Тоненький голосочок нота має
Та місце між четвертою та п'ятою займає.

І ось остання п'ята нитка,
Там нота «ФА», ти це вже зрозумів.
А хто за нею? Нота «СОЛЬ», звичайно,
Ти це порахувати сам зумів!

Ця верхня «СОЛЬ»
Над п'ятою гойдається,
Всім нижнім ноткам
Зверху посміхається.

Лінійку додаткову намалюємо,
На ній, звичайно, «ЛЯ» ми розташуємо.
А поруч з «ЛЯ» у всій красі
Над додатковою лінійкою
посіла «СІ».

Колись до третьої октави помандруємо,
Тоди ще більш лінієк-ниток намалюємо!

МАЖОР І МІНОР

Нотки дружать між собою,
Все узгоджено у них.
А ось весело чи сумно,
Розпитаємо саміх.

Якщо дуже гарний настрій,
Буде це мажорний лад –
Світлий, радісний, сріблястий...
Є у нього менший брат.
Називається Мінором,
бо журливий та сумний,
Лагідним співає хором
Лад мінорний... він-такий.

НОТИ

Нота «до» свій домок має,
октаву першу відкриває,
А поруч з нею нота «ре»,
під першою лінійкою живе.
Мабуть ви знаєте самі,
що перша на лінійках – «мі».
Від «мі», щоб перебраться до «соль»,
існує нотка «фа», так-так «фа»-«соль».
Поміж лінійками ховається,
сусідкою і «мі» і «соль» вважається.
Нарешті ми дібралися до «соль»,
вона з ключем єднає нас, як та консоль.
Лінійка друга, ти не забувай!
А ключ скрипковий – пам'ятай!
Ось біля «соль» посіла «ля»,
весела, наче тру-ля-ля!
Піднялися на третю нитку всі,
попали в гості ми до нотки «сі».
Сидять на стані майже п'ять століть,
мов ластівки злетілись відпочити!

РИТМІЧНА РОДИНА

То ж давайте, друзі, разом,
Перш ніж заспівати,
Довгі нотки та короткі
Будемо вивчати.

Щоб в родині нотній жити,
Треба з ритмом всім дружити.
Якщо вмієш рахувати,
Можна ритм тобі вивчати.

Раз «і», два «і», три, чотири –
Нота ціла в цій квартирі,
Увесь такт вона триває
Та нікого не впускає.

Нота ціла-нота біла,
не замалювали,
«Біла я, навіть прозора,
ще й штилю не дали!».
Пані Ціла розсердилась,
На дві нотки розділилась.
Сестри-половинні з нотної родини,
Кожній по тростинці,
Дві тепер в хатинці.
Коротша за цілу, та така ж прозора,
Міцно риску-штиль тримає,
Раз «і», два «і» кожна має.

Затушований овал-нота -четвертинка,
Їх вміщається по дві
В нашу половинку.
А як рахувати
Ви вже зрозуміли?
Одна – на раз «і»,
Їх чотири в квартирі.
У мамі-четвертинки
Теж дві половинки,
Це – доньки-восьмушки,
Гарні веселушки.
Як їх ми впізнаємо?
За хвостик впіймаємо.
Жваві, коротенькі
Восьмушки маленькі.
Їм так гарно жити разом
У такті-хатинці,
Можуть навіть розміститись
На одній тростинці.
Ціла нота, половинна,
Четвертна з восьмою.
Ти питаєш, чи про всіх
Дізнались ми з тобою.
В ритмі польки, в ритмі вальсу
Будемо кружляти,
Таємницю інших нот
Вам рано розкривати.

У період молодшого шкільного віку у школярів з'являється більш стійкий інтерес до музики, розширюються музичні враження, під впливом спостереження за оточуючим світом та внаслідок сенсорного виховання виникає система уявлень про висоту, силу, тембр музичного звуку. Сприйняття набуває більш цілеспрямованого і комплексного характеру: діти можуть одночасно звертати увагу на характер музики, форму музичного твору і деякі засоби музичної виразності.

Е. Печерська для навчання музичної грамоти пропонує використовувати наступні методи:

- *Метод порівняння* – для контрастного порівняння особливостей звуків: високі – низькі, довгі – короткі, тихі – гучні;
- *Метод варіювання* – для порівняння зміненого варіанта музики з оригіналом (зміна динаміки, темпу, ритмічного малюнку тощо);
- *Метод моделювання* – створення моделі того або іншого музичного явища (звуковисотність – показ долонею напряму руху мелодії; ритм – проплескування ритмічного малюнка; динаміка – розведення і наближення долонь або показ рукою вгору (f) і вниз (p); звуковисотність і лад – знаки рукою за релятивною системою);
- *Ігровий метод* [74, с. 66].

Педагоги-практики (Моторна О., Капінос О.) пропонують використовувати ігровий *метод LEGO-цеглинок* для навчання музичної грамоти, ознайомлення і закріплення музичних понять, засобів музичної виразності [64]. Так, пропонуються наступні вправи:

- «*Жирафи та равлики*» (розпізнавання високих та низьких звуків). Учитель пропонує учням поставити цеглинки LEGO вертикально – це високі звуки («Жирафи»), горизонтально – це низькі («Равлики»). Потім демонструє короткий мотив із шести високих або шести низьких звуків, учні відповідно викладають цеглинки LEGO. Мотив із шести нот ускладнюємо чергуванням високих та низьких звуків – діти відображають його LEGO-«Жирафами» та LEGO-«Равликами».
- «*Хвилі мелодії*» (визначення руху мелодії). Ознайомлюючи дітей із поняттям «мелодія», учитель пояснює, на які лінії схожі мелодії (на пряму, хвилеподібну, зигзагоподібну),

демонструючи грою на інструменті кожному з них. Потім учні об'єднуються в групи (по 2-4). Вчитель грає мелодію. Учні уважно слухають, а потім викладають із цеглинок LEGO на парті «мелодію», що, на їхню думку, відповідає прослуханій музиці. Пізніше, під час розучування пісень, цеглинками LEGO можна позначати і висоту звуків.

- «Весела. Сумна» («мажор» і «мінор»). Учитель демонструє учням звучання мажорного ладу та пропонує охарактеризувати його (веселий, урочистий, радісний), потім – мінорного (сумний, похмурий). Далі пропонує скласти з шести цеглинок дві пірамідки: «Мажорну» (веселу, урочисту, радісну) і «Мінорну» (сумну та похмуру). Як правило, діти інтуїтивно швидко виокремлюють: для «Мажорної» (червоний, оранжевий, жовтий) – теплі кольори, для «Мінорної» (зелений, синій, блакитний) – холодні кольори. Для закріплення знань учитель пропонує прослухати декілька мелодій і визначити лад, піднімаючи вгору відповідну пірамідку.
- «Гучно – тихо» (динаміка). Під час ознайомлення учнів із поняттям «динаміка» учитель пропонує їм скласти позначку F (форте), а потім P (піано) з цеглинок LEGO. Їх може викладати на парті кожен учень індивідуально зі своїх шести цеглинок або у групі, тоді букви будуть об'ємними. Коли діти добре запам'ятають ці буквені позначення, можна включити елемент змагання: пропонувати послухати музичні фрагменти, визначити їх динаміку, зображаючи її за допомогою цеглинок LEGO (F чи P) на швидкість [64, с. 15, 16]. Дану вправу пропонуємо доповнити використанням співвідношення кольорів цеглинок з силою звуку: під час другого прослуховування музичного твору запропонувати учням викласти динамічну «партитуру» твору: pp (дуже тихо) – зелений, p (тихо) – синій, f (гучно) – помаранчевий, ff (дуже гучно) – червоний.
- «Потяг та вагончик» («ритм», «довгі та короткі звуки»). Учитель пропонує дітям поставити перед собою на парті вертикально шість цеглинок LEGO. П'ять цеглинок об'єднати між собою – це довгий потяг «ТА», а шоста цеглинка – це короткий вагончик «ТІ». Потяг «ТА» учні беруть у ліву руку, вагончик «ТІ» – у праву і відповідно до запропонованої учителем ритмічної вправи (наприклад I I П I) виконують

рухи вперед та назад чи відбивають ритм по парті. Цю вправу-гру можна виконувати як індивідуально, так і в групах. Кожен учень групи складає індивідуально свій потяг «ТА» і вагончик «ТІ». Потім учасники групи із своїх потягів та вагончиків складають ритмічну вправу, яку має відтворити інша група [64, с. 16].

До цих прийомів ми додаємо наступні:

- ✓ «Тривалості нот» – кожна LEGO-цеглинка означає певну тривалість нот:

Згадаймо тривалості нот. Іноді біля ноти можна побачити крапку. Це означає, що її тривалість подовжується на половину.

- ✓ «Ритмічне лото». Дивись на ритм, який представлено на картках і викладай ритм з леги цеглинок.

- ✓ «Контрасти». Створюйте ланцюжки з динамічними відтінками.

1 варіант: піано – цеглинка жовтого кольору, форте – цеглинка червоного кольору. Дивіться на ланцюжок з динамічними відтінками і створюйте ланцюжок кольору:

2 варіант – піано – стукаємо цеглинка об цеглинку, форте – плещімо у долоні.

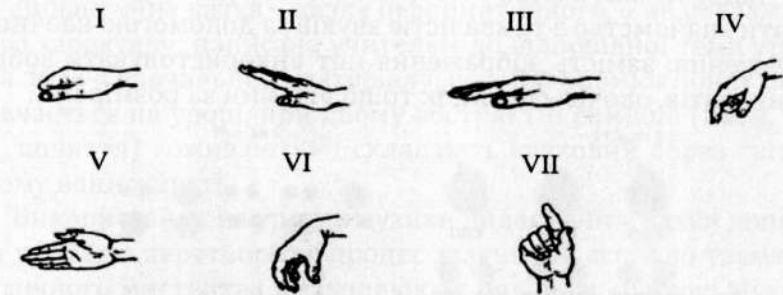
- ✓ «Музична форма». Вчитель пропонує учням прослухати музичний твір і визначити його форму, але не називати її, а викласти за допомогою цеглинок LEGO.

Р. Дверій пропонує навчати учнів музичної грамоти за допомогою малюнків, які допомагають засвоїти тривалості звуків та пауз, розміщення нот на нотоносці, щаблі ладу за допомогою ручних знаків тощо [25].

В. Лужний пропонує для закріплення слухових уявлень про висотне положення звуків використовувати наступний прийом: зіграти мелодію в різних регістрах і запропонувати учням визначити, коли вона прозвучала у високому регістрі, а коли – у низькому, і чи змінюється характер музики від висоти звучання. Для засвоєння висоти звучання в межах звуків першої октави на прикладі пісні чи вправи використовувати спів за графічним зображенням та показ рукою напрямку руху мелодії [49, с. 20].

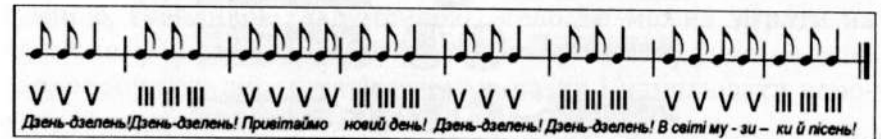
Широке визнання отримало використання методу релятивної (відносної (ладової)) сольмізації і системи ручних знаків (Дж. Кервен, З. Кодай).

Система ручних знаків в процесі співу дає учням наочні зорово-рухові уявлення про взаємовідношення щаблей ладу. Ручні знаки також слугують засобом спілкування між вчителем і учнями.

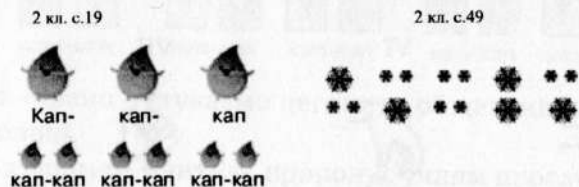
О. Гумінська пропонує використовувати прийоми опрацювання релятивної (відносної) системи сольмізації під час «Музичного вітання»:

- прийом діалогу, коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують: Учитель (починає): «Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!» Перший учень (продовжує): «Привітаймо новий день!» Учитель: «Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!» Другий учень складає продовження: «В світі музики й пісень!»;

- прийом «Відлуння»: учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- прийом «Дзеркало»: вчитель демонструє два ручні знаки (V-III ступені) і співає «Дзень-дзелень», а учні ритмічно повторюють ручні знаки і співають, наслідуючи учителя;
- прийом «Розшифруй»: учитель ритмічно показує ручні знаки V і III ступенів, а учні лише співають;
- прийом «Зашифруй»: учитель співає «Музичне вітання» (спочатку в дуже повільному темпі), а учні ритмічно показують ручні знаки V і III ступенів [23, с. 16, 17].

У підручниках з музичного мистецтва пропонується розпочинати знайомство з тривалістю звуків за допомогою наочного зображення: замість зображення нот використовувати зображення квітів, овочів, сніжинок тощо різними за розмірами:

Для знайомства з музичними формами пропонується використовувати цеглинки LEGO, картки із зображенням будинків різних кольорів, форми квітів тощо.

1 кл.

3 кл [58]

Велику допомогу у навчанні учнів надає використання **дидактичних казок**. Ученими доведено, що використання на уроках дидактичних та художніх казок сприяє появі у дітей жвавого інтересу до предмету, розвивають мимовільну пам'ять, образне мислення, спонукають до набуття сталих мовленнєвих навичок. Казки легко сприймаються дітьми, створюють особливу атмосферу, коли звичайні речі стають незвичними.

Дидактична казка, яка створюється педагогом для подачі навчального матеріалу є ефективним засобом емоційно-образного підсилення пізнавальних інтересів. У ній головне не сюжетність, а одухотворення певних понять, властивостей, засобів виразності музичного мистецтва тощо.

Дидактична казка – казка інформативного, а не розважального характеру; написана учителем до відповідної теми уроку, для подачі навчального матеріалу; розкриває зміст поняття, що вивчається на уроці; при цьому абстрактні символи (ноти, звуки, поняття) «оживають» і складають казковий образ світу, в якому вони живуть.

Використання на уроках музики дидактичної казки допомагає учителю перетворити процес залучення дітей до таємниць музичного мистецтва у захоплюючу подорож країною Музики. Складні музичні поняття «мелодія», «ритм», «темп», «динаміка», «лад», «інтонація», «імпровізація» тощо стають зрозумілими для учнів. У ігровій формі учні пізнають мову музичного мистецтва, навчаються її розуміти. Завдяки дидактичним казкам у учнів формується позитивне ставлення до уроків музичного мистецтва, активізується пізнавальний інтерес, уява.

Розглянемо приклади віршованих дидактичних казок, які були написані Шкодою Альоною для уроків музичного мистецтва.

У першому класі, «подорожуючи» Королівствами Співучих Мелодій та Танцювальних Ритмів, учнів знайомлять з королевою Мелодією. Розкриваючи учням поняття «мелодія», окрім запропонованого у підручнику пояснення, що «мелодія – це наспів. Її називають «душею музики». Вона може бути радісною, сумною, грайливою, задумливою. Мелодію можна зіграти на музичному інструменті або проспівати» [10, с. 10], учням можна запропонувати прослухати початок казки і намалювати королеву Мелодію та її королівство Співучих Мелодій.

У країні чарівній	Королева проживає.
Див, казок, солодких мрій,	Кожен день вона співає.
Де за обрієм зоря	І такі чарівні звуки
Ляже спати за моря,	Заливають всі округи,
Є країна на планеті,	Що милується земля
Що на карті не знайдете,	Від дзвінкої ноти «ля».
І шукати дарма вам,	Ніби квіти у вінок
То послухайте, що там...	Ставить ноти у рядок.
На високій на горі,	Знаєте її ім'я?
У високому дворі,	Ось воно – Мелодія!

Поняття «ритм» (чергування коротких і довгих звуків), у підручнику представлено як одухотворений казковий персонаж – король Ритм, що мешкає у королівстві Танцювальних Ритмів (10, с. 25). Знайомство з ним може відбуватися через слухання продовження казки:

В королівство тих мелодій
раз зайшов Король – добродій.
Звуки упорядкував,
У канву ритмічну вклав.
Стали ритми різнобарвні,
І веселі, і печальні,
Танцювальні і наспівні,
Надзвичайно всі чарівні.
Довгий звук і два коротких
Закружляли в танці полька,
Раптом плавно і наспівно
Вальс звучить по всій країні.
Зажили вони на славу
У співучій тій державі.

Розкриваючи тему «Які бувають музичні темпи?», характеризуючи особливості поняття «темп – швидкість виконання музичного твору» (10, с. 40), можна звернутися до казки:

Звуки радісно співали,
Та чомусь засумували.
Швидкість співу стала гірша
Ніж з гіркої редьки їжа.
В цей сумний для всіх момент
Завітав до них пан Темп.

«Швидкість – справа це моя,
Знаю вихід з біди я.
Алегретто і Анданте –
Справжні друзі музикантів.
Їх багато, що і годі.
Але ж знаю, у господі
Місце знайдеться для всіх.
Повернеться радість й сміх.
Вам я, друзі, допоміг,
Ви ж не ображайте їх.

У другому класі учні знайомляться з новими поняттями «лад» і «динаміка».

«Казка про братів Мажор і Мінор»

(авт. Коршунова А.)

У давні часи в чарівній музичній країні, жила-була матінка Музика. Вона була майстринею співати та грати на будь-яких музичних інструментах. І все вона про пісні знала, та й все-то вона наспіви грала. Усі, що є на білому світі.

Були у матінки Музики два улюблених синочка. Ой, і любила вона їх! Ой, і пестила! Своєї музичної майстерності їх навчала.

Зберуться вони на галявині біля будинку після справ денних, візьмуть в руки музичні інструменти, і як розпочнуть співати і грати, і весь народ в музичній країні своїми прекрасними наспівами і мелодіями дивувати і розважати!

Найбільше всіх дівував той факт, що два брати були геть різними і їх музика дуже відрізнялася одна від одної. Вони були як ніч і день, кожен зі своїм характером і зі своїм настроєм.

Один був завжди веселий, бадьорий, радісний, ніщо на світі його не засмучувало. Всі наспіви і мелодії у цього брата виходили веселими, як і він сам. Матінка Музика цьому синочку дала ім'я Мажор, що і означає весело, радісно, бадьоро.

А другому сину, Матінка Музика дала ім'я Мінор. А все тому, що цей братик був завжди сумним і замисленим. У самий сонячний день він не посміхався і не веселився. Найбільше на світі він любив в дощовий день сісти до віконця і дивитися на похмурі хмаринки і рахувати крапельки дощу, що ллються по шибці, і мріяти. А іноді і поплакати любив братик Мінор. Навіть в свій

день народження він був сумним і замисленим. Наспіви і мелодії у нього завжди виходили сумними.

Брати Мажор і Мінор жили дружно. Ніколи не билися і не лаялися. Ладнали між собою. З усіма жителями музичної країни жили в мирі та злагоді. Так їх і стали називати – Лад Мажор і Лад Мінор. Адже старовинне прекрасне слово лад означає згоду, мир, порядок.

Сядуть братці Мажор і Мінор з матінкою Музикою, заспівають, заграють на різних музичних інструментах. Один почне, інший підхопить. І поллються прекрасні звуки річкою. Одна пісня красивіше іншої.

Так і до цього часу живуть в чарівній країні наші герої, допомагаючи музикантам з усього світу писати свої веселі і сумні музичні історії звуками, щоб ми з вами могли їх прослухати і відчуті потрібну емоцію.

Також можна запропонувати згадати віршовану казку про мешканців Музичних Королівств, з якими учні уже знайомі і прочитати її продовження:

Ось до королівського
палацу
Завітали пани-братці.
Перший – плаче і сумує,
Другий – радісний, жартує.
Їх спитала королева:
«Що за мрія вас привела?»
«Королево! Є на світі
Радість, горе, сміх, печаль.
Музика, твоя чарівна
Це не передасть, нажаль.
З нами ти ще не знайома,
Ми брати Лади відомі...

Я мажор – на допомогу
На веселую дорогу,
Марші, танці, гучний спів
Мій улюблений мотив.
Коли смуток на порозі,
Вас застигли у тривозі,
То мінор вам у розраду,
Звуками печаль розкладе,
Завжди з вами друзі щирі
У добробуті і мирі,
У скорботі і журбі
У пригоді ми тобі.

(Л. Шкода)

Подорож країною Музики продовжується темою «Динаміка у країні Музики», яка знайомить учнів з динамічними відтінками – форте і піано. Учні зустрічаються з феєю Динамікою, яка відкриває свої секрети:

...В тій країні пречудовій
Зорі світять світанкові
Там у квіточок – дзвіночків
Срібні, тонкі голосочки.
І дзвенять вони весь день:
«День – дзелень, дзелень,
дзелень».
Долетіла раз луна
До високого вікна,
Фея там солодко спала,
Музика її підняла.
«Дуже гучно, що за гвалт?
Треба навести там лад» –
Фея швидко зібралася,
до палацу подалася...

«Розпочнемо наш урок!» –
Чути Феї голосок.
Радо музику зміню,
Динамічність додаю
І контрасти я люблю!
Коли бачимо «піано»,
Голосно співають не стануть
Ні пташина, ні звірятко,
Ні дорослий, ні малятко.
Коли «форте» ви зустріли,
Струни гучно задзвеніли!
Хай поради ці музичні
Допоможуть усім нам,
Ну, а фея Динамічна
Стане у нагоді вам!

(Л. Шкода)

У третьому та четвертому класах відбувається знайомство з складними поняттями «інтонація», «імпровізація», «музична форма», «поліфонія».

Музична інтонація є основою музики, носієм її життєвого змісту. Подібно до слова, інтонація – це єдність звуку і змісту. Проте на відміну від обмеженого набору фонем у звуковому матеріалі слова, у музиці інтонація опирається на звук у всій повноті його властивостей: численні темброві відтінки, способи артикуляції, відмінності темпу, ритмічного рисунка, рівня динаміки.

У королівстві свято-пир
Гостей зустріча весь двір:
Перша леді – **Інтонація**,
Вся тоненька, пані – грація,
Кришталева і прозора,
Ніби сонце, місяць, зорі,
Що спустилися на мить
Щоб до ранку відпочить.
Інтонація сказала:

«Щоб мелодія звучала,
Щоб впізнало її вухо,
Треба дати місце слуху.
Низько ноточка «сидить» –
Ви гачечком підтягніть,
Вам його на згад дарую,
Щоб, коли пісні мандрують,
У селі, в палаці, в хаті,
Всі могли б їх розпізнати.»

Поняття «поліфонія – вид багатоголосся, у якому всі голоси рівноправні», розглядається у четвертому класі, його можна представити казковим персонажем – феєю Поліфонією.

Третя фея ось підходить,
Діточок своїх підводить.
Так багато їх, що і годі,
І співає кожен своє.
Де багато голосів,

Це **поліфонічний спів**,
Мама – **Поліфонія**,
Вчить усіх гармонії.
Злагоджено щоб звучали,
Гарний спів всім дарували.

Характеризуючи поняття «імпровізація» – тип музикування, при якому процес створення музики відбувається під час її виконання, пропонуємо продовження казки:

Гості їхали додому,
Через озеро, лісок,
Через річку і місток,
Раптом бачать, на галяві
Хтось танцює і співає.
Музика така звучала,
Навіть серце завмирало,
Ні на що вона не схожа,
Щось новітнє і хороше.
Сестри всі замилювались,
Про ім'я її спитались.
«Я завжди імпровізую,
по країні я мандрую,
музику води і вітру
я несучу по всьому світу.
Донька я роси і сонця,
Та стрибаю у віконце
Композиторів, поетів,

З музикою хто в дуєті.»
«Завітай до королеви! –
Сестри мовили миттєво –
Музика твоя співуча
Імпровізувати учить...»
Стали друзями вони,
На всі дні, на всі роки,
Музика імпровізує,
І країною мандрує.
По лісах зеленооких,
По степах, ланах широких,
По дібровам і галявам,
По містам і по державам.
І навчає всіх співати,
Грати та музикувати.
Ось і казочці кінець,
А хто слухав – молодець!

Висновки

Таким чином, використання на уроках музичного мистецтва методичних і ігрових прийомів, конструктора LEGO, дидактичних казок допомагає учням засвоїти складні музичні поняття, розвиває фантазію та уяву, стимулює емоційний відгук і позитивні емоції, спонукає до співчуття й художньої емпатії, пробуджують у учнів інтерес до музичної культури.

Експозе

1. Навчання нотної грамоти повинно відбуватися поступово, розпочинаючи з 1-го класу.
2. Нотну грамоту учитель музичного мистецтва повинен впроваджувати через ігрові прийоми, дидактичні казки і казкові міні-вистави.
3. Спів по нотах учні починають освоювати паралельно з «ігровим» вивченням основ теорії.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. При навчанні музичної грамоти для контрастного порівняння особливостей звуків використовують метод:
 - А) варіювання;
 - Б) порівняння;
 - В) моделювання;
 - Г) ігровий.
2. Для порівняння зміненого варіанта музики з оригіналом використовують метод:
 - А) варіювання;
 - Б) порівняння;
 - В) моделювання;
 - Г) ігровий.
3. Для створення моделі того або іншого музичного явища використовують метод:
 - А) варіювання;
 - Б) порівняння;
 - В) моделювання;
 - Г) ігровий.
4. Прийоми з використанням LEGO-цеглинок відносять до методу:
 - А) варіювання;
 - Б) порівняння;
 - В) моделювання;
 - Г) ігровий.

5. Метод відносної (ладової) сольмізації і системи ручних знаків отримав назву:

- А) варіювання;
- Б) порівняння;
- В) моделювання;
- Г) релятивної сольмізації.

6. Казка інформативного характеру, написана учителем до відповідної теми уроку це:

- А) народна;
- Б) дидактична;
- В) художня;
- Г) медитативна.

7. Прийом діалогу, який використовують з застосуванням релятивної (відносної) системи сольмізації під час проведення «Музичного вітання»:

- А) учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- Б) коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують;
- В) учитель ритмічно показує ручні знаки, а учні лише співають;
- Г) учитель співає «Музичне вітання», а учні ритмічно показують ручні знаки.

8. Прийом «Відлуння», який використовують з застосуванням релятивної (відносної) системи сольмізації під час проведення «Музичного вітання»:

- А) учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- Б) коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують;
- В) учитель ритмічно показує ручні знаки, а учні лише співають;
- Г) учитель співає «Музичне вітання», а учні ритмічно показують ручні знаки.

9. Прийом «Дзеркало», який використовують з застосуванням релятивної (відносної) системи сольмізації під час проведення «Музичного вітання»:

- А) учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- Б) коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують;
- В) учитель ритмічно показує ручні знаки, а учні лише співають;
- Г) учитель демонструє два ручні знаки і співає, а учні ритмічно повторюють ручні знаки і співають, наслідуючи учителя.

10. Прийом «Розшифруй», який використовують з застосуванням релятивної (відносної) системи сольмізації під час проведення «Музичного вітання»:

- А) учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- Б) коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують;
- В) учитель ритмічно показує ручні знаки, а учні лише співають;
- Г) учитель співає «Музичне вітання», а учні ритмічно показують ручні знаки.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання

для дистанційної / самостійної роботи

1. Розробіть власну систему вправ для навчання музичної грамоти учнів.
2. Розкрийте особливості поняття «дидактична казка» та його використання на уроці музичного мистецтва.
3. Оберіть музичне поняття і напишіть дидактичну казку.
4. Розучіть пісню на вибір з музичного мистецтва 1-4 кл. з використанням елементарних інструментів.
5. Створіть картки з малюнками різного розміру для створення ритмічних малюнків.
6. Дослідіть сучасне використання болгарського методу «Столбца».
7. Створіть медіотеку використання методичних прийомів.
8. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів початкової школи.
9. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів основної школи.
10. Розробіть власні ігрові прийоми з використанням цеглинок LEGO.
11. Перегляньте запис відеоуроку з музичного мистецтва, проаналізуйте етап уроку: сприймання музичного твору: <https://www.youtube.com/watch?v=Lo2qeMLvVsw>
12. Оберіть тему уроку музичного мистецтва, розробіть бесіду до слухання музики (1-4 клас).

13. Оберіть тему уроку музичного мистецтва, розробіть бесіду до слухання музики (5-7 клас).

14. Проаналізуйте сучасні підходи до навчання музичної грамоти.

15. Pozнайомтесь з дидактичними казками, які написані вчителями музичного мистецтва для уроків:

– Казочка про Мелодію. Як з'явилась музика.

https://www.youtube.com/watch?v=ojZiTqBk6-TE&feature=emb_logo

– Казочка про Мелодію. Напрямок руху мелодії.

https://www.youtube.com/watch?v=DCTzc_QRr0A&feature=emb_logo

– Казочка про Мелодію. Високі та низькі звуки.

https://www.youtube.com/watch?v=BSqRREr-PYNE&feature=emb_logo

– Казочка про ноти.

https://www.youtube.com/watch?v=5J6xV41_CA-o&feature=emb_logo

– Казочка про Мажор та Мінор.

https://www.youtube.com/watch?v=ADD0VtGgr-Ow&feature=emb_logo

16. Напишіть дидактичну казку про музичні поняття (ритм, тембр, темп, мелодія, динаміка тощо).

17. Підберіть методичні прийоми навчання музичної грамоти.

18. Проаналізуйте працю М. Леонтовича «Нотна грамота. Підручник для навчання співів у народних школах». Як педагог застосовував навчання нотної грамоти?

19. Створіть наочний матеріал для навчання музичної грамоти учнів, презентуйте на занятті.

20. Перегляньте вебінар з презентацією методики роботи з LEGO-цеглинками на уроках музичного мистецтва: https://www.youtube.com/watch?v=qip0K6YXYjs&list=PLzjnZQuekRF_OECW03IHxH0100UVkvmpj&index=29

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Використання цеглинок LEGO на уроках музичного мистецтва.
2. Методичні прийоми слухання музичного твору.
3. Музичні форми – бесіда для учнів.
4. Характерні особливості релятивної системи сольмізації 3. Кодая.
5. Проведіть джем-сейшн з виконанням body percussion («жестів, що звучать»).

Плани практичної роботи

Практична робота №11-12

Тема: Сприймання та аналіз-інтерпретація музики. Пластичне інтонування. (4 год.)

Завдання: обрати тему уроку, розробити бесіду до слухання музики з варіантами запитань, презентувати на занятті фрагментів уроків (етап: слухання музики).

Практична робота №13

Тема: Методика навчання музичної грамоти на уроці музичного мистецтва / мистецтва (2 год.)

Завдання: обрати тему уроку, розробити прийоми навчання нотної грамоти, створити наочність до уроку, презентувати на занятті фрагмент уроку (навчання музичної грамоти).

Перевірочні тести до кредиту 10

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Вступне слово вчителя перед слуханням музичного твору не повинно бути:

- А) довгим;
- Б) лаконічним;
- В) емоційним;
- Г) образним.

2. Для порівняння зміненого варіанта музики з оригіналом використовують метод:

- А) варіювання;
- Б) порівняння;
- В) моделювання;
- Г) ігровий.

3. Методика проведення слухання музичного твору на уроці (за О. Апраксиною) не включає:

- А) вступну бесіду;
- Б) виконання твору;
- В) запис у робочий зошит структури твору;
- Г) бесіду про прослуханий твір.

4. Мета повторного слухання твору:

- А) більш детальний аналіз і поглиблене вслухання в музику;
- Б) запис структури твору у зошит;
- В) пропівування фрагментів;
- Г) створення ілюстрацій.

5. Музичне сприймання це:

- А) хоровий спів;
- Б) гра на музичних інструментах;
- В) музично-ритмічні рухи;
- Г) процес слухання музичного твору.

6. Процес слухання музичного твору на уроці повинен бути організований з урахуванням:

- А) часу;
- Б) вікових і психологічних особливостей учнів;
- В) ТЗН;
- Г) музичних здібностей учнів.

7. Відомий фахівець у галузі музичного виховання, що порівнювала сприймання музики з формою сонатного алегро:

- А) Л. Безбородова;
- Б) О. Апраксина;
- В) Н. Гродзенська;
- Г) М. Осеннева.

8. При навчанні музичної грамоти для контрастного порівняння особливостей звуків використовують метод:

- А) варіювання;

- Б) порівняння;
- В) моделювання;
- Г) ігровий.

9. Для створення моделі того або іншого музичного явища використовують метод:

- А) варіювання;
- Б) порівняння;
- В) моделювання;
- Г) ігровий.

10. Казка інформативного характеру, написана учителем до відповідної теми уроку це:

- А) народна;
- Б) дидактична;
- В) художня;
- Г) медитативна.

Список рекомендованої літератури

1. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
3. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
5. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник. 2-е вид. доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 216 с. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
6. Роман Дверій. Музична грамота в малюнках. Навчальний посібник. Львів: Кальварія, 1994. 40 с.
7. Моторна О. С., Капінос О. О. LEGO на уроках музичного мистецтва в початковій школі. //Мистецтво та освіта, №4 (94), 2019. С. 12–18.

Кредит 11

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 27. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва

Тема 28. План-конспект уроку

Тема 27

Художньо-педагогічна драматургія
уроку музичного мистецтва

Ключові слова: урок, «метод художньо-педагогічної драматургії», «метод емоційної драматургії»

Обов'язковою умовою успішного проведення уроку музичного мистецтва є його наповненість. Будь-який шкільний урок повинен бути цікавим для учнів, від його організації і вмілого проведення залежить вирішення завдань музичної освіти. Загальновизнано, що урок музичного мистецтва – це постійне творче спілкування між музикою – вчителем – учнями, між Композитором – Виконавцем – Слухачем.

Урок музичного мистецтва спрямований на формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва [66].

Саме для уроків музичного мистецтва притаманна особлива емоційна атмосфера, урок повинен бути емоційно насиченим, створений з емоцій, настроїв і почуттів, адже музика – це «мова

почуттів». Саме такий урок сучасні науковці визначають як емоціогенну ситуацію, яка має внутрішню логіку, сутність якої полягає в русі від безпосередньої емоції до реальної дії. О. Лобач виводить умовну формулу такого уроку «ВІДЧУВАЮ – РОЗУМІЮ емоційний стан – ЗНАЮ як діяти – ДІЮ» [65].

Так як урок музичного мистецтва передбачає сприйняття і виконання музики, а також музичну творчість (в доступних межах), то саме тому успіх роботи вчителя визначається тим, наскільки на уроці організовано спілкування з мистецтвом: як «другої природи людини», як активної навчальної діяльності, як живим явищем у всій його цілісності, як органічної частини навколишнього життя.

Цього не відбудеться, якщо спілкування з мистецтвом буде організоване лише на інформаційному рівні (коли учитель розповідає учням певні факти або події, а учні не сприймають їх як свої, які були здобуті в процесі навчальної діяльності).

Учитель повинен побудувати освітній процес на уроці, щоб зуміти доторкнутися до душі учнів і донести, що *мистецтво – це особлива, унікальна мова спілкування поколінь, епох і народів*. Саме мистецтво може розповідати про життя людини, передавати її почуття і хвилювання. Тобто, воно не лише дає естетичну насолоду, а передає певну закодовану інформацію.

Саме тому важливого значення для вчителя набуває побудова загальної логіки уроку та планування етапів освітнього процесу, тобто продумування художньо-педагогічної драматургії уроку, яка врахує:

- загальні закономірності освітнього процесу,
- специфіку педагогіки мистецтва,
- особливості художньо-дидактичної інтеграції, яка спрямована на розкриття певної теми,
- діалогічність образів, втілених мовою різних мистецтв.

Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва це своєрідне «ядро» методологічної культури майбутнього вчителя музики, інтегрована сутність ряду художньо-педагогічних процесів, єдність змісту, форм і методів пізнання музичного мистецтва. Цей метод направлений на те, щоб зробити процес пізнання музичного мистецтва для учнів цікавим і захопливим.

Ідея планування уроку мистецтва за методом художньо-педагогічної драматургії належить фундатору курсу світової художньої культури Л. Предтеченській. Саме вона у 80-тих роках ХХ ст. запропонувала планувати урок як цілісну художньо-педагогічну дію у вигляді таблиць-схем, які дають уявлення про логічну структуру уроку, вибудованого у логіці методу художньо-педагогічної драматургії, використовувати специфічні засоби виразності на уроці мистецтва.

Основними структурними елементами цього конструктору були запропоновані наступні:

Етапи уроку (їх стислий зміст)	Логічний смисл етапів	Питання до учнів
-----------------------------------	-----------------------	------------------

У той же час набула поширення своєрідна формула-ідея, що відзеркалює концентроване вираження сутності методики викладання музичного мистецтва в школі: «Схвилювавши, змусити замислитися» (Л. Предтеченська).

Були виділені певні правила розробки композиції уроку, визначені етапи уроку, які впливають один з одного і утворюють єдину лінію уроку: з початку – моменту його зародження (інтродукція, зав'язка, створення проблемної ситуації), через розвиток – зацікавленість (розробка проблеми) до його вершини емоційної напруги (кульмінація) і, нарешті, до його емоційного спаду – завершення (розв'язка).

Але розв'язкою дія уроку не завершується: як і художній (мистецький) твір, урок мистецтва, запавши в душі учнів, розбудивши їх думки і почуття, буде для них продовжуватися і за стінами класу в їх роздумах і вчинках – цей важливий етап уроку, який не має кінця, назвали «післядією».

Згодом Е. Абдуллін уводить поняття «метод емоційної драматургії», який заснований на принципах «емоційного контрасту» або «послідовного збагачення і розвитку того чи іншого емоційного тону».

Ця ідея набула подальшого розвитку в методичних розробках уроків музичного мистецтва вчителів-практиків. На сьогодні планування уроків мистецького спрямування набули великого поширення у науково-методичних працях Л. Масол, А. Копилової, А. Печерської, О. Пешекової, Л. Плужнікової-Мандри, О. Гумінської, М. Ратко, О. Смирнової, О. Ромазан та інших.

Були запропоновані варіанти графічного моделювання уроків. Так, О. Ромазан пропонує наступні складові:

Композиція уроку	Хід уроку	Питання до учнів
------------------	-----------	------------------

А. Копилова:

Час	Розділ уроку	Мета	Зміст	Матеріал	Примітки
-----	--------------	------	-------	----------	----------

Ми пропонуємо наступний варіант графічного моделювання уроків, у якому відображено етапи уроку, форми роботи, музичний матеріал, діяльність учнів:

Етап уроку	Зміст роботи (діяльність учнів)
------------	------------------------------------

Учені наголошують, що втілення ідеї художньо-педагогічної драматургії сприятиме перетворенню звичайного уроку в урок Мистецтва, який буде народжуватись у творчій діяльності його співучасників – учителів та учнів, подібно до театральної вистави або мистецького твору.

Але урок – це не моноспектакль, де педагог – виконавець, а учні – глядачі, це скоріше інтерактивне дійство, де учні стають учасниками, а вчитель – організатором, співучасником, фасилітатором. Тому вчитель, плануючи урок, стає своєрідним драматургом, який створює цю конструкцію, продумує подієвий ряд уроку, втілює свій драматургічний задум, займає позицію, передбачає той чи інший розвиток подій.

Спільність ознак уроку і театральної вистави простежується у взаємодії компонентів педагогічного «дійства» (наскрізний розвиток) для досягнення мети уроку (надзадачі), у характеристиці почуттів учасників, у поєднанні акторської та режисерської майстерності, в управлінні емоційними станами (психічна регуляція і саморегуляція), у володінні професійною технікою (мова, міміка, поведінка тощо), у мистецтві перевтілення.

Але така паралель досить умовна, тому що мета і завдання впливу педагогів і акторів різні. На закономірностях театральної діяльності побудована теорія і методика формування педагогічної майстерності проф. І. Зязюна, її основні положення стосуються й учителя музичного мистецтва [33].

Втілення ідеї планування уроку музичного мистецтва за методом художньо-педагогічної драматургії передбачає

створення проблемно-пошукових та евристичних ситуацій, які підвищують емоційний і розвиваючий (креативний) потенціал уроку, а також організацію художньо-пізнавальної діяльності за певними умовно визначеними «драматургічними кроками».

Цей метод допомагає композиційно побудувати урок музичного мистецтва як єдине художньо-педагогічне ціле. Ефективна дія на учня може бути досягнута при такій художньо-педагогічній драматургії уроку, яка **відбиває спрямованість діяльності учителя на кожному його етапі на пробудження емоційної активності** школярів, яка, у свою чергу, служить основою творчої і пізнавальної активності в процесі спілкування з творами музичного мистецтва.

Отже, планування художньо-педагогічної драматургії це цікавий і в той же час складний процес, який передбачає **наповнення канви уроку, розставлення смислових та емоційних акцентів**, що ведуть до розкриття художньої ідеї твору, **підбір доречних елементів** інтеграції, що спрацюють на вирішення «надзавдання» вчителя – *викликати у дітей почуття катарсису* (грец. «духовне очищення» – прим. авт. Л.А.), *посилене задоволенням від самостійного осягнення змісту твору*.

Вибудовуючи художньо-педагогічну драматургію уроку, учитель повинен опиратися на наступні *принципи* педагогіки мистецтва:

- *принцип емоційної оцінки*, що спрямовує і організовує пошуково-творчу діяльність учнів через ставлення до свого переживання;
- *принцип несподіванки* організовує одночасно і зав'язку уроку і розумовий експеримент учнів;
- *принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги* визначають логіку розкриття морально-естетичного змісту твору і ведуть сприйняття школярів до генеральної кульмінації;
- *принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики* покликані забезпечити «прорив» в морально-естетичні ідеали, «зашифровані» в художній ідеї твору.

Також частину уроків доцільно будувати за *принципом емоційного контрасту* або *принципом послідовного збагачення й розвитку того чи іншого емоційного тону уроку* (Е. Абдуллін).

За таких умов, правильно побудована художньо-педагогічна драматургія уроку допоможе перетворити освітній процес на уроці у цілісний і єдиний художньо-педагогічний процес.

Педагоги-практики виділяють такі основні *правила і прийоми створення композиції уроку*:

- цілісність уроку;
- зв'язок і взаємна узгодженість і неповторність всіх елементів композиції;
- передача від часткового до загального;
- контраст і повтор;
- темпоритм уроку;
- головне і другорядне;
- зоровий і звуковий ряд;
- підпорядкованість всіх засобів композиції режисерському задуму вчителя.

Одним з центральних моментів, що відноситься до музично-педагогічної композиції уроку музики, є його *драматургічний розвиток*. Він розглядається перш за все як розгортання основної ідеї й змісту уроку музичного мистецтва в цілому. Як зазначає Н. Грішановіч, «кожен урок - це складна, багатоголоса і поліфонічна партитура смислів, образів, художньо-педагогічних завдань, методів і в цілому – художньо-педагогічного діалогічного спілкування. І в той же час це органічна художньо-психологічна цілісність». Педагог проводить аналогію між створенням «партитури» уроку і партитури музичного твору: як музичний образ виростає з інтонації, так і урок повинен мати смислову одиницю, що зберігає, як інтонація, все властивості цілого.

Такою смисловою одиницею може стати художньо-комунікативна ситуація. Вона завжди є цілісною у взаємозв'язку структурних складових, якими виступають:

- реальні учасники художньо-педагогічного спілкування – учитель і учні, які можуть виступати в ролях композиторів, виконавців і слухачів;
- художній текст, яким є музичний твір або імпровізація;
- життєвий і художньо-педагогічний контекст;
- контекстно обумовлені способи інтонаційного діалогічного контакту, які діалектично пов'язані з розумінням учнями виразністю музичної мови.

Виходячи з природи уроку музичного мистецтва, важливим для нього є вибудовування *емоційної* драматургії уроку, його кульмінації, контрастів в характері звучання музики (швидка-повільна, весела-сумна тощо), розмаїття форм і видів музичної діяльності, характеру спілкування вчителя і учнів тощо. При цьому, в змістовному відношенні, продумуються інтонаційно-сміслові віхи, в яких в концентрованому вигляді відбувається втілення основних ідей, які вирішуються на уроці, що і є логікою розгортання музично-педагогічної думки.

Як відомо, у багатьох музичних творах використовується ефект поступового наростання напруги і потім миттєвого його скидання за рахунок темпових, динамічних, фактурних засобів. Як зазначає Н. Сулова, аналогічний ефект «легко створити в ході обговорення, взаємного спілкування на уроці. Тонем висловлювання, темпу мови, конкретним змістом реплік педагога може поступово добитися виникнення в класі напруженої психологічної атмосфери. Потім раптово треба «зняти» напруження в обстановці. Якщо це вдасться, і в реакції класу проявиться спочатку напруженість, а потім заспокоєння і розслаблення, то наступним кроком необхідно вивести учнів за рамки спектаклю, що розігрується і звернути їх увагу на те, що вони зараз відчували. Потім досвід їх власного переживання необхідно перенести на музичний твір, заснований на тому ж ефекті» [8].

Найважливішу роль в успішному проведенні уроку відіграє встановлення учителем певної атмосфери, яка, в свою чергу повинна співвідноситися з його образом, жанром, композицією. Саме здатність вчителя бути режисером уроку і створювати потрібну атмосферу, багато в чому визначає можливість вирішення всіх навчальних, розвиваючих та виховних завдань як показників формування музичної культури дітей. Така атмосфера стає свого роду «душею уроку музичного мистецтва».

Створенню такої атмосфери сприяє об'єднання зовнішнього і внутрішнього в мистецтві ведення уроку, що проявляється у погляді вчителя, його міміці, жести, вокальної, інструментальної та диригентської виконавської інтонації, словесно-мовної інтонації, загальному тоні уроку. Учитель повинен знаходити інтонаційно-адекватну форму вираження своїх художніх переживань і розуміння художніх образів. Усвідомлену художню

ідею необхідно вміти передати словами, виразними рухами, мімікою, а також побачити її відображення в творах інших видів мистецтва. Саме зіставлення аналогічних, «співзвучних» образів в різних видах мистецтва допомагає учням самостійно виявити ту чи іншу художню ідею, зробити смислове узагальнення.

Досвідчений учитель-практик О. Пачкіна виводить власну формулу уроку музичного мистецтва: музичний твір + діалог з учителем (щодо задуму автора) + емоційний відгук + натхнення = розкриття творчого потенціалу.

«Уроки повинні проходити на «одному диханні» – «ВДИХ – ВИДИХ!» Розбираючи твір мистецтва, діти знаходять в ньому інтерес, натхненні (захоплені) діти готові до діалогу. Кульмінацією уроку (ВИДИХ) є прагнення дітей висловити емоції в різних творчих формах (вокальна робота, живопис, поезія чи проза).

Слухаємо музичний твір – (ВДИХ)! Із задоволенням створюємо і розглядаємо свої (!) картини – асоціації. – (ВИДИХ)! Розглядаємо художні полотна – (ВДИХ)! Чуємо музику гармонійну настрою, руху, колориту. (ВИДИХ)!» (О. Пачкіна).

Отже, *емоційна драматургія уроку музичного мистецтва* – це цілісний художньо-педагогічний процес, в якому емоції виступають одночасно змістом, формою і методом пізнання художнього змісту твору.

У музичній педагогіці емоційна драматургія уроку музичного мистецтва розглядається як рух від емоційного змісту мистецтва до художньо-драматургічної ідеї уроку, як принцип організації художньої діяльності вчителів і учнів на уроках музики, спрямований на емоційно-проектне осмислення школярами свого духовного світу.

Емоційна драматургія уроку музичного мистецтва вибудовується учителем як умова проникнення в художній зміст твору з подальшим формулюванням його в художніх образах-символах. «Надзавданням» побудови емоційної драматургії уроку мистецтва та критерієм професіоналізму вчителя виступає вміння викликати у школярів почуття катарсису, посилене задоволенням від самостійного осягнення змісту твору. Творча сутність емоційної драматургії як мистецтва управління дитячої емоційно-інтелектуальною діяльністю зумовлює імпровізаційно-варіативний характер всього процесу пізнання мистецтва.

Основними композиційними елементами (етапами) художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва є:

Інтродукція (вступ, експозиція) – задає тональність уроку, вводить учнів в образ уроку, звертає увагу на головну ідею, дає установку на подальшу роботу на уроці. Це початковий момент, ситуація, в якій повинна зростати «проблема». Це етап емоційної установки, повідомлення теми уроку.

Мета цього етапу – налаштувати учнів на потрібний емоційний стан, досягти необхідної емоційної хвилі, емоційного резонансу з твором мистецтва.

На цьому етапі досягти поставленої мети допомагає *оформлення дошки, використання музичного, літературного епіграфів, зорового ряду*, який може відкривати презентацію до уроку, музичні розминки, певна історична подія або факт з біографії композитора або виконавця тощо.

Приклад етапу інтродукції першого уроку в 1 класі:

– Доброго дня, діти. Сьогодні ми розпочинаємо з вами захоплюючу подорож у дивовижну країну Музики. На наших уроках ми будемо співати, слухати музику, грати на дитячих музичних інструментах, крок за кроком ми пізнаватимемо загадковий музичний світ. А в цій захоплюючій подорожі з нами завжди будуть герої нашого підручника – мудра Чарівниця Гармонія, яка буде вас знайомити з таємницями музики, співача Чарівниця Мелодія, яка запропонує прослухати або проспівати музику, веселий і невгамовний Чарівник Ритм, з яким ви будете грати на музичних інструментах, танцювати та розгадувати музичні загадки. Давайте розгорнемо першу сторінку підручника і познайомимося з нашими героями.

Робота з підручником: форзац, с. 6.

Учитель пропонує учням роздивитися зображення героїв-комунікаторів (форзац), зачитує слова-звертання до маленьких першокласників на с. 6, розповідає про правила роботи з підручником і зошитом.

Зав'язка – етап переходу вихідної події (інтродукції) у відкритий педагогічний конфлікт; визначається проблема уроку. Зав'язка – це подія, факт, явище, що створює «конфліктну ситуацію» і дозволяє визначити проблему уроку. Це постановка умовної «перешкоди», на яку учень повинен наштотхнутися і захотіти її здолати. Формулювання проблеми уроку. На цьому етапі можна використовувати постановку проблемного запитання.

Наприклад, в 1 класі при вивчення теми «Музичні звуки», перед дітьми можна поставити проблему «*Чи існують реально звуки, якщо існують, то чому ми їх не бачимо? Чи можна побачити звуки?*». При знайомстві із засобами виразності: ритмом, динамікою, темпом, – дітям пропонується уявити цих невидимих казкових героїв у вигляді чарівників, які живуть в королівстві Музики, і з якими трапляються різні події та казкові ситуації.

Приклад етапу зав'язки уроків музичного мистецтва 1 клас [34]:

Тема 2: Ми – учні чарівниці Гармонії. Проблемне питання: «Чому королеву назвали Мелодією, а її королівство – королівство Співучих мелодій? Яку б назву дали б ви?».

Тема 4: Милуємося довкіллям. Проблемне питання: «Чи може музика змінити довкілля?».

Тема 5: Щедра осінь. Проблемне питання: «Яку музику може подарувати Осінь?».

Тема 7: Мистецькі професії. Проблемне питання: «Чи кожна людина може стати музикантом?».

Тема 12: Зима-чарівниця. Проблемне питання: «У чому секрет Темпа?»

Можливі варіанти, коли зав'язка тільки готує виникнення проблемної ситуації, яка виникне на наступних етапах уроку.

Розробка (розвиток) – занурення у проблемну ситуацію, її поглиблення, пошук вирішення проблеми, відповідей на запитання, виклад теми. В даному блоці драматургічної побудови уроку головним стає *творчий процес*, який проявляється у вільному самовираженні.

На цьому етапі можна проводити бесіду з учнями, роботу з підручником, слухання музичних фрагментів з подальшим аналізом-інтепретацією, роботу в групах, у молодших класах – читання фрагментів казок, дидактичний театр (розповіді учителя про музику від імені казкових персонажів підручника), перегляд відеофрагментів (мультфільмів, відеофільмів), хвилинку паузи, зосередження або відпочинку, виконання ігрових завдань, вирішуючи які, учні відкривають для себе нові обрії музичного мистецтва.

Розвиток сюжету, створення музичних образів, які народжуються з своєрідного емоційного хаосу може бути спокійним або бурхливим, але обов'язково динамічним. Можливі зупинки, паузи, затихання, коли йде процес визрівання ідеї, образу.

Головним на цьому етапі є твір, обговорення, слухання, накопичення, при якому застосовуються методи перенесення, асоціації, зміщення, аналогії, пожвавлення, одухотворення.

Кульмінація (у перекладі з латини – це вершина) (*центральна подія, творче прозріння*) – це критична точка в композиції уроку, вершина емоційної напруги, відкриття, вирішення поставленого завдання, проблеми уроку. Ключовий момент теми, на якому вирішується проблема уроку, вузол ідей, до яких учитель підводить учнів увесь урок.

Науковці визначають цей евристичний момент як спалах «свідомості», подиву, коли раптово весь наявний життєвий і «резервний» досвід (ще не відкриті, але вже закладені можливості) дитини актуалізуються у вигляді «пик-досвіду». У музиці це нерідко пов'язано з «тривалим інсайтом» («раптова здогадка, проникнення у суть» – прим. авт. Л.А.), оскільки процес насолоди, очікування і знаходження відповіді в музиці може бути розтягнутим у часі.

Під час кульмінації визначаються ті естетичні висновки, задля яких і будувався урок. На цьому етапі пропонується послухати музичний твір, провести аналіз-інтерпретацію, дати відповіді на запитання, виконати пісню, провести бесіду про пісню, яку будуть розучувати, прослухати її та розучити за планом. Цей етап уроку вимагає відповідного піднесеного емоційного фону, навіть на тлі насиченої духовно-творчої атмосфери. Якщо діти досягають найвищої насолоди, подиву або здивування, то після цього настає катарсис, а за ним і останній етап.

Розв'язка уроку (завершення, фінал, головна подія) – етап узагальнення і формулювання висновків. Цей етап дає привід до подальших, самостійних творчих пошуків учнів. У молодших класах – це етап, на якому може проводитись перевірка засвоєних знань у ігровій формі, відповіді на питання героїв-комунікаторів підручника, робота у зошиті тощо.

Післядія – етап самостійної творчої діяльності учнів (домашня робота за бажанням учнів: слухання музики, фантазування та імпровізації на музичному інструменті та голосом тощо).

Така структура уроків є досить умовною, тому що на уроці може виникнути ситуація появи двох розробок та двох кульмінацій тощо.

Розглянемо цей метод на прикладі двох уроків в початковій та в основній школі.

Приклад 1. «Мистецтво 1 клас» (блок «Музичне мистецтво»).
Тема 13: Зустрічаємо Новий рік [34]:

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: « Чи можна передати музичними звуками природні явища – сніг, завірюху, метелицю? »
Розробка:	Робота з підручником: с. 54. Слухання у. н. казки «Новорічна казка».
Кульмінація 1:	Слухання у. н. танцю «Метелиця», К. Дебюссі «Сніг танцює».
Розробка:	Робота у зошиті: завд. №3 с. 22. Імпровізація (пластична).
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н. Май; розучування у. н. п. «Іди, іди, дід»
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 4 с. 22. Робота з підручником: с. 55.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Приклад 2. «Музичне мистецтво 7 клас». Тема: Музика кризь віки [59]:

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку. Музичний епіграф: Й. С. Бах «Прелюдія до-мінор»
Зав'язка (проблема):	Проблемні питання: « Яка таємниця зберігається в музиці Й. С. Баха і чому вона безмежна в часі? Чи можна назвати музику Й. С. Баха – сучасною? Чи потрібна сучасній людині музика Й. С. Баха? »
Розробка 1:	Робота з підручником: с. 11, з'ясування характерних особливостей «бахівського» письма, визначення понять «токата» і «фуга», їх коротка характеристика. Слухання фрагменту твору «Токата і фуга ре-мінор».
Розробка 2:	Бесіда з учнями, підведення учнів до візуального сприйняття цієї музики. Відповіді на питання «Чи є у сучасній людині такі чи інші проблеми, турботи, які допоможе подолати музика? Чи слухаємо ми музику Баха?»

Кульмінація 1:	Слухання «Токата і фуга ре мінор» у виконанні Віктора Зінчука, Ванесси Мей, Роберто Тісо. Обговорення
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Музикант» Б. Окуджави
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку. Прийом «Сенкан»
Післядія	Роздуми над питанням: «Чому на телефонних рингтонах часто звучить музика Баха?»

На сьогодні аналогом схеми художньо-педагогічної драматургії є технологічна карта уроку (спосіб графічного проектування уроку), яка останнім часом досить активно пропагується як інноваційний продукт, хоча це є помилкою, тому, що її основа взята саме з методу художньо-педагогічної драматургії, який був вперше впроваджений у 80-х роках ХХ століття.

Отже, заздалегідь змодельована, детально продумана художньо-педагогічна драматургія стане надійним компасом учителя музичного мистецтва під час організації емоційно-інтелектуальної діяльності учнів на уроках.

Висновки

Отже, використання методу художньо-педагогічної драматургії дає можливість утворити системні інтеграційні зв'язки між етапами і компонентами уроку, що забезпечують його цілісність; поєднати лінію події уроку з лінією переживання учнів, таким чином, створити максимально сприятливі умови для виникнення спілкування між трьома «партнерами» уроку: вчителем – мистецтвом – учнем.

Експозе

1. Урок музичного мистецтва повинен бути логічно побудований в єдності дидактичних і виховних ідей.
2. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва повинна враховувати: загальні закономірності освітньо-виховного процесу, специфіку педагогіки мистецтва, особливості художньо-дидактичної інтеграції, спрямованої на розкриття певної теми, діалогічність образів, втілених різними мистецькими мовами.
3. Емоційна драматургія уроку музичного мистецтва – це цілісний художньо-педагогічний процес, в якому емоції

виступають одночасно змістом, формою і методом пізнання художнього змісту твору.

4. Плануючи художньо-педагогічну драматургію уроку, вчитель повинен опиратися на принципи педагогіки мистецтва: принцип емоційної оцінки, несподіванки, концентрації художньої ідеї, послідовного накопичення напруги, «естетичного інсайту», загострення, емоційного контрасту.
5. Основними правилами і прийомами композиції уроку є: цілісність уроку; зв'язок і взаємна узгодженість і неповторність всіх елементів композиції; передача від часткового до загального; контраст і повтор; темпоритм уроку; головне і другорядне; зоровий і звуковий ряд; підпорядкованість всіх закономірностей і засобів композиції режисерському задуму уроку.
6. Основні композиційні елементи (етапи) художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва: інтродукція (вступ, експозиція), зав'язка, розробка (розвиток), кульмінація, розв'язка уроку, післядія.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Етап художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва, на якому визначається проблема уроку:

- А) Зав'язка;
- Б) Розробка;
- В) Післядія;
- Г) Експозиція;
- Д) Кульмінація.

2. Етап художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва, який є ключовим моментом теми, на якому вирішується проблема уроку:

- А) Післядія;
- Б) Розробка;
- В) Зав'язка;
- Г) Кульмінація;
- Д) Експозиція.

3. Етап художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва, на якому відбувається пошук вирішення проблеми уроку:

- А) Післядія;
- Б) Розробка;
- В) Зав'язка;
- Г) Кульмінація;
- Д) Експозиція.

4. Етап художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва, який вважається початковим моментом, ситуацією, в якій повинна зростати «проблема»:

- А) Зав'язка;
- Б) Розробка;
- В) Інтродукція;
- Г) Післядія;
- Д) Кульмінація.

5. Метод, спрямований на активізацію емоційного ставлення школярів до музики:

- А) створення композиції;
- Б) емоційної драматургії;
- В) музичного узагальнення;
- Г) створення композицій;
- Д) наочний.

6. Етап художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва, який є етапом самостійної творчої діяльності учнів:

- А) Післядія;
- Б) Розв'язка;
- В) Зав'язка;
- Г) Кульмінація;
- Д) Експозиція.

7. Ідея планування уроку мистецтва за методом художньо-педагогічної драматургії була запропонована:

- А) Д. Кабалевським;
- Б) Б. Яворським;
- В) Л. Предтеченською;
- Г) Л. Хлебніковою;
- Д) Е. Абдулліним.

8. Поняття «метод емоційної драматургії» було уведено:

- А) Д. Кабалевським;
- Б) Б. Яворським;
- В) Л. Предтеченською;
- Г) Л. Хлебніковою;
- Д) Е. Абдулліним.

9. Принцип педагогіки мистецтва, що спрямовує і організовує пошуково-творчу діяльність учнів через ставлення до свого переживання:

- А) принцип емоційної оцінки;
- Б) принцип несподіванки;
- В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;
- Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

10. Принцип педагогіки мистецтва, що організовує одночасно і зав'язку уроку і розумовий експеримент учнів:

- А) принцип емоційної оцінки;
- Б) принцип несподіванки;
- В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;
- Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

Тема 28

План-конспект уроку

Ключові слова: урок, план-конспект уроку, календарно-тематичний план, поурочний план (конспект уроку)

Підготовка вчителя до уроків починається ще до початку навчального року і включає в себе: вивчення Державних освітніх стандартів, програм, підручників, укладання тематичного планування (календарно-тематичного) тощо.

Календарно-тематичний план – документ, який розробляється вчителем відповідно до навчальної (типової освітньої) програми з урахуванням програмового матеріалу підручника.

У ньому визначено кількість годин на семестр з предмету, тему кожного уроку, дату його проведення, зміст уроку за видами діяльності (сприймання музичного мистецтва, художньо-творча діяльність тощо).

Щоб правильно скласти календарно-тематичний план уроків вчителю потрібно ретельно вивчити навчальну програму, ознайомитися з її особливостями, структурою та підручниками, здійснити розподіл матеріалу за уроками. Календарно-тематичний план розробляється вчителем. Він має вільну структуру, яка враховує діяльність учнів на уроці (див. Додаток).

Приклад 1. Фрагмент календарно-тематичного планування уроків музичного мистецтва в 5 класі:

1-й семестр Тема 1. Музика як вид мистецтва (6 годин)							
Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	1	Як виникла музика	Пер Нергард «Образ шуму»	«Музика» сл. І. Ісакової (переклад з рос. О. Торгалова), музика Г. Струве		Ритм	Підручник с. 10-11; зошит с. 1
	2	Як виникла музика	Запис співу пташок; Луї Клод Дакен «Зозуля»	«Музика» сл. І. Ісакової (переклад з рос. О. Торгалова), музика Г. Струве	Легенда про флейту Пана		Підручник с. 14; зошит с. 2

Приклад 2. Фрагмент календарно-тематичного планування уроків музичного мистецтва в інтегрованому курсі «Мистецтво» 2 клас:

№ уроку	Дата	Зміст уроків з образотворчого мистецтва	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
1 семестр				
Тема 1. Здрастуй, рідна школо!				
1		Основні поняття: вітальна листівка. СМ: персонажі-комунікатори		Ноти, нотний стан, скрипковий ключ, інструментальна музика; нота «до».
2		підручника, які супроводжують учнів у мандрах світом Мистецтва; світлина із зображенням класної кімнати. ХТД: Виготовлення вітальної листівки, присвяченої Дню знань (кольоровий, тонований папір; олівці, фломастери, маркери; природні матеріали (листя, квіти, травинки); ножиці, клей).		СМ: М. Скорик «Мелодія» (скрипка, фортепіано, бандура); ХТД: «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової – розучування.
Тема 2. Здрастуй, рідна школо!				
3		Основні поняття: графіка, графічні матеріали. СМ: В. Мамчич «Кримське дерево»; методичний малюнок дерева пастеллю.		Мелодія, вокальна музика СМ: Е. Гріг «Ранок» (фортепіано, симфонічний оркестр);
4		ХТД: Зображення дерева, яке вітає учнів дорогою до школи. За бажанням можна доповнити малюнок паперовими пташками (білий або тонований папір; фломастер чи вуглина).		ХТД: «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової – виконання; вокальна імпровізація. М/ф «Школа зайців»

Поурочний план (конспект уроку) – короткий письмовий виклад змісту уроку у формі конспекту, складається на основі календарно-тематичного плану. План-конспект засвідчує основні напрями педагогічного пошуку вчителя й уможлиблює передбачення результату у різних видах музичної діяльності, спрямованої на формування музичної культури учнів.

У ньому вказується структура уроку, послідовність його проведення, тема, мета уроку, тип, обладнання уроку, художньо-педагогічна драматургія уроку, перебіг уроку.

Перебіг уроку – своєрідний сценарій, згідно з яким реалізуються мета та основні завдання уроку. В процесі планування уроку варто звернути увагу на те, щоб кожен етап був логічно поєднаний з попереднім і наступним.

План-конспект уроку може бути розгорнутим або тезисним.

Складові плану-конспекту уроку:

Тема уроку: _____

Мета уроку: навчальна – _____

розвивальна – _____

виховна – _____

Методи уроку: _____

Тип уроку: _____

Жанр уроку: _____

Обладнання: _____

Навчальні підручники та посібники: _____

Музичний матеріал: _____

Елементи інтеграції: _____

Основні поняття для засвоєння: _____

Художньо-педагогічна драматургія:

Інтродукція уроку: _____

Зав'язка уроку: _____

Розробка уроку: _____

Кульмінація уроку: _____

Розв'язка уроку: _____

Перебіг уроку...

Для початкових класів (інтегрований курс «Мистецтво») виписуються також завдання уроку, відповідно до змістових ліній, які зазначено у нових Типових освітніх програмах.

Урок музичного мистецтва спрямований на формування у учнів комплексу *ключових, міжпредметних і предметних*

компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації музичних творів українських композиторів та композиторів світу, формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. При визначенні мети уроку, розробці конспекту уроку вчитель повинен обов'язково врахувати компетентнісний підхід до навчання.

Категорія «компетентність» є результатом нового підходу до оцінки людських ресурсів. На даний час у педагогічній літературі широко використовуються поняття «компетенція», «компетентність», але їх відмінні ознаки не позначені чітко, що призводить інколи до розгляду їх як синонімічних. Однак дані поняття є взаємодоповнюючими і існують самостійно, що важливо враховувати при організації компетентісно орієнтованого навчання.

Компетенція (у перекладі з латинської *competencia*) означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє пізнаннями і досвідом. Тобто на уроках музичного мистецтва завдання вчителя полягає у формуванні особистості, яка буде мати цілісне світорозуміння.

Компетентність розглядається як багатогранний критерій результативності, що містить *змістовий* (знання), *процесуальний* (уміння), *аксіологічний* (цінності, орієнтації), *самореалізаційний* (активність і самостійність), креативний (творчість) компоненти.

З переліку компетентностей, які формуються і розвиваються на уроках музичного мистецтва, важливою є загальнокультурна компетентність, яка характеризує ступінь орієнтації особистості в джерелах духовної і матеріальної культури, визначає зміст уявлень про еталони і цінності, втілені в наукових ідеях, концепціях, поняттях, творах мистецтва. Показниками такої компетентності при оцінюванні досягнутого культурно-освітнього простору є: регулярний досвід освоєння різноманітних джерел художньо-естетичної інформації, збереження, поширення культурних цінностей; причетність до середовища спілкування як джерела інформації про культурні цінності; здатність до визначення інтересів у різних галузях мистецтва.

Розглянемо *складові плану-конспекту уроку*.

Мета уроку – це прогнозований, наперед запланований результат діяльності, спрямованої на перетворення якогось об'єкта. Мета уроку повинна відзначатися конкретністю, чіткістю, логічністю, визначеністю засобів досягнення, трансформацією в конкретні дидактичні завдання.

Кожен урок передбачає постановку й реалізацію конкретної мети, яка є триєдиною і включає в себе навчальні, розвиваючі та виховні можливості. *Навчальна мета* передбачає засвоєння учнями знань, умінь, і навичок у галузі музичного мистецтва. *Розвиваюча мета* полягає у створенні максимальних можливостей для розвитку та реалізації особистісного потенціалу учнів у галузі музичного мистецтва. *Виховна мета* полягає у створенні необхідних умов цілеспрямованого впливу на особистість, а також характеризує загальний рівень духовного розвитку особистості.

Для досягнення мети необхідно продумати і вирішити три найважливіші дидактичні завдання: *актуалізувати* попередні знання, уміння, навички, безпосередньо пов'язані з темою уроку; *сформувані* в учнів нові поняття і способи дій; *організувати* застосування учнями знань і досвіду діяльності з метою формування у них нових навчальних і пізнавальних умінь і навичок, нового досвіду пізнавальної діяльності.

Наведемо приклади постановки мети уроку.

Приклад 1. **Мета уроку:** *навчальна* – познайомити учнів з новим поняттям «гучні та тихі музичні звуки», ознайомити учнів з новою українською піснею «Ходить гарбуз по городу»; *розвивальна* – розвивати музичний слух, увагу, пам'ять, музичні здібності формувати ключові, предметні і міжпредметні естетичні компетентності; *виховна* – виховувати інтерес до музичного мистецтва.

Приклад 2. **Мета уроку:** *навчальна* – познайомити учнів з новим поняттям «тривалість звуків», «довгі і короткі музичні звуки», повторення пісні «Ой до нори, мишко», ознайомити учнів з новою поспівкою «Я крокую вгору», розучити поспівку; *розвивальна* – розвивати музичний слух, увагу, пам'ять, музичні здібності, формувати ключові, предметні і міжпредметні естетичні компетентності; *виховна* – виховувати інтерес до музичного мистецтва.

Приклад 3. **Мета уроку:** *навчальна* – поглибити уявлення учнів про народні пісні та думи, визначити зв'язок між

народною і професійною творчістю; визначити народно-пісенні витоки увертюри до опери «Тарас Бульба»; *розвивальна* – розвивати вміння вдумливо сприймати та інтерпретувати контрастні за змістом і звучанням твори, формувати ключові, предметні і міжпредметні естетичні компетентності; *виховна* – виховувати патріотичні почуття, інтерес до українського фольклору, оперної музики, творчості М. Лисенка.

Учитель може в конспекті зазначити, які **методи** він використовує на даному уроці, але це не є обов'язковим структурним елементом. До методів уроку відносимо: **методи за джерелами передачі й характером сприйняття інформації** – *словесні* (розповідь, пояснення, бесіда, обговорення, вербалізація змісту художніх творів, лекція, робота з книгою та підручником), *наочні* (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження, демонстрація художніх творів та художнє ілюстрування словесних пояснень, наочно-слуховий метод, або метод слухової наочності, наочно-зоровий метод або метод зорової наочності, метод рухової наочності, метод самостійного спостереження), *практичні* (спів у хорі, робота над піснею, пластичне інтонування, гра на дитячих музичних інструментах); **методи музичного навчання і виховання** – порівняння, руйнування, співпереживання, художнього вправлення, виконання етюдів, створення ескізів, інтерпретаційного опрацювання художнього твору, варіантної розробки художнього матеріалу, імпровізації, створення художніх образів, створення композицій, роздумів про музику, забігання вперед і повернення назад, музичного узагальнення, емоційної драматургії, створення художнього контексту, інтонаційно-стильового осягнення музики, моделювання художньо-творчого процесу, «створення вже створеного», змістовного аналізу інструментальних творів, повторного сприйняття музичних творів, створення проблемно-пошукових ситуацій, емоційного впливу; **методи за характером мистецької діяльності** – наслідувальні, репродуктивні, інтерпретаційні, творчі; **методи за характером завдань по етапах навчання** – ознайомлення з художнім матеріалом, опрацювання художніх творів, створення художніх образів; **методи для розвитку особистісних художніх властивостей учнів** – стимулювання художнього навчання; розширення мистецького досвіду; активізації художньої діяльності; пролонгований

художній тренінг; художньо-психологічної підтримки; регуляції вольових зусиль тощо.

Визначаючи сценарій проведення уроку, доцільно з'ясувати **тип уроку** музичного мистецтва, його **форму** та **жанр**.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу; урок формування вмінь та навичок; урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок; урок контролю та корекції знань, умінь і навичок; урок перевірки знань; урок узагальнення та систематизації знань; комбінований урок.

Жанр уроку: урок – презентація, урок-казка, урок – імпровізація, урок – діалог, урок – вистава, урок – подорож, урок – концерт, урок – фестиваль, урок – вікторина, урок – гра, урок – змагання, урок – бенефіс, урок – панорама, урок – репортаж, урок – драма, урок – містерія, урок – сповідь, урок – одкровення, урок – «жива газета», урок – квест, урок – турнір тощо.

Стосовно визначеної мети з'ясовується необхідне для проведення уроку **обладнання**. Насамперед, це музичні інструменти, котрі використовує учитель для проведення уроку (фортепіано, баян, гітара, синтезатор тощо), а також елементарні музичні інструменти для організації колективного музикування, мультимедійні засоби навчання (комп'ютер, проектор), звуковідтворювальна техніка.

Обладнання: музичний інструмент (фортепіано, баян...), музичний центр, DVD, телевізор, медіапроектор, комп'ютер, магнітофон.

Навчальні підручники та посібники. Зазначаються автори і назви підручників, робочих зошитів, які використовуються на уроці із вказуванням конкретних сторінок, до яких будуть звертатися протягом уроку.

Елементи інтеграції. Подається перелік назв картин, авторів, назви відеофільмів, поезії тощо, які використовуються на конкретному уроці.

Після визначення цих структурних компонентів доцільно скласти художньо-педагогічну драматургію уроку (план уроку), і врешті-решт, сценарій уроку, в якому доречно окреслити основні етапи засвоєння змісту навчального матеріалу. У перебігу уроку вчитель зазначає дидактичну структуру уроку, його структурне наповнення, види діяльності (див. Таблицю 2).

Таблиця 2

Етапи художньо-педагогічної драматургії	Дидактична структура уроку	Структурні компоненти уроку	Види діяльності
Інтродукція	Організаційний момент. Повідомлення теми уроку. Мотивація навчання.	Вхід до класу під музику. Музичне вітання. Повідомлення теми.	Слухання музики. Виконання поспівки-вітання.
Зав'язка	Актуалізація знань	Теоретичне вивчення музики (бесіда про музику).	Відповіді на питання.
Розробка	Основна частина. Сприймання творів мистецтва.	Перегляд відеофрагментів. Читання казок, віршів. Завдання для слухання.	Слухання, перегляд, відповідь на запитання.
Кульмінація	Сприймання, оцінювання, аналіз-інтерпретація музичного твору.	Бесіда про музичний твір. Слухання музики. Відповідь на питання. Робота над піснею (бесіда, слухання пісні, розучування, виконання). Гра на дитячих музичних інструментах.	Слухання музичного твору, відповідь на питання. Спів (розучування, виконання). Музикування.
Розв'язка уроку	Осмилення, узагальнення, систематизація нових знань. Підсумок уроку.	Виконання завдань, ігрова діяльність, креативність.	Відповіді на запитання. Підсумок уроку.

Сценарій уроку міститься в плані-конспекті уроку, котрий охоплює всі структурні компоненти й відтворює концепцію уроку. Складові плану-конспекту уроку (див. Таблицю 3).

Таблиця 3

Структурні компоненти уроку, їх зміст	детальний опис вимог до компоненту
I. Організаційний момент. Повідомлення теми уроку. Мотивація навчання.	Організований вхід до класу. Для учнів початкової школи вхід до класу під музику (вказується назва музичного твору під який входять учні). Для учнів 5-7-х класів не обов'язково. Музичне вітання (емоційне та виразне виконання).
II. Актуалізація знань.	Активізація уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій; використання інноваційних технологій (діалогові, кооперовані, інтегративні, критичного мислення, ігрові)
III. Основна частина.	
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності	Усі відомості про музику, поняття та терміни повинні бути тісно пов'язані з слуханням, хоровим співом, музикуванням, рухами під музику, творчістю в галузі музики і подаватися в цікавій, доступній для учнів формі з використанням наочності.
Слухання музики. Аналіз-інтерпретація музичних творів.	Перед прослуховуванням твору ставиться завдання (питання), враховується музичний та життєвий досвід дітей, можна використовувати елементи інтеграції. За другим слуханням твору – використання активних видів діяльності до твору, який слухають – рухів, співу, музикування.
Хоровий спів. Розспівування	Перед учнями ставляться конкретні завдання щодо формування виконавських навичок; акцентується увага на чистоті інтонування; розспівування проводиться у формі творчих завдань; вправи повинні бути доступними для вокально-хорових можливостей учнів;

Закінчення табл. 3

Структурні компоненти уроку, їх зміст	детальний опис вимог до компоненту
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)	При розучування пісні по фразам учитель повинен домагатися чистоти інтонування, виразності співу кожної фрази мелодії; робота над диханням, легким, округленим звуком, дикцією. Якщо пісня подана у підручнику, ретельно прочитати текст з учнями, звернути увагу на мелодичну лінію. Можна використовувати наочність (таблиці, текст пісні). Виконувати пластичні рухи, що відтворюють рух мелодії, метр, ритм, фрази. Працюючи над динамікою пісні, учні можуть самостійно продумувати виконавський план, використовувати інсценізацію, гру на дитячих музичних інструментах; повноцінне художнє виконання
Гра на елементарних музичних інструментах	Грою на елементарних музичних інструментах повинні бути охоплені всі учні класу; використання інструментальної імпровізації; учні самостійно створюють оркестровий супровід пісні, що вивчалась на попередньому етапі;
Музично-ритмічні рухи	Запам'ятовування мелодії пісні (за допомогою рухів); участь рухів у відтворення емоційно-образної сторони твору для слухання;
Творчість, імпровізація	Використання різних видів імпровізацій: імпровізація пластична, вокальна, інструментальна, образотворча, літературна;
IV. Підсумок уроку. Оцінювання, повідомлення домашнього завдання (за бажанням)	Підсумок уроку повинен бути логічно пов'язаний з поставленими на початку уроку завданнями; відповідь на проблемне питання уроку; використання ігрових завдань на перевірку нового матеріалу; підсумки повинні формулювати самі учні, домашнє завдання (за бажанням) повинно бути творчим.

Розглянемо приклад *тезисного* плану-конспекту уроку музичного мистецтва в інтегрованому курсу «Мистецтво».

Мистецтво 1 клас (блок «Музичне мистецтво») [34].

Тема 14: Зимові свята

Завдання уроку:

ХТД (художньо-творча діяльність): спів пісні «Щедрівочка щедрувала» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (постава, дихання);

СІМ (сприймання та інтерпретація мистецтва): сприймання музичних творів та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), тембру, надання характеристики мелодії;

КЧМ (комунікація через мистецтво): презентація результатів власної творчості (виконання пісні).

Музичний матеріал: СМ: у.н.п. «Коляд, коляд, колядниця», «Щедрик» в обробці М. Леонтовича; ХТД: Українська щедрівка «Щедрівочка щедрувала».

Елементи інтеграції: К/ф «Один вдома» (фрагмент).

Основні поняття для засвоєння: Колядки, щедрівки.

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: «Для чого люди співають колядки і щедрівки?»
Розробка:	Робота з підручником: с. 58. Бесіда про колядки, щедрівки
Кульмінація 1:	Слухання у. н. п. «Коляд, коляд, колядниця», «Щедрик».
Розробка:	Робота з підручником: с. 58.
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Щедрівочка щедрувала».
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 24. Робота з підручником: с. 59.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент – 2 хвилини

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Повідомлення теми уроку – 4 хвилини

Бесіда про зимові свята.

Проблемне питання: «Для чого люди співають колядки і щедрівки?»

III. Основна частина – 26 хвилин

Робота з підручником: с. 58 (колядки, щедрівки)

Слухання музичного твору: у. н. п. «Коляд, коляд, колядниця»; у. н. п. «Щедрик»

Перегляд кінофільму (фрагмент): з фільму «Сам удома»

Робота з підручником: с. 58 (QR-код: перегляд фрагменту шоу «Голос діти», виконання «Щедрика»)

Фізкультхвилинка.

Вокально-хорова робота: розучування української народної пісні «Щедрівочка щедрувала».

Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 24.

Робота з підручником: с. 59.

IV. Підсумок уроку – 3 хвилини.

План-конспект *розгорнутий* – це розширений виклад матеріалу з словами учителя та ймовірними відповідями учнів. Початок конспекту прописується як і в тезисному плані-конспекті, зміни відбуваються в частині «Перебіг уроку».

Тема 14: Зимові свята

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Повідомлення теми уроку

Бесіда про зимові свята.

Проблемне питання: «Для чого люди співають колядки і щедрівки?»

III. Основна частина

Робота з підручником: с. 58 (колядки, щедрівки)

(учитель дзвенить у маленькі дзвіночки)

– Чуєте незвичні звуки? То маленькі колядники спішать нас привітати! Заспівати нам зимових народних пісень. А як вони називаються? Колядки та щедрівки.

– Колядки виконують на Різдвяні свята. Хлопці та дівчата, яких називають «колядниками», ходять подвір'ями і співають пісні, в яких величають Ісуса Христа, Божу Матір, господаря і господиню, їхніх діток. Бажають їм добра й усіляких гараздів.

Коляд, коляд, колядниця,

добра з медом паляниця,

а без меду не така, –

дайте, тітко, пирога.

– Послухаємо колядку «Коляд, коляд, колядниця». Що в ній оспівується?

Слухання музичного твору

(Слухання у. н. п. «Коляд, коляд, колядниця»)

- Що оспівується в колядці?
- Як рухається мелодія пісні?
- З яким настроєм її виконують?
- Виконавців щедрівок називають щедрувальниками. На Щедрий вечір вони всіх вітають і бажають здоров'я та щастя.
- Які щедрівки вам відомі?
- Найвідомішою українською різдвяною піснею, яку знають і співають у всьому світі є «Щедрик» Миколи Леонтовича. Вона звучить не лише у концертах, але і в мультфільмах та кінофільмах. У англійському варіанті вона відома під назвою «Carol of the Bells» (в перекладі «Колядка дзвонів»).

– Як розповідає слов'янська легенда, кожен дзвін у світі прославляє Ісуса в ніч, коли він народився. Саме тому маленька пташка щедрик прилітає до оселі, щоб подарувати людям багатий рік. Це пісня-побажання.

(Слухання у. н. п. «Щедрик»)

- Які побажання подарував цей маленький птах?
- Який голос пташки можна уявити?
- Що вона дарує людям?
- Що ви хотіли б побажати своїм рідним?

Перегляд кінофільму (фрагмент).

(перегляд фрагменту з фільму «Сам удома»)

– Чи сподобалась вам англомова версія «Щедрика». Що нагадував спів?

Робота з підручником: с. 58 (QR-код).

(QR-код: перегляд фрагменту шоу «Голос діти», виконання «Щедрика»)

Фізкультхвилинка.

Вокально-хорова робота.

Розучування української народної пісні «Щедрівочка щедрувала».

Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 24.

Робота з підручником: с. 59.

IV. Підсумок уроку.

Висловлювання учнів щодо питання: «Для чого люди співають колядки і щедрівки?». Закріплення вивченого.

Домашнє завдання (за бажанням): переглянути фільм «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану», дослідити чи звучить пісня «Щедрик» в цьому фільмі. Як звучить?

Важливим для вчителя є проведення *самоаналізу* розробленого і проведеного уроку. Одним із варіантів схеми самоаналізу може бути наступний (див. Таблиця 4):

Таблиця 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (прикладі окремих зауважень)	
	«+»	«-»
Організаційний момент. Вхід до класу під музику, музичне вітання	організований вхід до класу; чітка організація роботи; емоційне та виразне виконання музичного вітання; спокійна впевнена манера вчителя триматися в класі, поєднання доброзичливості та сердечності	мляве, невиразне виконання музичного вітання або надмірно «крикливе»; недоброзичливе ставлення вчителя до учнів; надмірно повільна або дуже швидка манера вчителя говорити
Повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності школярів, актуалізація знань.	доведена значимість теми, зміст основних завдань уроку; вступ до теми (як постановка проблеми); з'ясування доцільності і потреби у вивченні даної теми, інтригуючи введення теми, відео, зоровий ряд, музичний, поетичний епіграф; послідовність вчителя у пред'явленні вимог, чіткість у визначенні необхідних знань і умінь, доведена значимість теми, зміст основних завдань уроку, активізація уваги та мислення,	тема уроку не оголошена (не записана на дошці); перелік усіх видів роботи на уроці та творів, над якими будуть працювати;

Продовження табл. 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
	використання наочності, ігрових ситуацій; використання інноваційних технологій (діалогові, кооперовані, інтегративні, критичного мислення, ігрові)	
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності	усі відомості про музику, поняття та терміни тісно пов'язані з слуханням, хоровим співом, музикуванням, рухами під музику, творчістю в галузі музики, засвоєння та оперування поняттями, що відповідають державним вимогам до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, визначених програмою, засвоєння жанрово-стилістичних понять в цікавій, доступній формі, використання наочності, що допомагає усвідомленню поняття (терміну), використання диференційованих завдань, раціонально організована робота з підручником.	відірваність теорії від практики, теоретичний матеріал не відповідає програмі, теоретичний матеріал викладений сухо, не цікаво, представлено біографічні відомості про композитора у вигляді реферату

Продовження табл. 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
Слухання музики	завдання (питання) перед прослуховуванням твору конкретні, співвідносяться з попередньою бесідою і звучанням музики, врахування музичного та життєвого досвіду дітей, використання елементів інтеграції: творів образотворчого мистецтва, літератури, відомостей з історії, народознавства, захоплююча, емоційно-образна розповідь про композитора, музичний твір, створена проблемно-пошукова ситуація навколо музичного твору, використання активних видів діяльності до твору, що слухають – рухів, співу, музикування, виховна спрямованість бесіди цікавий виклад матеріалу, вживання потрібної термінології з урахуванням віку учнів; до прослуховування твору ставились конкретні питання; співвіднесення завдань (питань) з попередньою бесідою і звучанням музики;	невідповідність матеріалу бесіди темі уроку та твору, що слухається, сухість викладу, невідповідність термінології віку учнів, перед прослуховуванням твору не ставились питання, завдання, питання, завдання перед слуханням твору сформульовані нечітко і незрозуміло, мало дітей залучено до бесіди про музичний твір, відсутність моментів зацікавлення, відсутній зв'язок з темою уроку. відсутність елементів інтеграції; не використано активні види діяльності – рухів, співу, музикування;

Продовження табл. 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
	врахування музичного та життєвого досвіду дітей; створення проблемно-пошукової ситуації під час вивчення музичного твору; обговоренням прослуханого твору охоплена значна частина учнів, підтримується самостійність суджень;	
Хоровий спів. Розспівування	доступність вправ вокально-хоровим можливостям учнів; перед дітьми ставляться конкретні завдання щодо формування виконавських навичок; акцентується увага на чистоті інтонування; розспівування проведено у формі творчого завдання;	підібрані вправи не співвіднесені з вокально-хоровими завданнями до пісні, що буде розучуватись; недостатньо уваги приділяється звукоутворенню, дикції, диханню; не здійснювався самоаналіз якості виконання
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)	Розучування пісні по фразам; учитель домагається чистоти інтонування, виразності співу кожної фрази мелодії; робота над диханням, легким, округленим звуком, дикцією; робота з підручником; застосування наочності (таблиці, текст пісні);	відсутній аналіз змісту, характеру, засобів музичної виразності пісні; виконавська недовершеність показу; недостатня робота над літературним текстом; недостатньо уваги до розвитку вокально-хорових навичок (дихання, дикція, унісон, ансамбль);

Продовження табл. 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
	учитель спонукає учнів до самоаналізу виконання; розвиток умінь стежити за рухом мелодії з нот; застосування рухів, що відтворюють рух мелодії, метр, ритм, фрази; робота над динамікою пісні; учні самостійно продумують виконавський план, інсценізацію, використання гри на музичних інструментах; повноцінне художнє виконання	багаторазовий повтор пісні без конкретних завдань до кожного; не здійснювався аналіз структури мелодії пісні (фраза, речення, їх ритм, звуковисотність); відсутня робота над образністю;
Гра на елементарних музичних інструментах	грою на елементарних музичних інструментах охоплені всі учні класу; використання інструментальної імпровізації; учні самостійно створюють оркестровий супровід пісні, що вивчалась на попередньому етапі;	не використовується
Музично-ритмічні рухи	запам'ятовування мелодії пісні (за допомогою рухів); участь рухів у відтворенні емоційно-образної сторони твору для слухання;	рухи відірвані від драматургії уроку (фізкультхвилинка); розвага переважає над виконавською дисципліною, навчальними і розвиваючими завданнями;

Закінчення табл. 4

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
Творчість, імпровізація	учні знаходять свої варіанти виразності творів, свої інтерпретації; використання різних видів імпровізацій; імпровізація пластична, образотворча, літературна;	учитель нав'язує готові «рецепти» виконання творів;
Підсумок уроку, оцінювання, повідомлення домашнього завдання	підсумки логічно пов'язані з поставленими на початку завданнями уроку; відповідь на проблемне питання уроку; використання ігрових завдань на перевірку нового матеріалу; підсумки формулюють самі учні, домашнє завдання носить творчий характер (за бажанням).	не підсумовується тема уроку; підсумки формулює вчитель; відсутня коментування отриманих оцінок; домашнє завдання стосується заучування теоретичного матеріалу

Отже, план-конспект уроку – це заздалегідь розроблений, відповідно до навчальної програми курсу, зміст уроку, що уможливорює прогнозування послідовності використання певних музично-педагогічних технологій, спрямованих на розв'язання поставленої мети, і який суттєво впливає на ефективність навчально-виховного процесу й на розвиток поставленої мети, і який суттєво впливає на ефективність навчально-виховного процесу й на розвиток музично-творчих здібностей.

Висновки

План-конспект уроку музичного мистецтва повинен мати цілісну структуру, в якій відображено всі види діяльності роботи на уроці, різноманітні методичні прийоми, технології, форми і засоби навчання, що використовуються на уроці.

Експозе

1. Календарно-тематичний план – документ, який розробляється вчителем. У ньому визначено кількість годин на семестр з предмету, тему кожного уроку, дату його проведення, зміст уроку за видами діяльності.
2. Поурочний план (план-конспект уроку) – короткий письмовий виклад змісту уроку у формі конспекту, що складається на основі календарно-тематичного плану.
3. У плані-конспекті уроку вказується структура уроку, послідовність його проведення, тема, мета уроку, тип, обладнання уроку та його перебіг.
4. План-конспект уроку може бути тезисний та розширений.
5. Перебіг уроку – це своєрідний сценарій, згідно з яким реалізуються мета та основні завдання уроку.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Мета уроку, що націлена на формування та розвиток здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати музичні твори є:
 - А) виховною;
 - Б) предметною;
 - В) навчальною;
 - Г) розвиваючою.
2. Мета уроку, що націлена на виховання інтересу до музичного мистецтва є:
 - А) виховною;
 - Б) розвиваючою;
 - В) навчальною;
 - Г) предметною.
3. Мета уроку, що передбачає засвоєння учнями знань, умінь, і навичок у галузі музичного мистецтва є:
 - А) виховною;
 - Б) розвиваючою;
 - В) навчальною;
 - Г) предметною.
4. Заздалегідь розроблений, відповідно до навчальної програми курсу, зміст уроку це:
 - А) державний стандарт;

- Б) підручник;
- В) план-конспект;
- Г) методика.

5. Прогнозований, наперед запланований результат діяльності, спрямованої на перетворення якогось об'єкта це:

- А) мета уроку;
- Б) обладнання;
- В) інтегрований елемент;
- Г) художньо-педагогічна драматургія.

6. Структурний компонент уроку, який передбачає вхід до класу під музику:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

7. Структурний компонент уроку, який передбачає використання різних видів імпровізацій:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

8. Структурний компонент уроку, який передбачає відповідь на проблемне питання уроку:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

9. Структурний компонент уроку, який передбачає розпінування:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

10. Структурний компонент уроку, який передбачає активізацію уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи

1. Поміркуйте: які можливості дає вчителю використання методу художньо-педагогічної драматургії?
2. Розробіть художньо-педагогічну драматургію уроку музичного мистецтва і проаналізуйте доцільність обраних елементів інтеграції, додаткового музичного матеріалу.
3. Проаналізуйте урок музичного мистецтва:
https://www.youtube.com/watch?v=x3pRN4-YqPSE&list=P_LzjnZQuekRF_OECW03IHxH0100UVkvmpj&index=26
Визначте, які методи були використані в уроці.
Заповніть таблицю:

словесні	наочні	практичні	Музичного навчання і виховання

Розробіть тезисний план-конспект уроків музичного мистецтва початкової і основної школи за зразком (див. приклад Тема 14).

4. Розробіть розгорнутий конспект уроку музичного мистецтва (клас за вибором студента) (див. приклад Тема 14).
5. Познайомтеся з визначеннями мети і завдань уроку музичного мистецтва провідних науковців: Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах – с. 89-91; Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі. Навч.-метод. посібник – с. 5, 6.
6. Користуючись матеріалом з підручників музичного мистецтва для ЗЗСО та ключовими словами (засвоїти, закріпити, розширити, набути, формувати, розвивати, виховувати) визначте мету уроків.
7. Розробіть художньо-педагогічну драматургію на запропоновані теми (див. практична робота №14).
8. Проаналізуйте розділ 6 «Спільне й відмінне в театральному і педагогічному мистецтві» в підручнику «Педагогічна

майстерність» (Зязюн І. та ін.) [33]. Які б дії ви б запропонували використовувати вчителю музичного мистецтва і чому?

9. Розробіть художньо-педагогічну драматургію уроку музичного мистецтва (клас і тема на вибір студента).
10. Поміркуйте: які види навчальної діяльності є обов'язковими на уроці музичного мистецтва? Чому?
11. Які з них треба обов'язково враховувати при розробці художньо-педагогічної драматургії уроку?
12. Проаналізуйте основні композиційні елементи (етапи) художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва. У чому їх особливості?
13. Проаналізуйте приклади художньо-педагогічних драматургій (приклад 1, 2) і дайте відповідь на запитання: Які елементи інтеграції були використані в уроці та їх доцільність? Який додатковий музичний матеріал був використаний? Чи були доречні проблемні питання? Які методи, були використані?
14. Підсумуйте отриману інформацію, використовуючи прийом «Сенкан»:

1. Слово (проблема, поняття, ідея) (іменник – що, хто?)	ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ДРАМАТУРГІЯ УРОКУ
2. Опис теми (проблеми) двома словами; (прикметники – який? Яка?)	
3. Опис дії в рамках цієї теми трьома словами (дієслово – що робить?)	
4. Фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до даної теми	
5. Одне слово – синонім до першого	

16. Перегляньте і проаналізуйте урок музичного мистецтва (Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Uv7wBOonSzM&list=PLBBZp1KFeXMqt4paxU_gaR_lvG5sNcd3V&index=10) за поданою схемою:

Учитель: _____
 Клас: _____
 Тема уроку: _____
 Тип уроку: _____

Перебіг уроку (таблиця):

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»
Організаційний момент. Вхід до класу під музику, музичне вітання		
Повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності школярів, актуалізація знань.		
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності		
Слухання музики		
Хоровий спів. Розспівування		
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)		
Гра на елементарних музичних інструментах		
Музично-ритмічні рухи		
Творчість, імпровізація		
Підсумок уроку, оцінювання, повідомлення домашнього завдання		

17. Познайомитися з главою 6 «Методичні рекомендації до складання сценарію уроку (авт. Е. Печерська) з навчального посібника «Уроки музики в початкових класах». Пояснити доцільність детального планування уроку.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Урок музики – основна форма музичного виховання школярів.
2. Планування музичної роботи, його мета, завдання, функції та види.
3. Художньо-педагогічна драматургія уроків музичного мистецтва.
4. Планування уроків музичного мистецтва: календарно-тематичне.
5. Планування уроків музичного мистецтва: поурочне.
6. Специфіка уроку музики, структура й планування.
7. Проаналізуйте методичні основи планування уроку музичного мистецтва.
8. Ознайомтесь з методичними розробками уроків музичного мистецтва, запропонованих Е. Абдуллінім, Л. Горюновою, Д. Кабалевським, Л. Масол, Е. Печерською, Г. Рігіною, О. Ростовським, О. Лобової, Л. Аристової, а також з уроками вчителів-практиків, опублікованих у науково-методичних журналах («Початкова школа», «Учитель початкової школи», «Учитель музичного мистецтва», «Мистецтво та освіта», «Все для вчителя», «Мистецтво в школі», «Шкільний світ» тощо). Проаналізуйте. Випишіть 2-3 плана-конспекта уроку, які вам найбільше сподобались.

Плани практичної роботи

Практична робота №14

Тема: Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва (2 год.)

1. Роль театральної педагогіки у розробці художньо-педагогічної драматургії.
2. Основні принципи художньо-педагогічної драматургії.
3. Організація уроку за умовно визначеними «драматургічними кроками».
4. Варіант художньо-педагогічної драматургії, побудованої за логікою драматургії музичних форм (Н. Гродзенська)
Робота в групах: розробка художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва в початковій і основній школі.

Практична робота №15

Тема: План-конспект уроку (2 год.)

Моделювання уроків (практикум).

Завдання: 1) розробити календарно-тематичне планування уроків музичного мистецтва / мистецтва (клас за вибором студента). 2) розробити план-конспект уроку за темою (клас і тема на вибір студента)

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає етапу вивчення нового матеріалу:
 - А) кульмінація;
 - Б) експозиція;
 - В) розробка;
 - Г) розв'язка;
 - Д) зав'язка.
2. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає актуалізації знань:
 - А) експозиція;
 - Б) зав'язка;
 - В) розв'язка;
 - Г) кульмінація;
 - Д) розробка.
3. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає організаційному моменту уроку:
 - А) розробка;
 - Б) кульмінація;
 - В) розв'язка;
 - Г) інтродукція;
 - Д) зав'язка.
4. Прогнозований, наперед запланований результат діяльності, спрямований на перетворення якогось об'єкта:
 - А) гіпотеза;
 - Б) мета;
 - В) жанр;

Г) завдання;

Д) форма.

5. Метод, спрямований на рішення задачі емоційної дії на учнів:

А) емоційної драматургії;

Б) музичного узагальнення;

В) художньо-педагогічної драматургії;

Г) руйнування;

Д) забігання наперед і повернення назад.

6. Метод, пов'язаний з урахуванням специфічних умов роботи в певному класі:

А) емоційної драматургії;

Б) руйнування;

В) забігання наперед і повернення назад;

Г) художньо-педагогічної драматургії;

Д) музичного узагальнення.

7. Принцип педагогіки мистецтва, що покликаний забезпечити «прорив» в морально-естетичні ідеали, «зашифровані» в художній ідеї твору:

А) принцип емоційної оцінки;

Б) принцип несподіванки;

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

8. Принцип педагогіки мистецтва, що визначає логіку розкриття морально-естетичного змісту твору і веде сприйняття школярів до основної кульмінації:

А) принцип емоційної оцінки;

Б) принцип несподіванки;

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

9. Принцип педагогіки мистецтва, що організовує одночасно і зав'язку уроку і розумовий експеримент учнів:

А) принцип емоційної оцінки;

Б) принцип несподіванки;

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

10. Принцип педагогіки мистецтва, що спрямовує і організовує пошуково-творчу діяльність учнів через ставлення до свого переживання:

А) принцип емоційної оцінки;

Б) принцип несподіванки;

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги;

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики.

11. Структурний компонент уроку, який передбачає вхід до класу під музику:

А) Організаційний момент;

Б) Актуалізація знань;

В) Основна частина;

Г) Підсумок уроку.

12. Структурний компонент уроку, який передбачає використання різних видів імпровізацій:

А) Організаційний момент;

Б) Актуалізація знань;

В) Основна частина;

Г) Підсумок уроку.

13. Структурний компонент уроку, який передбачає відповідь на проблемне питання уроку:

А) Організаційний момент;

Б) Актуалізація знань;

В) Основна частина;

Г) Підсумок уроку.

14. Структурний компонент уроку, який передбачає розспівування:

А) Організаційний момент;

Б) Актуалізація знань;

В) Основна частина;

Г) Підсумок уроку.

15. Структурний компонент уроку, який передбачає активізацію уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій:

- А) Організаційний момент;
- Б) Актуалізація знань;
- В) Основна частина;
- Г) Підсумок уроку.

Список рекомендованої літератури

1. Аристова Л. С. Методика викладання музичного мистецтва в 1 класі : методичний посібник. Миколаїв: ОІППО, 2014. 128
2. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність: Підручник. К.: СПД Богданова А. М. 2008. 376 с.
3. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
4. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
5. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1553-mystectvo-3-klas-kalinichenko-nush.html>
6. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 112 с.
7. Калініченко О., Аристова Л. Система уроків за підручником Мистецтво 1 клас О. Калініченко, Л. Аристової. К.: Видавництво «Освіта», 2019. URL: <http://www.osvita-dim.com.ua/free/1-mm.pdf>
8. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл.. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychnemystetstvo-5-klas-masol.html>

9. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichnemistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>

10. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>

11. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Навчальний посібник. К.: Либідь, 2001. 272 с.
12. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
13. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.

Кредит 12

ДИДАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 29. Творчі завдання на уроці музичного мистецтва

Тема 30. Ігрові педагогічні прийоми: музично-дидактичні ігри

Тема 29

Творчі завдання на уроці музичного мистецтва

Ключові слова: урок, творчі завдання

На уроках музичного мистецтва використовуються різні творчі завдання, що розвивають безпосередньо музичні здібності, а також навички акторської майстерності, культури виконання, імпровізаторського виконавства, навички абстрактного зображення, пропонуються творчі завдання для розвитку пластичної виразності образу, завдання для розвитку мовної інтонаційної виразності, творчості в рухах, пантомімі і театральній ігровій діяльності. Це збагачує, урізноманітнює урок музичного мистецтва, викликає бурхливий інтерес до занять і гарантує високу результативність.

Педагоги-практики пропонують використовувати творчі завдання на різних етапах уроку.

Творчі завдання можуть бути направлені на розвиток креативності:

- знайдіть у «співучих іменах» назви нот, знайдіть ці ноти на клавіатурі, програйте і проспівайте [20, с. 11];
- створи з підручних засобів (каштани, горіхова скорлупа,

коробочки, кришечки (пластикові або металеві) каштаньети;

Завдання для розвитку пластичної виразності при створенні образу:

- дивлячись у дзеркало спробуйте: *насунитись* як король; дитина, у якої забрали іграшку; людина, що приховує посмішку; *посміхнутись* як ввічливий японець; мати немовляти; кіт на сонці; *сісти* як бджола на квітці; Буратіно, якого покарали; скривджений песик; мавпа;
- для передачі різних емоційних станів пропонується перевтілитись у героїв музичної п'єси. Наприклад, тема 19. Веселий цирк (4 клас) після перегляду фрагментів циркових вистав, можна запропонувати двом дітям (з урахуванням їх емоційних особливостей) зобразити наступну ситуацію: два веселих клоуна жонглюють уявними різнокольоровими кільцями, не помічаючи один одного. Раптом вони стикаються спинами і падають. Їм трошки сумно, вони сидять на підлозі і хитають головами. Заспокоївшись, клоуни допомагають один одному встати, збирають кільця і знову весело жонглюють. Але тепер вони кидають кільця один одному. Виразні рухи: голову відкинути, рот широко розкрити, губи розтягнути в посмішці, брови підняти, очі злегка примружити. Всі дії робити під музику І. Поклада до м/ф «Парасолька в цирку». При повторному слуханні п'єси П. Чайковського «Хвороба ляльки» і «Нова лялька» з «Дитячого альбому» (1 клас) запропонувати двом дівчатам передати емоції дівчинки: перша дівчинка передає сум щодо хвороби ляльки, а друга дівчинка, якій подарували нову ляльку – передає радість, весело скаче, крутиться, показуючи всім бажаний подарунок, притискає її до себе і знову крутиться.
- уявити себе героєм казки, мультфільму тощо і пройти по камінцях через струмок;
- уявити себе персонажем казки і підкрастися до сплячого звіра (зайця, ведмідя, вовка);
- зобразити прогулянку сімейства трьох ведмедів, але так, щоб усі три ведмеді вели себе по-різному;
- створити танцювальну імпровізацію до танцю, який найбільше сподобався, зімпровізувати рухи.

Завдання на розвиток інтонаційної виразності:

- поздоровити маленьку істоту за допомогою тонального діалогу, використовуючи музичний інструмент або свій голос [20, с. 8]
- запропонувати учням вимовити фрази ««Веселка з'явилася»», «Сонечко встало», «У мене задзвонив телефон» по-різному. Потім повторити ці варіанти, але без слів, звертаючи увагу на те, що слова зникли, але мелодика вимови фрази – то захоплена, то здивована, то сумна, то сердита залишилась, запропонувати проспівати фрази різними голосами і способами: співуче, відривісто, з легким звуком або виділяючи акцентом важливі слова;
- підберіть звуки на музичних інструментах, які, на ваш погляд схожі на голос кішечки. Спробуйте проінтонувати ці звуки голосом [20, с. 8];
- спробуй створювати голосом різні музичні інтонації (жартівливі, сумні, танцювальні, здивовані тощо). Імпровізуй: співаючи знайомі пісні, змінюй інтонації.

Творчі вправи при сприйнятті музики:

- під звучання музичного твору учні повинні намалювати на аркуші паперу лінію. Наприклад, під повільну, хвилеподібну – плавні, хвилеподібні; під рішучу – прямі, зігнуті, під легку, уривчасту – з перериваннями. Лінії можуть бути того кольору, який, на думку дитини, найбільше підходить до настрою музичного фрагмента, який звучить.
- При прослуховуванні музичного твору треба знайти фарбу, співзвучну настрою в даний момент, і методом набризкування капнути нею на палітру. Фарба змінюється зі звучанням твору. Після завершення прослуховування запропонувати дітям акуратно покласти промокальний папір на палітру і зняти відбиток. Фарби зіллються, і проявиться колірна гамма, відповідна відчуттям кожної дитини. Можна перед прослуховування не озвучувати назву твору, обмежившись ім'ям композитора, і запропонувати дітям дати назву твору, який прослухали і своїй картині.

Творчі завдання на розвиток уяви:

- передати через танець певний образ, вигаданий самим учнем або запропонований учителем (від простого до складного: «метелика», «кішку», «конячку», «квітку», «цукерку», «виноград», «тісто» тощо. Можна проілюструвати відеофрагментами «Чай», «Кава» тощо з балету П. І. Чайковського «Лускунчик»;
- після прослуховування творів А. Вівальді «Пори року» або П. Чайковського «Пори року» дати учням по чотири фарби: червона, зелена, синя, жовта. Завдання: зобразити почуту музику за допомогою цих фарб і дати назву малюнку. По закінченні роботи можна провести конкурс отриманих малюнків і назв до них.
- За допомогою різних музичних інструментів і предметів, з яких можна витягувати звуки постукуванням олівця, відтворити звуками неймовірну історію. Учні зав'язують очі і дають прослухати ряд різних звуків, потім він відкриває очі і розповідає її, ілюструючи відповідними звуками. Перемагає сама неймовірна історія. В якості домашнього завдання можна запропонувати винайти власний музичний інструмент з підручних матеріалів і дати йому назву, аргументувавши своє рішення.
- На дошці вивішується «палітра», зроблена з половини ватману, з кишеньками кожного кольору. Перед палітрою на підставці розкладаються картки самих різних кольорів і відтінків (не менше трьох кожного виду). В процесі слухання музики діти по черзі підходять до «палітри» і ставлять в кишеньку картку відтінку, співзвучного їм відчуття в даний момент. Важлива участь кожної дитини. На закінчення діти прослуховують твір ще раз, дивлячись у своє «полотно».
- намалювати чотири великих прямокутника, назвати їх «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь», потім аквареллю зафарбувати кожен прямокутник одним кольором чи поєднанням кольорів, придатними до даного часу року. Може, це будуть різнокольорові лінії, рисочки, кола, кольорові плями. Тепер, дивлячись на своє творіння, дитина, проявивши фантазію, повинен заспівати «зимовий»,

«літній», «весняний» і «осінній» наспіви. Неважливо, зі словами вони будуть або без слів, – при цьому можна акомпанувати собі на чому завгодно (барабанити, клацати пальцями, плескати в долоні і т. д.) (Є. Юдіна).

Творчі завдання, які розвивають наочно-образне мислення:

- двом учням пропонується зіграти спонтанні звуки на своїй половині клавіатури;
- учні по черзі грають на клавіатурі на чорних клавішах спонтанну мелодію, вчитель записує на диктофон створену мелодію, після того, як зіграв останній учень відбувається повторне слухання запису і обговорення, вигадується назва твору;
- проплескати мелодію – поздоровлення долонями або ритмічно прохікайте [20, с. 8]
- схрестіть долоні так, щоб вони були схожі на крильця, підніміть до гори і передайте голосом звук маленького джмеля – дзу, опускаючи – передавайте голос дорослого джмеля – джу [20, с. 10]
- ритмічно проплескайте долонями своє ім'я
- проспівайте імена своїх рідних і графічно запишіть мелодію імені, яку ви придумали;
- «Партитура почуттів» («Чарівна паличка»):

Варіант 1.

Після прослуховування музики відбувається її «аналіз» таким чином: один учень, беручи в руки «чарівну паличку», перетворюється на чарівника, виражаючи емоційний стан, який був в музиці на початку, потім передає паличку, дивлячись в очі іншому учневі, який, приймаючи паличку, «приймає» і емоційний стан. Потім він обертається або підходить до наступного (по власному вибору) учню, якому «передає» наступний стан, який він чув в музиці тощо.

В результаті виходить «партитура почуттів», яка є основою змісту музики, яка прозвучала, виражена учнями. Якщо учень, якому передають паличку, не згоден з тим, що почуття саме таке, яке виражає «чарівник», він повертає йому паличку. І навпаки, «чарівник» може забрати паличку назад, якщо бачить, що учень, який отримує паличку, не «чує» почуття, яке йому передає «чарівник».

Варіант 2.

Те ж саме, але – по командах перед глядачами. Результат – у кого точніше і виразно партитура.

Варіант 3.

Те ж, але у вигляді загадки: «партитуру почуттів» якого твору утілила (виконала) група учнів? Залежно від того, коли учитель дасть завдання – до знайомства з твором або після нього, результати будуть різними. Якщо завдання дається перед слуханням або переглядом сам процес сприйняття буде дуже зосередженим.

На уроках музичного мистецтва можна проводити Вікторини, Турніри кросвордів тощо.

«Турніри кросвордів» – ця ігрова форма допомагає легше засвоїти навчальний матеріал, поглибити знання з теми, перевірити вивчений матеріал. Кросворд розширює кругозір, розвиває пізнавальний інтерес, пам'ять і увагу, формує інтелект. Його можна використовувати для повторення і перевірки знань учнів на різних етапах уроку: на початку, для переходу до нової теми; для закріплення нового матеріалу; як домашнє завдання; для повторення.

«Вікторина» – активізує розум та почуття учнів, залучає до пошукової роботи. Тематика вікторин може бути найрізноманітніша: Вікторина характеристик, яка присвячена діячам мистецтва. Учні повинні назвати ім'я людини або героя, характеристика яких пропонується. Наприклад, «Впізнай композитора» при вивченні теми «Хоровий концерт та його творці – М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель» учням була запропонована така характеристика: «класик хорової музики XVIII ст., творець однієї з перших вітчизняних симфоній, перший вітчизняний автор клавірної сонати, автор перших в Росії та на Україні високопрофесійних інструментальних ансамблів – квартету, двох квінтетів, трьох сонат для скрипки та клавіру» (відповідь: Д. Бортнянський); «митець, який писав виключно культові хорові твори. Не мав тісних зв'язків із західноєвропейською музичною культурою. Розвивав багатівкові традиції української хорової музики» (відповідь: А. Ведель).

Тема 30

**Ігрові педагогічні прийоми:
музично-дидактичні ігри**

Ключові слова: музично-дидактичні ігри, ритмічна гра, звуковисотна

Музично-дидактичні ігри є одним із дієвих і провідних методів навчання на уроці музичного мистецтва. Вони активізують пізнавальну діяльність учнів, збагачують школярів новими враженнями, розвивають емоційно-почуттєву сферу, дозволяють учителю в доступній формі познайомити учнів з новими музичними поняттями, а учневі легко їх засвоїти, спрямовані, насамперед, на формування і розвиток музичних здібностей (відчуття ритму, ладу, музичної пам'яті, уміння розрізняти звуки по висоті, тривалості тощо), виховують у учнів ініціативу, самостійність, творчість. Систематичне використання музично-дидактичних ігор дає можливість розвивати у учнів увагу, пам'ять, критичне мислення. Теоретичний матеріал поданий у грі активізує учнів, збагачує новими враженнями, підтримує інтерес до уроку, емоційно розвантажує.

Музично-дидактичні ігри – це засіб активізації мислення, розумових і творчих здібностей молодших школярів. Дидактична гра допомагає вчителю зацікавити школярів змістом навчання, учням – засвоїти новий матеріал та перевірити свої знання в ігровій формі. Дидактичні ігри використовують на уроках музичного мистецтва при повторенні й закріпленні навчального матеріалу, перевірці знань. Залежно від віку учнів, рівня їх музичного розвитку, мети уроку та складності завдань, вони можуть бути розв'язані школярами самостійно або з допомогою вчителя. Перевагу треба надавати таким іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидко відповідь, зосередження довільної уваги [50, с. 88].

Дидактичні ігри створюються і розробляються учителем для навчання учнів. Головний зміст дидактичних ігор на уроках полягає у тому, що учням пропонується виконати певну задачу, яка створюється учителем у цікавій ігровій формі. Головна

мета – допомогти сформувати пізнавальну активність школяра. Гра при цьому виступає не тільки як засіб закріплення знань, але як і одна з форм навчання. На відміну від усіх інших типів ігор дидактична гра має свою структуру: зміст, дидактичну задачу, правила та ігрові дії. Існують різноманітні види дидактичних ігор: ігри з предметами, настільні ігри, словесні ігри тощо. Крім нового елемента гри (задачі), ще виділяють інші новоутворення: мотив дидактичних ігор починає все більше орієнтуватися не на процес гри, а на її результати.

Дидактична гри має сталу структуру, яка відрізняє її від інших видів діяльності. Структура дидактичної гри – це основні елементи, які надають їй форми навчання та гри одночасно: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст, результат. Дидактичні завдання визначаються учителем відповідно до програми. Ігрові завдання – це завдання, які виконуються школярами в ігровій діяльності. Постановка двох завдань (дидактичних та ігрових) відображає взаємозв'язок навчання та гри.

Ігровий задум в дидактичних іграх здебільшого виражений у самій назві. Ігрові дії надають дидактичній грі ігрової форми і викликають у дітей інтерес до її змісту. В структурі дидактичної гри виділяють відносно самостійні елементи – гру і навчання, кожний з яких має складну організацію, що відображає їх специфіку. Третім основним елементом структури є ігрова модель, на основі якої тільки і може здійснюватись реальна ігрова взаємодія учнів між собою та з педагогом у процесі гри. Ігрова модель поєднує автора дидактичної гри та її учасників.

Діяльність учасників дидактичної гри на уроках розгортається на основі навчально-ігрових задач, які являють собою органічний синтез ігрової й навчальної задачі. Ігрова задача виступає як привід для звернення дітей до навчальної задачі. Вона створює установку і психологічну готовність молодших школярів до виконання навчальних дій, формуючи тим самим мотив навчальної діяльності. В свою чергу розв'язання навчальної задачі сприяє засвоєнню дітьми чергової порції змісту освіти й наповнює ігрову діяльність новим поглибленим теоретичним змістом.

Музично-дидактичні ігри можуть бути різноманітними за завданням і змістом. Так, ігри-загадки, ігри-змагання сприяють засвоєнню, закріпленню знань, оволодінню способами пізнавальної діяльності, сприяють формуванню в дітей навичок музичного сприймання, вміння розрізняти висоту, тембр, силу і тривалість звуку, планомірно розвивають висотний, динамічний, ритмічний і тембровий слух. Ігри «Голосно-тихо», «Швидко-повільно», «Вгору-вниз», «Луна», «Дзеркало», «Веселі діалоги» та інші доцільно проводити під час ознайомлення дітей з елементами музичної грамоти, організації процесу спостереження за розвитком музики, розширення емоційного, інтонаційного досвіду, лексичного запасу [73, с. 59].

Музично-дидактичні ігри можна проводити на різних етапах уроках, але їх тривалість не повинна перевищувати 10-15 хвилин. Розглянемо ігри, які пропонують педагоги-практики – Бойко Н. О. (<https://sites.google.com/site/bojkonataliya2/muzicno-didacticni-igri>), Щукіна О. В. (http://melsanshukina.blogspot.com/p/blog-page_73.html),

- Гра «Музичний годинник». Мета: закріпити знання учнів про жанри музики (пісня, танець, марш), розвивати музичну пам'ять. Обладнання: годинник з однією стрілкою. По периметру годинника розташовані прозорі кишені, у які вкладають картинки із зображеннями символами жанрів музики. Методика проведення гри: лунає музичний твір, учень визначає, який це твір за жанром, його назву та повертає стрілку до відповідної картинки.
- Гра «Музичний магазин». Мета: розвивати вміння визначати на слух тембри музичних інструментів. Обладнання: магнітофон, аудіо записи звучання музичних інструментів, картки із зображенням музичних інструментів (фортепіано, сопілка, барабан, скрипка, бандура і т.д.). Методика проведення гри: учитель по черзі вмикає записи звучання різних музичних інструментів, а учневі необхідно впізнати який музичний інструмент продається зараз в магазині (добре, якщо учень скаже й до якої групи відноситься цей інструмент).
- Гра «Аукціон композиторів». Мета: закріплювати знання про біографію та творчість композиторів. Обладнання:

- портрети композиторів. Методика проведення гри: учитель показує портрет композитора. Учні, щоб його «викупити», мають «робити ставки» – називати відомості з життя, творчість, характеризувати творчість, засоби виразності тощо. Хто назве більше – переможець.
- Гра «Спіймаємо в долоньки». Мета: розширити словниковий запас молодших школярів стосовно емоційно-образних характеристик музичних творів. Методика проведення гри: після прослуховування твору учитель описує характер, спеціально називаючи неправильні слова. Учні повинні «зловити» правильні слова-характеристики до даного твору.
- Гра «Запитання – відповідь». Мета: розвивати навички вокальної імпровізації, звуконаслідування. Методика проведення гри: учитель співає запитання, а учень має скласти і проспівати відповідь, або ж педагог співає початок музичної фрази, а учень має придумати її закінчення.
- Гра «Чарівна музична квітка». Мета: розвивати вміння дітей визначати характер, темп та динаміку музичного твору. Обладнання: квітка із прозорими кишенями на пелюстках, у які вкладають предметні картки із зображенням сонечка, хмарки, дощу, маленьких та великих дзвоників, метелика, літака, ракети тощо. Методика проведення гри: учитель пропонує дітям уважно прослухати музичний твір та знайти картинку, яка відповідає характеру музики. Учні, прослухавши музику, вибирають картинку, вкладають в кишеню на пелюстці чарівної квіточки та розповідають про характер і інші засоби виразності музичного твору.
- Гра «Хороший настрій». Мета: розвивати вміння визначати настрій музичного твору, аналізувати твір. Обладнання: картки зеленого, жовтого та червоного кольорів. Методика проведення гри: учитель роздає учням по три картки кольору світлофора: зеленого, жовтого, червоного. Діти слухають музичний твір, після слухання вчитель запитує, як змінився настрій. Діти піднімають картки, які означають: зелений колір – настрій хороший, змінився в кращу сторону; жовтий колір – настрій нейтральний, ніяк не змінився; червоний колір – настрій погіршився. Учні розповідають, які почуття вони пережили, слухаючи той чи інший твір.

- Гра «Луна». Мета: формування та розвиток ритмічного чуття. Методика проведення гри: учитель плескає ритмічний малюнок, а учень повторює його за вчителем. Ритмічний малюнок можна подовжувати і ускладнювати. Є варіант цієї гри більш складний. Вчитель проплескує ритмічний малюнок, наприклад П І І І, а учень має проплескати цей малюнок навпаки: І І І П.
- Гра «Музична драбинка». Мета: розвивати мелодичний слух учнів, чистоту інтонування. Обладнання: комплект карток із сходинками: 1-а картка – намальовані три сходинки вгору (послідовно); 2-а картка – чотири сходинки вгору; 3-а картка – п'ять сходинок вгору; 4-а – три сходинки вниз; 5-а – чотири сходинки вниз; 6-а – п'ять сходинок вниз; 7-а – три сходинки вгору (з інтервалами, наприклад терція); 8-а – три сходинки вниз (теж з інтервалами). Методика проведення гри: учитель програє на інструменті різні мелодичні малюнки, учні їх впізнають і показують на картках. Також учні за другим повторенням можуть їх проспівувати.
- Гра «Знайомство». Мета: розвиток мелодичної та ритмічної імпровізації. Методика проведення гри: учитель вітається з класом, пропонує познайомитися у незвичайній формі – музичній. На ритмічно-мелодичну вокальну імпровізацію вчителя музики у формі питання «Як тебе звати?» діти, відповідно, повинні проспівати своє ім'я.
- Гра «Склади слово». Мета: розвивати ритмічне чуття. Обладнання: картки з ритмічними малюнками. Методика проведення гри: учитель роздає картки з різними ритмічними малюнками, зазначаючи, що І – та (довгий звук), а П – ті-ті (короткі звуки). Учні необхідно скласти слова в заданому ритмі. Наприклад: П І П І – ділі-дон, ділі-дон; І П І І – сонечко світить; П П І І – я їду до школи.
- Гра «Дерево мудрості». Мета: закріплювати знання про життя та творчість композиторів, прослухані твори. Обладнання: плакат з Деревом мудрості, аркуші паперу. Методика проведення гри: учні слухають розповідь учителя про життя і творчість композитора, придумують запитання щодо почутого, записують їх та «вішають на Дерево мудрості». Кожен підходить до Дерева, «зриває» записку, читає, відповідає. Інші оцінюють запитання та відповіді.

- Гра «Вправний музикант». Мета: закріплювати знання нотної грамоти. Обладнання: комплекти карток із словами, які містять склади з назвами нот (наприклад, місто, лялька, парасолька, директор і т.п.). Методика проведення гри: учитель роздає двом командам різні картки, учні відшуковують у словах ноти. Хто справився швидше, називає кількість нот, і їх назви. Якщо помилка – мінус один бал. Потім називає учень з іншої команди [108].
- Гра «Відгадай, на чому граю». Мета: виявити здібності дітей у розрізненні на слух за тембром звучання інструментів (цимбали, металофон, ксилофон, бубон, барабан, трикутник, маракас, ложки). Обладнання: магнітофон, аудіо запис звучання музичних інструментів. Методика проведення гри: педагог за ширмою грає на інструменті, після програвання дитина називає, на якому інструменті грав дорослий. Потім педагог включає запис звучання різних інструментів, а дитині необхідно відгадати, на якому музичному інструменті грає музикант.
- Гра «Різнокольорові кубики». Мета: виявити знання дітей про структуру музичного твору, вміння виділяти вступ та закінчення твору, визначати, скільки частин має твір (2 чи 3). Обладнання: 8 кубиків; чотири сторони кожного кубика розфарбовані в різні кольори (червоний, синій, жовтий, зелений) для позначення різних структурних частин музичного твору. На дві сторони кубика наносять значки: прямокутник, який позначає музичний вступ, кружечок – закінчення. Методика проведення гри: 1 етап: педагог виконує п'єсу, яка містить три частини, де перша та третя повторюються, а друга – контрастна за характером. При повторному виконанні п'єси дитині необхідно викласти кубики так, щоб верхні сторони першого та третього кубика були однакові за кольором, а в другого – інша. 2 етап: педагог виконує п'єсу. Якщо п'єса має вступ, то спочатку дитині необхідно викласти кубик, на верхній стороні якого є прямокутник, потім викласти стільки кубиків скільки частин має п'єса. Якщо є музичне закінчення, то останнім треба покласти кубик, на верхній стороні якого є кружечок.

- Гра «Спів по фразах». Мета: перевірити якість виконання дітьми знайомих пісень, уміння правильно впізнавати пісню та інтонаційно правильно передавати у співах її мелодію. Методика проведення гри: 1 етап: педагог пропонує дитині прослухати по черзі декілька знайомих мелодій пісень, учням необхідно згадати назву твору або якусь фразу із пісні. 2 етап: педагог пропонує школярам проспівати знайому пісню за музичними фразами, виявляючи особливості вокальних навичок співати виразно, без напруження, плавно, легким звуком, чітко артикулюючи слова.
- Гра «Музична дробинка». Мета: визначити вміння дітей сприймати та розрізняти послідовність у трьох, чотирьох, п'яти ступенях ладу. Обладнання: два комплекти карток. Один комплект із сходинками, другий – із кольоровими кружечками. Комплект із сходинками: на 1 картці намальовані три сходинки вгору; на 2 – три сходинки вниз; на 3 – чотири сходинки вгору; на 4 – чотири сходинки вниз; на 5 – п'ять сходинок вгору; на 6 – п'ять сходинок вниз. Комплект із кольоровими кружечками: 1 картка – три кружечки одного кольору, які розташовані зліва направо по косій вгору; 2 – три кружечки, які розташовані вниз по косій. Аналогічно виготовлені картки із чотирма, п'ятьма кружечками. Методика проведення гри: картки зі сходинками роздають учням. Картки із кружечками у педагога. Він показує дітям по черзі картки із кружечками, діти знаходять, у кого картка з відповідними сходинками, та співають послідовно відповідні звуки. Послідовність звуків можна також програвати на металофоні.
- Гра «Веселий концерт». Мета: перевірити вміння дітей співати в ансамблі: разом з усіма починати і закінчувати пісню, співати помірно – голосно й тихо та в різних темпах. Методика проведення гри: педагог пропонує невеликій групі дітей виконати знайому пісню із супроводом чи без нього.
- Гра «Опера». («Весела (сумна) опера»). Мета: перевірити здібності дітей щодо вокальної імпровізації, звуконаслідування. Методика проведення гри: учитель співає запитання, учні повинні проспівати відповідь, або педагог співає початок музичної фрази, а дитина повинна придумати її закінчення, проспівати як пташка, як тваринка, як машина тощо.

- Гра «Музичні кола». Мета: виявити рівень розвитку ритмічного слуху, вміння відтворювати ритмічний малюнок різними засобами. Обладнання: різнокольорові кола (напівколо; коло поділене на три рівні частини; коло поділене навпіл, одна з половин поділена на дві рівні частини; коло поділене навпіл, одна з половинок поділена на три рівні частини). Методика проведення гри: педагог показує учням одне із кіл. Відповідно до малюнка діти повинні проплескати, проспівати чи протупати відповідний ритм. Наприклад, якщо на малюнку три рівних частини, треба зробити три рівні за довжиною оплески.
- Гра «Штрихи в музиці». Мета: перевірити вміння дітей виконувати основні види рухів, змінювати рухи зі зміною музичного супроводу. Методика проведення гри: учні рухаються по колу під музику. Під час «легато» – йдуть по колу, під час «стакато» – роблять підскоки на двох ногах із просуванням вперед. Під час зміни темпу змінюється характер руху. Із прискоренням діти переходять на біг, з уповільненням – йдуть приставним кроком уперед. Музичний супровід і відповідні до нього рухи можна змінювати.
- Гра «Відгадай, на чому граю». Мета: виявити здібності учнів у розрізненні на слух за тембром звучання музичні інструменти (цимбали, фортепіано, скрипка, флейта, сопілка). Обладнання: магнітофон, аудіо запис звучання музичних інструментів, картки із зображенням музичних інструментів. Методика проведення гри: педагог по черзі включає запис звучання різних інструментів, а учням необхідно відгадати, на якому музичному інструменті грає музикант.
- Гра «Оркестр». Мета: виявити рівень уміння учнів грати в ансамблі, слухати один одного та музичний супровід дорослого. Методика проведення гри: учнів об'єднують у групи. Одна із груп виконує невеличку п'єсу в оркестрі для інших дітей. Інші групи намагаються повторити цю п'єсу в своїй групі [109].
При виборі гри учитель повинен враховувати вікові, індивідуальні можливості й інтереси дітей.

Для учнів 5-7-х класів доречно проводити ігри-конкурси: «Знавці музичного мистецтва» (хто краще знає творчість

композиторів, факти з їх життя), «Впізнай мелодію», «Хто я?» (на знання термінів), «Ланцюжок асоціацій», «Що? Де? Коли?», «Вікторина» тощо.

Висновки

Отже, дидактичні ігри є невід'ємною частиною освітньо-виховного процесу, які активізують активність дітей, вчать застосовувати набуті знання на практиці.

Експозе

1. Музично-дидактичні ігри є одним із дієвих і провідних методів навчання на уроці музичного мистецтва.
2. Музично-дидактичні ігри активізують пізнавальну діяльність учнів, збагачують школярів новими враженнями, розвивають емоційно-почуттєву сферу, дозволяють учителю в доступній формі познайомити учнів з новими музичними поняттями, а учневі легко їх засвоїти, спрямовані, насамперед, на формування і розвиток музичних здібностей (відчуття ритму, ладу, музичної пам'яті, уміння розрізняти звуки по висоті, тривалості тощо), виховують у учнів ініціативу, самостійність, творчість.
3. Музично-дидактичні ігри – це засіб активізації мислення, розумових і творчих здібностей молодших школярів. Їх доцільно використовувати на уроках музичного мистецтва при повторенні й закріпленні навчального матеріалу, перевірці знань.
4. Структура дидактичної гри – це основні елементи, які надають їй форми навчання та гри одночасно: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст, результат.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи

1. Поміркуйте: які можливості дає вчителю використання музично-дидактичних ігор?
2. Поміркуйте, на яких етапах використовують творчі завдання?
3. Познайтеся з посібником Молодушкіної І. В. Кращі музичні ігри. URL: https://drive.google.com/file/d/0B6id_MqMZ9mMbkZqM043RWFoQUE/view Які з зазначених ігор можна використати на уроках музичного мистецтва в початковій школі?
4. Познайтеся з музичними іграми з посібника Пермякова О. А. Дидактичні ігри на уроках музики. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1788/1/%d0%94%d0%b8%d0%b4_%d0%b8%d0%b3%d1%80%d0%b8.pdf Випишіть ігри, які можна використовувати на різних етапах уроку. Поясніть свій вибір.
5. Проаналізуйте творчі завдання, які запропонували автори підручників з музичного мистецтва. Які б завдання ви додали?
6. Розробіть творчі завдання до відповідного уроку.
7. Перегляньте музично-дидактичні ігри, що проводять вчителі-практики:

Музичні загадки Сонечка.

<https://www.youtube.com/watch?v=wPxNTSMdVJ0>

Кого зустрів колобок.

<https://www.youtube.com/watch?v=DPWm7PNML9Y>

Зайці.

<https://www.youtube.com/watch?v=2xdlgldkrz4>

Музичний магазин.

https://www.youtube.com/watch?v=C_eE6U8gals&list=PLItmRrD7Ae1Rra2kANPRUHINZD34Or0CB

Сопілочка і Ведмідь.

<https://www.youtube.com/watch?v=md9lxGxa6NA>

8. Розробити музично-педагогічні ігри до уроків.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Дидатична гра.
2. Творчі завдання на уроках музичного мистецтва.
3. Музично-дидактичні ігри.
4. Ознайомтесь з методичними розробками уроків музичного мистецтва, запропонованих вчителями-практиками, опублікованих у науково-методичних журналах («Початкова школа», «Учитель початкової школи», «Учитель музичного мистецтва», «Мистецтво та освіта», «Все для вчителя», «Мистецтво в школі», «Шкільний світ» тощо). Проаналізуйте. Випишіть 2-3 музично-дидактичні гри, які вам найбільше сподобались. Представте на занятті.

Плани практичної роботи

Практична робота №16-17

Тема: Творчі завдання на уроці музичного мистецтва (4 год.)

Завдання: розробити творчі завдання для учнів, оформити конспекти уроків на вибір (1-4 клас) і (5-7 клас).

Практична робота №18-20

Тема: Ігрові педагогічні прийоми: музично-дидактичні ігри. (6 год.)

Моделювання уроків з розробкою музично-дидактичних ігор (практикум).

Завдання: 1) розробити музично-дидактичну гру 2) розробити план-конспект уроку за темою (клас і тема на вибір студента) з використанням музично-дидактичної гри 3) презентувати фрагмент уроку з музично-дидактичною грою на занятті.

Список рекомендованої літератури

1. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
3. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1553-mystectvo-3-klas-kalinichenko-nush.html>
4. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл.. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychne-mystetstvo-5-klas-masol.html>
5. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
6. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
7. Молодушкіна І. В. Кращі музичні ігри. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 175 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0B6id_MqMZ9mMbkZqM043RWFoQUE/view
8. Пермяков О. А. Дидактичні ігри на уроках музики : наук.-метод. посіб. / О. А. Пермяков, І. М. Власенко, О. О. Лаврентьева. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 264 с. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1788/1/%d0%94%d0%b8%d0%b4_%d0%b8%d0%b3%d1%80%d0%b8.pdf
9. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Навчальний посібник. К.: Либідь, 2001. 272 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Boethius. Consolation of Philosophy. Translated, with introduction and notes, by Joel C. Relihan. Indianapolis: Hackett, 2001. XXXIII, 216 p.
2. Friedrich Wilhelm Bautz: Guido von Arezzo. In: Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL). Band 2, Hamm 1990
3. Schumann J. Chr. G., Die echte Methode W. Ratke's, Hannover, 1876; Seiler K., Das pädagogische System Wolfgang Ratkes, Erlangen, 1931; Hohendorf G., W. Ratke, B., 1963. URL <https://scholar.google.com.ua/citations?user=gl8scoAAAAAJ&hl=ru>
4. URL:
5. Wagemann, Paul-Albert und Kayser, Martina: Wie frei ist die Waldorfschule? W. Heyne Verlag, 2002. 208 с.
6. Абдуллин Э. Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя. М.: Просвещение, 1983. 112 с.
7. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования: Учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений М.: Издательский центр «Академия», 2004. 336 с.
8. Апраксина О. Л. Методика музыкального воспитания в школе. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение». М.: Просвещение, 1983. 224 с.: нот. ил.
9. Аристова Л. С. Методика викладання музичного мистецтва в 1 класі : методичний посібник. Миколаїв: ОІППО, 2014, 128 с., С. 86
10. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. 128 с. URL: http://www.osvita-dim.com.ua/index.php?mbnGalleryViewerU.swf?zoomifySlidesXMLPath=books/music_u1/index.xml&form_page=1320
11. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/56-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-2-klas.html>
12. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 112 с. : іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/528-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-3-klas.html>

13. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/669-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-4-klas.html>
14. Аристова Л., Мустяца І. Розвиток чуття ритму на уроках музичного мистецтва в початковій школі / с. 181.
15. Аристова Л. С. Методика музичного навчання та виховання. Навч.-метод. посібник. Миколаїв: Ліон, 2018. 404 с.
16. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. Кн. 2. Л.: Музыка, 1971. 374 с.
17. Барабаш О., музичний керівник дошкільного навчального закладу (ясел-садка) № 9 «Чарівник», Луцьк. <https://www.pedrada.com.ua/article/2424-muzichno-ritmchne-vihovannya-doshklnikv>
18. Беземчук Л. Пластичне інтонування як вид творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в школі // Техніка Е. Жак-Далькроза як засіб творчого самовираження особистості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін: матеріали міжнародного науково-практичного семінару. Умань: Візаві, 2013. С. 15-18.
19. Ветлугина Н. А., Кенеман А. В. Теория и методика музыкального воспитания. М.: Просвещение, 1983. 256 с.
20. Владимирова А. Л. Естетичне виховання дітей засобами національного пісенного фольклору. Навчально-методичний посібник. Херсон: Гринь Д. С., 2013. 136 с.
21. Гасенко Л. І. Формування навичок двоголосного співу в молодших школярів // Мистецтво та освіта №2(96) 2020. С. 10-17.
22. Гродзенская Н. Л. Слушание музыки в начальной школе. М., 1971. 88с.
23. Гумінська О. О. Система Кервена-Кодая: розвиваємо ладове відчуття // Мистецтво та освіта, №2 (84), 2017. С. 14 – 18.
24. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
25. Дверій Р. Музична грамота в малюнках. Навчальний посібник. Львів: Кальварія, 1994. 40 с.
26. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
27. Державний стандарт базової середньої освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standativ-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
28. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>

29. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
30. Дубенюк С. М. Вокальна імпровізація як спосіб стимулювання художньо-образного мислення першокласників на уроках мистецтва НУШ. Методичний посібник. Рівне, 2019. 27 с.; с. 9.
31. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
32. Золкін С. А. Музична імпровізація як основа навчання студента-музиканта // Молодий вчений, № 11 (51), листопад, 2017 р. Мистецтвознавство. с. 572.
33. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність: Підручник. К.: СПД Богданова А. М. 2008. 376 с.
34. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
35. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
36. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1553-mystectvo-3-klas-kalinichenko-nush.html>
37. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 128 с.
38. Калініченко О., Аристова Л. Система уроків за підручником Мистецтво 1 клас О. Калініченко, Л. Аристової. К.: Видавництво «Освіта», 2019. URL: <http://www.osvita-dim.com.ua/free/1-mm.pdf>
39. Картава Ю. А. Пластичне інтонування як засіб розвитку творчої особистості дошкільника в глибокими порушеннями зору // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 24. С. 139 – 145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_24_27
40. Кондратова Л. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 176 с.: іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/164-muzichne-mistectvo-kondratova-5-klas.html>
41. Кондратова Л. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 216 с.: іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/563-muzyka-6klas-kondratova.html>
42. Кондратова Л. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. 218 с.: іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/772-muzychne-mistectvo-kondratova-7klas-2015.html>

43. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей. Видання друге, доопрацьоване. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина I. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 216 с.
44. Лернер И. Современная дидактика: теория – практике / под ред. И. Лернера, И. Журавлева. М., 1994. 182 с.
45. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Школяр, 2012. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/22-muzichne-mistectvo-lobova-1-klas.html>
46. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Школяр, 2012. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/69-muzichne-mistectvo-lobova-2-klas.html>
47. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Школяр, 2013. 160 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/526-muzichne-mistectvo-lobova-3-klas.html>
48. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Школяр, 2015. 176 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/671-muzichne-mistectvo-lobova-4-klas.html>
49. Лужний В. М. Методика викладання музики в 1 класі. К.: Муз. Україна, 1983. 52 с., нот.
50. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ., 2005. – С.86-88.
51. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій // Мистецтво та освіта. 2001. №1. С. 2 – 5.
52. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychne-mystetstvo-5-klas-masol.html>
53. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
54. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
55. Масол Л. Мистецтво : підручник для 5 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2013. 240 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/154-mistectvo-masol-5-klas.html>
56. Масол Л. Мистецтво : підручник для 6 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2014. 208 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/791-mystectvo-6-klas-masol.html>
57. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підручник для 1 кл. К.: Генеза, 2018. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/19-mistectvo-masol-gaydamaka-ocheretyana-1-klas.html>

58. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підручник для 2 кл. К.: Генеза, 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1114>
59. Масол Л., Гайдамака О., Кузьменко Г., Лемешева Н. Мистецтво : підручник для 7 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2015. 200 с. URL: <https://4book.org/uchebniki-ukraina/7-klas/1959-mistetstvo-7-klas-masol-2015>
60. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво : підручник для 3 кл. К.: Генеза, 2014. 144 с. URL: <http://shkola.in.ua/39-mystetstvo-3-klas-masol.html>
61. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво : підручник для 4 кл. К.: Генеза, 2015. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/664-mistetstvo-masol-gaydamaka-ocheretyana-4-klas.html>
62. Методика музикального виховання в дитячому садку: Учеб. для учащихся пед. уч-щ по спе. 03.08 «Дошк. воспитание» / Н. А. Ветлугина, И. Л. Дзержинская, Л. Н. Комиссарова и др.; Под ред. Н. А. Ветлугиной. – 3-е изд., испр. и доп. М.: Просвещение, 1989. 270 с.
63. Молодушкіна І. В. Кращі музичні ігри. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 175 с.
64. Моторна О. С., Капінос О. О. LEGO на уроках музичного мистецтва в початковій школі // Мистецтво та освіта, №4 (94), 2019. С. 12 – 18.
65. Музыка з методикою її викладання: Програма державних екзаменів зі спеціальності 6.010100, 7.010103 – «Педагогіка і методика середньої освіти. Музыка» / Укл. О. О. Лобач. – Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2006. – 25 с.
66. Музична діяльність майбутнього першокласника. Методичний аспект / Упоряд. Н. В. Андренко, І. М. Сорокопуд, А. М. Щербак. Х.: Вид-во «Ранок», 2012. 144 с.
67. Музыкальное образование в школе: Учеб. пособие для студ. муз. фак. и отд. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Л. В. Школяр, В. А. Школяр, Е. Д. Критская и др.; Под ред. Л. В. Школяр. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 232 с.
68. Навчальна програма «Музичне мистецтво» 1-4 кл. (кер. авт. кол. Хлебникова Л. А.) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
69. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5 - 9 класи» (кер. авт. колективу Л. М. Масол) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

70. Оганезова-Григоренко О. В. Деякі інноваційні методології вокально-виконавського мистецтва / Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство Вип. І(6), 2016. file:///D:/МНУ%20ПОСІБНИК%20МЕТОДИКА/ч.2/mvkmf_2016_1_32.pdf; С.162
71. Осеннева М. С., Безбородова Л. А. Методика музикального виховання молодших школярів: Учеб. Пособие для студ. нач. фак. Педвузов. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. 368 с.; С. 223.
72. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с.
73. Пермяков О. А. Дидактичні ігри на уроках музики : наук.-метод. посіб. / О. А. Пермяков, І. М. Власенко, О. О. Лаврентьева. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 264 с.
74. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. К.: Либідь, 2001. 272 с.
75. Пешкова Е. В. Теория и методика музыкального образования в начальных классах школ Адыгеи. Учебное пособие.: Майкоп, 2010.
76. Прокоф'єва В. В. Розвиток творчої активності школярів засобами музичного мистецтва. Навчально-методичний посібник. – Березнівська загальноосвітня І-ІІІ ступенів школа №2 – Березне, 2013. – 36 с.; С. 32.
77. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
78. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
79. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1997. 248 с.
80. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
81. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. Навч. посібник. К., 2002. 270 с.
82. Система дитячого музикального виховання Карла Орфа / Под ред. Л. А. Баренбойма. Ленинград: Изд-во «Музыка», 1970. 160 с.; с. 24.
83. Сулова, Н. Урок музики : от первых контрастов к гармонии смысла // Искусство в школе. 2002. № 2. С. 4–6.
84. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. – К. : Вид-во «Пляди», 2006. – 220 с.

85. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
86. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
87. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
88. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
89. Трубачева С. Е. Трансформація функцій шкільного підручника в умовах компетентнісного підходу. // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. К. : Пед. думка, 2011. Вип. 11. 800 с. С. 17-22. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/2b1/2b15931363e68138778fd7f33464ac15.pdf>
90. Тютюнникова Т. Видеть музыку и танцевать стихи. Творческое музицирование, импровизация и законы бытия. Монография : Ленанд, 2016. 264 с.
91. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <http://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA>
92. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. К., 1973. 599 с.
93. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, випр., доп. К.: Академвидав, 2007. 560 с. (Альма-матер).
94. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 216 с.
95. Чайка В. М. Основи дидактики. Навч. посіб. для студентів URL: <https://westudents.com.ua/knigi/340-osnovi-didaktiki-chayka-vm.html>
96. Черкасов В. Вокально-хорова робота на уроках музичного мистецтва як засіб формування естетичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Наукові записки: Серія: Педагогічні науки, вип. 103 с. 9-17 <https://core.ac.uk/download/pdf/53036359.pdf>; С. 15.

97. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с.
98. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 160 с.
99. Шинкарук В., Бистрицький Є., Булотов М., Ішмуратов А. та ін. Філософський академічний словник. К.: Абрис, 2002. 743 с.
100. URL: <https://karachuntanya.wixsite.com/mysite/mij-majster-klas>
101. URL: <http://surl.li/dwhf>
102. URL: <http://surl.li/dwhj>
103. URL: <http://surl.li/dwhm>
104. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ht4UACqTk8I>
105. URL: <https://sites.google.com/site/bojkonataliya2/fonopedicni-vpravi>
106. URL: <http://surl.li/duqv>
107. URL: <https://cutt.ly/LdbW6xd>
108. URL: <https://sites.google.com/site/bojkonataliya2/muzicno-didakticni-igri>
109. URL: http://melsanshukina.blogspot.com/p/blog-page_73.html

ДОДАТКИ

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ

початкової освіти

(фрагменти)

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від 21 лютого 2018 р. № 87

1. Цей Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти (додаток 1), загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти (додаток 2) та форму державної атестації.

2. У цьому Державному стандарті терміни вживаються у такому значенні:

- 1) здобувач освіти – здобувач освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти;
- 2) початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», інших нормативно-правових актах.

3. Цей Державний стандарт є основою для розроблення закладами загальної середньої освіти освітніх програм. Освітні програми, що розробляються на основі типових освітніх програм, не потребують окремого затвердження Державною службою якості освіти.

4. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

5. Початкова освіта має такі цикли, як 1-2 і 3-4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

6. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності.

7. До ключових компетентностей належать:

- 1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;
- 3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;
- 5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;
- 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;
- 8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;
- 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;
- 10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;
- 11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективною співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

8. Основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них.

9. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

10. Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено за такими освітніми галузями: ...мистецька...;

11. Компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі забезпечує формування всіх ключових компетентностей.

Для кожної освітньої галузі визначено мету та загальні результати навчання здобувачів освіти в цілому. За ними впорядковано обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, які є основою для їх подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти.

19. Метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини.

Здобувач освіти: виявляє художньо-образне, асоціативне мислення у процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне та інші види мистецтва; пізнає мистецтво, інтерпретує художні образи, набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, виявляє ціннісне ставлення до мистецтва; пізнає себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво.

21. Базовий навчальний план початкової освіти визначає загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та дає цілісне уявлення про зміст і структуру початкової освіти як першого рівня загальної середньої освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти та загальну щорічну кількість годин за освітніми галузями.

Для учнів з особливими освітніми потребами (з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку), які здобувають початкову освіту у спеціальних закладах (класах) загальної середньої освіти, базовий навчальний план визначає кількість годин для проведення корекційно-розвиткової роботи.

Додаток 1 до Стандарту

ВИМОГИ

до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти

Загальні результати навчання здобувачів освіти	Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти	
	1—2 класи	3—4 класи
VIII. Мистецька освітня галузь		
Художньо-образне, асоціативне мислення у процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне та інші види мистецтва		
Творює різними засобами і способами	творює відомими художніми засобами і способами	добирає засоби і способи для творення художнього образу
Імпровізує	експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо для створення художніх образів	експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в художньому образі
Естетично перетворює навколишній світ	спостерігає за навколишнім світом, фіксує за допомогою вчителя цікаві явища як ідеї для творчості; допомагає прикрасити місце, де навчається, живе	спостерігає за навколишнім світом, фіксує в різний спосіб цікаві явища; використовує їх у творчій діяльності; пропонує ідеї оздоблення місця, де навчається, живе; реалізує їх самостійно або за допомогою інших осіб
Пізнання мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва		
Аналізує, інтерпретує, оцінює мистецтво	сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо)	сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності

Закінчення Додатку 1 до Стандарту

Загальні результати навчання здобувачів освіти	Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти	
	1—2 класи	3—4 класи
Пізнає мову мистецтва	розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо) і розпізнає притаманні їм засоби виразності	вирізняє елементи художньої мови, характерні для різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо)
Пізнання себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво		
Оцінює власну творчість	оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; пояснює, наскільки вдалося втілити свій задум	оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; визначає за допомогою вчителя необхідні для самовдосконалення дії; відстоює своє право на самовираження
Представляє власні досягнення	презентує створені художні образи у зрозумілий спосіб, пояснюючи створене	презентує створені художні образи, пояснює свій задум, відстоює думку
Взаємодіє з іншими особами через мистецтво	бере участь у колективній творчій діяльності, дотримується правил творчої співпраці; ділиться з іншими особами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності	бере участь у колективних творчих проєктах, виконує різні дії/ролі у творчому процесі; обговорює з іншими особами враження від сприйняття мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб
Регулює власний емоційний стан засобами мистецтва	визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості

**ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ
базової середньої освіти
(фрагмент)**

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України
від 30 вересня 2020 р. № 898

1. Цей Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти.

2. У цьому Державному стандарті терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», інших нормативно-правових актах.

3. Цей Державний стандарт є основою для розроблення типових освітніх програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

4. Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості; забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності; становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі; формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; утвердження

людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими; формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

5. Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5-6 класи) та базового предметного навчання (7-9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

6. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу.

7. До ключових компетентностей належать:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння: здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей; відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння: здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії; здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і

національних цінностей; відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою; відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;

- 3) математична компетентність, що передбачає здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини;
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;
- 5) інноваційність, що передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;
- 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування;

здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

- 8) навчання впродовж життя, що передбачає здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосовувати різні способи розвитку компетентностей, знаходити можливості для навчання і саморозвитку; спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;
- 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають: спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію; виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;
- 10) культурна компетентність, що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші

культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;

- 11) підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо.

8. Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

9. Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі вміння:

- 1) читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів;
- 2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- 3) критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;
- 4) логічно обґрунтовувати позицію на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрун-

- товані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;
- 5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
 - 6) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність;
 - 7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;
 - 8) оцінювати ризики, що передбачає вміння розрізняти прийнятні і неприйнятні ризики, зважаючи на істотні фактори;
 - 9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;
 - 10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;
 - 11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

10. Вимоги до результатів навчання учнів визначено за такими освітніми галузями: ...**мистецька**...

11. Для кожної освітньої галузі визначено: мету, єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти; компетентнісний потенціал, що позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання; обов'язкові результати навчання учнів; рекомендовану, мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за циклами навчання (5-6, 7-9 класи).

12. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів складаються з таких компонентів: групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати; спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі; конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами; орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу.

13. Обов'язкові результати навчання учнів позначено індексами, в яких: скорочений буквенний запис означає освітню галузь, до якої належить обов'язковий результат навчання; цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення результату навчання; перша цифра після буквеного запису до крапки означає номер групи результатів навчання; цифра після крапки означає номер загального результату навчання; наступна цифра означає номер конкретного результату навчання; остання цифра означає номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

21. **Метою мистецької освітньої галузі** є цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

Компетентнісний потенціал мистецької освітньої галузі та базові знання зазначені в *додатку 19*. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі зазначені в *додатку 20* і передбачають, що учень: пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, набуває досвіду емоційних переживань, розвиває ціннісне ставлення до мистецтва; формує художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва; пізнає себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвиває емоційний інтелект; використовує інформаційне середовище у власній творчості і художній комунікації.

23. Загальний обсяг навчального навантаження учнів, його розподіл між роками навчання, освітніми галузями, обов'язковими та вибірковими освітніми компонентами визначено в базовому навчальному плані базової середньої освіти (далі – базовий навчальний план).

Для учнів з особливими освітніми потребами, які здобувають базову середню освіту в спеціальних закладах загальної середньої освіти та спеціальних класах (групах) закладів загальної середньої освіти, базовий навчальний план визначає кількість годин для проведення корекційно-розвиткової роботи.

24. На підставі базового навчального плану розробляються типові навчальні плани як складові частини типової освітньої програми, що містять орієнтовний перелік навчальних предметів, інтегрованих курсів, формування змісту яких може здійснюватися шляхом упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох інтегрованих освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників.

25. У базовому навчальному плані (додаток 23) наведено розподіл загального обсягу навчального навантаження учнів закладів загальної середньої освіти.

26. У базовому навчальному плані (крім варіантів для спеціальних закладів загальної середньої освіти та спеціальних класів (груп) закладів загальної середньої освіти) визначено рекомендовану та мінімальну кількість навчальних годин для вивчення кожної освітньої галузі. Різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин у кожній освітній галузі може бути перерозподілена на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти. Заклад загальної середньої освіти може самостійно визначати кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі в межах заданого діапазону. Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей не повинна перевищувати загальної кількості годин, визначеної базовим навчальним планом.

Додаткові години для вивчення навчальних предметів, інтегрованих курсів, курсів за вибором, через які реалізуються освітні галузі, проведення індивідуальних консультацій та групових занять заклад загальної середньої освіти розподіляє самостійно, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів, що відображається в освітній програмі закладу.

Для спеціальних закладів загальної середньої освіти та спеціальних класів (груп) закладів загальної середньої освіти передбачено години для проведення корекційно-розвиткової роботи в межах кожної освітньої галузі, напрями та змістове наповнення якої визначаються з огляду на особливості психофізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами.

МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ
Компетентнісний потенціал

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
Вільне володіння державною мовою	<p>Уміння: грамотно висловлювати українською мовою в усній чи письмовій формі свої враження від мистецтва чітко формулювати судження, міркування дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб шукати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання для пізнання нового та отримання задоволення</p> <p>Ставлення: усвідомлення національної ідентичності через українське і світове мистецтво цінування української мови як основи національного мистецтва (літератури, театру, кіно тощо) готовність активно користуватися українською мовою під час спілкування на теми мистецтва</p>
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	<p>Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) мовою</p> <p>Уміння: грамотно висловлювати в усній і письмовій формі свої враження від мистецтва чітко формулювати судження, міркування із застосуванням відповідної лексики дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб</p>

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>добирати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання для пізнання нового та отримання задоволення</p> <p>Ставлення: усвідомлення своєї етнічної самобутності та української національної ідентичності сприйняття культурного різноманіття світу через мистецтво</p> <p>Здатність спілкуватися іноземними мовами</p> <p>Уміння: використовувати іноземні джерела інформації про мистецтво та іноземну мистецьку термінологію</p> <p>Ставлення: шанування культурного різноманіття усвідомлення широких можливостей у творчій діяльності із знанням іноземних мов усвідомлення необхідності популяризації іноземними мовами культурних надбань України</p>
Математична компетентність	<p>Уміння: застосовувати математичні поняття і категорії як інструменти під час створення художніх робіт використовувати математичні знання для пояснення художньої виразності творів, логіки, структури художньої форми аналізувати твори мистецтва та створювати власні художні твори за правилами художньої композиції здійснювати у разі потреби розрахунки для встановлення пропорцій, відношень між величинами, створення об'ємно-просторових композицій, запису ритму, створення сценічних композицій тощо створювати сценічні композиції, різноманітні художні продукти із використанням медіаресурсів</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>актуалізувати за допомогою мистецтва математичні поняття і категорії</p> <p>вибудувати логіку презентації власних проектів</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення взаємозв'язків математики і мистецтва як універсальних мов на прикладах творів різних видів мистецтва</p> <p>усвідомлення взаємозумовленості художньо-образного і математичного мислення у становленні особистості</p> <p>розуміння впливу художнього пізнання на розвиток математичних здібностей і вмінь</p>
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	<p>Уміння:</p> <p>спостерігати і відтворювати довкілля в художніх образах засобами різних видів мистецтва</p> <p>аналізувати роль людини в соціокультурному просторі та її відображення в мистецтві</p> <p>використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей з урахуванням постійного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій</p> <p>застосовувати знання з природничих наук та використовувати природні ресурси для творчості</p> <p>застосовувати мистецькі знання і вміння для естетизації навколишнього середовища, розширювати діапазон емоційних переживань через сприйняття довкілля</p> <p>Ставлення:</p> <p>сприйняття довкілля і знання з природничих наук як об'єктів для художньо-образної інтерпретації</p> <p>розуміння естетичних якостей технічних винаходів</p> <p>усвідомлення взаємовпливу знань природничих наук, техніки, технологій і мистецтва (на прикладі дизайну, ландшафтної архітектури, звукозаписів, сценічних ефектів тощо), художнє осмислення людського досвіду</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
Інноваційність	<p>Уміння:</p> <p>виявляти креативність у різних сферах життєтворчості</p> <p>критично оцінювати та інтерпретувати явища культури з урахуванням взаємодії традицій та інновацій</p> <p>пропонувати неординарні способи виконання творчих завдань, розвивати критичне мислення щодо власної художньо-творчої діяльності</p> <p>генерувати і впроваджувати нові мистецькі ідеї у різних сферах життєдіяльності</p> <p>Ставлення:</p> <p>відкритість до інновацій і передбачення їх позитивного результату, ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, творенні нових культурних продуктів</p> <p>прагнення творчої самореалізації, вираження креативності</p> <p>відповідальність за особистий і спільний результат у мистецьких проектах</p> <p>виявлення прагнення до сталості результату, мультиплікаційності результату</p> <p>демонстрування впевненості в собі, визначення перспективи діяльності</p>
Екологічна компетентність	<p>Уміння:</p> <p>використовувати взаємодію «людина – природа» для вираження мистецькими засобами власних емоцій, почуттів, переживань</p> <p>запобігати негативним впливам інформації на власний емоційний стан</p> <p>поширювати засобами мистецтва ідеї свідомого споживання</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення необхідності гармонійної взаємодії людини і довкілля</p> <p>сприйняття довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації</p> <p>виявлення емоційно-ціннісного ставлення до життєвого простору</p> <p>сприйняття природи як естетичного об'єкта</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
Інформаційно-комунікаційна компетентність	<p>Уміння: застосовувати цифрові технології для створення, презентації і популяризації художніх образів, мистецьких ідей визначати художню цінність цифрового контенту добирати та опрацьовувати художню інформацію у пошуково-дослідницькій і соціокультурній діяльності для пізнання і творення мистецтва переводити художню інформацію з цифрового формату в нецифровий і навпаки використовувати інформаційні технології для здобуття мистецької інформації та формування власного мистецького простору вирізняти маніпулятивну квазімистецьку інформацію, запобігати негативним інформаційно-технологічним впливам на власний культурний розвиток оцінювати художню якість створеного цифрового продукту</p> <p>Ставлення: усвідомлення естетичного потенціалу цифрових технологій для художньо-творчого самовираження, обробки, поширення мистецьких творів і здійснення віртуальних мистецьких подорожей розуміння ролі мистецьких засобів у впливі медіатекстів на свідомість людини</p>
Навчання впродовж життя	<p>Уміння: визначати власні художні інтереси та потреби, виявляти мобільність у пізнанні мистецьких явищ і процесів сприяти розвитку інтересу до мистецтва протягом життя розвивати емоційний інтелект вибудовувати перспективу художнього самовдосконалення, планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва, самовираження через мистецтво</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>критично оцінювати та аналізувати результати власної творчої діяльності раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних потреб і досягнень у художньому самовираженні побудова позитивних векторів власної життєвої стратегії поглиблення власної мотивації творити, інтелектуально розвиватися, зокрема у процесі художнього пізнання розуміння місії мистецтва у власному житті та впливу мистецької діяльності на успішну самореалізацію, психологічну стабільність виявлення готовності до пошуку нових способів художнього пізнання отримання задоволення від спілкування за допомогою мистецтва в різних культурних середовищах</p>
Громадянські та соціальні компетентності	<p>Громадянські компетентності</p> <p>Уміння: виробляти активну позицію у творенні естетичного середовища ефективно взаємодіяти для реалізації громадських мистецьких проєктів критично аналізувати та оцінювати мистецькі явища як засіб впливу на формування громадянського суспільства брати участь у культурному житті України, бути причетним до соціокультурних, суспільних та історичних процесів</p> <p>Ставлення: шанування національної ідентичності через пізнання українського мистецтва у світовому контексті</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>усвідомлення причетності до соціокультурних, суспільних та історичних процесів</p> <p>розуміння значення загальнолюдських цінностей</p> <p>дбайливе ставлення до народних мистецьких традицій рідного краю та виявлення поваги до надбань інших культур</p> <p>виявлення активної громадянської позиції у збереженні культурного різноманіття, в утвердженні рівності як основи демократії та визнання особливостей різних культур</p> <p>шанування досягнень українців у мистецькій і науково-дослідницькій діяльності</p> <p style="text-align: center;">Соціальні компетентності</p> <p>Уміння:</p> <p>визначати роль мистецтва в соціокультурному просторі</p> <p>оцінювати соціально-економічні результати культурної діяльності</p> <p>виявляти партнерські якості, солідарність, зацікавлення в спільному розв'язанні соціальних проблем засобами мистецтва</p> <p>підтримувати громадські проекти в культурній сфері</p> <p>Ставлення:</p> <p>розуміння важливості мистецтва для соціального розвитку</p> <p>виявлення поваги до прав і свобод людини як загальнолюдських цінностей, зокрема до свободи слова і думки, втілених у мистецтві</p> <p>готовність брати участь у волонтерському русі, зокрема в мистецько-просвітницькій діяльності</p>
Культурна компетентність	<p>Уміння:</p> <p>орієнтуватися в культурному різноманітті, визначати вияви взаємодії між різними культурами та усвідомлювати їх внесок у сталий розвиток суспільства</p> <p>аналізувати способи вираження і передачі ідей у різних культурах за допомогою мистецтва</p>

Продовження Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприйняття мистецтва і художньо-творчої діяльності</p> <p>інтерпретувати, давати естетичну оцінку явищам і об'єктам навколишнього середовища</p> <p>створювати художні образи засобами різних видів мистецтва</p> <p>продукувати ідеї та реалізувати їх</p> <p>відповідально ставитися до інтелектуальної і культурної власності</p> <p>визначати різні способи художньої комунікації між суб'єктами мистецького діалогу</p> <p>розуміти значення комунікації в креативних індустріях</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення загальнолюдських, естетичних і художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу</p> <p>виявлення пошани до мистецького надбання українського народу і гордості за нього, поваги і толерантного ставлення до культурного різноманіття регіонів світу</p> <p>усвідомлення власної ідентичності у світовій культурній спадщині</p> <p>потреба пропагування національної культури через власну мистецьку діяльність</p> <p>розуміння необхідності збереження художнього надбання людства</p> <p>розуміння важливості естетичних чинників у повсякденному житті</p>
Підприємливість та фінансова грамотність	<p>Уміння:</p> <p>визначати цілі, планувати і досягати їх</p> <p>виявляти творчу ініціативу і сприяти її реалізації, зокрема через утілення в практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації</p>

Закінчення Додатку 19 до Державного стандарту

Ключові компетентності	Уміння та ставлення
	<p>працювати в команді для виконання художньо-творчих завдань з урахуванням основ культурного менеджменту</p> <p>знаходити мистецькі форми самовираження в креативних індустріях (економічній діяльності)</p> <p>пояснювати на прикладах реалізації мистецьких проєктів, фестивалів, виставок значення інвестицій у культуру</p> <p>оцінювати практичне втілення мистецьких проєктів</p> <p>реалізовувати мистецькі проєкти; презентувати власні надбання</p> <p>Ставлення:</p> <p>виявлення активності в процесі пізнання мистецтва</p> <p>усвідомлення важливості творчої діяльності для самореалізації особистості</p> <p>прагнення участі в мистецьких заходах і подіях</p> <p>засудження плагіату</p> <p>виявлення здатності мислити творчо</p> <p>сприйняття мистецького твору як форми самовираження людини</p> <p>демонстрування готовності до партнерства у творчому процесі, самостійності і мобільності у творенні ідей та прийнятті рішень</p> <p>генерування нових ідей та ініціатив, втілення їх у життя для забезпечення власного добробуту і розвитку суспільства</p>

Базові знання

Мистецька грамотність: художня творчість; твір мистецтва; художній образ як категорія мистецтва; види мистецтва; засоби виразності різних видів мистецтва; загальномистецький словник (тема/сюжет, ритм, гармонія, композиція, контраст, форма тощо); жанри мистецтва; художні стилі і напрями; зміст і смисл у творі мистецтва; читання мистецького тексту; народне і професійне мистецтво; автентичність; стилізація; взаємодія/синтез мистецтв; дизайн; новітні технології в мистецтві; медіамистецтво; взаємовплив мистецтва і науки; культурне різноманіття.

Мистецька діяльність: художня ідея та її втілення; креативність; способи творення художніх образів у різних видах мистецтва; виконавство (хор, соло, ансамбль, гра на музичних інструментах, танець; акторська майстерність тощо); творення візуальних/аудіовізуальних образів (малювання, ліплення, просторове проєктування, декоративні техніки/художні ремесла, екранні образи тощо); мистецький проєкт; мистецькі професії; мистецтво і технології (штучний інтелект, робототехніка тощо).

Мистецька комунікація: вплив мистецтва на особистість; діалог у мистецтві; емоційне і раціональне в мистецтві; форми зберігання мистецтва (усна традиція, запис художнього тексту (нотного, хореографічного, літературного тощо), екранізація, аудіо-, фото-, відеофіксація, музейний простір, колекціонування тощо); медіатекст; сучасні способи і засоби художньої комунікації; нові виміри існування мистецьких творів (інтерактивність, мультимедійність, масмедійність, гіпертекст тощо); сучасні комунікаційні та комунікативні технології; джерела інформації про мистецтво.

ВИМОГИ
до обов'язкових результатів навчання
учнів у мистецькій освітній галузі

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва				
Пізнає мову різних видів мистецтва [МИО 1.1]	розпізнає базові засоби художньої виразності різних видів і жанрів мистецтва, наводить приклади творів [6 МИО 1.1.1]	описує особливості мови різних видів мистецтва [6 МИО 1.1.1-1] пояснює засоби виразності художнього образу у творах різних видів мистецтва [6 МИО 1.1.1-2] наводить приклади творів різних видів мистецтва [6 МИО 1.1.1-3] виокремлює жанрові ознаки творів різних видів мистецтва [6 МИО 1.1.1-4]	пояснює особливості художньої мови творів різних видів, жанрів і стилів мистецтва [9 МИО 1.1.1]	характеризує засоби виразності у створенні цілісного художнього образу творів різних жанрів [9 МИО 1.1.1-1] розрізняє спільне і відмінне у трактуванні однієї теми/сюжету засобами різних видів мистецтва, зокрема художньої літератури [9 МИО 1.1.1-2]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				виявляє стильові особливості твору мистецтва, наводить приклади із знайомих творів за стильовими ознаками [9 МИО 1.1.1-3] визначає окремі характерні ознаки певного стилю в новому для себе творі [9 МИО 1.1.1-4]
	розпізнає характерні риси різних видів українського народного мистецтва [6 МИО 1.1.2]	розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального, ігрового тощо); різновиди українського декоративно-прикладного мистецтва [6 МИО 1.1.2-1] характеризує особливості технік виконання творів [6 МИО 1.1.2-2]	встановлює зв'язки між народним і професійним мистецтвом [9 МИО 1.1.2]	орієнтується в особливостях українського народного мистецтва, зокрема мистецтва рідного краю [9 МИО 1.1.2-1] виявляє обізнаність у мистецтві етносів України і різних народів світу [9 МИО 1.1.2-2]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		виявляє обізнаність у календарно-обрядових дійствах як прообразі видів мистецтва [6 МИО 1.1.2-3] орієнтується в особливостях народного мистецтва рідного краю [6 МИО 1.1.2-4]		наводить приклади використання етнічних мотивів у творах митців, зокрема у творах українських письменників [9 МИО 1.1.2-3] на прикладах встановлює зв'язки народного мистецтва із сучасними мистецькими тенденціями [9 МИО 1.1.2-4]
Аналізує, інтерпретує і критично оцінює художні образи [МИО 1.2]	сприймає твори різних видів і жанрів мистецтва, інтерпретує твори вербально і залучає невербальні засоби [6 МИО 1.2.1]	цілісно охоплює увагою твір під час сприймання, керує увагою [6 МИО 1.2.1-1] передає враження від творів вербально/ невербально (різними художніми засобами) [6 МИО 1.2.1-2]	сприймає твори різних видів, жанрів, стилів (напрямів тощо) мистецтва;	аналізує твір цілісно, зосереджується на деталях і пояснює їх роль у створенні художнього образу, керує своєю увагою [9 МИО 1.2.1-1] інтерпретує твори різних видів, жанрів, стилів (напрямів тощо) мистецтва,

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		виокремлює виразні засоби у творах різних видів мистецтва для пояснення власного враження [6 МИО 1.2.1-3] застосовує у процесі вербальної інтерпретації знайому термінологію, зокрема іноземного походження [6 МИО 1.2.1-4] пояснює цінності, закладені в художньому творі та коментує своє ставлення до них [6 МИО 1.2.1-5]	аргументовано інтерпретує твори, формулює своє ціннісне ставлення до них [9 МИО 1.2.1]	використовуючи власний досвід; зіставляє з іншими творами, опрацьованими раніше [9 МИО 1.2.1-2] виокремлює цінності, закладені у творі мистецтва, ідентифікує їх зрозумілість для себе [9 МИО 1.2.1-3] формулює оцінні судження про твір мистецтва, пов'язує зміст твору і соціокультурний контекст [9 МИО 1.2.1-4] користується довідниковими/ енциклопедичними джерелами для подолання труднощів під час аналізу творів [9 МИО 1.2.1-5]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	встановлює зв'язки між видами мистецтва, мистецтвом і життям [6 МИО 1.2.2]	порівнює художні образи з явищами навколишнього середовища [6 МИО 1.2.2-1] наводить приклади зв'язків між видами мистецтва, синтезу мистецтв; пояснює зв'язки між мистецтвом і життям [6 МИО 1.2.2-2]	досліджує синтез мистецтв у творах, зв'язки між видами мистецтва; встановлює зв'язки між мистецтвом, життям і різними галузями знань [9 МИО 1.2.2]	досліджує зв'язки, встановлює аналогії між художніми образами у творах різних видів мистецтва/різних авторів [9 МИО 1.2.2-1] наводить приклади синтезу мистецтв [9 МИО 1.2.2-2] порівнює художній образ і явища навколишнього середовища [9 МИО 1.2.2-3] наводить приклади зв'язків мистецтва з науковим знанням різних освітніх галузей [9 МИО 1.2.2-4]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва				
Творить різними засобами і способами [МИО 2.1]	обирає способи/засоби творення художніх образів, зокрема цифрові, у різних видах і жанрах мистецтва для самовираження [6 МИО 2.1.1]	бере участь у виконавській творчості за власним вибором і вподобанням: співає в хорі/ ансамблі/ соло, грає на традиційних та/або електронних музичних інструментах [6 МИО 2.1.1-1] відтворює характерні особливості сценічного персонажа в мовленні, міміці, пластиці тіла [6 МИО 2.1.1-2] виконує зображення, зокрема замальовки з натури і за уявою, розробляє ескізи для сценічних виступів тощо; застосовує різні прийоми, художні техніки, матеріали, формати, засоби дизайну тощо [6 МИО 2.1.1-3]	реалізує художні ідеї/задуми в різних видах і жанрах мистецтва [9 МИО 2.1.1]	демонструє музичні, акторські та інші виконавські уміння для реалізації творчого задуму [9 МИО 2.1.1-1] застосовує різні прийоми, художні техніки, матеріали, формати, фактури, засоби дизайну, знання і уміння з інших освітніх галузей, свідомо враховує закони композиції для реалізації творчого задуму [9 МИО 2.1.1-2] розробляє сценографічне оформлення відповідно до сценічного/екранного образу [9 МИО 2.1.1-3] використовує художні засоби (ракурси/ плани/ освітлення) під час фільмування [9 МИО 2.1.1-4]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження Додатку 20 до Державного стандарту

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		використовує цифрові технології для втілення задуму, зокрема створює фото різних жанрів (фотопортрет, фотопейзаж), компонує прості відеоролики [6 МИО 2.1.1-4] виявляє ініціативність у втіленні творчого задуму [6 МИО 2.1.1-5]		обирає цифрові технології для втілення задуму, може поєднувати їх з іншими засобами [9 МИО 2.1.1-5] демонструє наполегливість у досягненні цілі, зокрема реалізації власних ідей [9 МИО 2.1.1-6] застосовує художні навички, уміння в нових обставинах [9 МИО 2.1.1-7]
	використовує елементи українського народного мистецтва в художній творчості [6 МИО 2.1.2]	виконує народні пісні/обробки пісень, створює ескізи виробів/твори з етнічними мотивами із застосуванням знайомих художніх технік [6 МИО 2.1.2-1]	використовує етномотиви у власній творчості [9 МИО 2.1.2]	виконує народні пісні/обробки пісень/сучасні твори на фольклорній основі тощо; створює ескізи виробів/твори з етномотивами [9 МИО 2.1.2-1]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Імпровізує [МИО 2.2]	імпровізує (експериментує, поєднує, візуалізує тощо) художніми засобами для реалізації власної мистецької ідеї [6 МИО 2.2.1]	імпровізує, поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду [6 МИО 2.2.1-1] створює зображення під час експерименту з кольорами, лініями, формами тощо (графічні, живописні, пластичні, анімаційні тощо) [6 МИО 2.2.1-2] у запропонованому вчителем завданні робить спроби виконання нових незвичних прийомів роботи [6 МИО 2.2.1-3]	імпровізує (експериментує, поєднує, візуалізує тощо) художніми засобами (зокрема цифровими) для реалізації мистецької ідеї, пропонує різні варіанти втілення, самостійно обирає вид художньої діяльності для імпровізації [9 МИО 2.2.1]	імпровізує, поєднує різні засоби і способи виконання (засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду тощо), застосовуючи набуті вміння художнього творення [9 МИО 2.2.1-1] створює зображення під час експерименту з кольорами, лініями, формами тощо (графічні, живописні, пластичні, анімаційні, відео тощо) [9 МИО 2.2.1-2] опановує окремі нові прийоми роботи під час виконання творчих завдань, обираючи з-поміж них ті, що є викликом, новою діяльністю [9 МИО 2.2.1-3]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження Додатку 20 до Державного стандарту

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Естетично перетворює навколишнє середовище [МИО 2.3]	спостерігає, досліджує довкілля, фіксує цікаві явища навколишнього середовища, використовує як ідеї для творчості і перетворення предметного середовища [6 МИО 2.3.1]	спостерігає за навколишнім середовищем, фіксує (фото, відео, замальовки тощо) і презентує власні спостереження [6 МИО 2.3.1-1] використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи, створення зображень в різних художніх техніках і матеріалах (колаж, інсталяція тощо) [6 МИО 2.3.1-2] пропонує власні ідеї, реалізує їх самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб, зокрема з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій, використанням знань і умінь з інших освітніх галузей [6 МИО 2.3.1-3]	спостерігає, досліджує навколишнє середовище, стежить за мистецькими подіями, явищами, фіксує ідеї для творчості [9 МИО 2.3.1] естетично перетворює предметне середовище, виявляючи громадянську позицію [9 МИО 2.3.2]	здійснює пошук можливостей і пропонує власні ідеї для естетизації середовища засобами мистецтва [9 МИО 2.3.1-1] пропонує власні інтерпретації ідей інших осіб [9 МИО 2.3.2-1] бере участь у проектній діяльності [9 МИО 2.3.2-2] реалізує ідеї самостійно або в групі, зокрема з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій, використовує знання і уміння з інших освітніх галузей [9 МИО 2.3.2-3]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		використовує художню літературу для створення власних творів мистецтва [6 МИО 2.3.1-4] бере участь у проектній діяльності [6 МИО 2.3.1-5]		
3.Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту				
Оцінює власні мистецькі здобутки [МИО 3.1]	оцінює власні досягнення за колективно визначеними критеріями; пояснює своє право на самовираження [6 МИО 3.1.1]	характеризує власну творчість за колективно визначеними критеріями [6 МИО 3.1.1-1] визначає сильні і слабкі сторони своєї роботи в чітких формулюваннях [6 МИО 3.1.1-2] оцінює власні успіхи і досягнення, зауважує помилки та частково самостійно виправляє їх [6 МИО 3.1.1-3] встановлює за допомогою вчителя чи інших осіб способи вдосконалення вмінь [6 МИО 3.1.1-4]	критично оцінює власні досягнення за обраними критеріями, визначає способи вдосконалення вмінь [9 МИО 3.1.1]	аналізує власний творчий розвиток [9 МИО 3.1.1-1] оцінює свої сильні і слабкі сторони в мистецькій творчості, характеризує причини труднощів [9 МИО 3.1.1-2] усвідомлено самовдосконалюється [9 МИО 3.1.1-3]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження Додатку 20 до Державного стандарту

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Демонструє власні досягнення [МІО 3.2]	ділиться з іншими результатами творчої діяльності, пояснює задум, пояснює своє право на самовираження [6 МІО 3.2.1]	презентує результати власної творчості публічно, пояснює свій задум, за потреби може докладно його описати [6 МІО 3.2.1-1] аналізує інформацію від інших осіб з метою самовдосконалення (надання/отримання коментарів, пропозицій тощо), реагує на неї [6 МІО 3.2.1-2] визнає можливість різного втілення творчого задуму, відстоює свою позицію у творчості [6 МІО 3.2.1-3]	демонструє створене, реагує на інформацію та аналіз від інших осіб, аргументує і може дискутувати, відстоюючи свою позицію у власній творчій діяльності [9 МІО 3.2.1]	цілісно представляє та обґрунтовує задум/ідею [9 МІО 3.2.1-1] пояснює свої бажання і можливості у творчості, розуміє власні сильні сторони, враховує свої досягнення під час самопрезентації [9 МІО 3.2.1-2] конструктивно сприймає критику вчителя чи інших осіб, аналізує помилки з метою самовдосконалення [9 МІО 3.2.1-3] визнає можливість варіативності інтерпретацій творчого задуму, аргументовано обстоює позицію у творчості і право на самовираження [9 МІО 3.2.1-4]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Взаємодіє з іншими особами через мистецтво [МІО 3.3]	бере участь в обговоренні творів мистецтва, мистецьких і дослідницьких проектах [6 МІО 3.3.1]	долучається до мистецьких заходів; виконує різні ролі в спільному творчому процесі, дослухається до творчих ідей інших осіб; визнає різні позиції та оцінки учасників [6 МІО 3.3.1-1] розуміє значення партнерства в спільній мистецькій творчості [6 МІО 3.3.1-2] висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва [6 МІО 3.3.1-3] використовує власний досвід і різні види інформації під час колективної творчості [6 МІО 3.3.1-4] складає план своїх дій у створенні колективного художнього продукту [6 МІО 3.3.1-5]	аргументує свою позицію під час обговорень творів мистецтва, виконує різноманітні ролі, співпрацюючи в групах над мистецькими і дослідницькими проектами, виявляє толерантність і доброзичливість під час порівняння різних творчих ідей [9 МІО 3.3.1]	виявляє ініціативність в обговореннях творів мистецтва і створенні спільного творчого продукту; підтверджує думку аргументами [9 МІО 3.3.1-1] враховує власний досвід для досягнення якісного результату в спільній творчості [9 МІО 3.3.1-2] зіставляє різні погляди на проблему, використовуючи кілька джерел інформації, формулює творче завдання і деталізує його [9 МІО 3.3.1-3] вибудовує партнерські взаємини під час мистецької творчості [9 МІО 3.3.1-4]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження Додатку 20 до Державного стандарту

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		<p>пропонує способи розв'язання завдань в разі виникнення труднощів [6 МИО 3.3.1-6]</p> <p>ділиться спостереженнями в навколишньому середовищі і соціумі, підтверджує думку аргументами [6 МИО 3.3.1-7]</p> <p>бере участь в інсценізаціях календарно-обрядових дійств, народних ігор з використанням пісенного матеріалу, танцювальних рухів, елементів костюмів, атрибутів, гриму, інструментального супроводу [6 МИО 3.3.1-8]</p>		<p>продукує ідеї для реалізації проекту, ставить уточнювальні запитання для кращого розуміння інших осіб [9 МИО 3.3.1-5]</p> <p>аналізує нові ідеї для сприйняття чи відхилення їх [9 МИО 3.3.1-6]</p> <p>працюючи в групі, бере відповідальність за спільний результат [9 МИО 3.3.1-7]</p> <p>бере участь в інсценізаціях календарно-обрядових дійств, народних іграх з використанням пісенного матеріалу, танцювальних рухів, елементів костюмів, атрибутів, гриму, інструментального супроводу [9 МИО 3.3.1-8]</p>

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				бере участь у розробленні сценаріїв творчих заходів [9 МИО 3.3.1-9]
Регулює власний емоційний стан засобами мистецтва [МИО 3.4]	аналізує власні емоції і почуття під час сприймання мистецьких творів і вербалізує їх; визначає та описує власні мистецькі вподобання [6 МИО 3.4.1]	<p>пояснює свої вподобання, порівнює власні вподобання з уподобаннями інших осіб із свого оточення [6 МИО 3.4.1-1]</p> <p>обирає із знайомих твори мистецтва, які найкраще відображають власні емоції [6 МИО 3.4.1-2]</p> <p>пояснює вплив творів на зміну власного емоційного стану [6 МИО 3.4.1-3]</p> <p>вирізняє художні засоби, які вплинули на враження від сприйнятого твору [6 МИО 3.4.1-4]</p>	аналізує власні емоції від творів різних видів мистецтва [9 МИО 3.4.1]	<p>усвідомлює власні мистецькі вподобання [9 МИО 3.4.1-1]</p> <p>пояснює причини своїх переживань від твору [9 МИО 3.4.1-2]</p> <p>визначає засоби виразності, тему, сюжет, належність твору до певного виду мистецтва тощо для пояснення своїх емоцій і вражень [9 МИО 3.4.1-3]</p> <p>обирає із знайомих твори мистецтва і використовує їх для покращення власного емоційного стану [9 МИО 3.4.1-4]</p> <p>визнає право інших осіб на власні вподобання в мистецтві; розуміє емоції інших [9 МИО 3.4.1-5]</p>

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				визнає право інших осіб на власні вподобання в мистецтві; розуміє емоції інших [9 МИО 3.4.1-5]
	розуміє, який вид художньо-творчої діяльності покращує емоційний стан [6 МИО 3.4.2]	визначає улюблені види мистецької діяльності, пояснює, від чого отримує задоволення у своїй творчості [6 МИО 3.4.2-1] за потреби обирає види художньо-творчої діяльності для задоволення [6 МИО 3.4.2-2] виражає свої почуття та емоції різними художніми засобами, застосовує ці засоби окремо чи в поєднанні [6 МИО 3.4.2-3]	уміє виразити різноманітні почуття у процесі художньо-творчої діяльності [9 МИО 3.4.2]	визначає свої потреби в мистецькій діяльності [9 МИО 3.4.2-1] обирає види художньо-творчої діяльності для задоволення [9 МИО 3.4.2-2] використовує різні художні способи, засоби для передачі настрою та емоцій у власній творчості [9 МИО 3.4.2-3]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
4. Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації				
Створює мистецький медіатекст у процесі художньої комунікації [МИО 4.1]	створює, обробляє і з урахуванням відповідальності поширює простий мистецький медіатекст під керівництвом учителя або інших осіб [6 МИО 4.1.1]	обирає відомі способи творення, зокрема медіаформати (додавання ілюстрацій, створення нескладних графічних зображень, аудіо-/відеороликів, фото тощо) для художнього самовираження [6 МИО 4.1.1-1] шукає і добирає з допомогою вчителя чи інших осіб аудіо-, відео-, ілюстративні і текстові матеріали з різних джерел, планує свою діяльність для реалізації поставленого завдання [6 МИО 4.1.1-2] упорядковує з допомогою вчителя чи інших осіб дібрані матеріали [6 МИО 4.1.1-3]	створює, обробляє і з урахуванням відповідальності поширює мистецький медіатекст, де, зокрема, поєднано кілька видів медіа; самостійно застосовує спосіб художньої комунікації відповідно до форми передавання інформації [9 МИО 4.1.1]	обирає способи творення, зокрема медіаформати (додавання ілюстрацій, створення нескладних графічних зображень, аудіо-/відеороликів, фото тощо) для художнього самовираження, може прокоментувати задум та обґрунтувати вибір [9 МИО 4.1.1-1] самостійно шукає і добирає аудіо-, відео-, ілюстративні і текстові матеріали з різних джерел, планує свою діяльність для реалізації поставленого завдання [9 МИО 4.1.1-2] самостійно впорядковує дібрані матеріали [9 МИО 4.1.1-3]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Закінчення Додатку 20 до Державного стандарту

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Добирає та оцінює джерела інформації про мистецтво [МИО 4.2]	визначає з допомогою вчителя чи інших осіб джерела інформації про мистецтво із застосуванням цифрових технологій [6 МИО 4.2.1]	визначає з допомогою вчителя чи інших осіб достовірність джерела інформації про мистецтво [6 МИО 4.2.1-1]	розрізняє первинні і вторинні джерела інформації для власного художнього пізнання і здобуття знань про мистецтво [9 МИО 4.2.1]	називає та пояснює критерії оцінки достовірності інформації про мистецтво, зокрема в інформаційному просторі [9 МИО 4.2.1-1]
Виявляє культуру використання авторського твору [МИО 4.3]	відповідально ставиться до авторства в мистецтві [6 МИО 4.3.1]	виявляє відповідальність щодо дотримання авторського права в процесі художньої комунікації [6 МИО 4.3.1-1] виявляє і використовує за допомогою вчителя чи інших осіб у власній мистецькій діяльності авторський продукт [6 МИО 4.3.1-2]	визначає функції знаків охорони авторського права, дотримується авторського права, знає, для чого існують вільні ліцензії [9 МИО 4.3.1]	пояснює знаки охорони авторського права, у чому полягає порушення авторських прав [9 МИО 4.3.1-1] ідентифікує графічні зображення ліцензій, які дозволяють використовувати (копіювати, брати за основу) твір чи продукт [9 МИО 4.3.1-2]

Людмила АРИСТОВА

Загальні результати	5—6 класи		7—9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	розуміє значення правильного оформлення цитат із посиланням на автора [6 МИО 4.3.2]	цитує твір із посиланням на автора [6 МИО 4.3.2-1]	усвідомлено використовує цитати із посиланням на автора [9 МИО 4.3.2] виявляє і з урахуванням відповідальності використовує ліцензований/авторський продукт, зокрема у власній мистецькій діяльності [9 МИО 4.3.3]	зазначає джерела і авторство під час цитування і посилання/звернення, ідентифікує межі використання цитат [9 МИО 4.3.2-1] визначає особисті права автора мистецького твору [9 МИО 4.3.3-1]

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки України
від 08.10.2019 року № 1272

**Типова освітня програма,
розроблена під керівництвом Савченко О. Я.
1 - 2 клас**

(фрагменти)

Пояснювальна записка

Початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початкова освіта передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

Упродовж навчання в початковій школі здобувачі освіти опановують способи самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

Навчальні досягнення здобувачів у 1-2 класах підлягають вербальному, формувальному оцінюванню.

Формувальне оцінювання має на меті: підтримати навчальний розвиток дітей; вибудувати індивідуальну траєкторію їхнього розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх на шаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, не боятися помилок, переконання у власних можливостях і здібностях.

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень здобувачів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

Типовий навчальний план для 1-2 класів початкової школи

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень		
	1 кл.	2 кл.	Разом
<i>Інваріантний складник</i>			
Мовно-літературна, у тому числі:	9	10	19
Українська мова та література	7	7	
Іноземна мова	2	3	
Математична	4	4	8
Я досліджую світ (природничу, громадянську й історичну, соціальну, здоров'язберігавальну галузі)	3	3	6
Технологічна	1	2	3
Інформатична			
Мистецька	2	2	4
Фізкультурна*	3	3	6
Усього	22	24	46
<i>Варіативний складник</i>			
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	1	2
Загальнорічна кількість навчальних годин	23	25	48
Гранично допустиме тижневе/ річне навчальне навантаження учня	20/700	22/770	42/1470

* Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

Мистецька освітня галузь*Пояснювальна записка*

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями навчання мистецтва у початковій школі є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;
- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

Реалізація поставленої мети та завдань здійснюється за змістовими лініями: «Художньо-практична діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво», які окреслюють рамкову модель досягнення загальних цілей мистецької освітньої галузі.

Змістова лінія «Художньо-практична діяльність» націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне засвоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовияву.

Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довілля, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва» спрямована на пізнання цінностей, що несуть твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на свій емоційний стан завдяки сприйманню творів мистецтва.

Реалізація змістової лінії «Комунікація через мистецтво» націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо.

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані предмети або предмети за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі.

Результати навчання і пропонований зміст
1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Творить відомими художніми засобами і способами	Учень / учениця: - <i>співає</i> вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор) у відповідному настрої, характері, темпі, динаміці [2 МІО 1-1.1-1]; - <i>дотримується</i> правил співу [2 МІО 1-1.1-2]; - <i>грає</i> в ансамблі прості композиції (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) [2 МІО 1-1.1-3];

Продовження додатку

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>обирає</i> тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) для передавання відповідного образу [2 МІО 1-1.1-4]; - <i>орієнтується</i> в нотному записі (нотний стан, скрипковий ключ, розмір, такт, ноти в межах I октави, тривалості звуків – ціла, половинна, чверть, восьма) [2 МІО 1-1.1-5]; - <i>відтворює</i> прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертих та восьмих тривалостей), зокрема у різних темпах [2 МІО 1-1.1-6]; - <i>виконує</i> прості площинні (двовимірні) живописні та графічні зображення; прості об'ємні композиції [2 МІО 1-1.1-7]; - <i>використовує</i> у живописній роботі хроматичні і ахроматичні кольори; <i>утворює</i> з основних кольорів – похідні [2 МІО 1-1.1-8]; - <i>створює</i> хроматичну й ахроматичну графічну композицію, використовуючи лінії, крапки та плями [2 МІО 1-1.1-9]; - <i>складає</i> та розташовує на площині (у просторі) окремі елементи зображень (форм) у просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну) [2 МІО 1-1.1-10]; - відповідно до задуму, <i>обирає</i> положення формату аркуша (вертикальний, горизонтальний) [2 МІО 1-1.1-11]; - <i>використовує</i> усю площину аркуша для створення композиції [2 МІО 1-1.1-12]; - <i>користується</i> художніми засобами та матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [2 МІО 1-1.1-13]; - <i>конструює</i> прості композиції з художніх, природних та інших підручних матеріалів [2 МІО 1-1.1-14]; - <i>дотримується</i> правил техніки безпеки [2 МІО 1-1.1-15]; - <i>виконує</i> нескладні ролі (зокрема «пісні в ролях»), етюди-наслідування, перевтілюючись у різних персонажів [2 МІО 1-1.1-16]; - <i>вправляється</i> над інтонацією мовлення, чіткістю дикції, виразністю міміки і жести [2 МІО 1-1.1-17]; - <i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [2 МІО 1-1.1-18]; - <i>виконує</i> елементарні танцювальні рухи під музику; <i>рухається</i> в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом) [2 МІО 1-1.1-19]
<p>Експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо для створення художніх образів</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>придумує</i> образи (фантазує) та виражає задумане знайомими засобами художньої виразності [2 МІО 1-1.2-1]; - <i>імпровізує</i> голосом (музичні, мовленнєві інтонації), засобами пантоміми (міміка, жести), на музичних інструментах (трикутники, бубни, барабан, маракаси тощо) [2 МІО 1-1.2-2]; - <i>створює</i> варіанти ритмічного супроводу до пісні [2 МІО 1-1.2-3]; - <i>експериментує</i> з кольорами, лініями, формами тощо [2 МІО 1-1.2-4]
<p>Спостерігає за навколишнім світом, фіксує за допомогою вчителя цікаві явища як ідеї для творчості; допомагає прикрасити місце, де навчається, живе</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>спостерігає</i> за довкіллям, за допомогою вчителя/вчительки фіксує цікаві, незвичайні явища [2 МІО 1-1.3-1]; - <i>створює</i> елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається, використовує побачене і почуте в художньо-практичній діяльності [2 МІО 1-1.3-2]

Продовження додатку

<p>Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вирізняє</i> види мистецької діяльності, які поліпшують його / її настрій [2 МІО 1-3.4-1]; - <i>описує</i> свої емоції від сприймання мистецьких творів [2 МІО 1-3.4-2]; - <i>обирає</i> вид художньої творчості за своїми вподобаннями [2 МІО 1-3.4-3]
<p>Пропонований зміст</p> <p>Спів (співацька постава, дихання, інтонація, дикція). Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики. Інсценізація пісень, створення театралізованих образів. Ознайомлення з нотною грамотою. Малювання графічними матеріалами, фарбами. Використання різних ліній, плям, форм, кольорів та їх відтінків для створення візуальних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна). Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Прикрашання місця, де навчається, живе. Організація робочого місця. Дотримання охайності та правил техніки безпеки. Інсценізація (виконання нескладних ролей), етюди-наслідування. Відтворення елементарних танцювальних елементів. Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести). Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану</p>	
<p>2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»</p>	
<p>1</p> <p>Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо)</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>сприймає</i> твір мистецтва та <i>висловлює</i> враження, добираючи із запропонованих слова, співзвучні з власними емоціями [2 МІО 2-2.1-1]; - <i>порівнює</i> музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [2 МІО 2-2.1-2]; - <i>відтворює</i> емоційні враження від твору мистецтва різними відомими засобами та способами (рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо) [2 МІО 2-2.1-3]
<p>2</p> <p>Розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо) і розпізнає притаманні їм засоби виразності</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, танцювальне, екранні) [2 МІО 2-2.2-1]; - <i>характеризує</i> мелодію [2 МІО 2-2.2-2]; - <i>визначає</i> темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький), динаміку (гучно, тихо), тембр (звучання хору та оркестру, окремих музичних інструментів (сопілка, бубон, барабан, скрипка, бандура, фортепіано тощо) [2 МІО 2-2.2-3]; - <i>розпізнає</i> прості художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [2 МІО 2-2.2-4];

Закінчення додатку

	- <i>визначає</i> гаму (тепла, холодна, мішана) творів мистецтва та учнівських робіт [2 МІО 2-2.2-5]; - <i>розрізняє</i> види театру (ляльковий, музичний, драматичний) та кінематографу (кінофільм, мультфільм) [2 МІО 2-2.2-6]
Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	Учень / учениця: - <i>вирізняє</i> (із запропонованих) твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій [2 МІО 2-3.4-4]
Пропонований зміст Сприймання творів різних видів мистецтва. Виявлення та характеристика вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору. Порівняння природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням. Ознайомлення з деякими видами театру (ляльковий, музичний, драматичний), кіномистецтва (кінофільм, мультфільм). Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану	
3. Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
1	2
Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; пояснює, наскільки вдалося втілити свій задум	Учень / учениця: - <i>порівнює</i> власний задум із його втіленням [2 МІО 3-3.1-1]; - <i>описує</i> , що вдалося чи не вдалося втілити [2 МІО 3-3.1-2]; - <i>пояснює</i> власні досягнення в художньо-творчій діяльності [2 МІО 3-3.1-3]
Презентує створені художні образи у зрозумілій формі, пояснюючи створене	Учень / учениця: - <i>презентує</i> результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо) [2 МІО 3-3.2-1]; - <i>вербально описує</i> свій творчий задум [2 МІО 3-3.2-2]
Бере участь у колективній творчій діяльності, дотримується правил творчої співпраці; ділиться з іншими особами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності	Учень / учениця: - <i>виявляє</i> (з допомогою вчителя / вчительки) інформацію, отриману від сприйняття творів мистецтва [2 МІО 3-3.3-1]; - <i>ділиться</i> враженнями від творів різних видів мистецтва [2 МІО 3-3.3-2]; - <i>бере участь</i> у колективному виконанні творчого задуму – у народних святах та обрядах, концертах, виставках, інсценізаціях тощо [2 МІО 3-3.3-3]; - <i>дотримується</i> правил взаємодії і творчої співпраці [2 МІО 3-3.3-4]
Пропонований зміст Виховні ситуації на основі творів мистецтва. Презентація творчих досягнень та їх опис. Колективне виконання творчого задуму (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, флеш-моби тощо). Проведення мистецьких заходів (концертів, виставок, конкурсів, інсценізацій тощо). Узгодження правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації	

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 08.10.2019 року № 1273

**Типова освітня програма,
розроблена під керівництвом Савченко О. Я.**

3-4 клас

(фрагмент)

**Мистецька освітня галузь
Мистецтво**

Пояснювальна записка

Метою навчання мистецтва у школі є всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, освоєння нею культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва; плекання пошани до вітчизняної та зарубіжної мистецької спадщини; формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- розвиток почуттєвої сфери учнів, набуття ними досвіду емоційноестетичних переживань, формування мистецьких уподобань та особистісних художніх цінностей;
- поглиблення мотивації до пізнання творів вітчизняного і зарубіжного мистецтва; виховання гордості за здобутки рідного мистецтва та толерантного ставлення до мистецтва інших етносів і народів;
- формування умінь художнього сприймання, аналізу художньої мови та оцінювання творів мистецтва, аргументування думки відповідно до вікових можливостей з використанням мистецьких термінів;
- оволодіння способами художньо-творчої діяльності в різних видах мистецтва, комунікації з іншими в художній творчості;
- досягнення розуміння учнями можливостей цифрових технологій щодо їх застосування в мистецькій творчості;
- розвиток здатності самопізнання і самовираження, керування власними емоційними станами через мистецтво і різні види художньої творчості; розвиток креативності й мистецьких здібностей;
- формування здатності встановлювати зв'язок між видами мистецтва, між мистецтвом та іншими сферами знання (літературою, математикою, знаннями про природу, історію тощо); мистецтвом і явищами довкілля;

- усвідомлення значення мистецтва в житті людини та художнього пізнання для власної успішності;
- формування культури глядача-слухача;
- соціалізація учнів через мистецтво, формування здатності об'єктивно оцінювати творчі здобутки свої та інших.

Відповідно до зазначених мети і завдань виокремлено змістові лінії: «художньо-творча діяльність», «сприймання та інтерпретація мистецтва», «комунікація через мистецтво», які розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Змістова лінія «Художньо-творча діяльність» націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне освоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля.

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва» спрямована на пізнання цінностей, що втілюють твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, мистецьку (термінологічну) пропедевтику.

Реалізація змістової лінії «Комунікація через мистецтво» націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема у різних культурномистецьких заходах, колективних творчих проектах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву.

Опанування учнями мистецтва у початковій школі ґрунтується на засадах компетентнісного, ціннісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів.

Мистецтво сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема, у процесі:

- усного висловлювання вражень від мистецтва; за допомогою коментування дорослого й оцінювання власної художньо-творчої діяльності (вільне володіння державною мовою/ здатність спілкуватися рідною);
- застосування мистецької термінології, що має іноземне походження, у процесі інтерпретації художніх творів (спілкування іноземними мовами);

- встановлення взаємозв'язків між засобами мистецтва і здійсненням елементарних розрахунків для пояснення художньої виразності творів (наприклад, пропорцій частин твору, визначення музичного метру, запису ритму, симетрії / асиметрії танцювального руху тощо) (математична компетентність);
- спостереження, дослідження і відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва (компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність);
- самостійного (чи за допомогою дорослого) використання інформаційних технологій для отримання мистецької інформації, художнього творення (інформаційно-комунікаційна компетентність);
- формування умінь визначати власні художні інтереси, досягнення і потреби; прагнення доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва (навчання впродовж життя);
- співпраці з іншими, зокрема участі у мистецьких заходах, прикрашенні середовища для друзів, сусідів; прояву відповідальності за особистий і колективний результат; використання мистецтва для отримання задоволення (впливу на власний емоційний стан), опанування народних традицій, мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів (громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей);
- проявів творчої ініціативи та намагання її реалізовувати, зокрема через
- втілення у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); презентації результатів власних мистецьких досягнень (підприємливість та фінансова грамотність);
- виявлення бажання впроваджувати нові ідеї (інноваційність).

Культурна компетентність як стрижнева для мистецької освітньої галузі є інтегральною стосовно інших ключових компетентностей.

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані курси або предмети вивчення за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі та інтегрування навчального змісту.

3 клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Художньо-творча діяльність	
<p><i>виконує</i> дитячі пісні (зокрема, музичний фольклор); [3 МИО 1.1];</p> <p><i>добирає</i> засоби музичної виразності (темп, динаміку), необхідні для створення настрою, характеру; [3 МИО 1.1]; [3 МИО 1.2];</p> <p><i>розуміє</i> значення вокальних вправ для правильного виконання; <i>стежить</i> за точністю і виразністю інтонуювання, чіткістю дикції, співацькою поставою, диханням; [3 МИО 3.1];</p> <p><i>виконує</i> в ансамблі нескладні композиції (трикутник, бубон, маракас, дзвіночки, барабан, тріскавки, сопілка (за умови дотримання гігієни користування), ксилофон, металофон, синтезатор тощо); [3 МИО 1.1];</p> <p><i>самостійно добирає</i> тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу; [3 МИО 1.1]; [3 МИО 2.1];</p> <p><i>імпровізує</i> голосом (музичні, мовленіські інтонації) та на музичних інструментах; [3 МИО 1.2]</p> <p><i>створює</i> варіанти ритмічного супроводу до пісні на музичному інструменті за вибором; [3 МИО 1.2];</p> <p><i>орієнтується</i> в поняттях музичної грамоти (звук, мелодія, акомпанемент, музична форма, динаміка, схеми диригування (на 2/4); [3МИО 2.2]</p> <p><i>орієнтується</i> в нотному записі (за доцільності для виконання); <i>читає</i> запис найпростіших ритмів; [3МИО 2.2]</p> <p><i>організовує</i> самостійно робоче місце для занять різними видами образотворчої діяльності [3 МИО 1.1]; <i>дотримується</i> охайності і правил техніки безпеки; <i>самостійно користується</i> знайомими художніми інструментами (палітрою, різними видами пензлів, стеками, ножицями тощо) [3 МИО 1.1];</p> <p><i>добирає</i> художні матеріали, відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), в якому працює [3 МИО 1.1];</p> <p><i>розпізнає</i> форми (реалістичні, декоративні); <i>досліджує</i> форму предмету та спрощує її до геометричної подібності [3 МИО 1.3];</p> <p><i>порівнює</i> будову різних природних форм, їх пропорцій [3 МИО 1.3]; <i>добирає</i> відтінки кольору за насиченістю [3 МИО 1.2];</p> <p><i>створює</i> реалістичні, казкові, фантастичні образи [3 МИО 1.3];</p> <p><i>виконує</i> елементарні замальовки з натури та за уявою в ескізній формі (предмети побуту, об'єкти природи та архітектури) [3 МИО 1.3];</p> <p><i>створює</i> зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями, крапками різного розміру, формами, об'ємами, фактурами тощо [3 МИО 1.2];</p> <p><i>самостійно створює</i> просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), <i>використовує</i> усю площину аркуша; <i>виконує</i> прості композиції на площині та в об'ємі [3 МИО 1.2];</p> <p><i>обирає</i> формат (прямокутний, квадратний, трикутний, в колі, в овалі) для кращого втілення задуму [3 МИО 1.1];</p>	<p>Спів (співацька постава, дихання, інтонація, фразування, дикція).</p> <p>Оперування засобами виразності та способами створення вокального і вокально-ансамблевого / хорового художнього образу.</p> <p>Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі зі створенням ритмічного супроводу до пісні тощо.</p> <p>Правила гігієни у користуванні музичними інструментами.</p> <p>Оволодіння музичною грамотою (за необхідності для художньо-творчої діяльності).</p> <p>Знайомство з елементарною нотною грамотою, необхідною для виконання творів. Відтворення запису найпростіших ритмічних послідовностей.</p> <p>Організація робочого місця для занять образотворчим мистецтвом.</p> <p>Освоєння інструментарію для образотворчої діяльності.</p> <p>Використання відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів.</p> <p>Зображення графічними та живописними матеріалами (традиційними та сучасними).</p> <p>Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площина, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях.</p> <p>Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами.</p> <p>Поняття про декор як засіб наповнення й збагачення форми.</p> <p>Елементарна стилізація форм та оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо).</p> <p>Розміщення об'єктів у форматі з дотриманням засобів та правил композиції, для підсилення композиційного центру.</p> <p>Застосування у художньо-творчій діяльності поняття контрасту форм, кольорів .</p> <p>Передача плановості у зображенні з натури та за уявою.</p> <p>Створення сюжетних композицій</p>

Продовження додатку

<p><i>виділяє</i> композиційний центр, головне і другорядне, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів, композиційні засоби та правила [3 МИО 1.1];</p> <p><i>використовує</i> елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше, яскравіше, тепліше, далі – менше та блідше, холодніше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях [3 МИО 2.2];</p> <p><i>передає в зображеннях</i> елементарну будову птахів, тварин, людини, посилено передає рух; ілюзорні зміни розмірів предметів в залежності від розміщення у просторі; смислові зв'язки між об'єктами в сюжетних композиціях [3 МИО 1.3];</p> <p><i>розрізняє</i> особливості об'ємного (круглого та рельєфного) зображення [3 МИО 2.2];</p> <p><i>порівнює</i> найпростіші елементи об'ємних форм [3 МИО 1.3];</p> <p><i>виражає</i> особливості об'єкту як образу засобами форми і декору (як у об'ємному так й у площинному зображенні) [3 МИО 1.1];</p> <p><i>оздоблює</i> об'ємну форму рельєфним або живописним декором [3 МИО 1.1];</p> <p><i>конструює та створює</i> прості композиції з паперу, художніх, природних та різних підручних матеріалів, самостійно <i>добирає</i> складові композиції [3 МИО 1.2];</p> <p>творчо <i>використовує</i> різні техніки, інструменти та матеріали для втілення власного задуму (саморобні штампи, набризи, декупаж, колаж) [3 МИО 1.2].</p> <p><i>посилює</i> засоби різних видів мистецтва для втілення художнього задуму; [3МИО 1.1]; [3 МИО 2.2]</p> <p><i>імпровізує</i> засобами пантоміми (міміка, жести); пластично інтонує музичні образи; [3 МИО 1.2];</p> <p><i>виконує</i> нескладні ролі (в тому числі, пісні «у ролях»), <i>добирає</i> засоби вираження (темп, тембр голосу, динаміку, рухи, міміку); [3МИО 1.1]; [3 МИО 1.2];</p> <p><i>грає</i> елементарні театральні етюди (самостійно <i>обирає</i> відомих персонажів та перетворюється в них, зокрема, <i>імітує</i> характерні рухи, ходу, звуки, міміку тощо); [3 МИО 1.2];</p> <p><i>вправляється</i> над інтонацією мовлення, диханням; дикцією, мімікою, жестами;</p> <p><i>рухається</i> під музику, <i>добираючи</i> відомі танцювальні елементи (народні, сучасні);</p> <p><i>узгоджує</i> свої рухи з музичним супроводом (співом); створює сценічні інтерпретації піснених образів; [3 МИО 1.1];</p> <p><i>використовує</i> атрибути для підсилення синтетичної виразності (із запропонованих); [3 МИО 1.1];</p> <p><i>комбінує</i> знайомі художні техніки, звуки, ритми, рухи, лінії, кольори, форми, фактури, матеріали тощо для втілення ідеї в художньому образі [3 МИО 1.2];</p> <p><i>створює</i> образи, використовуючи знайомі засоби та способи за уявою [3 МИО 1.1]; [3 МИО 1.2];</p> <p>творення образів (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії, кольори, об'єми, декор тощо), якими може виразити свої почуття та емоції [3 МИО 3.4];</p> <p><i>виокремлює і фіксує</i> в доступний спосіб цікаві явища довкілля; відтворює їх у творчій діяльності (імпровазіях мелодій, інсценізації пісень, пластичному інтонуюванні); [3 МИО 1.3]</p>	<p>Сприймання засобів виразності в скульптурі (барельєф, горельєф).</p> <p>Створення художнього образу засобами декоративної насиченості форми (фактурою, деталями, розписом).</p> <p>Прикрашання місця, де навчається, живе.</p> <p>Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами.</p> <p>Створення синтетичного художнього образу. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема, під час рольового виконання пісні). Відтворення нескладних танцювальних елементів.</p> <p>Елементарне вправління у сценічній поведінці.</p> <p>Добір реквізиту, бутафорії, деталей костюмів.</p> <p>Експериментування зі звуками, тембрами, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами.</p> <p>Спостереження за довкіллям для створення художніх образів (повадки тварин; характерні особливості ходи, жестів людей різного віку, інтонація мовлення людини в різних життєвих ситуаціях тощо), вплив світла на зміну кольорів у природному середовищі;</p> <p>Самовираження в художньо-творчій діяльності.</p>
---	---

Продовження додатку

<p><i>пропонує</i> ідеї оздоблення місця, де навчається, живе [3 МИО 1.3]; <i>реалізовує</i> їх (за допомогою інших або самостійно втілює нескладний задум оздоблення місця, де навчається і власного помешкання [3 МИО 1.3];</p> <p><i>розпізнає</i> власні емоції від художньої творчості, обирає види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою [3 МИО 3.4];</p> <p>передає власні емоції у творчій роботі за допомогою кольору [3 МИО 1.1]; [3 МИО 3.4]</p> <p><i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [3 МИО 3.3];</p>	<p>Культура глядача, слухача.</p>
Сприймання та інтерпретація мистецтва	
<p><i>емоційно сприймає</i> твори різних видів мистецтва і виявляє враження у вербальний або невербальний спосіб; [3 МИО 2.1];</p> <p><i>вирізняє</i> елементи музичної мови, застосовані для характеристики музичного образу, зокрема із сюжетною (літературною) програмою (мелодія, темп, динаміка, гучність, ритм, тембр (голос та деякі музичні інструменти), лад (мажор, мінор); [3 МИО 2.2]</p> <p><i>розпізнає</i> прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, куплетна); [3 МИО 2.1]; [3 МИО 2.2]</p>	<p>Сприймання творів різних видів мистецтва.</p> <p>Виразні засоби (елементи мови) різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо).</p> <p>Участь в обговоренні мистецького твору з використанням знайомих мистецьких термінів.</p>
<p><i>визначає</i> особливості втілення образу у творах образотворчого мистецтва та архітектури [3 МИО 2.2];</p> <p><i>характеризує</i> колір об'єктів довкілля відповідно до часу доби та пір року [3 МИО 2.2];</p> <p><i>висловлює судження</i> щодо передавання емоційного стану зображуваних об'єктів та явищ навколишнього світу у творі (зокрема, у стані спокою та в русі) [3 МИО 2.1];</p> <p><i>визначає</i> композиційну будову твору образотворчого мистецтва та архітектури [3 МИО 2.2];</p> <p><i>вирізняє</i> кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), насиченість (яскравий, тьмяний) загальний колорит; елементи композиції твору (центр, головне і другорядне; побудову твору (симетричну та асиметричну, статичну, динамічну, ритмічну, метричну) [3 МИО 2.1];</p> <p><i>цілісно охоплює увагою</i> художній твір; зосереджується на характерних деталях;</p> <p><i>порівнює</i> музичні та візуальні, хореографічні образи; [3 МИО 2.1];</p>	<p>Використання декору для створення образу.</p> <p>Ознайомлення з елементарними поняттями з кольорознавства та композиції.</p>
<p>зиставляє твори мистецтва та явища довкілля (за допомогою вчителя) [3 МИО 1.3]; [3 МИО 2.2];</p> <p><i>вирізняє</i> елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/екранного твору [3 МИО 2.2];</p>	<p>Сприймання синтетичних образів.</p> <p>Зіставлення виразних засобів різних видів мистецтва.</p> <p>Зіставлення художніх образів, подібних за сюжетом та втілених у різних видах мистецтва.</p>
<p><i>розрізняє</i> засоби виразності та характеризує музичні твори вокальні та інструментальні; [3 МИО 2.2]</p> <p><i>розрізняє засоби виразності та характеризує</i> твори живопису, графіки, скульптури [3 МИО 2.2];</p> <p><i>розрізняє та характеризує</i> виразні засоби різновидів театрального мистецтва (драматичний, ляльковий, музичний), народної, класичної та сучасної хореографії; [3 МИО 2.2]</p>	<p>Мистецька пропедевтика.</p>

Продовження додатку

<p><i>розрізняє та характеризує</i> виразні засоби анімаційних фільмів; [3 МИО 2.2]</p> <p><i>розпізнає та характеризує</i> художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [3 МИО 2.2];</p> <p>порівнює природні форми, образи довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням [3 МИО 1.3];</p> <p><i>визначає</i> власні емоції від сприймання мистецьких творів [3 МИО 3.4];</p> <p><i>добирає</i> слова для характеристики вражень із власного запасу [3 МИО 3.3]; <i>пояснює</i>, що подобається або не подобається у творі [3 МИО 2.1];</p> <p><i>обирає</i> твори відповідно до свого настрою; <i>пояснює</i>, від чого дістає насолоду; <i>добирає</i> твори для поліпшення свого настрою [3 МИО 2.1]; [3 МИО 3.4]</p> <p><i>відтворює</i> емоційні враження від твору мистецтва улюбленими художніми засобами [3 МИО 3.4];</p> <p><i>порівнює</i> свої настрої та почуття із тими що втілені у художньому творі (на основі діалогу між автором та глядачем) [3 МИО 2.1].</p>	<p>Знайомство з різновидами музичного (вокальна, інструментальна), образотворчого (живопис, графіка, скульптура); театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна), кіно (кінофільм, мультфільм); жанрами музичного мистецтва (пісня, танець, опера, балет); жанрами образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (красвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів (рослинний, геометричний тощо та за призначенням (стрічковий, розетка); видами анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), танцями (гопак, козачок, вальс, полька тощо).</p> <p>Спостереження за довкіллям та його втіленням у художніх образах.</p> <p>Самопізнання через сприймання творів мистецтва.</p> <p>Вербальний опис вражень, емоцій, викликаних творами.</p> <p>Використання у сприйманні творів різних видів мистецтва для задоволення та поліпшення власного емоційного стану.</p> <p>Самовираження у художньо-творчій діяльності</p> <p>Розуміння значення мистецтва у житті людини.</p>
Комунікація через мистецтво	
<p><i>характеризує</i> власну творчість за поданими орієнтирами; [3 МИО 3.1];</p> <p><i>пояснює</i>, що вдалося чи не вдалося; <i>визначає</i> за допомогою вчителя/вчительки труднощі; <i>обирає</i> (за допомогою вчителя/вчительки) спосіб удосконалення [3 МИО 3.2];</p> <p><i>презентує</i> результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо) перед рідними, однолітками [3 МИО 3.2]; <i>пояснює</i> задум [3 МИО 3.2];</p> <p><i>визначає досягнення</i> однолітків у художньо-творчій діяльності, виявляючи доброзичливість у висловлюваннях; [3 МИО 3.3];</p> <p><i>обговорює</i> з іншими враження від сприймання творів різних видів мистецтва та творчої діяльності, <i>ловажаючи</i> уподобання інших [3 МИО 3.3];</p> <p><i>бере участь</i> у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, виставках, фестивалях, інсценізаціях народних обрядів, арт-мобах, тижнях мистецтва тощо), у колективних творчих проєктах, зокрема із використанням засобів улюбленого виду мистецтва і художньо-творчої діяльності [3 МИО 3.3];</p> <p><i>виконує різні дії / ролі</i> в колективному творчому процесі, <i>виявляючи повагу</i> до інших [3 МИО 3.3]</p>	<p>Презентація власних творчих досягнень.</p> <p>Оцінювання власної творчості за поданими орієнтирами.</p> <p>Оцінювання творчих здобутків однолітків за спільно визначеними орієнтирами.</p> <p>Виховні ситуації на основі творів мистецтва (обговорення сюжетів, характерів, вчинків, дій персонажів, створених мистецькими засобами).</p> <p>Коллективне виконання творчого задуму. Оцінювання і самооцінювання у колективній творчості.</p> <p>Проведення шкільних мистецьких заходів.</p> <p>Дотримання правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Художньо-творча діяльність	
<p><i>виконує</i> дитячі пісні (зокрема, музичний фольклор, називаючи жанри виконуваних пісень (коліскові, закличні, веснянки, шедрівки тощо), <i>виконує</i> прості канони; [4 МИО 1.1];</p> <p><i>добирає</i> засоби музичної виразності (темп, динаміку, штрихи, тембр), необхідні для створення образу пісні, пропонує різні варіанти; [4 МИО 1.1]; [4 МИО 1.2];</p> <p><i>пояснює</i> значення вокальних вправ для правильного виконання; <i>стежить</i> за точністю і виразністю інтонування, чіткістю дикції (вимови), фразування; <i>стежить</i> за співацькою поставою, диханням; [4 МИО 3.1];</p> <p><i>грає</i> в ансамблі нескладні композиції (трикутник, бубон, барабан, тріскавки, сопілка (за умови дотримання гігієни користування), ксилофон, металофон, синтезатор тощо); [4 МИО 1.1]; <i>самостійно добирає</i> тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір; <i>демонструє</i> способи звуковидобування на найпростіших інструментах; [4 МИО 1.1]; [4 МИО 2.1];</p> <p><i>орієнтується</i> в поняттях музичної грамоти (звук, мелодія, акомпанемент, музична форма, динаміка, схеми диригування (на 2/4; 3/4) тощо); <i>орієнтується</i> в нотному записі (за доцільності для виконання);</p> <p><i>читає</i> і <i>виконує</i> найпростіший ритмічний супровід, зокрема в різних темпах та динаміці, в русі (плескання, відбивання ногами та з використанням ударних інструментів); [4МИО 2.2]</p> <p><i>імпровізує</i> голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах;</p> <p><i>створює</i> найпростіші ритмічні варіації супроводу до пісні або інструментальної мелодії (2/4, 3/4, 4/4), <i>самостійно добирає</i> різноманітні інструменти для супроводу, <i>імпровізує</i> із <i>посадженням</i> (чергуванням) співу та гри на музичних інструментах. [4 МИО 1.2]</p> <p><i>дотримується</i> правил техніки безпеки; <i>добирає</i> інструменти, художні матеріали відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне, тощо), в якому працює [4 МИО 1.1]; <i>виконує</i> площинні живописні та графічні зображення; об'ємні композиції [4 МИО 1.3]; <i>дотримується</i> правил зображення об'ємних предметів [4 МИО 1.1];</p> <p><i>спостерігає</i> залежність впливу освітлення на зміну кольору [4 МИО 1.3];</p> <p><i>використовує</i> емоційні можливості кольору: висвітлення та затемнення кольорів [4 МИО 1.1]; <i>розрізняє</i> види штрихування для передавання об'єму зображуваного об'єкту [4 МИО 1.1];</p> <p><i>передає</i> характерні особливості жіночого, чоловічого, дитячого образів, професії через одяг та зовнішні ознаки; особливості будови птахів, тварин</p>	<p>Спів (співацька постава, дихання, фразування, дикція, відтворення характеру, настрою). Створення образу пісні. Інтонування. Оперування засобами виразності та способами створення вокального і вокально-ансамблевого (хорового) художнього образу</p> <p>Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, відтворення ритмічних послідовностей на різних інструментах; гра в ансамблі (зокрема, за заданими простими ритмічними рисунками).</p> <p>Знайомство з елементарною музичною грамотою (за необхідністю для художньо-творчої діяльності), зокрема необхідною для виконання, читання і запису найпростіших ритмічних послідовностей.</p> <p>Визначення виконавських труднощів.</p> <p>Використання вправ культури роботи, гігієни і техніки безпеки під час художньо-творчої діяльності.</p> <p>Бачення (при спрямуванні вчителя) недоліків у своїй роботі та виправлення їх.</p> <p>Вільне користування (традиційними та сучасними) графічними, живописними інструментами та матеріалами під час художньо-творчої діяльності різних художніх техніках.</p> <p>Ліплення з пластичних матеріалів пластичним і конструктивним способом.</p> <p>Вирізування з паперу, конструювання з природного матеріалу.</p> <p>Використання різних засобів образотворчої виразності для створення образів у жанрах:</p>

Продовження додатку

<p>і пластичну виразність руху; характер силуетної форми архітектурних споруд [4 МИО 1.3]; <i>створює</i> відкриту чи закриту декоративну композицію (на площині або в об'ємі) [4 МИО 1.2]; <i>має</i> уявлення про види і характерні особливості народних художніх промислів України [4 МИО 2.1]; <i>виділяє</i> композиційний центр головне і другорядне у сюжетній композиції [4 МИО 1.1]; <i>дотримується</i> цілісності при створенні композиції [4 МИО 1.1];</p> <p><i>використовує</i> елементарні закони перспективи передаючи плановість простору у площинних зображеннях, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів [4 МИО 1.2]; під час створення композиції <i>використовує</i> усю площину аркуша [4 МИО 1.1];</p> <p><i>конструює</i> та <i>створює</i> прості композиції з паперу, художніх, природних та підручних матеріалів, <i>самостійно добирає</i> складові композиції [4 МИО 1.2];</p> <p><i>міксує</i> техніки та матеріали (гуаш, фломастер, витинання) для втілення власного задуму (зокрема, інсталяція) [4МИО 1.2];</p> <p><i>посилює</i> засоби різних видів мистецтва для втілення художнього задуму [4 МИО 1.2];</p> <p><i>імпровізує</i> засобами пантоміми (міміка, жести, хода, мовлення, зміна темпоритму); пластично інтонує інструментальну музику (без слів), передаючи настрій; [4 МИО 1.2]; <i>самостійно добирає</i> і <i>пояснює</i> виразні засоби різних мистецтв для створення синтетичного образу (темп, тембр голосу, динаміка, рухи, міміка, колір і форма костюму, гриму, деталей оформлення простору), покладаючись на власний досвід; [4 МИО 1.1]; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>створює</i> сценічні інтерпретації пісенних образів, <i>виконує</i> нескладні ролі (в тому числі, пісні «у ролях»), [4МИО 1.1]; [4МИО 2.2]</p> <p><i>грає</i> елементарні театральні етюди (перевтілюється у запропонованих персонажів; [4 МИО 1.2]; <i>вправляється</i> над інтонацією мовлення, диханням; дикцією, мімікою, жестами;</p> <p><i>імітує</i> характерні рухи, ходу, звуки, міміку, інтонацію і тембр, ритм мовлення, <i>пояснює</i> різницю у виборі засобів виразності характерних персонажів; [4 МИО 1.1]; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>рухається</i> під музику, <i>використовуючи</i> відомі танцювальні елементи (народні, сучасні, спортивні тощо) відповідно до стилю музики; [4МИО 1.1]; [4МИО 2.2]</p> <p><i>демонструє</i> елементи деяких народно-сценічних та побутових танців (гопак, козачок, вальс, полька, мазурка, полонез, лезгінка тощо); [4МИО 1.1]; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>узгоджує</i> рухи з музичним супроводом (співом), <i>орієнтується</i> у сценічному (танцювальному) просторі; <i>використовує</i> найпростіші прийоми сценічної поведінки (вітання, поклони, звернення до публіки тощо); [4 МИО 3.2]; [4 МИО 3.3];</p>	<p>натюрморт, портрет, побутовий жанр, анімалістичний жанр та ілюструванні літературних творів.</p> <p>Зображення багатопланової композиції з 2-х (3-х) об'ємних предметів (натюрморт), просторової композиції (пейзаж), тематичної композиції (побутовий жанр); декоративної композиції в об'ємі (ліплення, чеканка) або на площині (розпис, витинання, керамічна народна іграшка тощо).</p> <p>Створення синтетичного художнього образу.</p> <p>Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема, під час рольового виконання пісні, музичного твору з характерною сюжетною програмою).</p> <p>Елементарне вправління у сценічній поведінці, участь в ансамблевих формах театралізації, інсценізації.</p> <p>Імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести), у тому числі з партнерами.</p> <p>Відтворення елементарних танцювальних елементів.</p>
--	--

Продовження додатку

<p>добирає атрибути для підсилення виразності (із запропонованих або знайомих предметів); [4 МИО 1.1];</p> <p><i>експериментує</i> зі знайними художніми технікама, звуками різних тембрів (вокальними та інструментальними, у тому числі із доцільним застосуванням шумових ефектів), з лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо [4МИО 1.2], придумує образи, використовуючи знайомі виразні засоби та способи творення (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії, кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції, доцільно комбінує елементи для втілення ідеї в художньому образі [4 МИО 1.1];</p> <p><i>виокремлює і фіксує</i> в доступний спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки тощо) цікаві явища довкілля, використовує (посидує, комбінує) їх у творчій діяльності [4 МИО 1.3];</p> <p><i>організовує</i> середовище навколо себе: <i>пропонує</i> ідеї його оформлення та можливі засоби їх художнього втілення [4 МИО 1.3];</p> <p><i>створює</i> елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається; використовує побачене і почуте в художньо-творчій діяльності [4 МИО 1.3];</p> <p><i>розпізнає</i> власні емоції від різних видів мистецької діяльності [4 МИО 3.4]; <i>визначає</i> улюблені види мистецької діяльності, займається ним/ ними у вільний час для задоволення; пояснює свій інтерес до певного виду діяльності; обирає їх відповідно до свого настрою, визначає твори мистецтва, звернення до яких поліпшує настрої [4 МИО 3.4]; <i>дотримується</i> загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеїтощо) [4МИО 3.3];</p>	<p>Елементарне оформлення сценічного простору для інсценізацій, театралізацій (створення бутяфорії, деталей реквізиту.Елементи гриму. Виразність костюму).</p> <p>Експериментування зі звуками (тембрами, регістрами), ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо.</p> <p>Дослідження довкілля, фіксація і використання спостережень із власногодосвіду для створення художніх образів (повадки тварин; характерні особливості ходи, жестів людей різного віку, інтонація мовлення і пластики людини в різних життєвих ситуаціях тощо).</p> <p>Прикрашання місця, де навчається, живе.</p> <p>Самопізнання і самовираження в художньо-творчій діяльності.</p> <p>Використання видів мистецької діяльності та власних уподобань для задоволення та поліпшення емоційного стану.</p> <p>Виховання культури глядача, слухача.</p>
<p>Сприймання та інтерпретаціямистецтва</p>	
<p><i>емоційно сприймає</i> твори різних видів мистецтва і виявляє враження у вербальний або невербальний спосіб; <i>відтворює</i> емоційні враження мистецтва різними художніми засобами</p> <p><i>пояснює</i>, щоподобається або не подобається у творі [4 МИО 2.1];</p> <p><i>вирізняє і характеризує</i> елементи музичної мови, застосовані для характеристики музичного образу (мелодія, темп, динаміка, ритм, регістр, характер музичної інтонації; тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), розпізнає музичні форми (рондо, варіації); [4 МИО 2.1]; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>вирізняє і характеризує</i> елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва, застосованідля характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) [4 МИО 2.2];</p> <p><i>вирізняє і характеризує</i> елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва, застосованідля характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й</p>	<p>Сприймання творів різних видів мистецтва. Опанування виразними засобами (елементами) різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо).</p> <p>Вербальна характеристика змісту творів, які мають зображальну або літературну (сюжетну)програму, яскраво виражену жанрову основу (знайомі танці, пісня – коліска, коломийка інші);</p>

Продовження додатку

<p>темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) [4 МИО 2.2];</p> <p><i>цілісно охоплює увагою</i> художній твір; зосереджується на характерних деталях; виявляє здатність керувати увагою під час сприймання; <i>відзначає кульмінацію</i> у музичному творі, танці, виставі; [4 МИО 2.1];</p> <p><i>порівнює</i> музичні та візуальні, сценічні, хореографічні образи, [4 МИО 2.2]</p> <p><i>зіставляє</i> художні образи та явища довкілля (за допомогою вчителя); [4 МИО 1.3] [4МИО 2.2];</p> <p><i>вирізняє</i> елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики цілісного художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, грим, реквізит, освітлення, музичне оформлення театрального/екранного твору; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>вирізняє і порівнює</i> засоби виразності різних видів мистецтва у створенні подібнихобразів (зокрема, персонажів казок, тварин, героїчних, фантастичних інших характерних образів, явищ природи) [4 МИО 2.2];</p> <p><i>розпізнає та характеризує</i> художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо);</p> <p><i>розрізняє</i> засоби та характеризує музичні твори вокальні та інструментальні (симфонічні), хорові; <i>називає</i> знайомі інструменти оркестру;</p> <p><i>розрізняє</i> тембри вокальних голосів; <i>характеризує</i> твори живопису, графіки, скульптури, <i>розрізняє</i> засоби художньої виразності [4 МИО 2.2];</p> <p><i>розрізняє та характеризує</i> виразні засоби різновидів театрального мистецтва (драматичний, ляльковий, музичний – опера, балет, мюзикл), народної, класичної, сучасної хореографії; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>розрізняє та характеризує</i> виразні засоби анімаційних фільмів; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>наводить приклади жанрів</i> циркового мистецтва, покладаючись на власний досвід; [4 МИО 2.2]</p> <p><i>розпізнає</i> за характерними ознаками деякі жанри музичного і музично-театрального (пісня, танець, опера, балет, мюзикл тощо); [4 МИО 2.2]</p> <p><i>має уявлення</i> про етнічне походження і <i>характеризує</i> елемент деяких народних танців (гопак, козачок, полька, мазурка, лезгінка тощо); [4 МИО 2.2]</p> <p><i>називає</i> характерні особливості жанрів образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (красвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна) [4 МИО 2.2].</p> <p><i>порівнює</i> природні форми, образи довкілля з їх художнім трактуванням [4 МИО 2.1];</p> <p><i>розпізнає і характеризує</i> власні емоції, враження від</p>	<p>Сприймання синтетичних образів.</p> <p>Зіставлення і характеристика виразних засобів різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо).</p> <p>Зіставлення художніх образів, подібних за сюжетом та втілених у різних видах мистецтва. Мистецько-понятійна пропедевтика. Мистецька обізнаність. Різновиди музичного (вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна, хорова, симфонічна музика), образотворчого (живопис, графіка, скульптура).</p> <p>Поняття про мистецтво архітектури. Сценічні мистецтва: театр (драматичний, ляльковий, зокрема, виділяльок, музичний); хореографія (народна, класична, сучасна, зокремадеякінародно-сценічні та побутовітанці - гопак, козачок, вальс, полька, мазурка, полонез тощо). Цирк.</p> <p>Екранні мистецтва (кінофільм, мультфільм, зокрема різновиди анімації – (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна).</p> <p>Жанри образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (красвид), натюрморт, анімалістичний тощо); Види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка). Мистецькі професії відповідно до видів мистецтва. Дослідження довкілля. Проведення паралелей між явищами довкілля і художніми образами в різних видах мистецтва.</p> <p>Самопізнання через сприймання творів мистецтва. Вербальний опис вражень, емоцій, викликаних творами.</p>
--	--

Закінчення додатку

<p>сприймання мистецьких творів [4 МІО 3.4]; <i>пояснює</i>, що подобається або не подобається у творі, [4 МІО 3.4]; <i>порівнює свої уподобання</i> щодо різних видів мистецтва [4 МІО 3.4]; <i>визначає</i> свої враження від різних творів одного виду мистецтва (за жанрами, настроями, образами, засобами виразності тощо) [4 МІО 3.3]; [4 МІО 3.4]; <i>вирізняє</i> і обирає для сприймання твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій [4 МІО 3.4]; <i>рекомендує</i> улюблені твори для сприймання іншим [4 МІО 3.3].</p>	<p>Самокорекція емоційних станів засобами мистецтва. Використання творів різних видів мистецтва для задоволення та поліпшення власного емоційного стану.</p>
Комунікація через мистецтво	
<p><i>характеризує</i> власну творчість за поданими орієнтирами, <i>аналізує</i> свої досягнення, свої сильні сторони, <i>визначає</i> за допомогою вчителя/вчительки необхідні для самовдосконалення дії; [4 МІО 3.1]; <i>обирає</i> (за допомогою вчителя/вчительки) спосіб удосконалення та може його пояснити; [4 МІО 3.1]; <i>презентує</i> створені художні образи, обираючи за допомогою вчителя спосіб презентування (спів, танцювальні рухи, пантоміма, витвори образотворчого мистецтва, інформаційні технології) перед рідними, однолітками, молодшими учнями [4 МІО 3.2]; <i>пояснює</i> задум, <i>захистає</i> свою позицію [4 МІО 3.2]; <i>визначає</i> досягнення в художньо-творчій діяльності однолітків, виявляючи об'єктивність і доброзичливість у висловлюваннях [4 МІО 3.1]; <i>обговорює</i> з іншими враження від сприймання творів різних видів мистецтва та творчої діяльності, поважаючи уподобання та інтереси інших; ділиться своїми спостереженнями у довкіллі та соціумі [4 МІО 3.3]; <i>знаходить</i> просту мистецьку інформацію (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), ділиться нею з іншими, <i>пояснює</i> свої уподобання; [4 МІО 3.2]; [4 МІО 3.3]; <i>бере участь</i> у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях народних обрядів, арт-мобах, тижнях мистецтватощо), колективних творчих проектах, зокрема із використанням засобів різних видів мистецтва і художньо-творчої діяльності [4 МІО 3.3]; <i>виконує різні дії / ролі</i> в колективному творчому процесі; <i>дотримується</i> правил взаємодії і творчої співпраці, <i>виявляє повагу</i> до інших [4 МІО 3.3]</p>	<p>Презентація власних творчих досягнень. Оцінювання власної творчості за поданими орієнтирами. Відстоювання права на самовираження.</p> <p>Виховні ситуації на основі творів мистецтва (обговорення сюжетів, характерів, вчинків, дій персонажів, створюваних мистецькими засобами). Порівняння сюжетів, вчинків тощо персонажів творів з життєвими ситуаціями.</p> <p>Оцінювання творчих здобутків однолітків.</p> <p>Колективне виконання творчого задуму. Оцінювання і самооцінювання у колективній творчості.</p> <p>Робота з найпростішими джерелами інформації.</p> <p>Участь у шкільних мистецьких заходах. Участь в оформленні художніми засобами немистецьких заходів (олімпіад, тематичних ранків, спортивних змагань тощо).</p> <p>Дотримання правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації. Партнерство на сцені (у виконавській музичній або театральній творчості).</p>

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Орієнтовне календарне планування уроків мистецтва
у 1 класі

до підручника «Мистецтво»

(авт. О.В.Калініченко, Л.С.Аристова)

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
1 семестр		
Тема 1. Здрастуй, школо!		
1		<p>Музика; музичні звуки; пісня. СМ: В.-А. Моцарт. «Маленька нічна серенада» (1 ч.); муз. І. Кириліної, сл. П. Воронька «Засмутилось кошеня». ХТД: «Перший дзвоник» сл. і муз. Н. Май – розучування; інструментальне музикування (трикутник).</p>
Тема 2. Ми – учні чарівниці Гармонії		
2		<p>Мелодія. СМ: В. Подвала. «Музичні загадки». ХТД: «Перший дзвоник» сл. і муз. Н. Май – виконання з рухами; вокальна імпровізація.</p>
Тема 3. Мої друзі – іграшки		
3		<p>Композитор, виконавець. Будова пісні. Марш. СМ: П. Чайковський «Хвороба ляльки», «Нова лялька», «Марш дерев'яних солдатиків» з «Дитячого альбому» ХТД: «Мушка лапки рахувала» муз. А. Олейникової сл. Т. Єфімова (укр. текст Л. Ратич) – розучування, виконання з рухами</p>
Тема 4. Милуємося довкіллям		
4		<p>Високі й низькі звуки. СМ: Е. Гріг «Пташка», Д. Шостакович «Ведмідь». ХТД: «Мушка лапки рахувала» муз. А. Олейникової сл. Т. Єфімова (укр. текст Л. Ратич) – виконання з рухами; імпровізація на ДМІ.</p>

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 5. Щедра осінь
5		Гучні й тихі звуки (форте, піано). СМ: М. Парцхаладзе «Осінній дощик», В. Косенко «Пасторальна» ХТД: у. н. п. «Ходить гарбуз по городу» – інсценізація, виконання з рухами; музично-дидактична гра «Луна» (форте – піано).
		Тема 6. Наша Батьківщина – рідна Україна
6		Ритм; танець; українські народні танці («Козачок», «Гопак») СМ: у.н.т. «Козачок», «Гопак» ХТД: «Ой заграйте, дударики» муз. А. Філіпенка, сл. В. Панченка – розучування.
		Тема 7. Мистецькі професії
7		Музикант, виконавець. Українські народні музичні інструменти (бандура, сопілка, скрипка); інструментальний супровід. СМ: Награвання українських мелодій на бандурі, сопілці, скрипці тощо (на вибір учителя). ХТД: «Ой заграйте, дударики» муз. А.Філіпенка, сл. В. Панченка – виконання з рухами.
8		Тема 8. Мої захоплення
		Довгі й короткі звуки. Знайомство з нотним записом; графічне зображення тривалості звуків. СМ: К. Сен-Санс «Акваріум», «Лебідь». ХТД: «Кицю, кицю, де була?» муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; проплескування ритму.
		Тема 9. Завітаємо до театру
9		Опера; соліст, хор. СМ: М. Лисенко. Пісня Кози, пісня Вовчика з опери «Коза-Дерева». ХТД: М. Лисенко Теми з опери «Коза-Дерева»: пісня Кози, пісня Вовчика – розучування.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 10. Ми – актори, ми – костюмери
10		Опера (повторення); актор. СМ: М. Лисенко. Пісня Лисичка, пісня Рака з опери «Коза-Дерева». ХТД: М. Лисенко Теми з опери «Коза-Дерева»: пісня Лисичка, пісня Рака – розучування; пісня Кози, пісня Вовчика – виконання в ролях.
		Тема 11. «Лускунчик» на театральній сцені
11		Балет, балерина, танцівник. СМ: П. Чайковський. «Лускунчик» (фрагменти з балету). ХТД: «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської. Імпровізація танцювальних рухів під музику балету П. Чайковського.
		Тема 12. Зима-чарівниця
12		Темп. П'еса. СМ: Я. Степовий «Сніжинки». ХТД: «Пісня про Новий рік» муз. і сл. Н. Май – розучування; пластична імпровізація.
		Тема 13. Зустрічаємо Новий рік
13		Темп. СМ: Український народний танець «Метелиця»; К. Дебюссі «Сніг танцює». ХТД: «Пісня про Новий рік» муз. і сл. Н. Май (виконання). Українська народна пісня-гра «Іде, іде дід» (виконання з рухами).
		Тема 14. Зимові свята
14		Колядки, щедрівки. СМ: у.н.п. «Коляд, коляд, колядниця», «Щедрик» в обробці М. Леонтовича. ХТД: Українська щедрівка «Щедрівочка щедрувала» – розучування; вокальна імпровізація (пісня-побажання до новорічних свят).
		Перевір себе

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
15		Узагальнення. Відповіді на запитання і завдання. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.
2 семестр		
Тема 15. Мандруємо Європою		
16		Ритм. знайомство з нотним записом (нотний стан, скрипковий ключ). СМ: П. Чайковський. «Старовинна французька пісня», «Німецька пісенька», «Неаполітанська пісенька» з «Дитячого альбому». ХТД: «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич – розучування; виконання ритму за записом.
Тема 16. Танцювальні захоплення європейців		
17		Танець, менует, тарантела СМ: Ф. Рамо «Менует» (клавесин), Л. Бетховен «Німецький танець», Дж. Россіні «Тарантела». ХТД: виконання на ДМІ супроводу до німецького танцю; ритмічна імпровізація. «Букварик» муз. А. Олейнікової сл. Л. Ратич – виконання з рухами.
Тема 17. Професії в кіномистецтві		
18		Оркестр, диригент. М/ф «Фантазія» (фрагменти). СМ: Поль Дюка «Учень чарівника». ХТД: Гра «Диригент», фрагменти мелодій з мультфільмів (на вибір вчителя) – розучування
Тема 18. Мистецтво і техніка		
19		Електронна музика, синтезатор, ринг тон. Ноти в межах I октави. СМ: Й.-С. Бах. «Жарт» (соло флейти, рингтон). ХТД: «Робот» муз. М. Ведмедері сл. Л. Куліша – Зінькова – розучування.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
20		Тема 19. Світ рослин у мистецтві
		Музична фраза. Ноти в межах I октави. СМ: А. Вівальді «Весна» ХТД: «Робот» муз. М. Ведмедері сл. Л. Куліша-Зінькова – виконання; у.н.п.-гра «Мак» – розучування, виконання
21		Тема 20. Світ тварин у мистецтві
		Ноти в межах I октави. СМ: К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник» (фрагменти I дії): Пісня Котика «Ти, мій брате півнику»; Пісня Лисички «Півнику-братику, ясний соколику»; Пісня Півника «Котику-братику, несе мене Лиска». М/ф «Лисичка, Котик і Півник». ХТД: «Зайчик і лисичка» муз. Я. Степового слова народні – розучування, виконання у ролях.
22		Тема 21. Краса весни
		Вальс, веснянки, пісні-заклички СМ: Й. Штраус. Вальс «Весняні голоси»; у.н.п. «Вийди, вийди, сонечко». ХТД: вокальна імпровізація (пісні-заклички); «Повертайся, ластівко» муз. В. Верменича сл. М. Сингаївського – розучування.
Тема 22. Мистецтво і здоров'я		
23		Пісні-ігри, хоровод. Ноти в межах I октави. СМ: М. Скорик Народний танець. ХТД: «Повертайся, ластівко» муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського – виконання; пісня-гра «Труби, Грицю, в рукавицю» – розучування, гра.
Тема 23. Мистецтво і спорт		
24		Музична мова: динаміка, темп, ритм. СМ: В. Сильвестров Марш. ХТД: «Фізкультхвилинка» муз. В. Дем'янчука, сл. Л. Кондрацької – розучування; гра на ДМІ.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 24. Великодні писанки		
25		Музична мова: мелодія, динаміка, темп, ритм СМ: «Писанка» муз. М. Бурмаки, сл. К. Перелісної. ХТД: «Фізкультхвилинка» муз. В. Дем'янчука, сл. Л. Кондрацької – виконання; «Веселкові писанки» муз. і сл. В. Качан, О. Качан – розучування.
Тема 25. Герої дитячих книжок		
26		Балет. СМ: П. Чайковський. Балет «Спляча красуня» (3 дія), фрагменти («Вовк і Червона шапочка»; «Кіт у чоботях і біла кішечка»; «Попелюшка і принц Фортюне»). ХТД: «Веселкові писанки» муз. і сл. В. Качан, О. Качан – виконання.
Тема 26. У родинному колі		
27		Музичний супровід. СМ: Б. Фільц. Бабусина казка. Г. Сасько. Дідусева казка. ХТД: «Вишиванка» муз. В. Верменича сл. М. Сингаївського – розучування; вокальна імпровізація.
Тема 27. Ми – українці		
28		Маршова музика (повторення). СМ: Є. Адамцевич. Запорізький марш ХТД: інструментальне імпровізування; «Вишиванка» муз. В. Верменича сл. М. Сингаївського – виконання; «Будем козаками» муз. і сл. А. Загрудного – розучування; ритмічна імпровізація
Тема 28. Веселкове диво		
29		Музична мова. СМ: А. Куїнджі «Веселка», С. Прокоф'єв «Дощ і веселка». ХТД: гра «Музична луна» муз. і сл. М. Андреевої; ритмічна імпровізація; «Будем козаками» муз. муз. і сл. А. Загрудного – виконання

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 29. Зустрічаймо літо!		
30		Ноти в межах I октави (узагальнення). СМ: В. Барвінський «Сонечко», Е. Гріг «Метелик». ХТД: «Барви рідної землі» муз. О. Злотника сл. О. Вратарьова – розучування; пластична імпровізація (танок «Веселі метелики»)
Тема 30. Свято мистецтва		
31		Підсумковий урок. СМ: слухання музичних творів (на вибір учителя та за бажанням учнів). ХТД: створення програми уроку-концерту.
32		Перевір себе Узагальнення. Відповіді на запитання і завдання. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.

**Орієнтовне календарне планування уроків мистецтва
у 2 класі до підручника «Мистецтво»
(2 год. на тиждень)**

Автори О. Калініченко, Л. Аристова

Видавничий дім «Освіта», 2019 рік
(За програмою О. Савченко та Р. Шияна)

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
1 семестр		
Тема 1. Здрастуй, рідна школо!		
1		Ноти, нотний стан, скрипковий ключ, інструментальна музика; нота «до». СМ: М. Скорик «Мелодія» (скрипка, фортепіано, бандура); ХТД: «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової – розучування.
Тема 2. Здрастуй, рідна школо!		
2		Мелодія, вокальна музика СМ: Е. Гріг «Ранок» (фортепіано, симфонічний оркестр); ХТД: «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової – виконання; вокальна імпровізація. М/ф «Школа зайців»
Тема 3. Осінні враження		
3		Народна пісня, календарно-обрядові пісні, жнивварські пісні СМ: Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі» (у виконанні дитячого хору; у виконанні чоловічого хору). ХТД: «Два півники» українська народна пісня – розучування, виконання пісні в ролях.
Тема 4. Осінні враження		
4		Ритм, тривалості нот – восьма, четвертна, половинна, ціла. СМ: П. Чайковський «Осіння пісня». ХТД: «Кап-кап» муз. і сл. Н. Май – розучування; «Два півники» українська народна пісня – виконання пісні в ролях; імпровізація на ДМІ.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 5. Барвисті ритми		
5		Танець, аркан, сиртакі. СМ: Український народний танець «Аркан»; «Сиртакі» з к/ф «Грек Зорба». ХТД: «Кап-кап» муз. і сл. Н. Май – виконання; французька народна пісня «Танок каченят» – руханка, виконання пісні з рухами.
Тема 6. Барвисті ритми		
6		Танець, полька, мазурка; темп, пауза; нота «ре». СМ: Й. Штраус (син). Полька «Піцикато». Ф. Шопен. Мазурка (ор. 7, № 1, сі-бемоль мажор). ХТД: «Кап-кап» муз. і сл. Н. Май – виконання; французька народна пісня «Танок каченят» – руханка, виконання пісні з рухами; імпровізація на ДМІ.
Тема 7. Світ тварин у мистецтві		
7		Марш, фанфари. СМ: К. Сен-Санс «Королівський марш Лева». ХТД: З. Еманової «Папуга-мандрівник» слова і музика – розучування. М/ф Волт Дісней «Король Лев».
Тема 8. Світ тварин у мистецтві		
8		Регістр. СМ: К. Сен-Санс «Персонажі з довгими вухами». ХТД: «Папуга-мандрівник» слова і музика З. Еманової – виконання з рухами; проплескування ритму; гра в ритмічне лото; пластичне інтонування. М/ф «ЧоМуха – Чому папуги розмовляють?»
Тема 9. У мистецтві завжди лад		
9		Лад, звукоряд, мажор, мінор. СМ: В. Косенко «Не хочуть купити ведмедика», В. Косенко «Купили ведмедика» ХТД: «Хто співає» муз. і слова Ю. Поплавської – розучування; імпровізація на ДМІ.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 10. У мистецтві завжди лад
10		Мажор, мінор. СМ: Л. Бетховен. Весела. Сумна. ХТД: «Хто співає» муз. і слова Ю. Поплавської – виконання; імпровізація на ДМІ.
		Тема 11. Мистецькі подорожі
11		Мелодія, вібрафон. СМ: А.-Ф. Марескотті. Негреня в місячному сяйві (із циклу «Ескізи»). К. Дебюссі. Місячне сяйво (у виконанні на вібрафоні). ХТД: «Зимові свята» музика і слова А. Сологуба – розучування.
		Тема 12. Мистецькі подорожі
12		Сюїта. СМ: М. Мусоргський. Сюїта «Картинки з виставки»: «Хатка на курячих ніжках»; «Балет пташенят, що не вилупились». ХТД: «Зимові свята» музика і слова А. Сологуба – виконання; пластична імпровізація, «боді перкашн».
		Тема 13. Зимові фантазії
13		Динаміка; нота «мі». СМ: Е. Гріг «У печері гірського короля»; Ж. Колодуб. Троль (із сюїти «Снігова Королева»); ХТД: «Біла казка» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – розучування; ритмічна імпровізація
		Тема 14. Зимові фантазії
14		Нота «фа». СМ: Ж. Колодуб. Снігова Королева (із сюїти «Снігова Королева»); Л. Іваненко. «Бабуся Ягуса». ХТД: «Біла казка» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – виконання; вокальна імпровізація; імпровізація на ДМІ. М/ф «Крижане серце».

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 15. Зимові фантазії
15		Колядка, щедрівка; обробка. СМ: К. Стеценко «Чи дома-дома хазяїн дома?»; Л. Горова «Ой, радуйся, земле...» ХТД: «Щедрик» українська народна пісня в обробці М. Леонтовича – розучування; вокальна імпровізація. М/ф «Щедрик» (обробка О. Скрипки).
		Урок-узагальнення
16		Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.
		2 семестр
		Тема 16. Подорожуємо до театру
17		Опера, хор, соліст. СМ: Музика Б. Фільц, вірші Т. Савчинської-Латик. Опера-казка «Лісова школа» (пісенька лісових мешканців «Дзень-дзелень дзвіночки дзвонять...»); пісня Ворона-вчителя «Ось оцю важливу книгу...»); ХТД: «Пісня про зарядку» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – розучування, виконання з рухами.
		Тема 17. Подорожуємо до театру
18		Опера. СМ: Б. Фільц. Опера-казка «Лісова школа» (Пісня горобця; Пісня журавля; Пісенька лісових мешканців). ХТД: «Пісня про зарядку» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – виконання з рухами. В. Нестайко. Дивовижні пригоди в лісовій школі (буктрейлер).

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 18. Казка у театрі та кіно		
19		Балет. СМ: Ю. Шевченко. Буратіно і чарівна скрипка (перша дія, перша картина «Галоп»; перша дія, друга картина «Тато Карло»). ХТД: «А ми любимо читати» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – розучування.
Тема 19. Казка у театрі та кіно		
20		Балет, па, пуанти. СМ: Ю. Шевченко. Буратіно і чарівна скрипка (друга дія, перша картина «У таверні – лисиця Аліса та кіт Базилю»; друга дія, друга картина «У царстві Мрій»). ХТД: «А ми любимо читати» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевич сл. М. Ясакової – виконання. М/ф «Пригоди Піноккіо».
Тема 20. Казка у театрі та кіно		
21		Мюзикл. СМ: Музика А. Менкена, вірші Г. Ешмана. Мюзикл «Русалонька» (Пісня русалоньки Аріель); (Пісня відьми Урсули). ХТД: «Траляляй» муз. А. Улицької сл. А. Качана – розучування; ритмічна імпровізація; гра «Веселі бульбашки». м/ф «Русалонька»
Тема 21. Казка у театрі та кіно		
22		Мюзикл. СМ: Музика А. Менкена, вірші Г. Ешмана. Мюзикл «Русалонька» (пісня «Під морем»). ХТД: «Траляляй» муз. А. Улицької сл. А. Качана – виконання. М/ф «Русалонька».

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 22. Цікава анімація		
23		Веснянки, пісні-заклички СМ: М/ф «Курча в клітиночку». Музика В. Шаповаленка, вірші Е. Мошковської. (Хор курчаток. Пісня Курчати в клітинку. Фінальний хор курчаток). ХТД: вокальна імпровізація (пісні-заклички); «Щебетала пташечка» українська народна пісня – розучування. М/ф «Курча в клітиночку»
Тема 23. Цікава анімація		
24		Такт, тактова риска, нота «соль». СМ: М/ф «Як Петрик П'яточкін слоників рахував» Музика В. Бистрякова, вірші О. Вратарьова. ХТД: «Щебетала пташечка» українська народна пісня – виконання. М/ф «Як Петрик П'яточкін слоників рахував».
Тема 24. Чарівні перетворення		
25		Тембр, симфонічна казка, симфонічний оркестр, струнні музичні інструменти, духові музичні інструменти (флейта); нота «ля». СМ: С. Прокоф'єв. Симфонічна казка «Петрик і вовк» (теми Петрика і Пташки). ХТД: «Зацвіла в долині...» муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченка – розучування.
Тема 25. Чарівні перетворення		
26		Тембр, регістр, симфонічна казка, симфонічний оркестр, духові музичні інструменти (гобой, кларнет). СМ: С. Прокоф'єв. Симфонічна казка «Петрик і вовк» (теми Качки, тема Киці). ХТД: «Зацвіла в долині...» муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченка – виконання. С. Прокоф'єв. Симфонічна казка «Петрик і вовк». Вистава Британської Королівської балетної школи.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 26. Чарівні перетворення
27		Тембр, регістр, симфонічна казка, симфонічний оркестр, духові музичні інструменти (фагот), мідні духові інструменти (валторни), ударні музичні інструменти (барабан, літаври). СМ: С. Прокоф'єв. Симфонічна казка «Петрик і вовк» (теми Дідуся, тема Мисливців, тема Вовка). ХТД: «Ой на горі жито» українська народна пісня – розучування. М/ф «Петрик і вовк». Симфошоу «Петрик і вовк» з пісочною анімацією
		Тема 27. Зустрічаємо літо!
28		Філармонія, концерт, нота «сі». СМ: А. Вівальді. Пори року. Концерт № 2 «Літо». Частина 1 (фрагмент); Частина 2 (фрагмент) ХТД: «Рушничок» муз. А. Олейнікової сл. Є. Левченко – розучування; «Ой на горі жито» українська народна пісня – виконання з рухами.
		Тема 28. Зустрічаємо літо!
29		Концерт, музична партія. СМ: А. Вівальді. Пори року. Концерт №2 «Літо». Частина 3. «Літня гроза». Українська народна пісня «Іди, іди, дощику...». ХТД: Українська народна пісня «Іди, іди, дощику...» – розучування; «Рушничок» муз. А. Олейнікової сл. Є. Левченко – виконання; ритмічна імпровізація («боді перкашн»).
		Тема 29. Зустрічаємо літо!
30		Симфонія. СМ: Ф.-Й. Гайдн – Л. Моцарт – Е. Ангерер. Симфонія іграшок (Дитяча симфонія). ХТД: «Промінчик» муз. і сл. Н. Май – розучування; Українська народна пісня «Іди, іди, дощику...» – виконання з рухами; ритмічна імпровізація

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Тема 30. Зустрічаємо літо!
31		Ноти в межах I октави (узагальнення), симфонія. СМ: В. А. Моцарт. Симфонія № 40 соль-мінор. Перша частина (фрагмент). ХТД: «Промінчик» муз. і сл. Н. Май – виконання М/ф «Маленький Моцарт».
		Тема 31. Свято мистецтва
32		Підсумковий урок. СМ: слухання музичних творів (на вибір учителя та за бажанням учнів). ХТД: створення програми уроку-концерту.
		Урок-узагальнення
33		Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.

**Орієнтовне календарне планування уроків мистецтва
у 3 класі до підручника «Мистецтво»
(авт. О. Калініченко, Л. Аристова)
Видавничий дім «Освіта», 2020 рік**

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
1 семестр		
Тема 1. Літні враження		
1		П'єса, програмна музика СМ: С. Прокоф'єв. «Прогулянка», «П'ятнашки», «Хома коників» (із циклу «Дитяча музика»). ХТД: «Шкільна пісня» муз. і сл. Н. Май – розучування.
Тема 2. Краса народного мистецтва		
2		Сопілка, інструментальна музика СМ: Джеймс Ласт. Самотній пастух. Є. Козак – М. Корчинський. Співуча сопілка; ХТД: «Шкільна пісня» муз. і сл. Н. Май – виконання; вокальна імпровізація. М/ф «Світ чекає на відкриття. Сопілка»
Тема 3. Краса народного мистецтва		
3		Хота, гітара, кастаньети, обробка вокальної та інструментальної музики СМ: Іспанський народний танець «Хота». Ж. Бізе. Антракт до четвертої дії опери «Кармен» («Хота»); Сучасний іспанський танець «Хота». ХТД: «Заяча летка-енька» муз. і сл. А. Олейнікової – розучування.
Тема 4. Краса народного мистецтва		
4		Троїсті музики. СМ: Український народний танець «Гречаники». Український народний танець «Картопля» («Плескач»); ХТД: «Заяча летка-енька» муз. і сл. А. Олейнікової – виконання пісні з рухами М/ф «Як козаки наречених визволяли» (фрагмент). М/ф «Буба» (фрагмент).

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 5. Розмаїття кольорів і мелодій		
5		Динаміка, тривалості нот. СМ: Л. Фучаджі. Вальс осіннього листя. М. Дремлюга. Лірична пісня (фортепіано). ХТД: «Веселка» муз. і сл. Н. Май – розучування.
Тема 6. Розмаїття кольорів і мелодій		
6		Динамічні відтінки СМ: М. Лисенко. Думка-Шумка (фрагменти). ХТД: «Веселка» муз. і сл. Н. Май – виконання М/ф «Чарівний горох».
Тема 7. Розмаїття кольорів і мелодій		
7		Ансамбль, соло, дует, тріо, квартет, квінтет; інструментальна музика СМ: І. Кореневська. Дощик. О. Білаченко. Осінній ескіз А. Дубина. Гуцульська фантазія. ХТД: «Дощик» муз. А. Мігай сл. Н. Кулик – розучування. М/ф «Капітошка».
Тема 8. Чарівність графіки і вокальної музики		
8		Сопрано, альт; колискова СМ: Українська народна пісня «Ой ходить сон» (у виконанні Н. Матвієнко, Квітки Цісик). Українська народна пісня «Коліскова» (у виконанні Злати Огневич). ХТД: «Котику-сіренький» українська народна пісня обробка М. Вериківського – розучування; «Дощик» муз. А. Мігай сл. Н. Кулик – виконання з рухами; М/ф «Коліскові світу. Українська»
Тема 9. Чарівність графіки і вокальної музики		
9		Соло, дует, тріо, квартет, квінтет; вокальна музика. СМ: Пісня «Рідна серцю Україна» слова А. Бінцаровської, музика С. Родько (у виконанні дуету). Українська народна пісня «Ой у гаю при Дунаю» (у виконанні тріо Мареничів).

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		Пісня «Вітаєм» слова і музика Н. Савка (у виконанні дитячого гурту «Коліжанки»). ХТД: «Котику-сіренький» українська народна пісня обробка М. Вериківського – виконання, інструментальна імпровізація на дзвіночках
		Тема 10. Чарівність графіки і вокальної музики
10		Хор; штрихи (легато, стаккато). СМ: Пісня «Квітка-душа» слова Д. Гольде, музика К. Меладзе (у виконанні Н. Матвієнко, хору). ХТД: «Сіяв мужик просо» українська народна пісня – розучування
		Тема 11. Веселий зоопарк
11		Сюїта. СМ: М. Степаненко. «Бегемот», «Мавпи», «Білочка» (із сюїти «Про звірів»). ХТД: «Левеня» музика В. Гребенюка слова Н.Іванюка – розучування.
		Тема 12. Веселий зоопарк
12		Сюїта; пауза. СМ: К. Сен-Санс. «Кенгуру», «Слон» (із сюїти «Карнавал тварин»). ХТД: «Левеня» музика В. Гребенюка слова Н. Іванюка – виконання; М/ф «Кріт у зоопарку».
		Тема 13. Зимові фантазії
13		Балет СМ: С. Прокоф'єв. «Танок із вінником», «Вальс», «Адажіо» (з балету «Попелюшка»). ХТД: «Зимонька-зима» муз. і сл. А. Мігай – розучування; М/ф «Попелюшка» (фрагмент).
		Тема 14. Зимові фантазії
14		Балет; кордебалет; класичний танець, характерний танець СМ: П. Чайковський. «Танець Одетти», «Танець маленьких лебедів» (із балету «Лебедине озеро»).

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		ХТД: «Зимонька-зима» муз. і сл. А. Мігай – виконання; ритмічна імпровізація; імпровізація на ДМІ. М/ф «Принцеса-лебідь».
		Тема 15. Зимові фантазії
15		Балет. СМ: П. Чайковський. «Неаполітанський танець», «Іспанський танець», «Угорський танець (із балету «Лебедине озеро»)). ХТД: «Дзвоники дзвенять (Jingle bells) Музика і слова Дж. П'єрпонта (фрагмент) – розучування; вокальна імпровізація. М/ф «Барбі і лебедине озеро».
16		Урок узагальнення Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.
		2 семестр Тема 16. Секрети жанрів і форм
17		Музична форма, одночастинна. СМ: Т. Остен. Маленький ельф. Французька народна пісня «Пастух». ХТД: «Що сказало сонце» муз. Г. Васіної сл. М. Сингаївського – розучування
		Тема 17. Секрети жанрів і форм
18		Музична форма, двочастинна, контраст, куплетна форма; музичний розмір 2/4 СМ: Р. Шуман. Веселий селянин. П. Чайковський. Шарманщик співає (із циклу «Дитячий альбом»)). ХТД: «Що сказало сонце» муз. Г. Васіної сл. М. Сингаївського – виконання М/ф «Дитячий альбом».
		Тема 18. Секрети жанрів і форм
19		Музична форма, тричастинна СМ: М. Лисенко. Експромт ля мінор. ХТД: «Нехочуха» слова і музика Н. Савка – розучування.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 19. Секрети жанрів і форм		
20		Музична форма, варіації; музичний розмір 3/4 СМ: В.-А. Моцарт. Варіації на тему французької народної пісні «Пастух». М. Різоль. Варіації на українські народні теми. ХТД: «Нехочуха» слова і музика Н. Савка – виконання.
Тема 20. Портрет і пейзаж		
21		Канон; музичний розмір 4/4 СМ: Д. Кабалевський. Три подружки. В. Подвала. Капризуля. ХТД: «Вийди, вийди, Іванку» українська народна пісня – розучування
Тема 21. Портрет і пейзаж		
22		Знаки альтерації СМ: М. Равель. Гра води. ХТД: «Журавель» українська народна пісня – розучування; «Вийди, вийди, Іванку» українська народна пісня – виконання.
Тема 22. Тварини у світі мистецтва		
23		Симфонія СМ: П. Чайковський. Симфонія № 2 до мінор. Четверта частина (фрагмент). ХТД: «Веснянка» музика А. Вахнянина слова С. Воробкевича – розучування; «Журавель» українська народна пісня – виконання.
Тема 23. Тварини у світі мистецтва		
24		Мультфільм, мультиплікатор, режисер, композитор СМ: М/ф «Лис Микита» (музичні фрагменти). Музика М. Скорика. М/ф «Качині історії» (музична заставка, фрагменти). Музика М. Мюллера, Р. Джонса. ХТД: «Малюки» слова і музика Н. Май – розучування; «Веснянка» музика А. Вахнянина слова С. Воробкевича – виконання.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 24. Тварини у світі мистецтва		
25		Опера, лібрето; реприза СМ: М. Лисенко. Опера-казка «Пан Коцький» (фрагменти). ХТД: «Малюки» слова і музика Н. Май – виконання М/ф «Пан Коцький». Музика і слова О. Шевченка.
Тема 25. Магія театру		
26		Мюзикл СМ: Мюзикл «Білосніжка і семеро гномів» (фрагменти). Музика Ф. Черчилля, Л. Харлайна, П. Дж. Сміта. М/ф «Білосніжка і семеро гномів» (музичні фрагменти). ХТД: «Семеро гномів» Слова і музика А. Житкевича – розучування.
Тема 26. Магія театру		
27		Мюзикл СМ: Мюзикл «Аладдін» (фрагменти). Музика А. Менкена. М/ф «Аладдін» (музична заставка). ХТД: «Семеро гномів» Слова і музика А. Житкевича – виконання
Тема 27. Зустрічаємо літо		
28		Опера СМ: М. Римський-Корсаков. Політ джмеля з опери «Казка про царя Салтана» – в інструментальному і вокальному виконанні). ХТД: «Школа – весела сім'я» муз. О. Антоняка сл. А. Орел – розучування М/ф «Вулик».
Тема 28. Зустрічаємо літо		
29		Кульмінація СМ: М/ф «Софія Прекрасна» (фрагменти «Гучно грай»; «Ждуть розваги нас»). ХТД: «Школа – весела сім'я» муз. О. Антоняка сл. А. Орел – виконання; ритмічна імпровізація («боді перкашн»).
Урок узагальнення		
30		Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.

**Орієнтовне календарне планування уроків мистецтва
у 4 класі до підручника «Мистецтво»**

(авт. О. Калініченко, Л. Аристова)

Видавничий дім «Освіта», 2021 рік

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
1 семестр		
Тема 1. Добрий день, матусю-Україно!		
1		Гімн СМ: Державний Гімн України. Музика М. Вербицького, вірші П. Чубинського; Українська народна пісня «Рева та стогне Дніпр широкий». На вірші Т. Шевченка. М/ф «Це наше і це твоє. Співочі тераси». ХТД: «Добрий день, матусю-Україно!» (музика М. Ведмедері, вірші Н. Рубальської) – розучування.
Тема 2. Близькі сусіди — Білорусь і Молдова		
2		Інтонація, мотив; бульба, молдовеняська СМ: Білоруська народна пісня-танець «Бульба»; Молдовський народний танець «Молдовеняська» ХТД: «Добрий день, матусю-Україно!» (музика М. Ведмедері, вірші Н. Рубальської) – виконання.
Тема 3. Мистецтво Польщі, Чехії та Угорщини		
3		Чардаш, мазурка, полька СМ: В. Монті. Чардаш; Ф. Шопен. Мазурка (на вибір); Г. Грецький. Чеська жартівлива полька ХТД: Чеська народна пісня-танець «Полька» – розучування.
Тема 4. Мистецтво прибалтійських країн		
4		Клѳмпакоіс, тульяк. СМ: Литовський народний танець «Клѳмпакоіс»; Естонський народний танець «Тульяк». М/ф «Колискові світу. Латвійська». ХТД: Чеська народна пісня-танець «Полька» – виконання пісні з рухами
Тема 5. Сонячна Італія		
5		Тарантела, баркарола. СМ: М. Лисенко. Баркарола; Італійський народний танець «Тарантела». ХТД: «Сім нот» (музика А. Мигай, вірші Н. Кулик) – розучування.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 6. Дивовижна Іспанія		
6		Сюїта, нота з крапкою СМ: І. Альбеніс. Іспанська сюїта «Севілья». М. де Фалья. «Іспанський танець» (із опери «Життя коротке» (у виконанні на гітарі)). ХТД: «Сім нот» (музика А. Мигай, вірші Н. Кулик) – виконання
Тема 7. Чарівна Франція		
7		Опера-балет СМ: М. Равель. Опера-балет «Дитя і чари» (фрагменти на вибір). ХТД: «Ухтимко» (музика О. Злотника, вірші О. Вратарьова) – розучування.
Тема 8. Театр і музика в Австрії		
8		Рондо, рефрен, епізод СМ: В.-А. Моцарт. Соната № 11, III частина – «Турецький марш» (рондо). М/ф «Чарівна флейта» (В.-А. Моцарт. Турецький марш). ХТД: «Ухтимко» (музика О. Злотника, вірші О. Вратарьова) – виконання з рухами.
Тема 9. Східний театр		
9		дивертисмент. СМ: П. Чайковський. Китайський танець «Чай» (із балету «Лускунчик»). Музика з м/ф «Покемон» (фрагменти). К/ф «Зіроньки на землі» (музичні фрагменти). Музика Шанкар Махадеван, Лойя Мендонс, Ехсан Нурані, автор текстів Прасон Джоші. ХТД: «Як з'явився чай?» (музика і вірші А. Бінцаровської) – розучування.
Тема 10. Музичний театр у Великій Британії		
10		Балет, балетна пачка СМ: Дж. Талбот, Кр. Уїлдон. «Чаювання Божевільного Капелюшника», «Червона королева» (із балету «Аліса в Країні Див»). К/ф «Аліса в країні Див» (фрагменти). ХТД: «Як з'явився чай?» (музика і вірші А. Бінцаровської) – виконання.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
Тема 11. Музичний театр у Великій Британії		
11		мюзикл СМ: Р. М. Шерман, Р. Б. Шерман. Мюзикл «Мері Поппінс» (фрагмент). М. Шейман, С. Віттмен. Мюзикл «Мері Поппінс повертається» (фрагменти). Фільм-мюзикл «Мері Поппінс повертається» (фрагменти). ХТД: «Фотограф, друзі, я» (музика і вірші А. Олейнікової) – розучування.
Тема 12. Мистецька палітра Німеччини		
12		Орган. СМ: Й. С. Бах. Токата ре мінор (у виконанні на органі, на скрипці). М/ф «Фантазія» (Й. С. Бах. Токата ре мінор). ХТД: «Фотограф, друзі, я» (музика і вірші А. Олейнікової) – виконання.
Тема 13. Мандрівка на Кавказ		
13		Лезгінка. СМ: Грузинський народний танець «Лезгінка». А. Хачатурян. Танець із шаблями (із балету «Гаяне»). ХТД: «Курчатка» музика Г. Гусейнлі вірші Т. Муталлібова – розучування.
Тема 14. Казкова Норвегія		
14		П'еса, балет. СМ: Е. Гріг. «У печері гірського короля», «Танець Анітри», «Пісня Сольвейг» (із п'еси «Пер Гюнт»). Музика Е. Гріга, хореографія В. Писарева. Балет «Пер Гюнт» (фрагмент). ХТД: «Пісня про гномика» (музика і вірші Н. Май) – виконання; ритмічна імпровізація.
Тема 15. Веселе Різдво в Україні		
15		Колядки, щедрівки СМ: Музичний фільм «Різдвяна казка 2» (фрагменти) М/ф «Святвечір. Різдвяна казка». ХТД: Щедрівка «Ой сивая та й зозуленька» – розучування.
16		Урок узагальнення
		Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
2 семестр		
Тема 16. Зимові фантазії		
17		Балет, кордебалет. СМ: О. Шимко. «Троль», «Кай і Герда», «Снігова королева» (із балету «Снігова королева»). ХТД: «Диво-місто Навпаки» Музика Ю. Шевченка Слова Ф. Млинченка – розучування
Тема 17. У сніговому королівстві		
18		балет СМ: О. Шимко. «Принц і принцеса, розбійники», «У палаці Снігової королеви» (із балету «Снігова королева»). М/ф «Балерина» (фрагменти). ХТД: «Диво-місто Навпаки» Музика Ю. Шевченка Слова Ф. Млинченка – виконання
Тема 18. Незвичайні пригоди		
19		сюїта СМ: В. Птушкін сюїта «Гулівер» (фрагменти) 1 ч. – Увертюра, 2 ч. – Ліліпути, 5 ч. – Романс лапутян, 6 ч. – Турнір придворних канатоходців. М/ф Мандри Гулівера (фрагменти) ХТД: «Вітерець» слова і музика І. Танчака – розучування.
Тема 19. Веселий цирк		
20		Циркова вистава СМ: В. І. Поклад музика до м/ф «Парасолька в цирку». М/ф «Парасолька в цирку». ХТД: «Вітерець» слова і музика І. Танчака – виконання.
Тема 20. Проводи зими		
21		Народна пісня, веснянка, опера СМ: М. Лисенко опера «Зима і Весна» (фрагменти) ХТД: «Чижику» українська народна пісня – розучування
Тема 21. Свято весняної природи		
22		гаївки СМ: В. Верховинець. Пісні-ігри зі збірки «Весняночка»: Подоляночка, Женчичок, Розлилися води; Р. Гринків. Веснянка (бандура).

Продовження додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		ХТД: «А ми просо сіяли» українська народна пісня – розучування; «Чижику» українська народна пісня – виконання.
		Тема 22. Весняні ігри
23		Пісні-заклички СМ: В. Верховинець. Пісні-ігри зі збірки «Весняночка»: «Вийди, вийди, сонечко», «Іди, іди дощику», Закликання весни ХТД: «Вийди, вийди, сонечко» українська народна пісня – виконання. «А ми просо сіяли» українська народна пісня – виконання.
		Тема 23. Великодні свята
24		Соло, ансамбль СМ: Олександр Білаш. Гуцульська писанка (соло, ансамбль). М/ф «Великдень» (з циклу «З любов'ю до дітей») ХТД: «Писанка» музика М. Бурмаки слова К. Перелісної – розучування.
		Тема 24. Чарівні візерунки
25		коломийка СМ: Лемківська коломийка. Бойківська коломийка. Н. Нежанківський. Коломийка. В. Зубицький. Коломийка М/ф «Це наше і це твоє. Трембіта» ХТД: «Писанка» музика М. Бурмаки слова К. Перелісної – виконання
		Тема 25. Веселі настрої
26		гумореска СМ: Б. Кудрик – Гумореска для фортепіано. Ю. Шевченко. Гумореска. Д. Клебанов «Жартівлива» М/ф «Грицю, Грицю, до роботи» (з циклу «З любов'ю до дітей») ХТД: «Грицю, Грицю, до роботи» українська народна пісня – розучування.
		Тема 26. Секрети вишитого рушника
27		СМ: Муз. П. Майборода сл. А. Малишко «Пісня про рушник» (у виконанні Квітки Цісик, Ніни і Тоні Матвієнко). Танець з рушниками. М/ф «Це наше і це твоє. Знана у всьому світі вишивка – наша!»

Закінчення додатку

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва
		ХТД: «Де шукати кольори?» муз. Г. Васиної сл. Н. Бугай – розучування. «Грицю, Грицю, до роботи» українська народна пісня – виконання. М/ф «Єнотик-рятівник з Планети Чистих Рушників»
		Тема 27. Кольорове диво
28		симфонія СМ: Л.Ревуцький. Симфонія №2 (3ч.) фрагменти ХТД: «Де шукати кольори?» муз. Г. Васиної сл. Н. Бугай – виконання.
		Тема 28. Майстри-віртуози
29		концерт СМ: М. Сильванський. Легкий концерт для фортепіано з оркестром (1, 3 частини). ХТД: «Ми – нащадки козаків» муз. А. Олейнікової сл. І. Чайченко – розучування.
30		Тема 29. Козацька звитяга
		Історичні пісні СМ: Українська народна пісня «Пісня про Байду» Українська народна пісня «Ой на горі та жінці жнуть» ХТД: «Ми – нащадки козаків» муз. А. Олейнікової сл. І. Чайченко – виконання.
31		Тема 30. Україна – моя Батьківщина
		Патріотичні пісні СМ: Тарас Петриненко «Україна»; сл. Ю. Рибчинський, муз. Ніколо «Моя Україна» (у виконанні Наталі Бучинської); сл. Ю. Рибчинський, муз. Ніколо «Україна – це ми!» (у виконанні Катерини Бужинської). М/ф «Це наше і це твоє. Всесвітньовідомий танок Гопака – наш!» ХТД: «Щастя» музика і слова Н. Май – розучування, виконання.
		Урок узагальнення
		Узагальнення. Урок-концерт: музичні твори на вибір учителя та учнів.

СМ – сприймання мистецтва
ХТД – художньо-творча діяльність
М\Ф – перегляд мультфільму

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗМІСТУ УРОКІВ ЗА ПРОГРАМОЮ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» 5 КЛАС

(навчально-методичний комплекс (підручник та зошит) автори Л. М. Масол, Л. С. Аристова)

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
1-й семестр Тема 1. Музика як вид мистецтва (6 годин)							
	1	Як виникла музика	Пер Нергард «Образ шуму»	«Музика» сл. І. Ісакової (переклад з рос. О. Торгалова), музика Г. Струве		Ритм	Підручник с. 10-11; зошит с. 1
	2	Як виникла музика	Запис співу пташок; Луї Клод Дакен «Зозуля»	«Музика» сл. І. Ісакової (переклад з рос. О. Торгалова), музика Г. Струве	Легенда про флейту Пана		Підручник с. 14; зошит с. 2
	3	Мова музики	П. Чайковський «Італійська пісенька», «Старовинна французька пісенька» з «Дитячого альбому»	«Веселкова» Вірші М. Ясакової, музика О. Янушкевич	Фр. м/ф «Дитячий альбом»	Мелодія Гармонія Стійкі та нестійкі звуки Лад Тоніка Динаміка Темп	Підручник с. 20-21; зошит с. 3

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	4	Мова музики	С. Рахманінов «Вокаліз» у виконанні віолончелі та фортепіано; фортепіано; голосу з оркестром	«Веселкова» Вірші М. Ясакової, музика О. Янушкевич	Дж. Росіні «Дует котів»	Тембр Вокаліз	Підручник с. 25; зошит с. 4-5.
	5	Музика стародавніх епох	Рафаель Перес Арройо «Фаюмські портрети» Клод Дебюсі «Місячне сяйво» у виконанні арфи	«Золота зіронька» вірші та музика Н. Май	Фр. м/ф «Китайська тарілка»	Пентатоніка	Підручник с. 29, 33; зошит с. 6-7.
	6	Музика стародавніх епох	К. В. Глюк Мелодія Орфея, фрагмент з опери «Орфей та Евредика»	«Золота зіронька» вірші та музика Н. Май	Легенда про Орфея		Підручник с. 38; зошит с. 8
Тема 2. Народна музика (9 год.)							
	7	Пісня – душа народу. У віночку народних пісень.	Франц. нар. пісня «Братик Яків»; укр. нар. пісня «Дівка Явдошка»	«Чи не той Омелько» українська народна пісня	Фр. м/проекту «Колискові світу»	Народна пісня	Підручник с. 44; зошит с. 9

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	8	Пісня – душа народу. Календарно-обрядові пісні.	Календарно-обрядові пісні на вибір вчителя	«Чи не той Омелько» українська народна пісня	Фр. обрядів	Календарно-обрядові пісні	Підручник с. 46; зошит с. 10-11.
	9	Пісня – душа народу. Історичні пісні.	М. Лисенко увертюра до опери «Тарас Бульба»	«Козацькому роду нема переводу» вірші М. Воньо і П. Карася Музика М. Балеми	У.н.п. «За світ встали козаченьки»	Історичні пісні	Підручник с. 52; зошит с. 11-12.
	10	Народні музичні інструменти	У.н.п. «Як ішов я з Дебречина додому»; шотландські награвання «Грай, волинко»	«Козацькому роду нема переводу» вірші М. Воньо і П. Карася Музика М. Балеми	Казка «Чарівна скрипка»	Кобза, волинка, скрипка; трієсті музики	Підручник с. 58; зошит с. 13.
	11	Народні музичні інструменти	Етнічна африканська музика «Танець духів»; етнічна японська музика «Танець дощу»	«Чарівний смичок» норвезька народна пісня		Гуслі, цимбали, ударні та шумові інструменти.	Підручник с. 63; зошит с. 14.

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	12	Народні танці	«Гопак»; М. Мусоргський «Гопак» з опери «Сорочинський ярмарок»	Чарівний смичок» норвезька народна пісня		Гопак, козачок, аркан	Підручник с. 68; зошит с. 15.
	13	Народні танці	В. Монті «Чардаш» для скрипки та фортепіано, А. Хачатурян «Лезгінка» з балету «Гаяне»	«Танець каченят» французька народна пісня	Сиртакі Фр х\ф	Полонез, чардаш, лезгінка, болеро, бариня, камаринська, кадрили	Підручник с. 73; зошит с. 16.
	14	Народні музика у творчості композиторів	У. н. пісня «Щедрик» в обр. М. Леонтовича; Ассія Ахат парафраз на тему М. Леонтовича з альбому «Ното Novus»	«Добрий вечір тобі, пане господарю!» українська щедрівка	м/ф «Щедрик»	Обробка Варіації	Підручник с. 78; зошит с. 117
	15 - 16	Перевіряємо свої досягнення Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів				Підручник с. 79-80; зошит с. 18-19.

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
2-й семестр Тема 3. Професійна музика (8 год.)							
	17	Вокальна музика	Р. Глієр «Концерт для голосу з оркестром»	«Пісня на добро» сл. Ю. Рибчинського муз. І. Карабиця		Вокальна музика Інтоніяція Концерт	Підручник с. 86; зошит с. 20.
	18	Вокальна музика	O, sole mio або Santa Lucia у виконанні Е. Карузо; «Аве Марія» у виконанні М. Каллас	«Пісня на добро» сл. Ю. Рибчинського муз. І. Карабиця		Спів Оперні голоси Речитатив	Підручник с. 89; зошит с. 21.
	19	Хорова музика	С. Рахманінов «Вокаліз» у виконанні дитячого хору; Дж. Гершвін «Clap yo' hands» у виконанні дитячого хору.	«Рідна мова» вірші П. Осадчука, муз. Б. Гірського		Хор А капела Хормейстер Вокаліз	Підручник с. 94; зошит с. 22.

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	20	Хорова музика	А. Ведель «Херувимська»	«Рідна мова» вірші П. Осадчука, муз. Б. Гірського	м/ф «Країна оркестрія»	Духовна музика	Підручник с. 97; зошит с. 23.
	21	Інструментальна музика	В. Барвінський «Квартет для двох скрипок, альту і віолончелі»; Д. Акимов «Марш нічних гномів» (п'єса для ксилофона з оркестром)	«Веснянка» сл. А. Навродського, муз. В. Філіпенка	І. Крилов Квартет»; Л. Глібов «Музики»	Камерний ансамбль Квартет	Підручник с. 103; зошит с. 24.
	22	Інструментальна музика	Б. Бріттен «Путівник по оркестру для молоді»	«Веснянка» сл. А. Навродського, муз. В. Філіпенка		Симфонічний оркестр	Підручник с. 106; зошит с. 25.
	23	Симфонічна музика	В. А. Моцарт «Симфонія № 40 соль-мінор» (1 ч.) 2 варіанти	«Зелене слонення» муз. І. Кириліної, сл. О. Вратарьова	Г. Цифером фр. казки «Таємниця запічного цвіркуна»; фр. м/ф «Таємниця запічного цвіркуна»	Симфонічна музика Симфонія	Підручник с. 112; зошит с. 26.

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	24	Симфонічна музика	Л. ван Бетховен «Симфонія №5»	«Зелене слонення» муз. І. Кириліної, сл. О. Вратарьова	Фр. з повісті А. Згорж «Один проти долі»	Симфонія	Підручник с. 116; зошит с. 27.
Тема 4. Взаємодія музики з іншими видами мистецтва (9 год.)							
	25	У музичному театрі: опера	В. А. Моцарт хор «Звідки приймний та ніжний цей дзвін» з опери «Чарівна флейта»	«Писанки» вірші С. Жупанина, муз. В. Таловирі	Г. Цифером фр. казки «Таємниця запеченого цвіркуна»	Опера Лібрето	Підручник с. 122; зошит с. 28.
	26	У музичному театрі: опера	С. Гулак-Артемівський дует Одарки та Карася з опери «Запорожець за Дунаєм»; сцена з фіналу з опери «Запорожець за Дунаєм»	«Писанки» вірші С. Жупанина, муз. В.Таловирі	Фр. з х/ф «Запорожець за Дунаєм»	Опера	Підручник с. 124; зошит с. 29.

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	27	У музичному театрі: балет	С. Прокоф'єв балет «Попелюшка» фрагменти	«Школярі-школяріки» вірші О. Враторьова муз. О. Злотника	м/ф «Попелюшка»; короткий зміст балету «Попелюшка»	Балет	Підручник с. 128; зошит с. 30.
	28	У музичному театрі: балет	П. Чайковський фрагменти з балету «Лускунчик»: «Па-де-де», «Вальс квітів», «Вільс снігових пластівців»	«Школярі-школяріки» вірші О. Враторьова муз. О. Злотника	м/ф «Лускунчик»	Класичний танець Сольний танець Характерний танець	Підручник с. 133; зошит с. 31-32.
	29	Музика на сцені та на екрані	С. Джоплін «Регтайм»	«Український віночок» сл. І. Голяш, муз. Л. Стельмашук	Фр. з х/ф «Людина з бульвару Капуцинів»; фрагменти з німх фільмів	Тапер Регтайм	Підручник с. 137; зошит с. 33.

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Закінчення додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	30	Музика на сцені та на екрані.	Фр. мюзиклу «Звуки музики»	«Звуки музики» Муз. Р. Роджерса	Фр. мюзиклів на вибір вчителя	Мюзикл	Підручник с. 143; зошит с. 34-35.
	31	Музика та інші види мистецтва	К. Дебюссі симфонічна сюїта «Море» (II частина «Гра хвиль»)	«Звуки музики» Муз. Р. Роджерса	М. Чюрльоніс «Море»		Підручник с. 149; зошит с. 36-37.
	32-34	Перевіряємо свої досягнення Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів				Підручник с. 150-151; робочий зошит с. 38-43.

Людмила АРИСТОВА

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗМІСТУ УРОКІВ ЗА ПРОГРАМОЮ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» 6 КЛАС

(навчально-методичний комплекс (підручник та зошит) автори Л. М. Масол, Л. С. Аристова)

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
1-й семестр							
Тема 1. Жанри камерно-вокальної музики (6 годин)							
	1	Камерно-вокальні жанри: пісня і гімн.	Л. Ревуцький. Пісня Г. Малер. Симфонія №1 ре мажор (III ч.)	У. н. п. «Од Києва до Лубен»	Г. Лопатіна, М. Скребцова. Як пісня навчила людей радіти Е. Кай. Коліскова.	Жанр Камерна музика Пісня	підручник с. 13, роб. зош. с. 1, 2
	2	Камерно-вокальні жанри: пісня і гімн.	Державний гімн України, муз. М. Вербицького сл. П. Чубинського «Гаудеамус»	У. н. п. «Од Києва до Лубен»		Гімн	підручник с. 16, роб. зош. с. 3

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	3	Романс і його різновиди: серенада, балада	«Гірські вершини», сл. М. Лермонтова муз. А. Рубінштейна; муз. О. Варламова; муз. Г. Свиридова	Гірські вершини, сл. М. Лермонтова муз. А. Рубінштейна (фрагмент)	М. Реріх. Шартрова гора. М. Реріх. Гора п'яти скарбів	Романс	підручник с. 20, роб. зош. с. 4
	4	Романс і його різновиди: серенада, балада	Хоакін Малатс, Іспанська серенада (гітара) Ф. Шуберт. Лісовий цар (балада)	«Диво осінь» Вірші Л. Ратич, музика А. Олейникової	Караваджо. Лютніст Й. Гете. Вільшаний король	Серенада Лютя, мандаліна Балада	підручник с. 28, роб. зош. с. 5, 6
	5	Сучасні вокальні жанри: авторська та естрадна пісня	В. Висоцький. Пісня про загублений час. («Аліса в країні чудес») В. Висоцький. Пісня про добро і зло. («Аліса в країні чудес») М. Бурмака. Розмалюю писанку	«Музикант» вірші та музика Б. Окуджава	м/ф «Аліса у країні чудес»	Бард	підручник с. 33, роб. зош. с. 7, 8, 9

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	6	Сучасні вокальні жанри: авторська та естрадна пісня	В. Івасюк. Червона рута Р. Паулс. Кашалотик	«Хвостики - метелики» вірші та музика Н. Май	Г. Лопатіна, М. Скребцова. Секрет співу	Естрадна пісня	підручник с. 38, роб. зош. с. 10
Тема 2. Жанри хорової музики (9 год.)							
	7	Хорова духовна музика: меса, літургія, концерт, реквієм	Д. Бортнянський. Хоровий концерт №15 (I ч.)	«Хвостики - метелики» вірші та музика Н. Май		Меса Літургія Хоровий концерт	підручник с. 46, роб. зош. с. 11
	8	Хорова духовна музика: меса, літургія, концерт, реквієм	В. А. Моцарт. Реквієм (Dies irae) III ч.	«Будинок під блакитним дахом» вірші В. Орлова муз. І. Кириліної	С. Кленов. Реквієм Моцарта Г. О'Ніл. Останні години Моцарта	Реквієм	підручник с. 50, роб. зош. с. 12
	9	Хорові жанри: кантата, ораторія	Л. Дичко. Веснянка з кантати «Пори року»	«Будинок під блакитним дахом» вірші В. Орлова муз. І. Кириліної		Кантата	підручник с. 53, роб. зош. с. 13, 14

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	10	Хорові жанри: кантата, ораторія	Г. Ф. Гендель. Хор «Аллілуйя» з ораторії «Месія»	«Веселкова» вірші О. Кононенка Музика О. Жилінського		Ораторія	підручник с. 56, роб. зош. с. 15
	11	Цикли у вокально-хоровій музиці	М. Мусоргський. «У кутку», «З нянею» (з вок. циклу «Дитяча»)	«Веселкова» вірші О. Кононенка Музика О. Жилінського		Вокальний цикл Мініатюра	підручник с. 60, роб. зош. с. 16
	12	Цикли у вокально-хоровій музиці	Б. Бріттен. Вінок колядок. (№2, 5, 10)	У. н. п. «Ой у полі плужок оре» щедрівка			підручник с. 62, роб. зош. с. 17
	13	Музичні жанри в театрі та кіно	Дж. Россіні, кватина Фігаро з о-ри «Севільський цирюльник»	У. н. п. «Ой у полі плужок оре» щедрівка		Акустика Увертюра Арія Каватина	підручник с. 67, роб. зош. с. 18, 19, 20
	14	Музичні жанри в театрі та кіно	Г. Гладков, фр. з м/ф «Бременські музиканти» І. Єфремов, «Пісні про дітей» з к/ф «Пітер Пен»	«Крилаті гойдалки» вірші Ю. Ентіна муз. Є. Крилатова (з к/ф «Пригоди Електроніка»)	Фр. з к/ф «Пітер Пен», «Гаррі Поттер та	Музикл	підручник с. 70, роб. зош. с. 21, 22

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання	
			Дж. Вільямс, хор Горвардса з к/ф «Гаррі Поттер та в'язень Азкабану»		в'язень Азкабану», «Пригоди Електроніка»			
	15 - 16	Перевіряємо свої досягнення Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів					підручник с. 71-72, роб. зош. с. 23, 24
2-й семестр Тема 3. Жанри камерно-інструментальної музики (10 год.)								
	17	Прелюдія. Елегія	Й. С. Бах. Прелюдія ре мінор С. Рахманінов. Прелюдія №2 «Дзвони»	«Мрії збуваються» сл. Ю. Рибчинського муз. Л. Бражнікової	«Великий дзвін» кит. легенда; Джанні Родарі «Війна дзвонів» (казка)	Прелюдія	підручник с. 81, роб. зош. с. 25	

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	18	Прелюдія. Елегія	М. Лисенко. Елегія для віолончелі і ф-но; В. Сильвестров. Елегія для струнного оркестру	«Мрії збуваються» сл. Ю. Рибчинського муз. Л. Бражнікової	П. Бевза. Картини з циклу «Елегія»	Елегія	підручник с. 85, роб. зош. с. 26
	19	Ноктюрн. Рапсодія	Ф. Шопен. Ноктюрн сі мажор Е. Гріг. Ноктюрн (у перекладі для скрипки та ф-но)	«Колискова майбуття» вірші і муз. В. Дроботенко	Р. Темір. Ноктюрн Дж. Уістлер. Ноктюрн у синьому і зеленому	Ноктюрн	підручник с. 92, роб. зош. с. 27
	20	Ноктюрн. Рапсодія	Ф. Ліст. Угорська рапсодія №2 для ф-но М. Скорик. Карпатська рапсодія для скрипки і ф-но	«Колискова майбуття» вірші і муз. В. Дроботенко		Рапсодія	підручник с. 94, роб. зош. с. 28

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	21	Скерцо. Етюд	Й. С. Бах. Скерцо із сюїти №2 для флейти та струнних ін-ів Ю. Шевченко. Гумореска	«Мамині руки» сл. А. Орел, муз. О. Антоняка		Скерцо	підручник с. 98, роб. зош. с. 29
	22	Скерцо. Етюд	В. Косенко. Сюїта для ф-но «11 етюдів у формі старовинних танців» Ф. Ліст. Етюд №3 (Кампанелла), №5 (Полювання) із циклу «За каприсами Паганіні»	«Мамині руки» сл. А. Орел, муз. О. Антоняка		Етюд	підручник с. 100, роб. зош. с. 30
	23	Соната. Варіації	Л. ван Бетховен. Соната №14 (Місячна) І ч. М. Березовський. Соната до мажор для скрипки і чембало	«Краплини мрії» муз. М. Рожка, сл. І. Багрійчук	В. Куш. Місячна соната; А. Вера. Місячна соната; А. Левітін. Місячна соната;	Соната	підручник с. 107, роб. зош. с. 31, 32

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
					Пауль Блох. Місячна соната М. Дашкієв. Страчена пісня (фр.)		
	24	Соната. Варіації	Р. Гриньків. Варіації на у. н. п. «Йшли корови із діброви» (у вик. Бандури; вик. «Пікардійської терції»)	«Краплини мрії» муз. М. Рожка, сл. І. Багрійчук	Дж. Кірсейн. Квіткові варіації	Варіації	підручник с. 108, роб. зош. с. 32
	25	Рондо. Сюїта	В. А. Моцарт. Соната №11 ля мажор для ф-но (III ч.)	«Веселка» вірші і муз. Н. Май		Рондо	підручник с. 111, роб. зош. с.33
	26	Рондо. Сюїта	М. Лисенко. Українська сюїта у формі старовинних танців на основі народних пісень	«Веселка» вірші і муз. Н. Май	Є. Товстуха. Микола Лисенко (фр.)	Сюїта	підручник с. 114, роб. зош. с. 33, 34

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
Тема 4. Жанри симфонічної музики (10 год.)							
	27	Симфонія. Увертюра	Й. Гайдн. Прощальна симфонія або Симфонія №101 «Годинник».	«Добрий маг» вірші і муз. О. Шпак	А. Лопатіна, М. Скребцова «Як був створений симфонічний оркестр»	Симфонія	підручник с. 122, роб. зош. с. 35, 36
	28	Симфонія. Увертюра	Д. Шостакович. Святкова увертюра	«Добрий маг» вірші і муз. О. Шпак		Увертюра	підручник с. 123, роб. зош. с. 36
	29	Концерт. Симфонічна фантазія. Поема	А. Марчелло. Концерт ре мінор для гобою і струнних; Д. Бортнянський. Концерт ре мажор для чембало з орк-ом	«Скрипалик-цвіркунець» сл. В. Кленця, муз. В. Поповича		Концерт	підручник с. 127, роб. зош. с. 37, 38

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИКОНАННЯ

Закінчення додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання	
	30	Концерт. Симфонічна фантазія. Поема	В. А. Моцарт. Фантазія ре мінор Ян Сібеліус. Симфонічна поема «Фінляндія»	«Скрипалік-цвіркунець» сл. В. Кленця, муз. В. Поповича	В. Усянов. Дитячі фантазії; К. Тейлор. Дитячі фантазії	Фантазія	підручник с. 130, роб. зош. с. 39	
	31	Музично-театральні жанри: балет, оперета	А. Хачатурян. Фр. з б-ту «Спартак»	Пісня на вибір учителя		Балет	підручник с. 136, роб. зош. с. 40, 41	
	32	Музично-театральні жанри: балет, оперета	Пупурі з оперет Й. Штрауса; Я. Барнич. Пісня «Гуцулка Ксеня»	«Малюки» вірші і муз. Н. Май		Оперета Попурі	підручник с. 140, роб. зош. с. 41	
	33	Жанри зустрічаються	М. Глінка. Вальс-фантазія С. Рахманінов. Етюд-картина	«Малюки» вірші і муз. Н. Май			підручник с. 143, роб. зош. с. 42	
	34	Перевіряємо свої досягнення Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів					підручник с. 144-145, роб. зош. с. 43-47

Людмила АРИСТОВА

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗМІСТУ УРОКІВ ЗА ПРОГРАМОЮ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» 7 КЛАС

(підручник автори Л. М. Масол, Л. С. Аристова)

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
1-й семестр						
Тема 1. Музичне мистецтво в нашому житті (16 годин)						
	1	Музика крізь віки	Л. Бетховен, «Третя симфонія» (фрагмент)	«Легенда про пісню» сл. В. Коваля муз. А. Сердюка	Д. Кабалевський «Як розповідати дітям про музику» (фрагмент) Фр. х/ф «Бетховен живе нагорі»	підручник с. 10
	2	Музика крізь віки	Й. С. Бах, «Токата і fuga ре мінор» для органу у класич. вик., у вик. В. Зінчука (електрогітара), Роберта Тісо (на склянках) фрагмент; Й. С. Бах, «Кавова кантата» (фрагмент)	«Легенда про пісню» сл. В. Коваля муз. А. Сердюка	в/ф «Й. С. Бах»	підручник с. 13
	3	Народна пісня в сучасному житті	У. н. п. «Чом ти не прийшов» у вик. Тріо Маренич, Н. Бучинської, рок-фолк гурту «Русичі»	У. н. п. «Чом ти не прийшов»		підручник с. 16

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
	4	Народна пісня в сучасному житті	У. н. п. «Ой у вишневому садочку» у вик. Н. Матвієнко, гурту «Пікардійська терція»	У. н. п. «Біля річки, біля броду»		підручник с. 20
	5	Сучасне життя танцю	Р. Лижичко «Дикі танці», «Аркан»	«На нашій Україні» вірші та музика Н. Май	в/ф «Зроблено в Україні. Трембіта»	підручник с. 23
	6	Сучасне життя танцю	А. П'яццола, «Лібертанго», Х. Фернандес, «Гуантанамера», Зекінья де Абреу «Тіко-тіко»	«На нашій Україні» вірші та музика Н. Май		підручник с. 28
	7	Карнавал – свято музики і танцю	Жан-Батист Арбан, «Карнавал у Венеції»; «Бразильський карнавал» фр.	Пісня на вибір учителя		підручник с. 32
	8	Фольклор і музичний театр	Є. Станкович, «Купала», II дія з фольк-опери «Коли цвіте папороть», Є. Станкович, «Ой, глибокий колодязю»,	«Балада про Крути» вірші М. Бакая муз. М. Коваля	д/ф «Цвіт папороті» (хор ім. Г. Верьовки) (1988 р., реж. Василь Вітер);	підручник с. 37

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
			«Русалчині купала» з фольк-опери «Коли цвіте папороть» у вик. хору ім. Г. Верьовки, солістка Н. Матвієнко		д/ф «Музика і музиканти. Євген Станкович» (реж. Володимир Муржа)	
	9	Фольклор і музичний театр	І. Стравінський, «Весна священна», фр. з балету на вибір вчителя	«Балада про Крути» вірші М. Бакая муз. М. Коваля		підручник с. 39
	10	Аранжування в музиці	Н. Паганіні, Капріс №24 (для соло скрипки); Ф. Ліст, Етюд №6 для фортепіано (за каприсом №24 Н. Паганіні)	«Музика слова» вірші Є. Левченко Музика А. Олейнікової	в/ф «Нікколо Паганіні»	підручник с. 43
	11	Аранжування в музиці	С. Рахманінов, Рапсодія на тему Паганіні; Н. Паганіні — М. Скорик, цикл «24 каприси для великого симфонічного оркестру» (каприс на вибір вчителя). Н. Паганіні, Каприс № 24 у рок-аранжуванні В. Зінчука.	«Музика слова» вірші Є. Левченко Музика А. Олейнікової	д/ф «Зроблено в Україні: Мирослав Скорик»	підручник с. 46

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
	12	Сучасне аранжування класичних творів	Й. С. Бах, Скерцо із сюїти № 2 у вик. оркестру Поля Морія; Дж. Россіні, Увертюра з опери «Севільський цирульник» у вик. оркестру Поля Морія; Т. Альбіноні- Р.Джадзотто, «Адажіо» у вик. оркестру Поля Морія.	«Стоїть тополя» вірші В. Крищенка муз. О. Осадчого		підручник с. 51
	13	Сучасне аранжування класичних творів	Л. Бетховен, Соната №14 («Місячна») ч.1 аранжув. Р.Клайдермана; Ф. Шуберт, «Серенада» в класич. вик., в аранж. Р. Клайдермана	«Стоїть тополя» вірші В. Крищенка муз. О. Осадчого		підручник с. 54
	14-15	Перевіряємо свої досягнення	Захист музичних проєктів			підручник с. 55-57
	16	Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів			

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
2-й семестр Тема 2. Новаторство в музичному мистецтві						
	17	Джаз	Л. Армстронг, «Відпусти мій народ» («Let's my reople go»), джазові композиції у вик. Г. Міллера, Д. Елінгтона та ін. (на вибір вчителя), Р. Чарльз, «Прощавай, Джек» («Hit the Road Jack»)	«Музика рідного дому» вірші О. Вратарьова муз. О. Злотника		підручник с. 67
	18	Джаз	Дж. Гершвін, Рапсодія у блюзових тонах для ф-но з орк-ом (фр.)	«Музика рідного дому» вірші О. Вратарьова муз. О. Злотника		підручник с. 70
	19	Рок-музика	Е. Преслі, «Все гаразд, мамо» («That's All Right, Mama»), гурт «Бітлз», «Учора» («Yesterday»)	«Моя Україна» вірші Ю. Рибчинського муз. Н. Петраш		підручник с. 75
	20	Рок-музика	Гурт «Пінк Флойд», «Ще одна цеглинка у стіні» («Another Brick in the wall») з альбому «Стіна», гурт «Квін»,	«Моя Україна» вірші Ю. Рибчинського муз. Н. Петраш		підручник с. 79

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
			«Ми – чемпіони» («We are the champions»), «Шоу має тривати» («The show must go on»), гурт «Океан Ельзи», «9-1-1»			
	21	Поп музика	Гурт «АББА», «Мамма міа» («Mamma mia»), пупурі на теми пісень гр. «АББА», М. Джексона, «Біллі Джін» («Billie Jean»), сл. І муз. В. Івасюка «Червона рута» вик. С. Ротару	муз. В. Івасюка «Червона рута»		підручник с. 85
	22	Французький шансон	Е. Піаф, «Ні, ні за чим я не жалкую» («Non, je ne regretted rien»), Джо Дассен, «Бабине літо» («L'ete Indien»), П. Каас, «Безі» («Bessie»)	муз. В. Івасюка «Червона рута»		підручник с. 88
	23	Рок-опера	Фр. з рок-опери «Біла ворона» муз. Г. Татарченка вірші Ю. Рибчинського: пісні «Свобода» з І д., «Біла ворона» з II д., «Віват, король» композиція у вик. Т. Гвердцителі	«Біла ворона» муз. Г. Татарченка вірші Ю. Рибчинського з рок-опери «Біла ворона»		підручник с. 92

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
	24	Рок-опера	Фр. з рок-опери «Юнона і Авось» муз. О. Рибнікова сл. А. Вознесенського «Алілуя кохання», «Я ніколи тебе не забуду»; Фр. з рок-опери Жан-П'єр Піло, Олів'є Шультез «Моцарт» (фрагменти на вибір вчителя)	Муз. Г. Татарченка, вірші Ю. Рибчинського «Біла ворона» муз. О. Рибнікова сл. А. Вознесенського «Я ніколи тебе не забуду» з рок-опери «Юнона і Авось» (фрагмент)		підручник с. 95
	25	Мюзикл	Муз. Ріккардо Коччіанте, вірші Люка Пламондона мюзикл «Собор Паризької Богоматері» (фрагменти на вибір вчителя)	«Лебеді» муз. Г. Улицької вірші М. Ярошенко		підручник с. 99
	26	Мюзикл	Фр. з мюзиклів «Король лев», «Русалонька» (на вибір вчителя), муз. М. Мінкова «Сюрприз» фр. з х/ф-мюзиклу «Незнайка з нашого двору»	«Лебеді» муз. Г. Улицької вірші М. Ярошенко		підручник с. 102

Продовження додатку

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
	27	Музика в мультиплікації	Поль Дюк, Симфонічне скерцо «Учень чарівника» з м/ф «Фантазія»; І. Стравинський, «Весна священа» з м/ф «Фантазія»	Пісня на вибір учителя		підручник с. 105
	28	Музика в мультиплікації	Фр. з м/ф «Про козаків», «Пригоди капітана Врунгеля», «Лікар Айболить», «Острів скарбів» (на вибір вчителя)	«Гей, ви, козаченьки» муз. Г. Татарченка, вірші В. Крищенка	д/ф «Зроблено в Україні. Як козаки...»	підручник с. 111
	29	Електронна музика	К. Штокхаузен, цикл «Звук. 24 години дня. Година №13. Космічні пульси»	«Жити, щоб веселіш» муз. А. Олейнікової вірші Н. Іванової		підручник с. 115
	30	Електронна музика	К. Дебюссі, «Місячне світло» в електронній обр. Ісао Томіта; саундтрек до к/ф «Мамай» А. Загайкевич, ОНУКА	«Жити, щоб веселіш» муз. А. Олейнікової вірші Н. Іванової		підручник с. 118

Людмила АРИСТОВА

Дата	Урок №	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Завдання
	31	Розважальна музика	Фр. муз шоу «Голос країни – Діти», «Битва хорів»; Г. Ф. Гендель, сюїта «Музика для королівського феєрверку»	«Кольорова планета» вірші і музика А. Побужанської		підручник с. 124
	32	Розважальна музика	Отторіно Респігі, Фонтани Рима	«Кольорова планета» вірші і музика А. Побужанської		підручник с. 127
	33	Перевірте свої досягнення	Захист музичних проєктів			підручник с. 128-130
	34	Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів			

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

(підручник «Мистецтво 1 клас» авт. Калініченко О., Аристова Л.)

Тема 10: Ми — актори, ми — костюмери

Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:**ХТД:** спів пісень з опери «Коза-Дереза» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (постава, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);**СІМ:** сприймання музичних творів та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), тембру (звучання музичних інструментів - бандура, сопілка, скрипка), надання характеристики мелодії;**КЧМ:** презентація результатів власної творчості (виконання пісен «у ролях» з танцювальними рухами).**Музичний матеріал:** СМ: М. Лисенко. Пісня Лисички, пісня Рака з опери «Коза-Дереза»; ХТД: М. Лисенко Теми з опери «Коза-Дереза»: пісня Лисичка, пісня Рака.**Елементи інтеграції:** фр. з опери та м/ф «Коза-Дереза»**Основні поняття для засвоєння:** Опера; актор.**Художньо-педагогічна драматургія уроку:**

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: «Як би ви були композитором, які б українські народні пісні ви використали в опері «Коза-Дереза?»». Робота з підручником: с. 34.
Розробка:	Бесіда про М. Лисенка.
Кульмінація 1:	Слухання уривків з опери М. Лисенка «Коза-Дереза»: «Пісня Лисички», «Пісня Рака».
Розробка:	Робота у зошиті: завд. №4, 3 с. 16. Фізкультхвилинка.
Кульмінація 2:	Розучування пісень з опери: «Пісня Лисички», «Пісня Рака», емоційне виконання у ролях.
Розробка:	Робота у зошиті: завд. №3, 4 с. 15.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Актуалізація знань

- Наша музична подорож у казку продовжується. Згадаємо у якій музичною казкою ми познайомилися минулого уроку.

Приєм «Музичний лабіринт (баскетметод)». Завдання: назвати термін. Презентаційний ряд: соліст (коза) – хор (звіри) – декорації – костюми – портрет М. Лисенка (опера). Завдання: назвати назву опери. Презентаційний ряд: коза – лисичка – зайчик – вовк – дідусь – рак («Коза-Дереза»)

Проблемне питання: «Як би ви були композитором, які б українські народні пісні ви використали в опері «Коза-Дереза?»».

III. Основна частина

- Іще з дитинства Микола Лисенко захоплювався музикою. Мати почала його навчати гри на фортепіано з 5 років. Талановитий учень вражав своєю музичною пам'яттю, чистотою і легкістю гри. Маленький Миколка швидко запам'ятовував мелодії та підбирав їх на роялі. У 9-річному віці написав свій перший музичний твір - граційну «Польку». Під час гостювання в бабусі Марії М. Лисенко вперше близько ознайомився з народною піснею і відтоді полюбив її назавжди. Великий інтерес у нього викликали народні театралізовані обряди, свята. Згодом, ставши композитором, він збирав і записував найкращі народні пісні.

- Опера, яку ми почали слухати на минулому уроці, «Коза-Дереза» уся пронизана народною музикою.

Слухання музичного твору

- Послухаємо «Пісню Лисички». Якою вона постає в музичній казці?

(слухання «Пісня Лисички»)

- Якою ви уявили Лисичку? добра, лагідна, працююча; її хатка – охайна та чепурна.

- Чи відрізняється її пісня від пісні Кози? Чим?

Робота у зошиті: завдання №4 с. 16**Слухання музичного твору**

- Дуже скривдила Коза Лисичку. І ось Рак, хоча й не такий великий і страшний, натомість дуже хоробрий, не злякався Кози і вигнав її з Лисиччиної хатки.

(слухання «Пісня Рака»)

- Як виконує Рак свою пісню? Упевнено, бадьоро.

Робота у зошиті: завдання №3 с. 16

Вокально-хорова робота

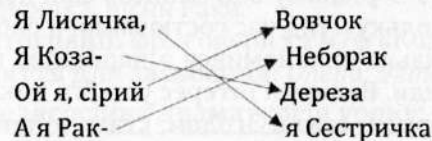
Розучування пісень з опери: «Пісня Лисички», «Пісня Рака». Виконання у ролях.

IV. Підсумок уроку.

Пошук відповіді на проблемне питання: «Як би ви були композитором, які б українські народні пісні ви використали в опері «Коза-Дереза?»».

Закріплення вивченого.

1. *Встановлення відповідності між ілюстрацією і партією персонажа опери.* Педагог демонструє учням ілюстрації до казки «Коза-Дереза» і вмикає аудіозапис опери М. Лисенка. Діти мають вказати, партія якого персонажа звучить.
2. *Характеристика музичної мови персонажів опери.* До пісні кожного з персонажів діти усно добирають слова-ознаки. Можна виконати це завдання у формі складання асоціативних куштів, організувавши групову роботу.
3. *Вправа на встановлення зв'язків.* З'єднайте слова так, щоб утворилися перші рядки пісень персонажів опери «Коза-Дереза».

Домашнє завдання (за бажанням): намалювати героїв казки-опери «Коза-Дереза», які найбільше сподобались.

Тема 11: «Лускунчик» на театральній сцені

Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:

ХТД: спів пісні «Святий Миколай» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (постава, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);

СІМ: сприймання музичних творів та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), надання характеристики мелодії;

КЧМ: презентація результатів власної творчості (виконання пісні).

Музичний матеріал: СМ: П. Чайковський. «Лускунчик» (фрагменти з балету); ХТД: «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської.

Елементи інтеграції: м/ф «Лускунчик»

Основні поняття для засвоєння: Балет, балерина, танцівник.
Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: « Чим схожі і чим різняться опера і балет? ».
Розробка:	Робота з підручником: с. 47. Бесіда про казку «Лускунчик».
Кульмінація 1:	Перегляд відеофрагменту з балету: Марш, «Вальс сніжинок», «Танець феї Драже».
Розробка:	Аналіз-інтерпретація музичних творів. Фізкультхвилинка.
Кульмінація 2:	Розучування пісні «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської, емоційне виконання.
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 18.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку**I. Організаційний момент**

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.

– Протягом декількох уроків ми з вами відвідували музичні вистави, у яких головні герої співали. Як називається така вистава? (опера). А ще бувають такі вистави, у яких герої не розмовляють і не співають, а лише танцюють такі музичні вистави називаються *балет*.

Балет – це не простий танок!

Це вистава як кіно,

Де оркестр звучати має,

А актор танцює й грає ...

(А. Шкода)

– А як ви вважаєте, у якому королівстві: Співочих мелодій чи Танцювальних ритмів можна почути балет?

Проблемне питання: «Чим схожі і чим різняться опера і балет?».

III. Основна частина

Робота з підручником: с. 47.

– Давайте, послухаємо, що нам розповість про балет король Ритм. (учитель зачитує розповідь короля Ритма на с. 46, 1-й абзац). Погляньте на с. 47 і назвіть, з чого складається балетна вистава?

– Сьогодні ми відправимось у зимову казку, адже незабаром Новий рік. Цю казку написав німецький письменник Ернст Гофман, а музику до неї, відомий уже вам композитор, Петро Чайковський. Назвали цю казку «Лускунчик». Ця казка-балет.

– Подивіться на фотографії на с. 46. Як актори виконують свої ролі – співають чи танцюють?

– Головними героями цієї казки є Лускунчик, дівчинка Марі, Мишиний король та інші. Ця казка розповідає нам про новорічне диво, де оживають іграшки. Жила-була дівчинка Марі, і був у неї маленький братик Фріц. Як і всі діти, вони любили свята, а особливо Новий рік! На це свято збиралося дуже багато гостей. Всі вітали один одного і дарували подарунки.

– Ось і цього разу, Марі подарували Лускунчика, іграшку, за допомогою якої розколюють горіхи.

(Перегляд відеофрагменту з балету (дія 1, Марш)).

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Музику якого твору нагадав вам цей музичний номер? Маршу.

– Що робили хлопчики біля ялинки? Марширували.

– Який настрій викликала ця музика? Чому?

– Уночі Лускунчик оживає і разом з іншими іграшками розпочинає битву з Мишиним королем. У важку хвилину дівчинка Марі рятує Лускунчика, а її кохання перетворює його на прекрасного принца і вони разом відправляються у країну солодоців. ...Раптом кімната Марі перетворюється у зимовий ліс. Кружляє завірюха, іде сніг.

(Перегляд відеофрагменту балету («Вальс сніжинок»))

– Який танець вам нагадає цей номер? Вальс.

– Як звучала музика?

– Давайте і ми з вами перетворимося на сніжинок і снігових пластівців і порухаємося під цю музику.

Фізкультхвилинка: плавні рухи рук, повороти під «Вальс сніжинок» П. Чайковського.

– А ось Марі і Лускунчик в чарівній країні солодоців, де їх зустрічає фея Драже.

(слухання «Танець феї Драже»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Який ви уявили танець феї Драже?

– Він повільний чи швидкий?

– Які звуки передавали ходу феї – низькі чи високі?

– А звучання яких інструментів або інструменту вам нагадали ці звуки?

– Інструмент, на якому виконується танець Феї, називається челестю (учитель показує зображення інструменту). Зовнішньо вона схожа на піаніно, але її звучання – незвичне, чарівне, нагадує звук дзвіночків.

– А який костюм феї ви уявили?

– Чарівна новорічна ніч закінчилася. Марі прокинулася. А біля неї знаходилась іграшка, яку їй подарували – Лускунчик, який загадково посміхався... Ось такі дива можуть трапитися у новорічну ніч...

Вокально-хорова робота

Вокально-ігрова вправа «Малюємо голосочками». Учитель в одній руці тримає силует ялинки, а іншою рукою «обмальовує» її контур знизу – вгору – вниз, супроводжуючи цей рух голосом за допомогою прийому глісандо на звуки «а», «о», «у». Учні повторюють за вчителем і «обмальовують» умовний силует ялинки.

– В Україні, в ніч на 19 грудня, теж трапляються казкові дива. У цю ніч малюкам, які добре поводитись увесь рік, приносить подарунки святий Миколай. Давайте послухаємо про нього пісню.

(учитель емоційно виконує пісню «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської)

Розучування пісні «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської. Презентація пісні учителем під власний супровід. Налаштування учнів на перший звук мелодії. Розучування прийомом «Луна» (учитель проспівує музичну фразу, учні повторюють). Спів у характері.

Робота у зошиті: завдання № 3, 4 с. 18.

IV. Підсумок уроку.

Закріплення вивченого.

Пошук відповіді на проблемне питання: «Чим схожі і чим різняться опера і балет?».

Домашнє завдання (за бажанням): на дозвіллі імпровізуйте танцювальні етюди під музику балету П. Чайковського.

Тема 12: Зима-чарівниця

Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:

ХТД: спів пісень «Святий Миколай», «Пісня про Новий рік» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (поставка, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);

СІМ: сприймання музичних творів у виконанні гурту троїстих музик та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), тембру (звучання

музичних інструментів – бандура, сопілка, скрипка), надання характеристики мелодії, темпу;

КЧМ: презентація результатів власної творчості (виконання пісень).

Музичний матеріал: СМ: Я. Степовий «Сніжинки»; ХТД: «Пісня про Новий рік» муз. і сл. Н. Май.

Елементи інтеграції: М/ф «Таємна служба Санта-Клауса».

Основні поняття для засвоєння: Темп. П'єса.

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: «У чому секрет Темпа?»
Розробка:	Робота з підручником: с. 50. Бесіда про темп. Бесіда про зиму, зимову природу.
Кульмінація 1:	Слухання Я. Степовий «Сніжинки». Імпровізація (пластична).
Розробка:	Перегляд м/ф «Таємна служба Санта-Клауса».
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської, розуміння пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н. Май.
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 20
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Актуалізація знань

Приєм «Музичний лабіринт (баскетметод)». Завдання: назвати твір. Презентаційний ряд: ялинка – балет – миші – портрет П. Чайковського – лускунчик («Лускунчик»). Завдання: назвати термін. Презентаційний ряд: декорації – музика – танець – костюми (балет).

III. Повідомлення теми уроку.

Проблемне питання: «У чому секрет Темпа?»

IV. Основна частина

Робота з підручником: с. 50

Знайомство учнів з новим поняттям «темп»: темп – це швидкість виконання твору.

Звуки радісно співали,
Та чомусь засумували.
Зазвучали повільніше,
Трохи ще – й настане тиша...
В цей сумний для всіх момент
Завітав до них пан Темп:
«Швидкість – справа це моя,
Добрий вихід знаю я.
Алегрето і Анданте –
Справжні друзі музикантів.
Вставлю їх на нотнім стані –
Веселіше грати стане.
Є багато темпів інших,
Познайомлю вас пізніше...»

(А. Шкода)

Учитель виконує декілька музичних фрагментів у різному темпі для ілюстрування поняття, учні визначають темп.

Приєм «Жива скульптура»: школярам пропонується передати пластиною слово «темп».

Бесіда про зиму, зимову природу.

– Прослухайте вірш і назвіть «зимові» слова. Який би темп ви запропонували для написання «зимової» музики.

ЗИМОВІ СЛОВА

(фрагмент)

(авт. Надія Кир'ян)

Зимове слово – сніг,
Зимове слово – білий
З'єднались, і навкруг
Сніжинки полетіли.

Зимове слово лід,
І ковзанка, і шуба.
Зимове слово піч,
Пальто, мороз і груба.

І лижі, й ковзани,
І теплі рукавички.
Зимові є пташки –
Це снігурі й синички.

Слухання музичного твору

– Послухаємо твір українського композитора Якова Степового. Як би ви його назвали?

(слухання Я. Степовий «Сніжинки»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

- Як би ви назвали прослуханий твір?
- Який характер музики?
- Яка мелодія?
- Як би ви його назвали?
- Сніг кружляє швидко чи повільно?
- У якому темпі виконують п'єсу?

Робота з підручником: с. 50.

Знайомство з поняттям «п'єса».

Імпровізація (пластична): виконання танцю сніжинок.**Перегляд мультфільму (фрагмент).**

Бесіда про казкових героїв, що приходять у новорічні свята. Перегляд фрагменту з м/ф «Таємна служба Санта-Клауса».

Вокально-хорова робота.

Дихальна вправа «Сніжинка». Набрати повітря і повільно здувати з руки сніжинку.

Емоційне виконання пісні «Святий Миколай» муз. і сл. Н. Гороховської, розучування пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н. Май.

Презентація пісні учителем під власний супровід. Налаштування учнів на перший звук мелодії. Проговорити текст в ритмі пісні, негучно, пошепки. Беззвучна артикуляція при уявному співі з опорою на зовнішнє звучання. Розучування прийомом «Луна» (учитель проспіває музичну фразу, учні повторюють). Спів у характері.

Робота у зошиті: завдання № 3, 4 с. 20

IV. Підсумок уроку.

Висловлювання учнів щодо питання: «У чому секрет Темпа?». Закріплення вивченого.

Домашнє завдання (за бажанням): виконати завдання підручника с. 51

Тема 13: Зустрічаємо Новий рік

Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:

ХТД: спів пісні «Пісня про Новий рік» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (поставка, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);

СІМ: сприймання музичних творів та висловлювання враження; визначення динаміки (гучно, тихо), темпу, надання характеристики мелодії;

КЧМ: презентація результатів власної творчості (виконання пісні).

Музичний матеріал: СМ: Український народний танець «Метелиця»; К. Дебюссі «Сніг танцює»; ХТД: «Пісня про Новий рік» муз. і сл. Н. Май; українська народна пісня-гра «Іде, іде дід».

Елементи інтеграції: «Новорічна казка» українська народна казка Поділля

Основні поняття для засвоєння: Темп.

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: « Чи можна передати музичними звуками природні явища – сніг, завірюху, метелицю? »
Розробка:	Робота з підручником: с. 54. Слухання у. н. казки «Новорічна казка».
Кульмінація 1:	Слухання у. н. танцю «Метелиця», К. Дебюссі «Сніг танцює».
Розробка:	Робота у зошиті: завд. №3 с. 22. Імпровізація (пластична).
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н. Май; розучування у. н. п. «Іди, іди, дід»
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 4 с. 22. Робота з підручником: с. 55.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Повідомлення теми уроку

Бесіда про Новорічні свята, казкових новорічних героїв (Святочний дід, Дід Мороз, Санта-Клаус тощо).

Проблемне питання: «**Чи можна передати музичними звуками природні явища – сніг, завірюху, метелицю?**»

III. Основна частина

Робота з підручником: с. 54 (відгадування загадки)

– Сьогодні ми з вами помандруємо до зимового лісу і дізнаємося, які дива відбуваються у новорічну ніч. Ось послухайте...

(учитель зачитує фрагментами українську народну казку «Новорічна казка»)

Новорічна казка

українська народна казка Поділля

У передноворічний день Старий Рік почув, що всі люди, звірі і птахи готуються його провжджати. А будуть зустрічати Новий Рік. Розлютився Старий Рік.

– Як то? Чому мене готуються провжджати? Я не хочу відходити! Я багато зробив добрих справ і ще не всі завершив.

– Не гнівайся, Старий Рік! Ти дійсно приніс багато радості і щастя, твориш добрі справи. Та твій час скінчився – защебетали в один голос лісові птахи.

Та Старий Рік не міг заспокоїтись. І вирішив не пускати в свої володіння Новий Рік.

Відразу розбудив він Буйного Вітра і Віхолу. І пішли вони гуляти лісами і полянами, містами і селами. Віхола сипала густим сріблястим сніжком. А Буйний Вітер роздимував його і засипав всі дороги і стежки. Намітав на шляхах величезні снігові замети і кучугури.

Слухання музичного твору

(слухання Український народний танець «Метелиця»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Чи відчували ви в музиці завивання вітру та рух метелиці?

– Чи змінювався темп музики? (початок – неквапливий, стриманий; при кожному повторенні мелодії рух стає жвавішим, швидким, запальним).

– Чи впізнали ви інструмент, на якому виконувалася ця п'єса? (бандура)

– Що нагадує звук цього інструменту? (Дзвінкий, передзвін бурюлок, льоду)

– Як ви гадаєте, а чи можна під цю музику танцювати?

– Це хоровадий пісня-танець «Метелиця». Виконавці стають у коло і різноманітними кружляннями ніби відтворюють картину сніжної заметілі, хуртовини, віхоли.

– Переглянемо, як його виконують. Звернемо увагу на характерні рухи.

(перегляд танцю «Метелиця»)

Робота з підручником: с. 54 (визначати характер п'єси)

– Та зимовий день короткий. Ось уже і вечоріє. Стомилися буйний Вітер і Віхола, та й пішли відпочивати. Все навкруги затихло, Потріскував морозець, пішов сніг.

– А як ви вважаєте, чи може сніг танцювати?

– А які рухи будуть у цьому танці плавні чи стрибкоподібні?

– У якому темпі будуть рухатися сніжинки?

– Давайте заплющимо очі і уявимо, як танцює сніг.

Слухання музичного твору

(слухання К. Дебюссі «Сніг танцює»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Який танець ви уявили?

– Який характер музики?

– Чи відрізняється танець снігу від танцю метелиці?

Робота у зошиті: завдання №3 с. 22

– Який би танець ви захотіли виконати у нашому зимовому лісі? Фізкультхвилинка: «Танці-зігріванці» <https://www.youtube.com/watch?v=A09aj3gvLWs>

– Продовжуємо нашу подорож. На ясномому небі засяяв місяць. На вулицях залунав дзвінкий сміх, пісні і було чути щирі привітання:

– З Новим Роком!

І зрозумів тоді Старий Рік, що не в змозі він зашкодити приходу Нового Року. А всі справи, що не завершив він, завершить Новий Рік

Вокально-хорова робота.

– Послухаємо пісню, яку можливо вигадали саме про такого Старого.

Слухання і розучування української народної пісні «Іди, іди, дід». Розігрування у ролях.

Повторення пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н. Май, емоційне виконання.

Робота у зошиті: завдання № 4 с. 22.

Робота з підручником: с. 55.

IV. Підсумок уроку.

Висловлювання учнів щодо питання: «Чи можна передати музичними звуками природні явища – сніг, завірюху, метелицю?». Закріплення вивченого.

Тема 15: Мандруємо Європою

Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:

ХТД: спів пісні «Букварик» у відповідному настрої, характері, темпі, динаміці; дотримання правил співу (поставка, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);

СИМ: сприймання музичних творів у виконанні гурту тріоїстик музик та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), тембру (звучання музичних інструментів – бандура, сопілка, скрипка), надання характеристики мелодії;

КЧМ: презентація результатів власної творчості (виконання пісні з танцювальними рухами); порівняння власного задуму із його втіленням.

Музичний матеріал: СМ: П. Чайковський. «Старовинна французька пісенька», «Німецька пісенька», «Неаполітанська пісенька» з «Дитячого альбому»; ХТД: «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич.

Елементи інтеграції: м/ф «Дитячий альбом» (фрагменти)

Основні поняття для засвоєння: пісня, пісенька

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: « Чому П. Чайковський називав деякі свої твори пісеньками? »
Розробка:	Робота з підручником: с. 64 (вступ). Бесіда про П. Чайковського.
Кульмінація 1:	Слухання П. Чайковський «Старовинна французька пісенька», «Німецька пісенька», «Неаполітанська пісенька» з «Дитячого альбому».
Розробка:	Робота з підручником: с. 64.
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич.
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 26. Робота з підручником: с. 65.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

І. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання. Актуалізація знань.

Приєм «Семантична карта»: пісня. Методика проведення: Учитель на дошці малює овал, всередині якого пише назву терміну. Потім він просить учнів поділитися тим, що вони знають про цей термін. Далі приблизно протягом 1-2-х хвилин учитель збирає, організовує та записує їхні ідеї у вигляді «Семантичної карти». Ідеї можуть записуватися словами або символами.

Орієнтовні питання: Де звучить? Хто написав? Хто виконує? На яких інструментах виконують? Який настрій?

II. Повідомлення теми уроку

– Європа – це дуже велика частина світу, до якої відносяться різні країни. Україна є найбільшою за площею країною Європи. Сьогодні ми здійснимо музичну мандрівку разом з композитором Петром Чайковським до деяких з країн Європи. Тема нашого уроку «Мандруємо Європою».

Проблемне питання: «Чому П. Чайковський називав деякі свої твори пісеньками?»

III. Основна частина

Робота з підручником: с. 64 (вступ)

– Петро Чайковський багато подорожував. Перебуваючи в різних країнах – Італії, Франції, Англії, Німеччині, – він оглядав старовинні будівлі, відвідував музеї, вивчав життя і побут людей. Композитор уважно прислухався до пісень цих народів, часто записував їх, а потім використовував у своїх творах [6, с. 9].

Приєм «Ланцюжок асоціацій» учні по черзі називають слова асоціації з назвою країни «Франція».

Слухання музичного твору

– Подорожуючи Францією, Чайковський почув мелодію однієї старовинної народної пісні. Ніжна, трохи сумна, протяжна, вона дуже сподобалася і запам'яталася композитору. Цю мелодію він використав у фортепіанній п'єсі під назвою «Старовинна французька пісенька», яка увійшла до «Дитячого альбому» [6, с. 9-10]. Давайте послухаємо цю п'єсу.

(слухання П. Чайковський «Старовинна французька пісенька» з «Дитячого альбому»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Який настрій викликала музика?
 – Що ви уявили, слухаючи цю музику?
 – Чи нагадала вам ця музика розповідь?
 – Музика цієї п'єси нагадує звучання шарманки. З механічним звучанням цього інструмента у Чайковського були пов'язані найяскравіші враження дитинства. У дитинстві маленький Петро із задоволенням слухав музичні твори, які виконувались на оркестріні – механічному органі. Тому «Старовинна французька пісенька» це не лише враження від країни, а й спогад композитора про своє дитинство.

Перегляд мультфільму (фрагмент)

– Переглянемо фрагмент з мультфільму «Дитячий альбом» і порівняємо свої фантазії від фантазій художників, що створили цей мультфільм.

(перегляд фр. з м/ф «Дитячий альбом»
 («Старовинна французька пісенька»))

Слухання музичного твору

– Художники відтворили картину Середньовічної Франції. Дама і лицар, менестрелі – музиканти і поети, що перебували на службі при дворі багатого феодала або лицаря і спокійна, некваплива музика.

– Неаполь, місто в Італії, де ми можемо увечері почути серенади під вікнами, а вдень побачити веселий італійський карнавал. Одного разу на площі Неаполя Петро Чайковський почув надзвичайно красиву пісню. Її співав маленький хлопчик під акомпанемент гітари. Композитор познайомився із співаком і записав від нього цю мелодію, яка пізніше увійшла до «Дитячого альбому» під назвою «Неаполітанська пісенька».

– «Неаполітанська пісенька» – одна з найяскравіших п'єс «Дитячого альбому». У своєму творі П. І. Чайковський дуже виразно передав риси італійської народної музики, звучання народних інструментів.

(слухання П. Чайковський «Неаполітанська пісенька»
 з «Дитячого альбому»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– На якому інструменті її виконують? (фортепіано)
– Скільки частин у п'єсі? (дві)
– Що нагадує 1 і 2-а частини? (1 – пісню, 2 – танець)
– Який характер твору? (1 – наспівна, гнучка, граціозна; 2 – стрімкий танець – тарантела; картина карнавалу). 2 частина п'єси нагадує народний італійський танець – тарантелу. Це швидкий, живий, життєрадісний танець з чітким ритмом. В Італії поширений іспанський народний інструмент – кастаньєти. Кастаньєти звучать дуже дзвінко, чітко підкреслюють ритм музики, надають їй енергійний, гордовитий характер.

– Який темп? (1 – повільний; 2 – швидкий).

Імпровізація (пластична): відтворити пальцями рук звук кастаньєт (клацаньє пальцями).

(перегляд фр. з м/ф «Дитячий альбом»
 «Неаполітанська пісенька»))

Слухання музичного твору

– Німецька пісенька танцювальна за характером. Вона схожа на старовинний німецький танець лендлер – попередник вальсу. Танцювали його селяни в дерев'яних черевиках, неповоротко, з поклонами, притупуванням і кружлянням.

– У Німеччині поширений народний музичний інструмент – губна гармошка. У середній частині п'єси, дуже схоже, передані звуки губної гармошки.

(слухання П. Чайковський «Німецька пісенька»,
 з «Дитячого альбому»)

Робота з підручником: с. 64.

Фізкультхвилинка.

Вокально-хорова робота.

Дихальна вправа «Повітряна кулька». Різкий видих – живіт втягнути. Потім розслабити або «відпустити» м'язи живота. При вдиху живіт природно «виштовхується» уперед як кулька.

Розучування пісні «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич. Презентація пісні учителем під власний супровід. Налаштування учнів на перший звук мелодії. Проговорити текст в ритмі пісні, негучно, пошепки. Беззвучна артикуляція при уявному співі з опорою на зовнішнє звучання. Розучування прийомом «Луна» (учитель проспівує музичну фразу, учні повторюють). Спів у характері.

Знайомство з нотами:

Лінійок п'ять,
Як пальців на руці.
А ноток – сім:
«До», «ре», «мі», «фа», «соль», «ля»
Та – «сі».
Хто між лінійками ховається,
А хто на ниточках гойдається.

(авт. М. А. Рускуліс)

Робота у зошиті: завдання № 3, 4 с. 26.

Робота з підручником: с. 65.

IV. Підсумок уроку.

Висловлювання учнів щодо питання: «Чому П. Чайковський називав деякі свої твори пісеньками?». Закріплення вивченого.

Тема 16: Танцювальні захоплення європейців
Урок музичного мистецтва

Завдання уроку:

ХТД: спів пісні «Букварик» у відповідному настрої, характері; дотримання правил співу (поставка, дихання); імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести при емоційному виконанні пісні);

СІМ: сприймання музичних творів та висловлювання враження; визначення регістру (високий, середній, низький), динаміки (гучно, тихо), тембру (звучання музичних інструментів – бандура, сопілка, скрипка), надання характеристики мелодії;

КЧМ: презентація результатів власної творчості (виконання пісні з танцювальними рухами).

Музичний матеріал: СМ: Ф. Рамо «Менует» (клавесин), Л. Бетховен «Німецький танець», Дж. Россіні «Тарантела»; ХТД: «Букварик» муз. А. Олейнікової сл. Л. Ратич.

Елементи інтеграції: М/ф «Красуня і чудовисько», «Білосніжка» (фрагменти); в/ф танців

Основні поняття для засвоєння: Танець, менует, тарантела.

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: « Чи змінилися танцювальні захоплення сучасних європейців? »
Розробка:	Робота з підручником: с. 68 (робота з картинами). Бесіда про танці.
Кульмінація 1:	Слухання Дж. Россіні «Тарантела», Ф. Рамо «Менует», Л. Бетховен «Німецький танець»
Розробка:	Робота з підручником: с. 69 (завдання).
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич.
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 3, 4 с. 28 Робота з підручником: с. 69 (перегляд м/ф, виконання завдання)
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Актуалізація знань.

Розшифрувати ребуси, у яких закодовані танці, з якими знайомилися (гопак, козачок).

III. Повідомлення теми уроку.

Проблемне питання: «**Чи змінилися танцювальні захоплення сучасних європейців?**»

IV. Основна частина

Робота з підручником: с. 68 (робота з картинами)

Слухання музичного твору

– На минулому уроці ми слухали «Неаполітанську пісеньку»

П. Чайковського. Давайте згадаємо 2-у частину цього твору.

(вчитель грає на муз. інструменті мелодію 2-ї частини).

– Ми з вами говорили, що ця музика нагадує танець тарантелу. Це швидкий, живий, життєрадісний танець з чітким ритмом. Тарантела – італійський народний танець у супроводі гітари, тамбурина (він же бубон) і кастаньєт. Цьому танцю приписували лікувальні властивості. У давнину вважалося, що він виліковує від укусу павука тарантула. Коли його танцювали, отрута виходила з тіла людини і вони виліковувались. Цей танець міг тривати декілька годин, іноді використовувався і спів.

– Італійський композитор Джоакінно Россіні написав твір «Тарантела» в стилі Неаполітанської тарантели, вірші до цієї музики написав граф Карло Пеполі.

(слухання Дж. Россіні «Тарантела»)

Аналіз-інтерпретація музичного твору

– Який темп твору? Швидкий. Який характер? Які рухи виконують танцівники?

– Давайте переглянемо, як виконують цей танець. (перегляд відеофрагменту Дж. Россіні «Тарантела» у виконанні дитячого народного ансамблю класичного танцю «Дивертисмент» (м. Київ): <https://www.youtube.com/watch?v=u7HqCOMHnfQ>)

Слухання музичного твору

– А тепер вирушимо на бал. А чи знаєте, яка музика лунає на балах? Які танці там виконують?

Уяви яскравий зал,
де зібралися на бал.
Люстри там горять усюди,
менует танцюють люди.

– Французький танець менует отримав велике визнання у 17-18 столітті. Чи відрізняється він за характером від тарантели?

(слухання Ф. Рамо «Менует» (клавесин))

– У якому темпі виконують твір? Повільному. Який інструмент виконував? Клавесин. Який танець ви уявили?

– Менует – старовинний бальний танець, який виконується повільно, з поклонами. Характерними ознаками танцю є багато реверансів, легке «ковзання» кроків по підлозі, паркету.

– Що ви уявили, слухаючи цю музику? Цей танець виконували на балу, дотримуючись певних правил. Спочатку танцювала перша пара – король і королева, далі до них приєднувалися інші пари.

– Давайте переглянемо фрагмент з к/ф «Три горішка для Попелюшки». Який танець вам нагадує цей фрагмент?

(перегляд в/ф з к/ф «Три горішка для Попелюшки»:
<https://www.youtube.com/watch?v=zK8BglAiw7s>)

Слухання музичного твору

– Німецькі танці дуже різні. Більшість з них можуть виконуватися під ритми лендлера, вальсу чи польки. Народний танець відображає події, які відбуваються в повсякденному житті людей. Спостерігаючи за народними танцями, можна дізнатися про заняття, які раніше були поширені в будь-якій сфері життя звичайних німців.

– У наш час народний танець в національних костюмах виконується тільки в певних клубах, які були створені спеціально, щоб зберегти ці танці. У німецьких народних танцях часто можна зустріти типові рухи з певних професій. Наприклад, в танці ткачів, люди, вишикувавшись у два ряди, імітуючи рух ниток в ткацькому верстаті; є полька ковалів, марш лісорубів тощо.

– Німецький народний танець став не тільки звичайною розвагою для людей, але також послужив натхненням для великих композиторів. Німецький композитор Людвиг ван Бетховен написав твір, який так і назвав «Німецький танець».

(слухання Л. Бетховен «Німецький танець»)

Робота з підручником: с. 69 (завдання)

– Порівняйте музику всіх прослуханих танців. Що в них спільного, і що відмінного?

Фізкультхвилинка

Вокально-хорова робота.

Емоційне виконання пісні «Букварик» муз. А. Олейнікової. сл. Л. Ратич.

Робота у зошиті: завдання №3, 4 с. 28

Робота з підручником: с. 69 (перегляд м/ф, виконання завдання)

IV. Підсумок уроку.

Висловлювання учнів щодо питання: «Чи змінилися танцювальні захоплення сучасних європейців?». Закріплення вивченого.

Домашнє завдання (за бажанням): переглянути м/ф, у яких герої танцюють, дослідити, які танці вони виконують; за бажанням переглянути м/ф «Бетховен», познайомитися з життєвим шляхом композитора (<https://www.youtube.com/watch?v=tn0J2jAcP30&t=1001s>)

КЛЮЧ ДО ТЕСТІВ**Кредит 7**

Тема 19: 1Г, 2Г, 3Б, 4А, 5Г, 6Б, 7В, 8Б, 9В, 10А.

Тема 20: 1Б, 2Г, 3Г, 4Б, 5Д, 6Г, 7А, 8Г, 9А, 10БГ

Перевірочні тести до кредиту 7: 1А, 2А, 3Б, 4А, 5В, 6Д, 7Б, 8Г, 9А, 10В, 11Г, 12Д, 13БГ.

Кредит 8

Тема 21: 1А, 2В, 3Г, 4Г, 5А, 6Б, 7В, 8Б, 9Г, 10В.

Тема 22: 1В, 2Б, 3Б, 4Б, 5В, 6В, 7Б, 8Д, 9В, 10Д.

Перевірочні тести до кредиту 8: 1А, 2Б, 3Б, 4Б, 5В, 6А, 7А, 8Г, 9В, 10В, 11В, 12Д, 13Г, 14Г, 15Б, 16А, 17Б, 18В, 19Г, 20В.

Кредит 9

Тема 23: 1В, 2Д, 3Г, 4Б, 5В, 6Б, 7Г, 8Б, 9В, 10Д.

Тема 24: 1Б, 2В, 3Г, 4А, 5Б, 6Г, 7Б, 8В, 9А, 10Д.

Перевірочні тести до кредиту 9: 1Б, 2А, 3Б, 4А, 5Б, 6В, 7Г, 8Б, 9Г, 10Б, 11А, 12А, 13А, 14В, 15Д, 16А, 17В, 18Д, 19АГ, 20БВ.

Кредит 10

Тема 25: 1А, 2В, 3В, 4А, 5Г, 6Б, 7В, 8Г, 9А, 10Б.

Тема 26: 1Б, 2А, 3В, 4Г, 5Г, 6Б, 7Б, 8А, 9Г, 10В.

Перевірочні тести до кредиту 10: 1А, 2А, 3В, 4А, 5Г, 6Б, 7В, 8Б, 9В, 10Б.

Кредит 11

Тема 27: 1А, 2Г, 3Б, 4В, 5Б, 6А, 7В, 8Д, 9А, 10Б.

Тема 28: 1Г, 2А, 3В, 4В, 5А, 6А, 7В, 8Г, 9В, 10Б.

Перевірочні тести до кредиту 11: 1В, 2Б, 3Г, 4Б, 5В, 6А, 7Г, 8В, 9Б, 10А, 11А, 12В, 13Г, 14В, 15Б.

Навчальне видання

АРИСТОВА
Людмила Сергіївна

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО
НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Навчально-методичний посібник

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 25,8. Тираж 300 пр. Зам. № 534-611.

Видавець і виготовлювач
Товариство з обмеженою відповідальністю фірма «Іліон».
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1506 від 25.09.2003 р.

Аристова Людмила Сергіївна – доктор філософії в галузі освіти (2008 р.), доцент (2013 р.); доцент кафедри музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Автор Державних підручників з музичного мистецтва для учнів 1–7, з інтегрованого курсу «Мистецтво» для 1–4 класів класів ЗЗСО. Незалежний експерт для проведення наукової експертизи підручників «Художня культура» (2010 р.), «Мистецтво» (2016 р.) для учнів ЗЗСО. З 2019 р. експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Коло наукових інтересів: теорія та методика художньо-естетичного навчання і виховання учнів, методика викладання музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗЗСО, інноваційні художньо-педагогічні технології, інтегративна мистецька освіта. Автор понад 100 публікацій – 90 наукових статей у фахових та закордонних виданнях, 18 підручників з грифом МОНУ («Музичне мистецтво», «Мистецтво») для 1–7 класів закладів загальної середньої освіти, 11 посібників (робочих зошитів) з грифом МОНУ «Музичне мистецтво», «Мистецтво» для 1–7 класів закладів загальної середньої освіти, 4 методичних посібника для вчителів музичного мистецтва та художньої культури, співавтор 3-х колективних монографій з питань музичної педагогіки.

ISBN 978-617-534-611-2

9 786175 346112